

25—29 april.

Debatter m. m.

Tisdagen den 28 april.

Sid.

Svar på interpellation av herr Arrhén ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m. 9

Interpellationer:

av herr Lundgren ang. rekryteringen av läkare vid armén och marinen 24

av herr Lindahl ang. statens övertagande av Nora Bergslags järnväg 25

Onsdagen den 29 april.

F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap 27

Pension åt professor emeritus K. B. Westman 35

Pension åt f. d. specialläraren Å. J. A. Ekstrand 38

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. 40

Ersättning enligt militärsättningsförordningen till K. E. Engström 44

Förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m. 48

Uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m. 55

Höjning av bensinskatten m. m. 66

Småföretagens lokalfrågor 73

Anslag under åttonde huvudtiteln:

Stipendier för utbildande av diakoner 74

Inrättande av en personlig professur i runologi 75

Uppsala universitets avlöningsanslag 76

Uppsala universitets materielanslag 87

Stipendier för blivande läroverkslärare m. fl. 88

Terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm 91

Terminsavgifterna vid Chalmers tekniska högskola 98

Bidrag till vissa internatläroverk 99

Elevintagningen vid folkskoleseminarierna 102

Utvidgning av småskolläraernas tjänstgöringsområde 115

	Sid.
Fria läroböcker i folkskolan m. m.	117
Intagningsåldern för manlig folkhögskoleelev	118
Läroanstalter för blinda	119
Textilinstitutet i Borås	120
Verksamheten vid hemgårdar	122
Institut Tessin i Paris	129
Sammanjämningsförslag ang. landstingens vårdbidrag till karolinska sjukhuset m. m.	130
Ändring i militärsättningsförordningen m. m.	131
Tillståndstvånget för byggnadsarbete	133
Förlängning av hyresregleringen m. m.	145
Zigenarnas inpassande i samhällslivet	157

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 29 april.

<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 9, ang. granskning av statsrådsprotokollen	27
— utlåtande nr 10, ang. ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet m. m.	34
— memorial nr 11, ang. ändrad lydelse av 3 § riksdagsstadgan	34
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 73, ang. inköp av fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.	35
— nr 74, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: utrikesdepartementet	35
— nr 75, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: försvarsdepartementet	35
— nr 76, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: handelsdepartementet	35
— nr 80, ang. anslag till statens sinnessjukhus m. m.	35
— nr 81, ang. pension eller understöd åt vissa personer	35
— nr 82, ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.	39
— nr 83, ang. ersättning enligt militärsättningsförordningen till K. E. Engström	44
— nr 84, ang. vissa markförvärv för försvaret m. m.	46
— nr 85, ang. bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.	46
— nr 86, ang. understödjande av riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande	46
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.	46
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 29, ang. prisutjämningsavgift m. m.	54
— nr 31, ang. ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m.	64

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 34, ang. befrielse i visst fall från nöjesskatt	72
— nr 35, om ändring i förordningen ang. försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker m. m.	72
— nr 36, ang. portofrihet för försändelser från och till krigsfångar m. m.	72
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. återupptagande av utredningen för småföretagens lokalfrågor	72
— nr 15, ang. utredning om finansieringsproblemen inom hantverk och småindustri	73
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 77, ang. Sveriges deltagande i europeiskt samarbete på kärnforskningens område	73
— nr 78, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: ecklesiastikdepartementet	73
— nr 79, ang. vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	74
— nr 8, ang. utgifterna under åttonde huvudtiteln (ecklesiastikdepartementet)	74
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 23, ang. sammanjämkning i fråga om landstingens vårdbidrag till karolinska sjukhuset m. m.	130
— utlåtande nr 24, ang. ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen m. m.	131
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete	133
— nr 18, ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.	142
— nr 19, om ändring i lagen ang. stenkolsfyndigheter m. m.	156
— nr 20, om utredning ang. vissa frågor rörande brandväsendet m. m.	156
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. ersättning åt arrendatorn C. Elm för vattenskador å 1951 års skörd	156
— nr 19, ang. anslag till statens jordbruksnämnd m. m.	156
— nr 20, ang. bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom m. m.	156
— memorial nr 21, ang. departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom	156
— nr 22, ang. gemensam votering i fråga om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering	156
<i>Första kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 10, ang. åtgärder för zigenarnas inpassande i samhällslivet	156
— nr 11, ang. utredning av kostnadsbesparingar vid ökat användande av eldbegängelse	159

Lördagen den 25 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 18 och den 21 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda åtgärder till stöd åt de icke statliga alkoholistanstalterna;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående utomdelningen av statsbidrag till den utomprocessuella rättshjälpsverksamheten;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens bosättningslånefond m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 157, i anledning av väckt motion om ersättning till linfabriksarbetaren J. A. Söderlund för olycksfall i arbete;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 till uppförande av byggnader för institutet för konserveringsforskning;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges övergång till ett på engelsk mätningssystem byggd skeppsmätningssystem m. m.;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser

socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 146, till Konungen i anledning av väckt motion om viss ändring av 42 § sinnessjuklagen.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 147, till Konungen i anledning av väckta motioner om upphävande av regleringen av rundvirkesexporten.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Anderbergs* motion, nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 76 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 458, av herr *Ohlön* m. fl., och

nr 459, av herr *Ewerlöf* m. fl.,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandlingen av lagutskottet nedannämnda motioner:

nr 460, av herr *Ewerlöf* m. fl., och
nr 461, av herr *Ohlson* m. fl.,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Lundqvist* m. fl. väckta motionen, nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya bestämmelser om medlemskap av finska församlingen i Stockholm samt tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 463, av herr *Sundvik*,
nr 464, av herr *Sundvik*,
nr 465, av herrar *Huss* och *Sunne*,
nr 466, av herr *Persson*, *Einar*,
nr 467, av herr *Werner* m. fl. samt
nr 468, av herr *Näsström* och herr

Nilsson, *Hjalmar*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 469, av herr *Andersson*, *Erik Gustaf*, m. fl., samt

nr 470, av herr *Osvald* och herr *Persson*, *Johan*,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det fortsatta stödet åt hampodlingen m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herrar *Spetz* och *Lindgren* väckta motionen, nr 471, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 9, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m.; samt

nr 11, med förslag till ändrad lydelse av § 3 riksdagsstadgan;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp, uppförande och istandsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i europeiskt samarbete på kärnforskningens område;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 81, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacementen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av väckt motion om ersättning till K. E. Engström för sjukdom, som ådragits under militärtjänstgöring;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m.;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.,; samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen för småföretagens lokalfrågor; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner angående utredning om finansieringsproblemen inom hantverk och småindustri;

andra lagutskottets memorial och utlåtande:

nr 23, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 11 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., så-

vitt propositionen hänvisats till behandling av lagutskott, dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller rör i propositionen behandlad lagstiftning;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; samt

nr 20, i anledning av väckta motioner dels om en utredning angående vissa frågor rörande brandväsendet, dels ock om viss ändring i brandlagen;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, med anledning av väckta motioner om ersättning åt arrendatorn C. Elm för vattenskador å 1951 års skörd;

nr 19, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet jämte i ämnet väckt motion;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 21, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom; samt

nr 22, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering; ävensom

första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden:

nr 10, över motion angående åtgärder för zigenarnas inpassande i samhällslivet; samt

nr 11, över motion om utredning av kostnadsbesparingar för kommuner och församlingar vid ökat användande av elubegängelse.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr förste vice talmannen avlämnade motioner:

nr 472, av herr *Nordenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

utformningen av det tekniska systemet för stödet av den inhemska smörproduktionen m. m.;

nr 473, av herr *Lundqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 474, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 475, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 45 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m.;

nr 476, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385);

nr 477, av herr *Lindblom* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385);

nr 478 av herr *Lindblom*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385);

nr 479, av herr *Lindblom* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 480, av fru *Svenson* och herr *Nilsson*, *Bror*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 481, av fru *Svenson* och herr *Nilsson*, *Bror*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring m. m.;

nr 482, av herr *Öhman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 483, av herr *Ewerlöf* m. fl., i an-

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

ledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 484, av herr *Lundqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 485, av herr *Huss*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 486, av herr *Huss*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.; och

nr 487, av herr *De Geer*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.14 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 28 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

Angående försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet *PERSSON*, som tillkännagivit att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Arrhéns interpellation angående försöksverksamheten på skolväsendets område m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Arrhén till mig riktat följande frågor:

1) Är herr statsrådet villig att inför kammaren delge sin syn på försöksverksamhetens fortsatta bedrivande?

2) Är det på försöksverksamhetens nuvarande stadium möjligt att erhålla en objektivt giltigt bild av resultaten?

3) Är det i nuvarande situation möjligt att få ett begrepp om åtminstone stor-

leksordningen av de nettoökningar i kostnaderna per år för den nya skolan i vad det gäller staten och kommunerna?

4) Om så icke är fallet, är det herr statsrådets mening att försök böra göras för att i dessa avseenden komma till så hög grad av klarhet som möjligt?

Med anledning av dessa frågor vill jag först påpeka, att 1950 års försöksverksamhet egentligen endast omfattar försöken med en enhetsskoleorganisation enligt av riksdagen uppdragna riktlinjer samt vissa organisatoriska och pedagogiska försöksanordningar inom de högre skolorna. Interpellanten går i sin motivering även in på utvecklingen av realskolestadiet utanför försöksdistrikten och särskilt upprättandet av s. k. inbyggda linjer i folkskolan. Dessa linjer tillhör emellertid inte 1950 års försöksverksamhet och har hittills inte kunnat påräkna statsbidrag enligt för enhetsskolan gällande grunder. De är tillkomna för att under en övergångstid med svår lärarbrist bereda utbildningsmöjligheter för 1940-talets stora årskullar. Erfarenheter, som därvid göres, kan visserligen komma till nytta i olika situationer, men

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

sammanhanget med den egentliga försöksverksamheten är löst och motive- ringen för anordningarna väsentligen en helt annan.

Redogörelser för försöksverksamheten har år från år i lämpligt sammanhang delgivits riksdagen, varvid av praktiska skäl även utvecklingen utanför försöks- distrikten brukat beröras. Var och en, som tar del av dessa redogörelser, torde kunna konstatera att på vissa punkter värdefulla och vägledande erfarenheter gjorts, så exempelvis i fråga om under- visningen i engelska i folkskolan. Där- emot är det givetvis icke ännu möjligt att ge någon bild av resultaten i deras helhet. Gäller det t. ex. den förberedan- de yrkesutbildningen, är frågan ohjälpl- igen för tidigt väckt, eftersom försöken i denna del börjar först nästa läsår.

Intet har hittills framkommit, som ty- der på att en omläggning av försöksverk- samheten vore påkallad. Min avsikt är också att tills vidare fortsätta den efter samma linjer som hittills, och jag anser, liksom på sin tid statsrådet Weijne, att en sammanfattande utredning rörande försöksverksamhetens resultat bör kom- ma till stånd framemot slutet av 1950-ta- let. Kanske kan det dock komma att visa sig lämpligt att påbörja denna utredning något tidigare. Jag vågar hoppas, att ut- redningsmännen skall bjuda till att — såsom interpellanten uttrycker det — teckna »en objektivt giltig bild av resul- taten» och därvid eftersträva »så hög grad av klarhet som är möjligt».

Interpellanten nämner särskilt de eko- nomiska förhållanden, som sammanhänger med den nya skolan. Han höjer skol- kommissionens beräkningar med 30 pro- cent på grund av prisnivåns ändring ef- ter år 1948, men förmenar, att en sådan höjning icke ens kan ge ett begrepp om den storleksordning det i dag rör sig om. Däremot nämner han inte, att barnanta- let tycks bli avsevärt lägre än skolkom- missionen trodde. År 1952 föddes här i riket endast 110 000 barn mot de 121 000 skolkommissionen räknat med, en minsk- ning alltså på inemot 10 procent.

Jag är övertygad om att den utredning, som planeras, skall göra sitt bästa för att

även i avseende på de ekonomiska spörs- målen komma till så hög grad av klar- het som möjligt. Intill dess torde den ärade interpellanten nödgas lägga band på sin otålighet.

Detta är alltså, herr talman, det svar jag för närvarande kan ge på herr Arrhéns fyra frågor.

Herr ARRHÉN (h): Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för eck- lesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det svar på min interpellation som han nyss lämnade. Svaret ingav mig en viss besvikelse, därför att jag trodde mig märka en nonchalans i tonen, sär- skilt i de avslutande orden, vilket gav mig en känsla av, att man inom departemen- tet måhända inte hade klart för sig, att de problem, som interpellationen berör, nu diskuteras över hela landet. Svaret utgjorde för mig en bekräftelse på den gamla erfarenheten när det gäller förhål- landet mellan ett byråkratiskt maskineri och allmänheten: den nödvändiga kon- takten fungerar inte längre på det sätt som önskvärt vore. Jag lämnar emeller- tid detta därhän.

I sitt svar gör statsrådet till en början gällande, att hela frågan angående för- söksverksamheten och dess bedrivande vore för tidigt väckt. Interpellanten hän- visas dels till att ta del av de redogörel- ser, som hittills lämnats i »Aktuellt från skolöverstyrelsen», dels till att avvakta den sammanfattande utredning rörande försöksverksamhetens resultat, som bör komma till stånd fram emot slutet av 1950-talet. Statsrådet utlovar generöst, att denna utredning kan tänkas bli igångsatt något tidigare. Detta skulle kunna föranleda en sedig och from iakt- tagare av tidsutvecklingen att med knäppta händer och ödmjukt instäm- mande emottaga ett sådant förslag till beteendemönster från det nuvarande ecklesiastikdepartementet. Tyvärr måste jag emellertid, herr statsråd, meddela, att jag inte i allo tillhör den fromhets- typ i de parlamentariska sammanhang- en, som statsrådet helst skulle se om- kring sig.

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

Min första fråga gällde, om statsrådet hade några synpunkter på »försöksverksamhetens fortsatta bedrivande». Statsrådet svarar här med omisskännlig flegma, att han i varje fall inte tänkt sig en »omläggning av försöksverksamheten». Den skall få fortgå efter samma linjer som hittills. Det är på något sätt tragiskt, herr talman, att landets kulturminister icke känt sig manad att i detta sammanhang angiva sin personliga syn på de problem, som dock ovedersägligen här föreligger både bland dem som direkt har att göra med försöksverksamheten — d. v. s. bland försöksavdelningens i skolöverstyrelsen arbetande krafter, bland lärare och elevernas föräldrar — och hos andra intresserade. Det kan omöjligen vara herr statsrådet obekant, att försöksverksamhetens allmänna uppläggning, dess möjlighet att få sina resultat jämförda med andra skolformers m. m. just nu står under livlig debatt både i fackpressen och i annan form av bok- eller tidningspublicitet. Det förefaller mig alltså, som om statsrådet har tagit sin uppgift alltför lätt genom att låtsas att inga problem över huvud taget föreläge på detta område.

Det är naturligtvis sant, att försöksverksamheten är tämligen ny. Likväl är det det fjärde försöksåret som nu löper. Det förefaller, som om det för en vaken iakttagare icke vore helt omöjligt att under en så pass lång tidrymd få åtminstone vissa grundläggande uppfattningar om de frågeställningar som främst gör sig gällande, de svårigheter som möter och de glädjeämnen som kunnat konstateras. Det är visserligen formellt riktigt att här hänvisa till de redogörelser för försöksverksamheten som »år från år i lämpligt sammanhang delgivits riksdagen», men riksdagens första kammare har utan tvivel så tränade nerver, att den även kunnat stå ut med något mera personligt färgade kommentarer av överblickande och framåtblickande natur i överensstämmelse med den uppgift, som enligt gammal hävd anses åvila en medlem av Kungl. Maj:ts regering. För statsrådet synes emellertid allt vara bra som det är. Allt skall få gå som hittills.

Jag vill inte för min del, herr talman, kräva en »omläggning av försöksverksamheten», i varje fall inte på ett revolutionerande sätt vad i första hand formerna angår. Däremot har jag kanske en del meningar vad själva innehållet angår. Statsrådet säger, att »1950 års försöksverksamhet egentligen endast omfattar försöken med en enhetsskoleorganisation enligt av riksdagen uppdragna riktlinjer samt vissa organisatoriska och pedagogiska försöksanordningar inom de högre skolorna». Om statsrådet med orden »egentligen» och »endast» avsett att förringa försöksverksamhetens roll, så är detta enligt 1950 års beslut helt felaktigt, eftersom särskilda utskottet och riksdagen år 1950 angav, att »enhetsskolans genomförande är beroende av vissa förutsättningar», och dessa utgjordes just av de resultat, som framkom ur försöksverksamheten. Hela detta resonemang bygger på möjligheter i jämförelser mellan gammalt och nytt. Därvid synes den hittills bedrivna försöksverksamhetens handhavare icke i enlighet med riksdagens direktiv i detta avseende ha tillräckligt mödat sig. Här kommer det an på försökens uppläggning och planering, sökandet av likvärdiga objekt vid jämförelserna m. m. Av kritiken att döma vill det synas, som om svårigheterna härvidlag visserligen vore stora — vilken även riksdagen 1950 sade sig förmoda — men att man på alltför lösa grunder dragit förhastade slutsatser.

I detta sammanhang är det mig särskilt angeläget att understryka vikten av att det primärmaterial, som framkommer vid försöksverksamheten, blir tryckt, så att det blir tillgängligt för allmänheten och kan bli föremål för en mera allsidig bedömning av de sakkunniga instanser, som vi dock har tillgång till.

Riksdagsbeslutet år 1950 tog sikte på att bearbetningen av detta material skulle handhas av skolöverstyrelsen och statens psykologisk-pedagogiska institut. Nu synes bearbetningen ha lagts i händerna på enbart skolöverstyrelsens försöksavdelning, vilken samtidigt, såsom vi vet, främst bör ha hand om försöksverksam-

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

hetens administrativa och organisatoriska sida. Ett dylikt arrangemang kan icke inge förtroende. Det är att ge en institution uppgiften att övervaka sig själv. Försöksavdelningen i skolöverstyrelsen, som måste vara till övermått tyngd av sina hördor på det administrativa och organisatoriska planet, kan icke tänkas samtidigt fungera som eller i vissa lägen omvandla sig till ett forum för vetenskaplig forskning och i andra lägen bedöma värdet av sina egna åtgöranden. Man ifrågasatte inte heller något sådant vid 1950 års riksdag. Skolöverstyrelsens organ skulle visserligen ha ledningen av försöken, men inte uppgiften att bedöma arbetsresultaten. I själva verket är nu tyvärr läget sådant, att statens psykologisk-pedagogiska institut, som enligt vad 1950 års riksdagsbeslut förutsatte skall rustas upp för sina tillämnade uppgifter, icke med hänsyn till personal- och lokaltillgångar kan motsvara eventuella förväntningar i detta avseende.

I diskussionen har man också uttalat sin förvåning över att klara direktiv rörande sammansättningen av de s. k. planlägningsorganen i försöksdistrikten icke givits. Det har lett till att representanter för såväl realskolan som yrkesskolan i de flesta sammanhang kommit att saknas. Icke heller samarbetskommittéerna i de tolv regioner, vari landet i föl indelades för konsulentverksamheten, har representanter för läroverk och yrkesskolor. Särskilt i dagens läge, då försöksverksamheten nästa år skall omfatta även klass 9 y, är det ofattbart, att aktiv medverkan från yrkesundervisningens nuvarande organ och representanter anses kunna undvaras. Det förefaller annars, som om just deras synpunkter och deras råd skulle vara av speciellt värde.

Det är självfallet att både läroverkslärare och yrkeslärare är intresserade av den försöksverksamhet som nu pågår. Läroverkslärarnas riksförbund har för sin del en särskild pedagogisk nämnd, vars uppgift bland annat är att följa försöksverksamheten på alla områden, sprida upplysning om den och väcka intresse för den. Förbundets öv-

riga organ har vid flera tillfällen uttalat sin fulla förståelse för försöksverksamhetens betydelse och sin önskan att positivt medverka. Jag säger detta därför att man ju ofta i de publicistiska sammanhangen möter löst framkastade påståenden om att det från läroverkslärarhåll inte skulle finnas något intresse för den 1950 beslutade enhetsskolan. Det skulle vara högst underbart, om ett sådant stämmingsläge skulle påträffas inom den kår som helt säkert kommer att få bära en av de tyngsta bördorna när det gäller uppbyggandet och därefter vidmakthållandet av den nya skolan.

Det borde förvisso vara en av försöksavdelningens uppgifter att i dagens läge »böja», som det står i våra grundlagar någonstans, alla här berörda parter till samverkan inför det gemensamma syftet. Den hittills förda politiken måste nog tyvärr sägas ha verkat i motsatt riktning, beroende på att man icke sökt kontakt utan i stället till synes bemödat sig om ett fjärmande.

Statsrådet säger i sitt svar att utvecklingen av realskolestadiet utanför försöksdistrikten inte tillhör 1950 års försöksverksamhet. Det är givetvis riktigt, men man kan icke på dessa formella skäl fränkänna de nya metoder, som så påtagligt i centrala punkter påverkats av enhetsskolans idéer och diskussionen omkring dem, ett mycket stort inflytande även för utformningen av framtidens skolor. Statsrådet erkänner visserligen också själv att erfarenheterna från detta område kan bli, som det heter, »till nytta i olika situationer», men jag tror att man kan ställa vitsordet högre än så. Jag skulle vilja gå så långt att jag säger, att med tanke på verksamheten vid de nya realskoleformer, som nu håller på att växa fram, det skulle vara av mycket stort värde, om man, på samma sätt som är fallet med den vanliga försöksverksamheten om jag så får uttrycka mig, kunde få resultaten och erfarenheterna från denna del av skolverksamheten i dag ordentligt belysta genom årliga redogörelser. För min del råder det inget tvivel om att inte dessa skolorformer kommer att få den allra största be-

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

tydelse för den framtida skolans utformning, därför att dessa skolformer är sprungna ur lokala initiativ. De blir följaktligen på ett helt annat sätt förankrade i och föremål för det kommunala intresse, som 1950 års beslut föresatte, än om de skulle kommenderas fram centralt.

Jag sade, herr talman, i min interpellation också att staten liksom kommunerna vore betjänt av att få åtminstone ett begrepp om nettoökningarna i kostnaderna per år för den nya skola som planläggs. Denna synpunkt kan väl knappast sägas vara oväsentlig. Det kan t. ex. tänkas att man under försöksverksamhetens gång ställes inför vissa önskemål som, vad förverkligandet angår, måste bedömas med hänsyn till de kostnader de drar för stat eller kommun. En metod härvidlag vore att man med utgångspunkt från ett inspektionsområde inom den nuvarande folkskolan, utvalt med syfte att vara representativt för landet i övrigt, företog en kostnadsundersökning vilken skulle läggas till grund för bedömandet av kostnadsfrågan för riket i dess helhet. En dylik detaljundersökning vore helt säkert av större värde än de s. k. uppskattningar, som uppenbarligen hittills varit den enda spik man haft att hänga sina vantar på. Jag är, som sagt, inte ensam om dessa åsikter. Just frågan om kostnaderna möter man allt oftare, när man rör sig ute bland folk som är intresserade av dessa frågor. Särskilt i umgänget med kommunalmän kommer ofta resonemanget in på de här banorna.

En undersökning av denna art är inte endast av behovet, då man i slutet av 1950-talet bereder sig att »snöra till säcken» och göra ett bokslut. Behovet föreligger även under försöksverksamhetens gång, enär försökens art, såsom jag sagt, i vissa fall kan bli beroende av kostnadernas storlek.

Det hade, herr talman, helt visst vid detta tillfälle även varit av intresse att höra statsrådets syn på en del andra problem som hänger samman med enhetsskolans planerade verksamhet. Anser t. ex. statsrådet att det är möjligt

att anordna en yrkesutbildning på de skolenheter som skolkommissionen på sin tid förutsatte? Anser statsrådet att det är möjligt att organisera klasserna 7—9 i enhetsskolan på det underlag av 2 500 invånare som skolkommissionen förutsatt? Det är om sådana frågor som diskussionen ute i landet för närvarande rör sig, och den söker sig nu fram efter andra linjer än för ett par år sedan. Det vore i detta sammanhang av en viss vikt — och det är därför jag framställt min interpellation — att få höra departementets syn på dessa frågor, så att inte departementet försätter sig i det läget att det står utanför diskussionen. Det borde väl ha varit departementschefen angeläget att leda diskussionen i någon riktning, som statsrådet ansåg önskvärd.

Det har från elaka kritikers sida sagts att försöksverksamheten saknar plan och inte varit i stånd att ge klara direktiv under arbetets gång. Dessa förvildade människor har naturligtvis därvidlag gått till överdrift, och jag understryker att detta verkligen också är min uppfattning, men de skulle kunna få ett belägg för sina farhågor i det nu givna interpellationssvaret som sannerligen varken kännetecknas av någon vilja att ta upp livsviktiga problem på området till diskussion eller ens röjer lust att ge ett bidrag till en sådan. Denna torftighet är, herr talman, högst beklaglig, men den är tydligen ingenting att göra åt.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Jag håller fortfarande fast vid att det i dagens läge inte skulle tjäna mycket till att mera i detalj gå in på de frågor som den ärade interpellanten har framställt. När han själv säger att han ingalunda kräver någon omläggning av försöksverksamheten, så är det väl ett bevis så gott som något för att vi ytterligare några år måste traska i de fotspår, där vi nu går. Jag trodde faktiskt att lektor Arrhén, som jag vet har stort intresse för dessa frågor, hade av de redogörelser, som år efter år har publicerats, kunnat få ut ungefär vad som är

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

att säga för dagen. Det är inte möjligt att dra alltför vittgående slutsatser av en försöksverksamhet, som visserligen, såsom herr Arrhén säger, har fortgått i fyra år men som i alla fall ännu inte har trängit helt igenom enhetsskolan. Herr Arrhén och jag är ju övertygade om att just det nionde skolåret innebär många nyheter, och det har inte ens påbörjats i något av försöksdistrikten, utan det kommer först från och med hösten detta år.

Under sådana förhållanden måste det ju vara klart, att även om man vill göra en hel del uträkningar och jämförelser, får man ingalunda pressa de uppgifter som man så kan få fram. Jag har i någon mån försökt att följa med den diskussion som har förts på detta område, och jag tycker faktiskt att de anmärkningar, som har riktats emot skolöverstyrelsen, inte har någon större tyngd. När man i dessa diskussioner har gått varandra in på livet, har man tvärtom egentligen kommit till klarhet om att det inte har varit så mycket som skilt vederbörande åt.

Att psykologisk-pedagogiska institutet inte har blivit tillräckligt upprustat ännu, kan man naturligtvis beklaga, men vissa upprustningar kommer ju att göras enligt de förslag som föreligger, och jag tror säkert att en samverkan mellan skolöverstyrelsen och detta institut under de närmaste åren kommer att leda till gott resultat.

När interpellanten säger, att yrkesundervisningsmyndigheterna inte varit tillräckligt inkopplade, är det väl i alla fall en liten överdrift. Jag är övertygad om att skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen har haft många kontakter sinsemellan i dessa frågor. För övrigt har skolöverstyrelsen just för att kunna bemästra sin del av yrkesundervisningen förstärkts så avsevärt, att jag tror vi kan säga, att förhållandena är ungefär så bra som behövs för närvarande. Det torde inte heller vara den ärade interpellanten obekant, att vi i försöksdistrikten har fått nya skolstyrelser, genom vilka man har möjlighet till en bättre samverkan än man haft tidigare, och att även

yrkesutbildningen därvidlag har blivit bättre tillgodosedd.

Jag anser sålunda, att vi inte har gjort så litet i dessa saker och inte publicerat så litet heller. Den ärade interpellanten erkänner också själv vad jag understrukt i interpellationssvaret, att en hel del av den försöksverksamhet, som är igångsatt på den högre skolans område, inte är försöksverksamhet i egentlig mening. Varför inte nämna saken vid dess rätta namn: Det är nödlösningar i dagens läge, för att man skall kunna i varje fall på ett hjälpligt sätt omhänderta de större delar av de ökade årskullarna som söker sig till realskoleundervisning. Under sådana förhållanden är väl egentligen det mesta man bör säga om saken att — som jag påpekade i svaret — den i alla fall kan ge en hel del nyttiga erfarenheter för försöksverksamheten med enhetskola.

När interpellanten till sist uppmanar mig att svara på vissa frågor, tror jag att de är litet för tidigt väckta. Han drog till exempel upp frågan, om distrikten skall omfatta, jag tror han sade 2 500 invånare. Jag har för mig att detta är ett misstag av honom och att vi tidigare resonerat om 3 000 å 3 500 invånare, men att skolöverstyrelsen och folkskolinspektörerna nu försöker planera så att vissa distrikt skulle slå sig samman två och två när det gäller ett högstadium för att sålunda komma upp i områden om 5 å 6 tusen invånare. Jag tycker inte det finns någon anledning för mig att särskilt uppehålla mig vid den saken i dagens läge, då det ändå dröjer rätt många år, innan flertalet av dessa distrikt kan sätta i gång med enhetsskolan.

Herr talman! Jag vidhåller sålunda, att det icke betecknar någon nonchalans från min sida gentemot försöksverksamheten att jag inte har ansett mig ha anledning att gå in på en hel del detaljer, som med större fördel kan bedömas först efter några år.

Herr ARRHÉN (h): Herr talman! Herr statsrådet nämnde i sitt anförande nyss, att han fann det vara fullt möjligt för mig personligen att genom de publika-

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

tioner från skolöverstyrelsen, som kommer oss till handa varje år, skaffa mig tillräckliga informationer beträffande de problem som här föreligger. Ja, det hoppas jag verkligen, men det är inte alltid för ens privata uppbyggelser som man framställer riksdagsinterpellationer. Man har med en dylik åtgärd också ett, om jag så får säga, högre syfte, nämligen att man vill låta allmänheten få del av den vishet, som eventuellt kan flöda från ett statsråds läppar vid dylika tillfällen, i informatoriskt eller annat syfte. Detta har också varit avsikten med min framstöt.

Det var emellertid glädjande att höra, att herr statsrådet var av den mening, att den upprustning av psykologisk-pedagogiska institutet, som 1950 års särskilda utskott och samma års riksdagsbeslut talade om, var en sak som skulle komma så småningom. Jag skulle dock vilja kommentera detta uttalande med att säga, att jag tror det är av vikt, att upprustningen sker snabbt, ty man kan inte göra ett nytt arrangemang på detta område från den ena dagen till den andra.

Tyvärr kan jag inte vitsorda — åtminstone inte med de upplysningar jag fått — att det föreligger någon mycket nära kontakt mellan skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning. Samarbetet på denna front synes tvärtom vara tämligen bristfälligt. Den enda kontaktmannen mellan dessa institutioner synes vara chefen för försöksavdelningen, och det är inte ofta som han kallas till gemensamma sammanträden, efter vad som berättats mig. Det förefaller alltså, som om i det avseendet vissa brister förelåg.

Jag påtalade nyss i mitt svar på herr statsrådets interpellationssvar, att man inte heller sökt kontakt med två stora lärarkategorier, som måste ha en del att ge i detta sammanhang, nämligen läroverkslärarna och yrkeslärarna. Detta är för den, som följer med fackdiskussionen på detta område, ingenting nytt. Man har länge mött en stilla undran däröver i vederbörande publikationers spalter.

Jag tycker det hade varit av intresse att höra ett statsråd i dagens sammanhang uttala sig angående möjligheterna att bygga upp enhetsskolans högstadium, ty man förväntar, att ett statsråd talar mot en bakgrund av en större mängd fakta än vi andra dödliga förfoga över. Jag tror inte jag har fel — men det spelar ingen större roll i detta sammanhang — om jag säger, att skolkommissionen på sin tid i diskussionen om denna angelägenhet rörde sig med siffran 2 500 invånare per distrikt. Jag vet att den siffran av rent praktiska skäl befunnits för låg. Den siffra som för närvarande är föremål för intresse i debatten är 4 000. Detta är nämligen den folkmängd, som med ett födelsetal av 15 promille ger en årlig barnkull på 50 à 60 individer. Då har man alltså, när sjunde klassen börjar, en klass på 50 à 60 barn, och sedan, när man kommer upp till nionde klassen och den gruppen skall delas på tre, får man fram klassavdelningar på, teoretiskt sett, 16 à 20 individer. Det är det högsta man kan komma till. För dessa klasser på 20 individer skall man ha ett system av ämneslärare, man skall ha i viss mån utrustade institutioner, man skall ha lokaler i övrigt, och kostnaderna för allt detta bör jämföras med dagens läge, då vi har en ämneslärare, som undervisar i klasser på 35 individer. Däri ligger en möjlighet att bedöma fördyringen, fastän man inte kan precisera den i siffror. Det är denna fördyring, som inger bekymmer just nu.

Samma synpunkter gör sig också gällande beträffande yrkesutbildningen. 1950 levde man — jag tillhörde möjligen själv samma kategori — i den naiva föreställningen, att det skulle vara möjligt att anordna yrkesutbildning i snart sagt vilken skola som helst på landsbygden och i andra smärre sammanhang. Emedan man nu upptäckt de väldiga svårigheter som inverkar när det gäller att få fram en dylik typ av undervisning, har man tvingats att vidga distrikten avsevärt. Bland de färskaste uppslagen på detta område är, att man tänker sig att yrkesundervisningen kanske till sist får tas

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

om hand av landstingen, vilka redan har vissa erfarenheter på yrkesutbildningens område. Det lämnar jag emellertid därhän just nu.

Det är sådana här saker folk talar om, och de vill ha en liten riktlinje för att veta vad som är riktigt och i vilka banor man skall tänka vidare. Just med hänsyn till dylika önsknings hade jag önskat mera klarläggande uttalanden av herr statsrådet.

Herr OHLON (fp): Herr talman! Interpellanten var inte riktigt nöjd med svaret. Själv skulle jag vilja säga, att jag hos ecklesiastikministern inte kunde återfinna den skånska rondeur, som vanligtvis brukar utmärka honom. Han nämnde i början av sitt anförande om jag inte noterade fel, att frågan egentligen var för tidigt väckt. För en månad sedan ansåg emellertid inte ecklesiastikministern att frågan var för tidigt väckt. Han besvarade då en interpellation av fru Sjöström-Bengtsson, i vilken hon hade frågat vilken behörighet som den nya skolan skulle ge i förhållande till den gamla. Den interpellationen framställdes med hänsyn till att målsmännen ofta har ställt sig det spørsmålet och känt sig oroliga inför det nya läget. Herr statsrådets svar då vittnade inte om någon tvekan. Han gav ett mycket lugnande svar i det han lovade, att den nya skolans klass 9 g skulle ge samma kompetens som realexamen; den skulle medge övergång till gymnasiet och så vidare.

Man kan nu ställa sig det spørsmålet om det finns täckning för en sådan utfästelse. Vi kan visserligen här i riksdagen besluta att 9 g skall ge den och den kompetensen, men vi har ingen garanti för att det finns verklighet bakom. Det beror helt och hållet på den undervisning som bedrivs i den nya skolan.

Nu har försöksverksamheten pågått under åtskilliga år. Vi har erfarenhet från klass 7 och klass 8, och från och med i höst kommer vi att få erfarenhet från klass 9. När riksdagen fattade sitt principbeslut år 1950, ingick det i förutsättningarna att man skulle ha ämneslä-

rarsystem på överstadiet, d. v. s. att varje lärare bara skulle undervisa i två eller tre ämnen, som han var speciellt utbildad för och behärskade. Vidare tänkte sig riksdagen, att lärarna skulle vara akademiskt utbildade. Jag hade redan då den känslan, att denna sista förutsättning nog innebar ett önskemål som tagits till i överkant. När man nu ser hur förhållandena utvecklats, kan man konstatera att det förekommer fall med klasslärarsystem, där en och samma lärare undervisar i alla ämnen ända upp till och med klass 8. Man behöver inte vara någon särskilt framstående pedagog för att våga dra den slutsatsen, att en sådan undervisning nog måste bli litet bristfällig i ett eller annat ämne. Det finns distrikt med försöksverksamhet ända upp till klass 8, där det inte existerar en enda lärare med både akademisk och pedagogisk utbildning.

Man kan visserligen svara att det är lärarbristen som frampressat denna situation, och den rår vi inte för. Det är alldeles riktigt, men hur förhåller det sig då med täckningen bakom ecklesiastikministerns löfte för en månad sedan, att klass 9 g skulle ge samma behörighet som realexamen? Jag kan visserligen instämma med ecklesiastikministern i att vi får lägga band på vår otålighet, men inför detta läge bör vi kanske ändå ta fantasien till hjälp och försöka att en smula förutse, hur förhållandena kommer att utveckla sig.

När man nu organiserar upp enhets skolans överstadium, tror jag att det är mycket viktigt att man — såsom interpellanten nyss framhöll — söker kontakt med de kategorier av lärare, som har erfarenhet från detta område, alltså med läroverkens och andra högre skolors lärare samt med yrkeslärarna.

Jag har talat med yrkeslärare som varit rätt bekymrade. Det allmänna läget är ju sådant, att folk i varje fall vädrar en lågkonjunktur. Meningen med yrkesorienteringen är ju att ett samarbete skall äga rum mellan skolorna och olika företag inom industri, hantverk, handel o. s. v. I en överkonjunktur är näringslivet mycket benäget att ta hand om adepter,

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

medan de unga själva inte är så pigga på att skaffa sig yrkesutbildning, därför att de får bra lön utan att kunna något yrke. Under en lågkonjunktur är förhållandet omvänt: då är föräldrarna mycket angelägna om att ungdomarna skall få yrkesutbildning, medan näringslivet ställer sig avvisande. Och de yrkeslärare, som jag har talat med om denna sak, vittnar om att vi för närvarande håller på att glida in i det senare läget. Vid utformningen av enhetsskolans högstadium är det därför mycket angeläget, att man håller intim kontakt med yrkeslärarna. Över huvud taget tror jag att det svåraste problemet när det gäller enhetsskolans utformning kommer att uppstå i fråga om den praktiska linjen; när det gäller de teoretiska linjerna kan man räkna med att svårigheterna i det långa loppet inte blir så stora, bara tillströmningen av lärare blir tillräcklig, något som vi ju hoppas på.

Ute i försöksdistrikten har man på sina håll ganska bittert sagt, att man har blivit lämnad en smula vind för våg. Det var en av förutsättningarna för riksdagens beslut, att de kommunala instanserna skulle kopplas in på ledningen av enhetsskolan. Detta är alldeles riktigt, säger man, men konstaterar att man har mycket liten erfarenhet om skolverksamhet på det högre stadiet och i fråga om yrkesutbildning. Vi klarar inte detta, säger man, utan vi vill ha mera direktiv ovanifrån än vi hittills fått.

Jag kan inte bedöma, huruvida denna anmärkning är riktig eller ej. Det kan hända att vi har ställt anspråken för högt; vi trevar oss ju fram efter nya vägar, och det är helt naturligt att det blir en del gnissel i portgången.

Bland de teoretiska linjernas lärare tycks det ha uppstått bitterhet över att man inte sökt kontakt med dem vid den regionala samarbetsverksamhet, som satts i gång ute i distrikten. Samarbetet omfattar överlärare, folkskolinspektörer och seminarierektorer, men inte läroverkens lärare och rektorer — och vad som i detta sammanhang är viktigast: inte heller provårsläroverkens rektorer. Det kan hända att samarbete med dem

hittills inte varit nödvändigt, men jag hoppas att kontakt kommer att tas i framtiden. Inte minst ur lärarrekruterings synpunkt är det angeläget att en sådan kontakt upprätthålles, att den nya skolan får en goodwill i alla kretsar av vårt samhälle.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Eftersom jag sysslat med dessa ting redan från början av skolkommissionens arbete och även nu sysslar med dem, ber jag att få säga några ord, framför allt i anledning av vad herr Ohlson yttrade.

Det är aktiva yrkeslärare som har utarbetat de redan färdiga kursmomenten inom olika områden. Därför kan jag tryggt påstå, att det inte är så illa ställt på den punkten. Vi har försökt att för varje yrkesområde anlita de mest intresserade och kunniga lärarna.

När det gäller försöksverksamheten på högstadiet, har man hitintills som regel valt platser, där det inte redan finns läroverk. Det har gjort att man i försöksverksamheten inte gärna kunnat åstadkomma det intima samarbete med läroverken som man önskar. På en del håll finns realskolor, och där existerar det intima samarbetet.

Vi vet att man på några platser byter ut den sedvanliga realskolan mot försöksskolans högstadium. Det är då precis samma lärare som får tjänstgöra. Åtminstone på de platserna kan man väl inte tala om någon försämring av undervisningen.

Vi är fullt medvetna om att svårigheterna på detta område är många och stora. Såväl skolkommissionen som särskilda utskottet år 1950 underströk den saken. Men kan vi då inte också komma överens om att vi var och en i sin stad skall försöka göra det bästa möjliga? Tyvärr måste jag säga, att man knappast får intrycket att en sådan inställning är allmän. Angreppen mot försöksverksamheten kommer redan innan man ens har erfarenheter att bygga på. Det är väl ändå riktigt som ecklesiastikministern säger, att vi åtminstone först bör få pröva det nionde skolåret — det här

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

ännu inte skett i något distrikt — innan man försöker bedöma resultatet av undervisningen. Det tycker jag för min del inte är att begära för mycket.

Herr Ohlon nämnde svårigheterna att få lärare. Det är riktigt att sådana svårigheter finns, men den gamla skolan har väl samma svårigheter såväl på realskolestadiet som på de högre stadierna.

Det var väl ett överord, när herr Ohlon sade att man anlitar lärare som har varken akademisk eller pedagogisk utbildning. Våra folkskollärare har dock pedagogisk utbildning, och det erkännes till och med att de i det avseende är bättre utbildade än de akademiker, som inte gått provår. Men detta var kanske bara en felsägning av herr Ohlon, och jag skall därför inte fästa mig vid saken.

Man utgår från att det skall bli ett samarbete mellan olika lärarkategorier på varje plats, där de olika skolformererna finns. Dess bättre har lärarna i gemen på sådana platser — yrkeslärare, mellanskolelärare och läroverkslärare — visat ett mycket stort intresse för denna sak.

Jag måste också säga ett ord till vännen Arrhén om kostnaderna. I nuvarande stund är det väl orimligt att begära, att någon skall kunna säga: Så och så mycket kommer det att kosta. När det gäller undervisningen vid våra realskolor och läroverk, har man inte varit särskilt intresserad för kostnaderna, men då det nu gäller en undervisning för alla landets ungdomar, således även en praktiskt inriktad undervisning, är man synnerligen intresserad för kostnaderna. Vi har väl allesammans ansvar när det gäller kostnaderna och bör naturligtvis så snart som möjligt undersöka, om vi har ekonomiska möjligheter att bära dem efter de linjer som skisserats eller om vi möjligen bör lägga verksamheten på något annat sätt för att göra den billigare. Det är möjligt att besparingar blir nödvändiga, men då tycker jag inte att de bör gå ut över bara de ungdomar som skall ha praktisk utbildning, utan de bör göras över hela fältet. Jag är alldeles övertygad om att majoriteten i kamma-

ren har denna uppfattning. Det har ju blivit en våldsamt ansvällning av anmälningarna till de teoretiska linjerna. Det kanske har flera orsaker, men det är riktigt som herr Ohlon säger, att vid försämring av konjunkturen söker sig alltid alltfler ungdomar till utbildningsanstalterna. Jag hoppas för min del att detta skall gälla inte bara de teoretiska skolorna, utan kanske framför allt de praktiska utbildningsformerna. Vi var vittne till något liknande under 1930-talet. Under den då rådande arbetslösheten höjdes rop på inrättandet av nya läroanstalter för praktisk utbildning. Dyliska skolor inrättades också i viss utsträckning.

Jag tror att det är klokt, om alla, som är ärligt intresserade av den nya skolan, gör vad de kan på sitt håll för att ge vår ungdom möjlighet att erhålla bästa tänkbara utbildning. Sedan får man naturligtvis se till, att det blir en rättvis fördelning av kostnaderna mellan staten och kommunerna, vilket är ett ganska känsligt avsnitt. Om man emellertid är besjälad av strävan att ge alla våra ungdomar en god utbildning, som passar för vederbörandes lust och fallenhet, tror jag att man måste lugna sig något, innan man uttalar sig alltför definitivt om resultaten av den nu pågående försöksverksamheten. Det sägs att vi nu kan bygga på en fyraårig försöksverksamhet. Ja, det är riktigt, men de två första åren omfattar inte försöksverksamhet i den bemärkelse som vi nu diskuterar. Då var det ju egentligen bara frågan om införande av engelska i femte klassen, vilket som regel inte medfört några ökade kostnader för skoldistriktet. De folkskollärare, som har fått behörighet att undervisa i engelska, uppstår nämligen inte något tillägg på sin vanliga lön för att de svarar för denna undervisning. Det är ju först i sjunde klassen som bekymren uppträder och där det blir fråga om ekonomiska nyutgifter. Vi har alltså nu bara drygt ett och ett halvt års erfarenhet på detta område, nämligen från sjunde klassen plus drygt ett halvår av åttonde klassen. Först i juni månad får vi två års erfa-

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

renheter att stödja oss på. Jag tycker att det då är väl tidigt att begära att ecklesiastikministern eller någon annan skall kunna vara fjärrskådande och säga, hur mycket det ena eller det andra kommer att kosta i framtiden. Om vi alla är överens om att göra det bästa möjliga för våra ungdomar, bör vi alla hjälpas åt att dra detta lass och inte sätta käppar i hjulen.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Jag kan inte finna annat än att herr Ohlon gjorde sig skyldig till en missvisande konstruktion, då han tyckte sig finna en skillnad mellan mitt interpellationssvar för en tid sedan till fru Sjöström-Bengtsson och mitt svar här i dag. I det förra interpellationssvaret kunde jag ju peka på vissa pågående undersökningar och utredningar samt fastställda flyttningsbestämmelser, som inte fanns redovisade i några tidigare redogörelser. Dessa uppgifter var nämligen så färska, att jag kunde publicera dem först i interpellationssvaret. Något motsvarande material har jag inte haft att komma med i dagens interpellationssvar.

Sedan påtalade herr Ohlon, att lärarbristen är mycket kännbar för vissa av våra försöksdistrikt. Även jag har mig bekant att åtskilliga av försöksdistrikten har haft svårigheter att få akademiskt utbildade lärare, men det måste i alla fall vara något misstag, att en folkskol-lärare skulle undervisa i alla ämnen i klass 8.

Vidare sades det att man från myndigheternas sida lämnat försöksdistrikten vind för våg. Även det är en sanning med stor modifikation. Jag är medveten om att när det gällde den första uppsättningen försöksdistrikten kom att ligga så spridda, att man, när allt detta skulle ordnas centralt, hade svårt att få så omfattande konsultenhjälp som varit önskvärt. Men det är ju också oss alla bekant att skolöverstyrelsen sedan har sökt att välja ut försöksdistrikten på sådant sätt, att de samlats i små räjonger och att man där från närbelägna

seminarier har fått en konsultenhjälp som man säkerligen varit tillfreds med.

Jag anser fortfarande att försöksverksamheten måste få fortsätta ungefär som hittills ytterligare någon tid, innan man kan bedöma resultatet helt och fullt. Om det är den ofta omtalade differentieringen som interpellanten har tänkt på, när han menar att omläggningar skulle behövas, vill jag bara säga, att det ju är både mig och den ärade interpellanten väl bekant, att på denna springande punkt utföres försök efter olika huvudlinjer, således med klassdelning både i sjunde och nionde klassen. Vi bör väl ändå vara överens om, herr Arrhén, att det är alldeles riktigt att man måste pröva båda dessa system och inte förkasta det ena och upphöja det andra.

Herr LARSSON, NILS AUGUST (s): Herr talman! Även jag har haft tillfälle att ta del av de undervisningsplaner, som har upprättats för yrkesundervisningen. Jag tror mig kunna vitsorda herr Näsströms uppgift att det inte är något fel på planerna i och för sig, ty de har säkerligen utarbetats av goda fackmän. Men liksom herr Ohlon vill jag understryka, att hela den praktiska yrkesundervisningen är en mycket svårloft fråga.

Genom skolkommissionens försorg har skickats ut cirkulär med anhållan om svar på vissa frågor. Man har bland annat räknat med att bli nödsakad att slå samman fyra å fem kommuner för att få till stånd ett tillräckligt stort undervisningsdistrikt. Jag har deltagit i ett sammanträde i Östersund om denna sak. Där var det meningen att slå samman kommunerna Lit, Häggenås, Hammerdal och Föllinge. Genom en dylik sammanslagning skulle man kunna ordna yrkesundervisningen inom en viss räjong på så sätt, att den ena kommunen skulle upprätta en yrkesavdelning och en annan kommun en annan. Detta är väl antagligen den enda väg, på vilken man kan lösa yrkesskoleproblemet. Nackdelen är dock att man blir tvungen att i stor utsträckning inackordera barnen i olika socknar.

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har vidare skickat ut ett cirkulär med anmaning till styrelserna för de centrala verkstadsskolorna att ta in elever från den sista klassen i folkskolan i de centrala verkstadsskolorna för att därigenom kunna bereda dessa ungdomar den yrkesutbildning, som man eftersträvar och som är förenlig med undervisningsplanen för enhetsskolan. Detta är givetvis en utväg att lösa svårigheterna, men åtminstone i det län, som jag representerar, har vi avböjt denna inbjudan, av det skälet att då vi har endast en fullgod yrkesutbildningsanstalt, vill vi inte gärna där släppa in barn som ännu inte slutat folkskolan, eftersom vi har uppsjö på ansökningar från äldre ungdomar som vi i första hand vill bereda möjlighet till yrkesutbildning. Det är ju också framför allt för dessa äldre ungdomar som de centrala verkstadsskolorna är avsedda.

Jag anser för min del att den 9-åriga enhetsskolan säkerligen har framtiden för sig. Jag är dock övertygad om att mycket återstår att göra i fråga om planläggningen och lösningen av olika problem. Även om jag är kritisk på vissa punkter delar jag helt den uppfattningen, att resultatet, i fråga om de första elevkullar, som gått igenom enhetsskolan, icke kan bedömas såsom normerande för vad denna skoltyp kan åstadkomma. Vi måste hålla i minnet att undervisningen av dessa kullar bedrivits under särskilt svåra förhållanden. Vi kan helt enkelt inte få fram något absolut rättvisande bedömningsmaterial, förrän den nya skolformen fått arbeta under många år framåt. Jag vill också erinra om att man räknat med en minst 20-årig övergångstid, innan enhetsskolan skulle vara fullt genomförd. Under den övergångstiden skulle man kunna göra erforderliga modifieringar.

Det är naturligtvis av synnerlig vikt att de personer, som har att föra den nya skolan ut i levande livet, inte alltför benhårt biter sig fast vid det program, som en gång uppgjorts, och de riktlinjer som man uppdragit vid skrivbordet. De måste i stället ha förmågan av modifiering

och smidig anpassning med ledning av de erfarenheter som kan vinnas, allteftersom försöksverksamheten pågår.

Genomförandet av den nya skolformen är naturligtvis också i hög grad beroende av vad vi har råd till, särskilt som ju framför allt yrkesundervisningen kräver stora ekonomiska uppoffringar. Om vi skulle finna, att vi härvidlag måste skynda långsamt, delar jag herr Näsströms uppfattning om att vi måste skynda långsamt även på andra områden.

Herr ARRHEN (h): Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av herr Näsströms anförande, då han vände sig mot vad han kallade »angrepp» mot skolreformen. Jag känner herr Näsström och har stor respekt för honom både som politisk person och människa. Jag måste dock påtala detta yttrande. Jag tror därför inte, att herr Näsström skulle ha tagit det ordet i sin mun, om han tänkt sig bättre för.

Vi bör inte svepa in skoldiskussionen i en dimma, där man har en »anfallande» och en »försvarande» part. Vi bör i stället se på varandra som medarbetare, vilka söker nå ett för alla parter acceptabelt mål. Det förhåller sig exempelvis visst icke på det sättet i nuvarande läge, att läroverkslärarna benhårt och tjurigt sluter upp kring de läroverk, som är resultatet av läroverksstadgorna av åren 1905, 1927 och 1933. Vi är fullt medvetna om att det finns svagheter även i denna organisation, och vi ser med positivt intresse på diskussionen om den nya skolan. Det har vi för övrigt gjort alltifrån första stund.

Det är å andra sidan klart, kanske jag kan tillägga, att det finns en viss äldre generation, som ställer sig helt avvisande. Den inställningen har jag emellertid också mött i folkskollärarkretsar på sina håll. Det är en sak för sig, förklarlig om också icke försvarlig.

Vad som här kallas för »angrepp» måste ses som inlägg i den ständigt fortlöpande diskussion om skolreformen, som vi talade om år 1950. Vill man ha

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

ett auktoritativt instämmande i en sådan syn på tingen, som jag gör mig till tolk för här, kan jag återropa en underledare i Morgon-Tidningen för ett par veckor sedan. Det hette där, att »skolreformen mår bara bra av en kritisk granskning». Det finnes verkligen någonting som man kan kalla för positiv kritik.

Herr Näsström var också något inne på problemet om kostnaderna och fruktade att man där var ute på farlig mark. När man här talar om kostnaderna, sker det emellertid därför att de statsfinansiella hänsynen — för att nu begagna det slitna uttrycket — tvingar oss alla att ta kostnader av denna storleksgrad i betraktande. Det rör ju sig inte om småslantar här. Enligt de kostnadsberäkningar från slutet av 1940-talet, som fördes fram i Kungl. Maj:ts proposition nr 70/1950, rörde sig nettoökningen per år om mellan tvåhundra miljoner och trehundra miljoner. För dagen tycks det röra sig om mellan trehundra och fyrahundra miljoner kronor per år. Därför måste man ha uppmärksamheten särskilt fäst vid frågan om kostnaderna.

Jag skulle kanske i anslutning till mitt andra anförande också ha påpekat en detalj i det exempel som jag gav, när jag talade om, att man accepterat ett invånarantal i kommunen av 4 000 såsom norm för en skolenhet. Vi har för närvarande 821 större kommuner på vår svenska landsbygd, men av dessa fyller bara 124 kravet på att ha 4 000 invånare. Då får man fram skolor av den typ, som jag antydde nyss, där man har klasser med 20 lärjungar, men som kräver ämneslärare, institutioner, lokaler, o. s. v. Det är därför som det hela ter sig knepigt.

Jag instämmer givetvis i herr statsrådets yttrande här, när han talar om att man bör göra differentieringsförsök i både sjunde och nionde klasserna. Ja, givetvis — kanske även i femte och sjätte klasserna! Dit lär väl diskussionen förr eller senare leda — man tvingas nog därtill av ett flertal skäl, som jag inte här skall ingå på.

Jag vill sluta med — debatten har bli-

vit ganska lång — att hjärtligt instämma i herr Näsströms ord om att vad vi här skall vara eniga om är att vi bör försöka att göra vårt bästa för att arbeta fram en så bra skola för våra barn, som det bara är möjligt.

Herr BERGH (h): Herr talman! Jag begärde ordet för att tala en smula om den bearbetning och redovisning av försöksverksamhetens resultat, som 1950 års riksdag beslöt.

Att ett sådant beslut fattades över huvud taget, är väl ganska självklart mot bakgrunden av den betydelse, som man tillmätte försöksverksamheten.

Riksdagsbeslutet år 1950 i skolfrågan innefattade inte någonting bestämt om hur skolan skulle utformas, däremot att man skulle — om och när man kunde göra det — förlänga skolplikten till nio år. Hur denna nioåriga skolplikt skulle utformas, hur organisationen skulle vara och hur arbetsformerna över huvud taget skulle gestalta sig, skulle man emellertid fatta beslut om, först sedan försöksverksamhetens resultat var bearbetat och redovisat. Det är följaktligen självklart, att denna bearbetning och redovisning måste bli det underlag, varpå riksdagen en gång skall bygga det definitiva beslutet. Detta glöms allt emellanåt, och det blir tillfälle att i andra sammanhang återkomma till att försöksverksamheten tillmättes den rollen och att först när den var färdig, skulle det definitiva beslutet komma.

Nu säger både ecklesiastikministern och herr Näsström med full rätt, att en sammanfattande bearbetning och redovisning inte kan göras, förrän försöksperioden är slut. För egen del kan jag till och med sträcka mig så långt, att jag kan instämma i vad herr Nils Larsson i Östersund sade, att det kan hända att man får dröja ännu något längre, detta för att åstadkomma eventuellt behövliga korrigeringar av den organisation, som man i första omgången trodde vara den rätta.

Om man har den synen, är det, såvitt jag förstår, viktigt att undervisningsre-

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

sultaten kontinuerligt hopsamlas, bearbetas och redovisas. Det är nödvändigt med en kontinuerlig hopsamling, för att man över huvud taget skall kunna åstadkomma en sammanfattande redovisning. Det är likaledes nödvändigt med en kontinuerlig redovisning. Den är av värde, icke minst med hänsyn till att allmänna opinionen bör objektivt upplysas i den här frågan. Det har redan sagts av ecklesiastikministern i polemik mot herr Arrhén, att man exempelvis beträffande differentieringsfrågan nu är inne på två linjer. Den, som deltog i 1950 års särskilda utskott, har alldeles säkert i friskt minne, hur svårt det över huvud taget var att komma till tals med skolkommissionens företrädare om att även på den punkten bör försöken bli allsidiga.

Men om man ställer detta krav på kontinuerlig hopsamling, bearbetning och redovisning, anser jag inte, att den redovisning, som presterats i årets statsverksproposition, fyller rimliga anspråk. Man har i propositionen på flera punkter hänvisat till handlingarna i ärendet. Det är väl inte någon redovisning att hänvisa riksdagen att gå till ecklesiastikdepartementet och ta avskrift av de handlingar, som försöksroteln till äventyrs lämnat in.

Därtill kommer, att man för att ha fast mark att stå på, när man skall bilda sig en uppfattning om vad dessa erfarenheter innebär, måste ha tillgång till mer än dessa allmänna talesätt, som merendels förekommer. För åtskilliga år sedan nämndes att införande av undervisning i engelska i klass 5 hade medfört en viss försvagning av kunskaper och färdigheter i modersmål och matematik i samma klass. Det skulle ha varit mycket värdefullt att få dessa iakttagelser bekräftade och i någon mån statistiskt belagda. Det är likaledes, mot bakgrunden av försöksverksamhetens uppgift att undersöka, huruvida högstadiet kan tänkas ersätta realskolan, angeläget att få fram jämförelser inte bara mellan olika former av folkskolan, utan också mellan resultaten i motsvarande årsklasser i realskolan och folkskolan. Hur

skall man annars en gång kunna säga, att högstadiet lämpligen bör ersätta realskolan? Noggrant jämförelsematerial är dock förutsättningen för att man skulle kunna fatta ett definitivt beslut i denna fråga.

Jag vill med de anförda exemplen ha sagt, att lika nödvändigt som det är att man dröjer med den sammanfattande redovisningen, till dess att försöksperioden är avslutad, lika angeläget är det att man får den fylligare, fortlöpande redovisning, som riksdagen begärt, och att denna redovisning mindre sysslar med allmänna talesätt än med mera påtagliga uppgifter.

Herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Herr Bergh torde vara tillräckligt gammal riksdagsman för att veta, att han icke behöver gå till Kungl. Maj:ts kansli för att ta del av handlingar, till vilka hänvisas i en proposition. De tillhandahållas vederbörande utskott, om utskottet så vill. Jag tror nog också att herr Bergh i det här fallet har tagit del av dem.

För övrigt vet jag att just det problem, som herr Bergh uppehöll sig vid här, nämligen om modersmålsundervisningens eventuella försvagning genom införandet av undervisningen i engelska — som ju vad timantalet beträffar närmast går ut över modersmålsundervisningen — finns redovisat och fått en ganska noggrann behandling av skolöverstyrelsen. Men här snuddade herr Bergh just vid denna vanliga felsyn, som jag påpekade hos den ärade interpellanten i början av denna debatt, att man kräver att få en ingående redovisning för att dy-medelst, om man så önskar, dra förhastade slutsatser av bara ett eller annat års försöksverksamhet. Vi kan inte säga att modersmålsundervisningen i enhetsskolan befunnits vara dålig, därför att resultatet i sjunde klassen inte är fullt så gott som i de vanliga skolor, vartill man hänvisar. Vi måste avvakta resultatet till och med nionde klassen för att kunna ovedersägligt klarlägga den saken — och nionde klassen har inte ens påbörjats

Ang. försöksverksamheten på skolväsendets område m. m.

ännu för någon av de årskullar, som det här gäller.

lärare rent av känner sig litet villrådiga. I vissa fall ropar man därför nu efter direktiv.

Herr BERGH (h): Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet säga att hans invändning, att handlingarna i ärendet står till förfogande för riksdagsmännen, inte är ett svar på vad det här är fråga om. Riksdagsbeslutet år 1950 innebär att resultaten skulle *offentligen* redovisas.

Det är alldeles självklart, att det vore fel att av en redovisning för försöksverksamheten från ett eller ett par år dra slutsatser om vad hela försöksverksamheten kommer att lämna för resultat. Det är bland annat därför — för att ta upp herr statsrådets exempel om svenskans försvagade ställning enligt vissa uppgifter — som jag betonade angelägenheten av att få dessa iakttagelser bekräftade, så att man inte skulle dra förhastade slutsatser.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord i anledning av herr Larssons i Östersund inlägg.

Han nämnde något om att de centrala verkstadsskolorna är avsedda för äldre ungdom. Med det förhåller sig väl inte på det sättet. Vid den kontakt som vi tagit med arbetsmarknadens parter och med de organisationer som står bakom hantverk och småindustri har det visat sig föreligga en ganska enstämmig uppfattning på det hållet att just ungdom i den åldersgrupp som klass 9 y omfattar är den lämpligaste att börja vid yrkesskolorna. Vi bygger alltså vår uppfattning på sakkunniga även i det avseendet.

Herr Larsson sade vidare att han tyckte att man inte bör hålla så strikt på de och de linjerna, utan att man kan släppa efter litet på direktiven. I skolkommissionens betänkande liksom i 1950 års särskilda utskotts utlåtande tryckte man ju mycket allvarligt på att stor frihet bör lämnas lärarna och styrelserna vid dessa skolor. Jag tror att det nu har lämnats dem så stor frihet att en del

Herr LARSSON, NILS AUGUST (s): Herr talman! Sakkunskap är ju bra att ha och statistik likaså, men det jävar inte mitt påstående. Jag talade om förhållandena i vårt län. Där ligger faktiskt åldersgränsen hos dem som är intagna i centrala verkstadsskolor mellan nitton och tjugu år, och vi har konsekvent måst gå in för att utesluta från intagning de yngsta åldersgrupperna för att låta de äldsta grupperna komma in. När vi samtidigt får in bortåt 250 ansökningar på kanske 40, 50 platser, måste vi gå till väga på det sättet, eftersom vi har så få yrkesundervisningsanstalter.

Jag måste också säga, att herr Näsström nog missförstod mig något på den andra punkten. Jag menade att om man smidigt följde den erfarenhet man får av försöksverksamheten så är det skolan till gagn. Jag har inte sagt att den från början var alltför stelt upplagd.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr Nordensons motion, nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utformningen av det tekniska systemet för stödet av den inhemska smörproduktionen m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:
nr 473, av herr Lundqvist, och
nr 474, av herr Ewerlöf m. fl.,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr Ewerlöf m. fl. väckta motionen, nr 475, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med för-

Interpellation ang. rekryteringen av läkare vid armén och marinen.

slag till lag om ändrad lydelse av 2 och 45 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

- nr 476, av herr *Ewerlöf* m. fl.,
- nr 477, av herr *Lindblom* m. fl., och
- nr 478, av herr *Lindblom* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385).

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

- nr 479, av herr *Lindblom* m. fl.,
- nr 480, av fru *Svenson* och herr *Nilson, Bror*,
- nr 481, av fru *Svenson* och herr *Nilson, Bror*,
- nr 482, av herr *Öhman* m. fl.,
- nr 483, av herr *Ewerlöf* m. fl.,
- nr 484, av herr *Lundqvist*,
- nr 485, av herr *Huss*,
- nr 486, av herr *Huss*, och
- nr 487, av herr *De Geer*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden nr 9—11, statsutskottets utlåtanden nr 8 och 73—86, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 7, bevillningsutskottets betänkanden nr 29, 31 och 34—36, bankoutskottets utlåtanden nr 14 och 15, andra lagutskottets memorial nr 23 och utlåtande nr 24, tredje lagutskottets utlåtanden nr 17—20, jordbruksutskottets utlåtanden nr 18—20 samt memorial nr 21 och 22 ävensom första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden 10 och 11.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtanden nr 77—79 och 8 skulle i angiven ordning uppföras näst efter bankoutskottets utlåtande nr 15 på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Interpellation ang. rekryteringen av läkare vid armén och marinen.

Herr LUNDGREN (h) erhöll på begäran ordet och yttrade: Det nuvarande läget inom den militära hälso- och sjukvården är synnerligen bekymmersamt. Rekryteringen av truppförbandsläkartjänster vid såväl armén som marinen har sedan ett flertal år varit otillfredsställande. Speciellt är bataljonsläkartjänsterna synnerligen svårbesatta, vilket framgår av nedanstående tablå.

Bataljonsläkartjänsten	I 7.	Vakant sedan den	31/5	1950
»	I 11.	»	»	30/11 »
»	I 12.	»	»	1/6 1948
»	I 17,	»	»	1/2 1950
»	P 3.	»	»	30/6 1946
»	A 7.	»	»	31 3 »
»	T 2N.	»	»	1/7 »
»	InfSS.	»	»	1 7 1949
»	JS	»	»	28/5 1951.

Det totala antalet vakanser inom fältläkarkåren utgjorde hösten 1952 17 bataljonsläkartjänster och 2 regementsläkartjänster.

Vid marinen har följande tjänster hittills icke kunnat återbesättas:

Biträdande regementsläkartjänsten KA 1,

Interpellation ang. statens övertagande av Nora Bergslags järnväg.

biträdande regementsläkartjänsten KA 2, båda vakanta från tjänstens inrättande 1944.

Läkartjänsten i flottans värnpliktskola vakant från tjänstens inrättande 1948.

Regementsläkartjänsten KA 3, vakant fr. o. m. den 1 juli 1951.

Siffermässigt är det sålunda armén som har att kämpa med de största svårigheterna men procentuellt sett är vakanserna vid marinen av samma storleksordning, cirka 25 %.

Nyrekryteringen av läkare till besättningar vid armén och marinen har under de två senaste åren praktiskt taget upphört. De militära läkartjänsternas bristande förmåga att locka sökande framgår även därav att numera endast en eller annan sökande anmäler sig till ledigförklarade tjänster, vilka tidigare vanligen lockat ett flertal väl kvalificerade sökande t. ex. regementsläkartjänster i större städer och truppförbandsläkartjänster i Stockholm med flera orter. Detta medför en kvalitativ försämring av fältläkarkåren, då vederbörande myndigheter icke har några möjligheter att välja bland flera sökande och därför tvingas att taga även sökande som ur olika synpunkter kanske mindre väl lämpar sig för militärläkartjänst.

Delvis beror givetvis bristen på militärläkare på den allmänna läkarbristen, men även andra orsaker bidrager härtill. Sålunda har officerare och underofficerare erhållit en välförtjänt förbättring av löneställningen, men en motsvarande lönereglering har icke kommit militärläkarna till del.

Bristen på militärläkare medför allvarliga svårigheter för den militära hälso- och sjukvården. De vakanta tjänsterna måste upphållas genom kortvariga kommanderingar av extra läkare, ofta medicine kandidater med ofullständig utbildning. Detta medför att dessa läkare får fullgöra hela eller stor del av sin facktjänstgöring såsom vikarie på vakanta tjänster, i stället för att, såsom värnpliktslagen förutsätter, de skola fullgöra viss del av sin facktjänstgöring i den befattning där de är krigsplacerade.

Det är enligt min uppfattning ofrån-

komligt att åtgärder vidtages för att förbättra rekryteringsläget i fråga om läkartjänster vid såväl armén som marinen.

På grund av det sålunda anförda får jag anhålla om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få rikta följande fråga:

Ämnar statsrådet vidtaga några åtgärder för att förbättra rekryteringsläget i fråga om truppförbandsläkartjänster vid armén och marinen?

På gjord proposition medgav kammaren att ifrågakarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. statens övertagande av Nora Bergslags järnväg.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr LINDAHL (s), som anförde: Herr talman! Efter riksdagens beslut om förstатligande av enskilda järnvägar har det stora flertalet av dessa banor införlivats med statsbanenätet. Om de som kvarstår som enskilda banor har ju diskussion angående deras förstатligande ägt rum och för banan TGOJ har särskilda överenskommelser träffats. Av större järnvägar, som ännu står utanför, märkes Nora—Bergslags och Stockholm—Nynäshamnsbanorna. Det är angående förstnämnda bana jag nu skulle till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vilja ställa en fråga.

Nora—Bergslagsbanans övertagande av staten har, såvitt jag icke är felundermåttad, varit uppe till behandling och övertägande. Något resultat av dessa överläggningar har icke försports, och det torde i de bygder, som ifrågakarande bandel berör, med järnvägs- och busslinjer, vara ett allmänt önskemål att om möjligt få klarhet uti hur det skall bli.

Det förhåller sig givetvis så att en järnväg som i detta fall Nora—Bergslag, vilken banas ledning kanske väntar på att förstатligandet snart skall ta form, icke har något överdrivet intresse av att hålla vare sig vagnpark eller stationshus i det skick som en resande i allmänhet

Interpellation ang. statens övertagande av Nora Bergslags järnväg.

kan ha rätt att kräva. Vi vet att så är förhållandet och att bara en hastig blick på exempelvis Karlskoga station och dess anordningar för resandes bekvämlighet ger ett starkt intryck om urakltäthet av de mest elementära krav på en stations standard, en station som därtill är belägen i en större stad.

Det är sålunda knappast underligt om både samhällen och enskilda frågar hur det egentligen skall bli. Kommer banan så småningom att införlivas med SJ med de förbättringar som då kan väntas eller skall de orter som banan berör såsom Nora, Gyttorp, Degerfors och Karlskoga få ha det som det är i kommunikationshänseende?

Att frågan om förstatligandets genomförande också intresserar personalen vid Nora—Bergslagsbanan är naturligt. Det gäller ju både deras befordringsmöjligheter och pensionerna, detta senare inte minst för redan pensionerad personal, vilka får ta sig fram på mycket låga pensioner.

Med stöd av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet framställa frågan när förhandlingar om Nora—Bergslagsbanans införlivande med statens järnvägar kan tänkas leda till resultat och om tidpunkten för förstatligandet nu kan anges?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Wistrand för tiden den 6—den 16 nästkommande maj för bevisande av sammanträde med Europarådets rådgivande församling i Strasbourg.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.42 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 29 april förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 9, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hade på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1952 till och med den 9 januari 1953 i statsrådet förda protokoll.

Därjämte hade på därom särskilt gjord framställning till utskottet överlämnats utdrag av det över inrikesärenden den 30 januari 1953 förda protokoll i vad det avsåg fortsatt anstånd med verkställande av förpassningsbeslut rörande tyske medborgaren W. O. A. H. P. Herbig.

Utskottet hade i det nu förevarande memorialet avfattat sin hemställan i två särskilda, med A och B betecknade punkter.

I punkten A hade utskottet anmält, att vid den granskning av omförmälda protokoll och protokollsutdrag, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

I punkten B hade utskottet anmält, att granskningen ej heller givit utskottet anledning till anmälan enligt § 107 regeringsformen mot någon ledamot av statsrådet.

Vid punktvis skedd föredragning av ifrågavarande memorial lades detsamma till handlingarna.

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

Vid memorialet funnos fogade tre reservationer, innefattande avslagna yr-

kanden om anmälan enligt § 107 regeringsformen mot vissa ledamöter av statsrådet.

Enligt en av dessa reservationer, be-tecknad med II, hade herrar *von Friesen*, *Hansson*, *Håstad*, *Swedberg* och *Olsson* i Mora med anledning av Kungl. Maj:ts den 17 oktober 1952 fattade beslut att avslå en av finske medborgaren medicinalrådet Felix Kersten gjord ansökan om svenskt medborgarskap inom utskottet yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredraganden, statsrådet Lindell.

Härom anförde nu

Herr HANSSON (fp): Herr talman! Under dechargearbetet har konstitutionsutskottets ledamöter efter en rekordlång föredragning och med hjälp av en betydande samling dokument, utlåtanden och andra handlingar fått en inblick i ett av dessa märkliga och smått fascinerande levnadsöden, som i väsentlig grad formats av de båda världskrigens revolutionerande händelser och makabra förhållanden. Tidigare hade jag vid något tillfälle mött namnet Kersten i tidningspressen men ägnat det ett mycket flyktigt intresse. Till behandlingen i konstitutionsutskottet gick jag med den största skepsis gentemot Kerstens person och gärningar. När jag dock till slut — till min stora överraskning får jag erkänna — funnit mig böra instämma i den reservation mot det av utskottet avslagna yrkandet om anmälan enligt § 107 regeringsformen, som återfinnes i memorialet under punkten II och som är riktad mot föredraganden, statsrådet Lindell med anledning av regeringens beslut den 17 oktober 1952 att avslå Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap, ber jag, herr talman, att inför kammaren få motivera mitt ställningstagande.

Nu mera medicinalrådet Felix Kersten

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

är av tysk-baltisk härkomst, född i Dorpat 1898 såsom son till en godsägare. Hade han inte som frivillig i de finska trupper, som under den nationella resningen deltog i kampen för Estlands befrielse 1919 drivits in i krigets förvecklingar är det väl troligt att han fortsatt att ägna sig åt lantbruk, för vilket han efter genomgång av gymnasium utbildat sig vid lantbruksskola. Namnet Kersten hade väl troligen i så fall blivit obekant i Sverige och i världshistoriska sammanhang.

Kersten följde emellertid med de finska trupperna tillbaka till Finland och blev finsk medborgare, vilket han alltså är. Av vilken anledning Kersten byter yrke och börjar bedriva såväl praktiska som teoretiska studier i massage är svårt att säga; det framhålles att han visade fallenhet för vad vi i Sverige väl närmast skulle beteckna som sjukgymnastens yrke.

Efter studierna i Finland beger sig Kersten 1922 till Berlin för att fullborda sin utbildning hos en nervmassageläkare. Det är helt i linje med Kerstens sällsamma öden, att han där blir assistent åt en berömd kinesisk läkare, dr Ko, som av någon för mig outgrundlig anledning etablerat sig i tyskarnas huvudstad. Då dr Ko 1925, mätt på ära och berömmelse och förmodligen även vid god kassa, återvänder till Kina, överlåter han sin praktik på Kersten. Kersten har synbarligen från början varit framgångsrik i sitt nya yrke och snabbt vunnit internationell ryktbarhet. På annat sätt kan man näppeligen förklara, att han 1928 — alltså vid 30 års ålder — kallas att undersöka prinsen-gemålen Henrik av Nederländerna och vinner anställning vid nederländska hovet under titeln »Leibarzt Manuelle Terapi» eller att han under hela 1930-talet, då han var bosatt i Haag, utövade en vidsträckt internationell praktik, bl. a. under tre månader per år förlagd till Rom. Hans inkomster är givetvis goda, och han förvärfvar 1934 egendomen Harzwalde i Mark-Brandenburg. Han gifter sig 1937 med en tyska, med vilken han nu har tre barn, som fått huvudsakligen svensk uppfostran.

Så utbryter det andra världskriget, och tyskarna invaderar Holland. Kersten blir anhållen av Gestapo, internerad för kort tid i Berlin och förbjuden att återvända till Holland. Efter ingripande av bl. a. finska legationen blir han frigiven och efter en tid — sedan han avlagt vissa prov — förlänades han av tyska inrikesministeriet legitimation såsom »Arzt für Naturheilkunde für das Gebiet des deutschen Reiches». Denna omplantering går påfallande lätt, efter allt att döma beroende på att Kersten redan före krigsutbrottet fått Himmler som patient. Himmler led av något slags magkramp, som då och då gjorde honom arbetsoduglig men som Kersten förmådde häva. Riksledaren för S.S. blev därigenom helt beroende av Kerstens behandling.

Man ställer sig instinktivt frågande till de skäl, som kom Kersten att acceptera ställningen som Himmlers »läkare». Man vet, att finska regeringen önskade denna kanal via en finsk medborgare till en av Tredje rikets ledande män och att Kersten sökte råd hos finska legationen och först därefter accepterade. Möjligen var Kersten utsatt för direkt hot, i varje fall för hård press. Alldeles tydligt är, att han spelade ett högt spel i Berlin. Han förblev en politiskt obunden man, gjorde Finland stora tjänster samt inledde en djärv och ofattbart framgångsrik aktion för att hjälpa offren för den nationalsocialistiska regimen. Hans inflytande över Himmler är nästan oförklarligt, och jag skall icke spekulera däröver. Hur stark hans ställning var bevisas kanske bäst av att Himmler den 21 april 1945 klockan två på natten framförde det första fredsanbudet just till Kersten. Kersten avböjde att vidarebefordra det, då han inte ville syssla med politik, utan föreslog greve Folke Bernadotte, som överlämnade anbudet till svenska regeringen.

Jag har, herr talman, velat börja med denna överblick över Kerstens levnad. Kanske bör jag tillägga, att hans familj sedan september 1943 är bosatt i Sverige och att han själv sedan denna tidpunkt huvudsakligen varit bosatt här.

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

1946 inköpte han med vederbörligt medgivande egendomen Stensäter i Södermanland för 30 000 kronor.

Skildringen av Kerstens liv kunde nästan vara hämtad ur en äventyrsroman. För oss svenskar, som levat i lå av krigets stormar, ter den sig i mycket fantastisk. Som de fredliga människor vi är och dåliga psykologer vi lär vara, tror jag att vi rent intuitivt ställer oss undrande inför en person med ett förflutet som det relaterade. I detta fall är vi emellertid i gott sällskap, då även det holländska parlamentet funnit klokt att göra en undersökning i fallet Kersten.

Den svenska skepticismen kommer klart till synes i numera riksbibliotekarien Willers promemoria rörande Kersten av den 14 juni förra året, som finnes återgiven på s. 13—15 i konstitutionsutskottets memorial. I denna promemoria är omsorgsfullt infogade alla de tvivel och spekulationer en skeptisk svensk kan hysa för en framgångsrik läkare — många vill kanske säga »helbrädagörare» — på modet, som haft nära kontakter med den person i den nazistiska rövarkulan, vilken jämte Hitler för oss framstår såsom den mest omänskliga och avskyvärda. Willers framhåller sannolikheten för att Kersten förts »in mot efterkrigstidens fascistiska strömningar», att han i sitt yrke ger ett ofrånkomligt intryck av charlatan, en med hypnotisk förmåga kombinerad yrkeskunskap »med stigande inriktning mot de kräsnaste överklasskretsar». Intygen, som Kersten åberopar rörande sig själv och sin verksamhet under kriget, är för Willers pretentiösa, motstridiga och ger intryck av beställningsskrivier. Att Kersten använt sitt inflytande hos Himmeler för att rädda en rad av politiska skul i Tyskland fängslade personer undan ett hårt öde finner Willers dock obestriddligt. Men denna humanitära insats, synes Willers anse, har dikterats av Kerstens strävan att säkra en reträttväg när efter Stalingrad tvivlet på seger började smyga sig in i de nazistiska kretsarna.

Jag vill inte förneka, att promemorian till en början gjorde intryck på mig. Gi-

vetvis ställer man sig frågande inför Kerstens politiska inställning. Man undrar om sann humanitet kunde härda ut i årtal i nazismens vidrigt råa luft, man sätter frågetecken för diverse oklara punkter här och var, och man ställer sig undrande inför hans snabba och sagolika framgångar som läkare utan egentlig medicinsk utbildning. Men när man tagit del av allt för konstitutionsutskottets ledamöter tillgängligt material i ärendet, finner man — åtminstone var så fallet med mig, — att Willers omdömen inte kan vara de rätta. Det må kvarstå vissa dunkla punkter, men helhetsintrycket har för mig blivit ett annat än den konsekventa nedvärdering av Kerstens person och handlingar, som Willers genomför.

Vad först Kerstens yrkesutövning beträffar förefaller det mig, som om han vid sidan av en obestriddlig förmåga som sjukgymnast haft den märkliga makt över människor, som vi käner att läkare som t. ex. en Westerlund, en Puck Munthe eller en Björkhem ägde respektive äger. Kerstens levnadsöden förde för övrigt i mina tankar vissa kapitel i Munthes bok *San Michele*. Såsom läkare är Kersten givetvis inte jämförbar med de tre nämnda, men vissa likheter synes mig finnas i hans förmåga att med sin personlighet påverka människor.

Vad vi till slut som lekmän må tänka om Kersten som läkare, får vi väl böja oss för medicinalstyrelsens uttalande, återgivet på s. 7, nämligen att styrelsen intet har att erinra mot bifall till hans ansökan om svenskt medborgarskap ur de synpunkter styrelsen har att företräda.

De tidigare mycket skiftande uppfattningarna om och värderingarna av Kerstens person och verksamhet har föranlett flera mycket ingående undersökningar. Finlands uppskattning av hans insatser, som kommit till synes genom att han 1941 av presidenten tilldelades medicinalråds namn, heder och värdighet samt 1942 blev kommendör av Finlands Vita ros' orden, torde nog få sägas väga mindre tungt än de officiella utredningar, som på uppdrag av den ne-

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

derländska ministerpresidenten utförts av professorn i ekonomisk historia N. Posthumus, Amsterdam, till vars förfogande bl. a. stått de tyska arkiven samt de allierades hemliga underrättelseväsen. Vidare tillsatte holländska parlamentets andra kammare 1947 en undersökningskommission, vilken den 1 oktober 1952 redovisat sina undersökningar rörande Kersten. Detta och annat redovisas i konstitutionsutskottets memorial på s. 12—13 samt 16—19.

Det är givetvis inte min mening att här i detalj återge de för Kersten ytterst positiva och hedrande omdömen undersökningarna resulterat i. Jag förutsätter att kammarens ledamöter tagit del av memorialen. Vad jag emellertid vill betona i anledning av doktor Willers promemoria är, att Kerstens räddningsarbete inleddes redan 1941, och hur stick i stäv mot Willers omdömen de enstämmiga uttalandena av professor Posthumus, det holländska parlamentets undersökningskommission, liksom de återgivna uttalandena av nederländske ministern i Stockholm, svenska sektionen av Judiska världskongressen m. fl. är. Jag tar som exempel ett par korta citat från s. 12 och 13.

Professor Posthumus skriver till excellensen Undén den 24 nov. 1950, sedan han redogjort för sitt uppdrag och de rykten som cirkulerar kring Kerstens person, bl. a. följande: »Med anledning härav ha vi fastställt, att medicinalrådet Kersten har varit en människorådare och välgörare av största format, som utan att vara politiskt engagerad gått sin väg rätt fram och haft som enda mål för ögonen att hjälpa och rädda människor, vilka under det sista kriget blivit förföljda av det nationalsocialistiska Tyskland.» Vidare säger Posthumus: »På grund av våra ingående undersökningar blev fastställt, att alla dessa beskyllningar mot medicinalrådet Kersten vilade på ren fantasi och lögn.» Utdraget slutar med följande: »Medicalrådet Kerstens räddningsverk har vår fulla beundran, och det torde vara Ers Excellens bekant att nederländska regeringen som tack och erkännande för

hans historiska förtjänster om Holland utnämnt honom till officer med stora korset av Nederländska Oranien-Nassau-orden.»

Av dessa officiella utredningar framgår hela vidden av Kerstens humanitära insatser under kriget. Om det rör sig om räddning av hundratals, tusentals eller, som många anse, hundratusentals människoliv, lämnar jag därhän. Enligt min mening borde Kerstens insatser, om än reducerade till 10 eller t. o. m. bara 1 procent av de uppgivna, kräva att vi instämmer i den beundran som holländarna numera till synes oreserverat ägnar honom för hans räddningsverk, bekräftat av ordensförläningen.

Vad som emellertid slutligt gjort mig övertygad om att svenska regeringen inte behandlat Kersten med tillbörlig hänsyn och erkänsla, är de omdömen svenska ämbetsmän — t. ex. dåvarande ministern i Berlin Richert men främst förre excellensen Günther — fällt om hans person och humanitära insatser. Allt ifrån oktober 1943 fram till krigets slut upprätthöll Günther och Kersten en nära kontakt, vilken ytterst noga hemlighölls för att inte äventyra Sveriges humanitära räddningsarbete. Kersten hade dessförinnan lyckats rädda de i Polen dödsdömda eller till livstids tukthus dömda fem direktörerna och ingenjörerna i tändsticksbolaget och de två dödsdömda direktörerna i L. M. Ericsson. Av speciellt svenskt intresse är Kerstens medverkan vid professor Seips — f. d. rektor för Oslo universitet — frigivande, räddningen av förutvarande österrikiske förbundspresidenten Seitz ur koncentrationsläger, vilket torde ha skett på statsminister Per Albin Hanssons uttryckliga önskan, samt sedan raden av förhandlingar Kersten genomförde på excellensen Günthers uppdrag om frigivande av norska studenter, danska poliser, internerade norska och danska kvinnor och barn o. s. v., förhandlingar som slutligen kulminerade i det omfattande räddningsarbetet inför krigsslutet, de tyska truppernas i Norge kapitulation och det tyska fredsanbudet.

Dessa Kerstens insatser för svensk

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

räkning, vilka anges på s. 8—9 i memorialet, har förre excellensen Günther vitsordat. Denne tillägger som synes nederst på s. 7: »Det kan icke råda något tvivel om att doktor Kersten under krigets slutskede räddade tusentals människor till livet. För Sveriges del må, bland mycket annat, särskilt framhållas hans avgörande insatser för Warschau-svenskarna och i planläggningen av det räddningsarbete i Tyskland i början av år 1945, som anförtröddes åt Röda Korset och utfördes under greve Bernadottes ledning. Jag har känt doktor Kersten sedan hösten 1943 och hos honom alltid funnit beredvillighet att göra sitt yttersta i det stora humanitära räddningsarbete, vartill hans egenartade ställning öppnade möjlighet. Däremot har jag aldrig funnit något i hans verksamhet eller uttalanden, som kunnat giva anledning till de i vissa tidningar framkomna antydningarna att han skulle vara nazist, vilket jag tvärtom anser alldeles uteslutet.»

Günther har vidare till envoyén Engzell i brev den 28 september 1948 fällt följande omdömen, återgivna nederst på s. 9: »Det förhåller sig otvivelaktigt så, att Kersten gjorde en rent otrolig insats i fråga om att rädda människor ur nazistbödlarnas klor. I många fall skedde detta på direkt begäran av mig, och med angivande från min sida av vilka personer det gällde. Dessutom kan det utan överdrift sägas, att det var genom hans förmedling som den stora räddningsaktionen under Bernadottes ledning kunde komma till stånd. Jag har i första hand till följd härav alltid ansett det vara skäligen att Kersten finge svenskt medborgarskap. Detta har jag flera gånger och i olika sammanhang framhållit. Det lösa pratet om Kerstens mörka föregående har jag aldrig trott på, och det har ju heller icke på minsta sätt bestyrkts.»

Förre excellensen Günther är väl av oss alla erkänd som en ovanligt klar och kylig bedömare av människor och politiska situationer. Han är därtill den svensk, som kanske bäst kunnat bedöma Kerstens person och handlingar. När

hans bedömanden helt stämmer överens med de resultat utländska undersökningar lett till, har jag funnit mig nödsakad förena mig med övriga reservanter inom utskottet i en anmälan jämlikt § 107 regeringsformen.

Liksom holländska regeringen tövat i sitt erkännande av Kersten, förstår jag att svenska regeringen tidigare kunnat vara tveksam och därför väntat med avgörandet i närmare åtta år. Men oförklarligt är för mig beslutet av den 17 oktober förra året, såvitt nu inte något helt nytt, oredovisat skäl föreligger. Det sista stödet för min uppfattning, som jag vill åberopa därför att det kan sägas helt täcka min bedömning av ärendet, är överståthållarämbetets på s. 7 refererade yttrande av den 31 januari 1952, där det bl. a. heter: »Det utredningsmaterial som tillkommit sedan ärendet senast varit föremål för ämbetets bedömmande, bestyrkte vad redan tidigare uttalats om att Kersten under de båda sista åren av andra världskriget nedlagt betydande förtjänster om och framgångsrikt verkat för tillvaratagandet av svenska intressen med avseende å personer, för vilka den nazistiska regimen i Tyskland planlagt avrättning eller en kroppsligt och själsligt nedbrytande behandling. Genom nämnda utredningsmaterial hade ej framkommit något som ställde Kerstens person i sådan dager att det kunde tala mot hans upptagande till svensk medborgare. På grund av det anförda ansåg sig ämbetet böra utan tvekan tillstyrka den föreliggande ansöknings.»

Herr talman! Jag har givetvis intet yrkande — något sådant har jag inte ens rätt att ställa — men jag vill uttala en förhoppning om att Kungl. Maj:t snarast omprövar frågan om medicinalrådet Kerstens och hans familjs svenska medborgarskap, för vilket numera alla föreskrivna villkor har uppfyllts. Sverige har i annat sammanhang väl sent gett uttryck för sin uppskattning av svenska medborgare bevisade tjänster. Detta bör inte få upprepas. Att jag nu under så lång tid har djärvt taga kammarens tid i anspråk har sin grund i min överty-

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

gelse om att regeringen i detta fall icke visat tillbörlig aktning och hänsyn för en person, som till synes obestriddligen modigt och uppoffrande gagnat Sveriges intressen.

Herr LINDÉN (s): Herr talman! För någon tid sedan redovisades i pressen en utredning angående Kerstens befattning med flyktingar och de stora insatser han kunnat göra. Det skedde på bl. a. det sättet att man fick ett intryck av att Folke Bernadottes insatser varit övervärderade och Kerstens i hög grad undervärderade. Den saken skall jag inte försökta att på något sätt bedöma, det kanske är så. Men jag har litet svårt att begripa, varför vi år efter år såsom de stora debattämnena från konstitutionsutskottet skall redovisa just personfrågor. Det är alltid olustigt att diskutera en människa och en människas egenskaper och kvalifikationer inför offentligheten. I den mån det nu kan vara olustigt att offentligt diskutera Kerstens förhållanden, får väl ansvaret därför falla på reservanterna.

Jag har svårt att förstå, varför reservanterna har dragit fram just det här fallet som en lämplig anledning till ett anmärkningsyrkande. Inte kan det väl ändå vara så att man allvarligt menar, att man med detta förhållande — ty ett förhållande av Kersten var ju herr Hanssons hela anförande — ville nedvärdera t. ex. Folke Bernadottes åtgärder och insatser eller de åtgärder och insatser som bakom Folke Bernadotte ändå hade vidtagits av den svenska regeringen? Och inte kan det väl heller vara så, att gamla stadgade riksdagsfarbröder nu har fått ett sådant återfall i kärleken till sin ungdoms äventyrsromaner — herr Hansson talar ju om äventyrsromaner — och litterära äventyrare att de har helt tjusats av det mycket egendomliga och intresseväckande livsöde som uppenbarligen är Kerstens. Det riktiga alternativet vore väl att reservanterna hade menat, att deras rättslidelse har drivit dem att reagera emot en kränkning, som regeringen skulle ha gjort sig

skyldig till mot en person. Det vore dock en ganska egenartad reaktion med hänsyn till det enkla förhållandet att Kerstens handlande och Kerstens person inte bara har ljusa sidor, genomskinliga och klara, utan också redovisar mycket av dunkel och sådant som man kan reagera emot och som inte helt är det vi måhända önskar av en svensk medborgare. Det kanske är rätt och slätt så, att reservanterna har funnit det avslagna medborgarskapet för denne man vara en lämplig anledning att komma regeringen till livs och få till stånd denna anmärkning.

Skulle vi inte kunna komma överens om att en medalj har två sidor? Herr Hansson har i fallet Kersten visat upp den ena sidan. Det må vara mig tillåtet att såsom en av dem, som tillhör utskottsmajoriteten, försöka måla den tvekan, som möjligen har kunnat återspeglas hos regeringen vid bedömningen av denna sak. Det är alltid en omdömesfråga när det gäller att bevilja medborgarskap och det är aldrig sannolikt att en människa kan bedömas entydigt av alla andra människor.

När herr Hansson säger, att vi borde ha kunnat instämma i den beundran som t. ex. den holländska utredningen visat för Kersten, måste jag beklaga att jag inte kan det, uppenbarligen beroende därpå att människor ser på olika sätt. Men därmed må nu vara hur det vill. Jag tror att det är klokt att precisera vad det rör sig om. Dagens strid står kring frågan, huruvida statsrådet Lindell handlat så felaktigt — om han nu har handlat felaktigt — att han bör bli föremål för anmärkning enligt 107 § regeringsformen, därför att han inte placerat Kersten i särställning och gjort honom, om jag får uttrycka saken så, till något slags hedersmedborgare i konungariket Sverige. Vi har inte tagit tillbörlig hänsyn till honom, sade herr Hansson, och han är värd vår aktning. Allt det där vill jag inte bestrida, i varje fall inte när det gäller de handlingar, för vilka Kersten är värd hänsynen och aktningen. Men frågan är: Ställer vi inte de anspråken på de flesta svenska med-

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

borgare, och utesluter det att regeringen sin plikt likmätigt prövar fallet och kommer till en slutsats? Reservanterna har uppenbarligen — det framgick alldeles tydligt av herr Hanssons anförande — velat göra Kersten till en martyr med en hjältegloria kring hjässan. Kan-ske de därmed, jag säger kanske, in-bjuder de hundratals människor, som har fått sina ansökningar om medbor-garskap avslagna, att ställa sig vid kla-gomuren och på det sättet verka för sina intressen.

Situationen är tydligen den, att reso-nemanget om en människa, trots en människas alla olika uttrycksmedel, för-enklats till frågan: Anmärkning eller in-te anmärkning? Det är onyanserat och förenklat. Reservanterna har rätt: Det skall vara anmärkning! Utskottsmajori-ten har tvingats att inta den ställningen, att den har rätt: Det skall inte vara nå-gon anmärkning! Här ligger naturligtvis sanningen såsom ofta eljest någonstans mitt emellan.

Nu skall jag gärna säga, att jag inte tror att det hade funnits någon inom ut-skottsmajoriteten, som skulle ha fallit på den vilda idén att yrka anmärkning mot statsrådet Lindell, om Kersten hade bli-vit svensk medborgare förra året. Jag skulle inte ha betraktat det som en olyc-ka. Men jag konstaterar, att när han in-te blev det förra året, föranledde det in-te, att han kom att lida något särskilt men. Han åtnjuter ju dock under mellan-tiden, intill dess han får svenskt med-borgarskap, alla de förmåner som en ut-länning kan få i detta land när det gäl-ler rättigheten till socialvård, när det gäller skolor, när det gäller hans per-sonliga skydd o. s. v. Det skall vi slå fast. Då han inte har lidit något men, återstår frågan, om han t. ex. var för-satt i något bestämt nödläge, som skulle ha tvingat regeringen att handlägga de-ta medborgarärendet som ett särfall. På den punkten måste vi väl ändå allesam-mans vara överens om att det inte före-låg något sådant nödläge. Dessutom är han finsk medborgare. Vid 22 års ålder blev han finsk officer. Han är finskt medicinalråd och kommendör av Vita

rosen i Finland, och vi som känner Fin-land betraktar väl det som ett så för-nämligt land, att Kersten borde ha kun-nat härda ut som finsk medborgare, till dess han fyllt villkoren att bli svensk.

Här skall inte ske någon nedvärdering av Kerstens insatser, sådana som de åbe-ropas av reservanterna. Men vi kan väl vara överens om att Kersten har varit en ganska omstridd person. Det är ingen som vill ta ifrån honom den glädjen att han från olika håll har rehabiliterats i fråga om rykten och skrivelser av nega-tiv art och att han fått uppskattning för vad han gjort. Men här gäller det ju att ta ställning till frågan, om själva natura-lisationsärendet handlagts så, att det finns fog för anmärkning mot statsrådet.

Man kan inom Kungl. Maj:ts kansli ha resonerat på annat sätt än reservanter-na. Och vad är det som säger, att reser-vanterna har funnit vishetens sten i frå-ga om Kersten? Vem kan i dag fastslå, vilka motiv Himmler hade för att visa medgörlighet och göra vissa eftergifter? Att det var Kerstens massage som gjorde underverk har vi ju faktiskt bara Kers-tens egna ord på. Över huvud taget kan man väl ändå få göra den reflexionen, att Kerstens uppgifter om vad som har hänt och Kerstens antydningar om sin egen betydenhet har mycket små möjlig-heter att bli gendrivna av dem som till äventyrs skulle ha kunnat och velat gen-driva dem. Jag skulle tro, att man inte gör sig skyldig till så förfärligt stort misstag, om man säger att när det bör-jade knaka i naziväldet i Tyskland, var nog Himmler ganska känslig för histo-riens dom över de nazistiska metoderna. Om han då mjukade upp eller underlät att verkställa vissa order från Hitler, ha-de han kanske en känsla av att han åter-försäkrade sig och att han kunde klara sitt eget skinn efter ett kommande sam-manbrott. Men vad är det som hindrar att Kersten, som stod Himmler nära, ha-de liknande tankar och att han också ville räkna med att slippa undan kritik efter sammanbrottet?

Det bör kanske i detta sammanhang hänvisas till Kerstens egna böcker, där han berättar och låter förstå, att han un-

Ang. F. Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap.

der så gott som hela krigsperioden ingick i Himmlers stab, att han deltog i dennes samkväm och åtnjöt Himmlers speciella gunst, att han åtföljde Himmler på hans långa resor t. ex. till Ukraina och Finland, o. s. v. Det synes som om Kersten långt över vad som ter sig naturligt för en läkare och yrkesman var förtrogen och intim med Himmler, denne — även om det låter som alltför starka ord — kanske omänskligaste av alla omänskliga bödlar. Observera, i övrigt utan omdöme, att detta gjorde Kersten frivilligt och utan reservation. Att Kersten härvid blev i tillfälle att förmå Himmler att avstå från en del ogärningar ter sig för mig mera som en biprodukt, resultatet av förvisso lyckosamma omständigheter, än som anledning till att han höll sig i närheten av Himmler!

Endast Kersten själv kan vittna om vilka argument och påtryckningsmedel han har använt mot Himmler. Att de medverkat till ett gott resultat är obestridligt. Om hans insatser skall benämnas oerhörda eller, som herr Hansson sade, ofattbara, den frågan håller jag öppen. Det råder ingen som helst tvekan om att hans insatser har gett goda resultat, och det är heller ingen i denna kammare och ingen i detta land som vill vägra honom ett ordentligt tack därför. Men därifrån — jag kommer tillbaka till sakfrågan — är steget för långt till en dechargeanmärkning mot ett statsråd, som vid en viss tidpunkt inte tillstyrkt hans ansökan om medborgarskap. Jag föreställer mig, att andra än reservanterna skulle med mycken rätt kunnat reagera, om medborgarskapet beviljats efter en undantagsregel.

Jag tror att det hade varit klokt att inte skapa sensation kring denna sak. Det förefaller som om Kersten själv hade tillräcklig förmåga och tillräckliga möjligheter att genom andra, såväl i Sverige som i utlandet, göra reklam för sig själv. Många skulle ha nöjt sig med det goda samvetet att ha utträttat något i mänsklighetens tjänst. Oändligt många har också gjort det utan stora ord om sig själva och utan några belöningar.

Det finns ingen absolut rättighet för

en utlänning att vid en viss tidpunkt få svenskt medborgarskap. Men Kungl. Maj:t har befogenhet att efter diskretion när prövning naturalisera en utlänning, som uppfyller vissa i lagen uppställda villkor. I alla dessa ärenden är det alltså ytterst en lämplighetsprövning, en bedömning om sökanden fyller vissa villkor och om sökanden är önskvärd eller icke. Att då Kungl. Maj:t i vissa tveksamma fall iakttar återhållsamhet faller sig åtminstone för mig naturligt redan av det skälet, att ett bifallsbeslut är oåterkalleligt.

Till slut, herr talman, vill jag säga, att jag över huvud taget har svårt att förstå att man här i riksdagen skall behöva tvingas in i debatter om enskilda människor och deras kvalifikationer. Jag har minst lika svårt att begripa, att riksdagens kamrar skall ha större möjligheter än Kungl. Maj:t att pröva frågor som gäller människor, deras försörjningsförmåga, deras vandel, deras lämplighet som svenska medborgare och om de fyller de formella villkoren. Riksdagens kamrar kan inte rimligen skipa milimetterrättvisa i sådana frågor, och inte heller bör riksdagens kamrar vara något slags reklamcentraler för enskilda personer.

Det må finnas, herr talman, många olika meningar i fråga om Kerstens upptagande till svensk medborgare. Reservanterna har redovisat en sådan mening. Då må reservanterna förlåta utskottsmajoriteten att den har en annan mening i detta ärende.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m.; och

nr 11, med förslag till ändrad lydelse av § 3 riksdagsstadgan.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om pension åt professor emeritus K. B. Westman.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp, uppförande och istandsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden nr 81, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.**Om pension åt professor emeritus K. B. Westman.**

I de likalydande motionerna I: 262 och II: 278, väckta den förra av herr *Lodenius* m. fl. och den senare av herr *Swedberg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att statspension

skulle utgå till professor emeritus K. B. Westman till det belopp utskottet kunde anse skäligt.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten lämnat en redogörelse för innehållet i motionerna och i två av utskottet över desamma inhämtade yttranden, varefter utskottet anfört:

»Såsom av den förestående redogörelsen framgår, har svenska kyrkans missionsstyrelse på sin tid uttryckligen utfäst sig att svara för professor Westmans pensionering. Med hänsyn härtill och då vad i motionerna anförts icke synts utskottet utgöra tillräcklig anledning att på statsverket överflytta kostnaderna för pensioneringen, får utskottet, med instämmande i de av universitetskanslern och statskontoret framförda synpunkterna, hemställa, att motionerna I: 262 och II: 278 icke må av riksdagen bifallas.»

Reservation hade avgivits av herrar *Pålsson, Sundelin, Lodenius, Ståhl, Rubbestad, Svensson* i Ljungkile och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herr *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 262 och II: 278 medgiva, att kostnaderna för den professor emeritus K. B. Westman tillförsäkrade pensionen finge från och med den 1 juli 1953 överflyttas från svenska kyrkans missionsstyrelse till statsverket samt från samma tidpunkt bestridas från anslaget till Diverse pensioner och understöd m. m.

Herr **SUNDELIN** (fp): Herr talman! Till utskottets utlåtande i förevarande punkt är fogad en reservation av herr *Pålsson* m. fl. I denna reservation yrkas bifall till de motioner som väckts och där det hemställs att statspension må utgå till professor emeritus K. B. Westman, som under 18 år — från år 1930 till år 1948 — varit innehavare av en personlig professur i missionshistoria och ostasiatisk religionshistoria vid Uppsala universitet.

Vid tillkomsten av denna professur åtog sig svenska kyrkans missionsstyrelse att stå för kostnaderna för professor

Om pension åt professor emeritus K. B. Westman.

Westmans avlöning och pension. Motionärerna anför nu att då denna professur inrättades, tiden synbarligen inte var mogen för ett statligt övertagande av ansvaret för en missionsprofessur. Men motionärerna anser att genom professor Westmans akademiska lärargärning förutsättningar har skapats för en ny uppskattning av denna forskningsgren, vilket också bevisas av att Kungl. Maj:t genom beslut år 1948 inrättat en professur i ämnet missionshistoria i anslutning till den nya statliga kyrkohistorieprofessuren vid Uppsala universitet. Motionärerna anser bl. a., av den anledningen att en statlig professur i detta ämne numera är inrättad, att det måste betraktas som en gård av billighet och rättvisa att den pension som tillkommer professor Westman för hans långvariga och allmänt uppskattade lärargärning utgår av statsmedel och inte såsom nu behöver bekostas av missionssällskapen.

I de yttranden som avgivits över motionerna dels av statskontoret, dels av universitetskanslern, tar man så gott som utslutande ställning till den formella sidan av saken. Man utgår ifrån att svenska kyrkans missionsstyrelse en gång utfäst sig att bekosta professor Westmans såväl avlöning som pension. Därom råder nu ingen tvist. Svenska kyrkans missionsstyrelse och missionssällskapen tänker väl heller inte undandra sig ansvaret för professor Westmans pension, såvida inte statsmakterna anser det vara befogat att pensionsbeloppet i fortsättningen skall utgå av statsmedel. Motionärerna och reservanterna anser dock att med den utveckling, som har skett på detta område, vore det en gård av rättvisa om staten övertog kostnaderna för professor Westmans pensionering i fortsättningen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Lindblom* (fp).

Fröken ANDERSSON (h): Herr talman! Denna fråga har ju lagts upp på ett ganska underligt sätt. Det verkar faktiskt, som om de som står på majoritets-

sidan inte skulle ha intresse för den professur och det arbete det här gäller. För undvikande av varje missförstånd vill jag klart säga ifrån att jag — och jag tror att denna inställning delas av flera av dem som tillhör majoriteten — alltifrån min tidiga ungdom har hyst ett utomordentligt stort intresse för detta arbete och att jag med stor uppskattning följt professor Westmans utomordentligt storslagna och givande gärning. Frågan ligger alltså inte på det planet, att det rör sig om en undervärdering av vederbörandes insatser.

Nu säger herr Sundelin att billighet och rättvisa kräver att professor Westmans pension betalas av statsmedel. Jag är för min del fullständigt ur stånd att fatta ett dylikt resonemang. Här utgår ju pension till professor Westman, liksom för övriga universitetsprofessorer, med ett belopp av 16 429 kronor per år. Motionen avser heller ingen förbättring av pensionsbeloppet utan blott en överflyttning av kostnaderna till statsverket. Det skulle alltså vara denna gård av billighet och rättvisa som riksdagen borde visa. Jag kan verkligen inte förstå, att det skulle bli ett starkare uttryck för uppskattning av professor Westmans gärning, om kostnaderna för hans pensionering överflyttas från missionsstyrelsen till statsverket. Det kan väl ändå inte vara en större ära att få pension från staten än från svenska kyrkans missionsstyrelse. Att anse det vore väl nästan att underskatta missionsstyrelsen. Såsom herr Sundelin redan nämnt, har missionsstyrelsen också klart och entydigt förbundit sig att svara för bl. a. professor Westmans pension.

Femte avdelningen har, såsom herr Sundelin även nämnt, remitterat motionerna till statskontoret och universitetskanslern. Båda dessa remissinstanser har klart avstyrkt en förändring. Man måste verkligen fråga sig, vad det är för mening med att ett utskott remitterar motioner för yttrande till framstående och sakkunniga myndigheter, om man sedan inte skulle bry sig ett uns om vad dessa myndigheter säger.

Nu kan man visserligen, såsom också

Om pension åt professor emeritus K. B. Westman.

har skett i utskottet, påstå, att dessa myndigheter sett saken mer ur formell synpunkt. Men även om man ser frågan ur reell synpunkt kan jag inte finna något skäl till en förändring. Några bärande skäl för en ändring har såvitt jag kunnat finna inte heller anförts i motionerna. Det enda som man har hänvisat till och som på sitt sätt naturligtvis kan sägas vara ett visst reellt skäl är att staten genom sin politik har fördärvat penningvärdet i ganska stor utsträckning. Men detta olyckliga förhållande är icke någonting, som speciellt träffar svenska kyrkans missionsstyrelse. Om staten skulle rycka in och avlyfta alla de bördor, som lagts på medborgarna på grund av inflationen, skulle det komma att röra sig om många miljarder, föreställer jag mig. Jag tror inte, och det har också herr Sundelin betygat, att missionsstyrelsen tänker svika sina åtaganden. Professor Westman har ärligen förtjänt sin pension, såsom jag redan sagt, och missionsstyrelsen kommer också i fortsättningen att stå för den. Jag kan tillägga att därest missionsstyrelsen behöver ekonomiskt stöd och hjälp från statens sida, så bör vi ge dylik hjälp på andra vägar. Jag anser det emellertid inte lämpligt att vi går fram på sådana här omvägar.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **LODENIUS** (bf): Herr talman! Det är alldeles riktigt, såsom påpekats här i debatten, att missionsstyrelsen har lämnat en garanti både vad beträffar avlöning och pensionering för denna personliga professur. Men vad jag för min del tycker att man framför allt bör ta hänsyn till är den förändring, som skett i penningvärdet. Den har ju medfört att det numera måste tillskjutas ett betydligt större belopp av missionsstyrelsens medel, än vad som ursprungligen avsågs. Tidigare räckte fondens avkastning både till avlöning och pensionsavsättning för denna professur på ett helt annat sätt än för närvaran-

de. Inom parentes vill jag inflika att det inte enbart är svenska kyrkans missionsstyrelse, som här tillskjuter medel, utan även de frikyrkliga missionssällskapen bidrager.

Jag vill också nämna att om pensionen hade utgått efter civila tjänstepensionsreglementet av år 1934 hade det årliga pensionsbeloppet uppgått till 7 500 kronor, enligt vad statskontoret anför i sitt remissvar. Pensionsbeloppet är emellertid nu uppe i 16 429 kronor. För det lägre pensionsbeloppet på 7 500 kronor, som gällde då denna garanti på sin tid utfärdades, hade praktiskt taget avkastningen av fonden räckt. Det är alltså den förhöjning av pensionen, som måste ske på grund av penningvärdeförsämringen, som, så vitt jag förstår, huvudsakligen gjort att det blivit betydligt mera kännbart för missionssällskapen att svara för denna pension.

Det är alldeles riktigt, såsom här har sagts, att missionssällskapen icke ämnar rygga sin förbindelse utan kommer att fullfölja den. För professor Westmans egen del innebär det således ingen förändring, om staten övertager ansvaret för hans pensionering.

Motionärerna och reservanterna har inte ansett att man bör lägga enbart juridiska och formella synpunkter till grund för frågans bedömning. Vi ser frågan ur skälighetssynpunkt, och anser att här sker ingen orättvisa om staten åtager sig att svara för pensionskostnaderna. Det är framför allt den synpunkten, som jag menar att riksdagen bör lägga på denna fråga. Riksdagen har ju större möjligheter att se saken i ett vidare sammanhang, än vad jag förmodar att universitetskanslern och statskontoret har, vilka har yttrat sig i frågan. Universitetskanslern och statskontoret har väl granskat frågan mera ur formella synpunkter. Jag vill tillägga att nog har jag sett remissvar, som mera bestämt förordat avslag på motioner, än vad jag tycker att dessa remissvar gör. Det kan vara riktigt, såsom fröken Andersson säger, att vi måste ta hänsyn till remissvaren, men faktum är att det allt emellanåt händer att riksdagens utskott

Om pension åt f. d. specialläraren Å. J. A. Ekstrand.

och även riksdagen har en annan mening än remissinstanserna. Det är faktiskt inte så ovanligt, och det vore därför inte så märkvärdigt om riksdagen i det här fallet skulle bedöma frågan ur skälighetssynpunkt. Om man gör det, kommer man, herr talman, till det resultatet, att det vore ganska rimligt att bifalla reservationen och därmed motionerna. Jag vädjar alltså till kammaren att se frågan ur den synpunkten och bifalla reservationen.

Jag instämmer därför i det yrkande som redan ställts om bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundelin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 81 punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparai; och befunnos

vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 32;

Nej — 44.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 9.**Om pension åt f. d. specialläraren Å. J. A. Ekstrand.**

I de likalydande motionerna I: 322 och II: 421, väckta den förra av herr *Osvald* och den senare av herr *Kollberg*, hade hemställts, att riksdagen ville bereda specialläraren i författningskunskap vid lantbrukshögskolan, juris utr. kand. Åke Johan August Ekstrand, skälig pension.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 322 och II: 421 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr *OSVALD* (fp): Herr talman! Jag har i ärendet under förevarande punkt väckt en motion om pension åt f. d. specialläraren Ekstrand, som i ej mindre än 40 år har tjänstgjort som speciallärare vid lantbrukshögskolan, och som därför enligt styrelsens mening är väl förtjänt att få pension.

Nu skriver utskottet, att Ekstrands befattnings närmast haft karaktären av bisyssla. Det är visserligen sant, att Ekstrand också haft annan sysselsättning, men han har som sagt under inte mindre än 40 år bedrivit en utomordentligt värdefull verksamhet vid lantbrukshögskolan och lagt ned ett mycket stort intresse därpå.

Utskottet säger vidare, att undervisningen icke varit av den omfattning att den skulle kunna medföra rätt till pension. Jag kan av egen erfarenhet intyga, att Ekstrands undervisning i själva verket haft sådan omfattning att den mycket väl skulle kunna sägas vara av den

Ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

arten, att den bör medföra rätt till pension.

I motionen framhålles, att Ekstrands inkomster av specialläraryrket ungefär har motsvarat hälften av hans arbetsinkomster. Utskottet säger att hans avlöning som speciallärare synes ha motsvarat endast en mindre del av hans totala inkomster, och det är naturligtvis riktigt. Men den omständigheten, att Ekstrand även haft andra inkomster, borde ju inte vara någonting som berövar honom rätten att få pension.

Med tanke på det utomordentligt värdefulla arbete, som Ekstrand under en mycket lång tid nedlagt vid lantbrukshögskolan, hade det enligt min mening varit befogat att gå på den linje som förordats av styrelsen för kungl. lantbrukshögskolan, då den försökt utverka pension till Ekstrand.

Jag ber därför, herr talman, att få hemställa om bifall till motionens yrkande.

Herr SUNDELIN (fp): Herr talman! Såsom framgår av utlåtandet, har utskottet motiverat sitt avstyrkande, av motionerna med att Ekstrands befattning endast varit en bisyssla. Man har ansett, att den inte borde berättiga honom till pension.

Någonting utöver detta kan jag inte anföra såsom motivering för utskottets ställningstagande, utan jag ber att med det sagda, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Jag finner, att det tyvärr inte går att yrka bifall till motionen, eftersom där endast talas om en »skäligh pension» och utskottet inte tagit upp den saken till behandling. Jag skulle därför i stället vilja uttala det önskemålet, att regeringen tar denna fråga under förnyat övervägande för att bereda Ekstrand den pension han rätteligen borde kunna få komma i åtnjutande av.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 10—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 165, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 13 mars 1953, föreslagit riksdagen att dels godkänna de i vid statsrådsprotokollet fogade bilagor intagna förslagen angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m., dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet anförts vidtaga erforderliga åtgärder för förslagens genomförande, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av genomförandet av de av 1952 års riksdag godkända förslagen i propositionerna nr 107, 241 och 251 till nämnda års riksdag, dels ock till Täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m. å riksstaten för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

I propositionen hade framlagts sista etappen av 1949 års tjänsteförteckningskommittés arbetsresultat, till den del detta för sitt genomförande förutsatte riksdagens medverkan. Vidare hade, i anslutning till 1952 års riksdags beslut om utbyte av vissa förrådsmanstjänster vid försvaret mot förrådsförmanstjänster, framlagts ytterligare förslag av sådan innebörd. Slutligen hade föreslagits vissa tjänsteförändringar inom utrikesförvaltningen, vilken fråga icke varit föremål för tjänsteförteckningskommitténs prövning.

Ang lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* (I: 396) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hammar* och *Jacobsson* i Sala (II: 504);

dels en inom första kammaren av herr *Pettersson* väckt motion (I: 421), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i proposition nr 165 berörda lönegradsuppflyttningar skulle ges retroaktiv verkan efter samma principer som gällt de i propositionerna nr 241 och 251/1952 redovisade tjänsterna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Osvald* och *Weiland* (I: 422) och den andra inom andra kammaren av herr *Munktel* (II: 555), i vilka hemställts, att riksdagen i anslutning till proposition 165 ville besluta om uppflyttning av den personliga museiintendenttjänsten vid Uppsala universitets botaniska museum för fil. doktor *Seth Lundell* till lönegrad Ca 29 och tillerkänna honom ett motsvarande personligt lönetillägg retroaktivt från och med den 1 juli 1952;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sigfrid Larsson* m. fl. (I: 423) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. (II: 554), i vilka hemställts, att riksdagen med ändring av vad i propositionen föreslagits måtte besluta, att ordinarie ämneslärare vid lantmanna-, lantbruks-, trädgårds- och fruktodlingsskolor skulle placeras i lönegrad Ca 29;

dels en inom andra kammaren av herr *Lindberg* väckt motion (II: 503);

dels ock en inom andra kammaren av herr *von Seth* väckt motion (II: 553).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att motionerna I: 423 och II: 554 icke måtte av riksdagen bifallas;

2. att motionen I: 421 icke måtte av riksdagen bifallas;

3. att motionen II: 553 icke måtte av riksdagen bifallas;

4. att motionerna I: 396 och II: 504 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. att motionen II: 503 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 422 och II: 555 samt med beaktande av vad utskottet i utlåtandet anförde,

a) godkänna de i bilagor till statsrådsprotokollet över civilärenden för den 13 mars 1953 intagna förslagen angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med det i nämnda statsrådsprotokoll anförda vidtagna erforderliga åtgärder för förslagens genomförande;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av genomförandet av de av 1952 års riksdag godkända förslagen i propositionerna nr 107, 241 och 251 till nämnda års riksdag;

d) till Täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m. för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

Reservation hade anmälts av fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad*, *Svensson* i Ljungskile och *Staxäng* samt fröken *Elmén*, vilka dock ej antytt sin mening.

Fröken **ANDERSSON** (h): Herr talman! Det är ju nu sista etappen av tjänsteförteckningskommitténs arbete som avverkas.

Jag skall inte gå in på alla de synpunkter som vid tidigare tillfällen anförts i denna kammare för att belysa det egendomliga i hela sättet att behandla dessa frågor en behandling som leder till att riksdagen visserligen de jure men inte de facto har någonting att säga till om. Jag har i detta sammanhang liksom

Ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

tidigare böjt mig för att det är ett förhandlingsresultat som föreligger. Därför har jag inte ställt direkta yrkanden i form av en motiverad reservation men jag skall ändå be att vid detta tillfälle få framföra några synpunkter.

Jag önskar — och det är också en känd melodi — att det inte bara skall komma till stånd en annan ordning, utan en sådan ordning, att riksdagen vid behandlingen av dessa frågor inte måste nöja sig med att bedriva, jag höll på att säga, ett apespel. Femte avdelningen behandlade exempelvis i går ett ärende, där det föreligger flera motioner och där vi fick höra en förnämlig föredragning under ett par timmar. När vi sedan skulle diskutera saken, kom invändningarna med den kända refrängen: »Detta är ett förhandlingsresultat, vi kan ingenting göra.» Det är ju fullständigt hopplöst att bedriva riksdagsarbete under sådana förhållanden.

Här föreligger emellertid speciellt två motioner, som står i direkt anslutning till propositionen. Den ena rör frågan om retroaktiviteten och den andra spörsmålet om de ordinarie ämneslärares vid lantmanna- m. fl. skolor löneställning. Om jag först ett ögonblick ser på frågan om retroaktiviteten, så beslöt riksdagen den 10 december i fjol med anledning av proposition nr 107 att godtaga tjänsteförteckningskommitténs förslag om retroaktiv tillämpning av överenskommelserna för cirka 135 000 tjänster.

Nu gäller det 4 700 tjänster, och man har inte velat gå med på retroaktivitet, trots att nog en del tjänstemän har utgått från att behandlingsmetoden skulle vara ungefär densamma i detta sammanhang som tidigare. Det kan ju synas egendomligt, att det skulle vara så mycket svårare att tillämpa retroaktiviteten för detta relativa fåtal.

Utskottet säger nu att det tidigare i år har om vissa tjänster fattats beslut, där retroaktivitet inte tillämpats, och i och med det skulle man alltså ha accepterat en annan princip än tidigare. Då bör det emellertid påminnas om att det därvidlag inte fanns några motioner och att man således inte hade någonting att säga

nej till. Att utskottet skulle ta initiativet till att göra det hela retroaktivt var kanske litet väl mycket begärt. Kanske gick också hela frågan en och annan förbi, som eljest skulle ha reagerat.

Jag vet att det förelåg stora svårigheter beträffande den retroaktiva tillämpningen förra gången, och jag kan förstå att man därför har tvekat, men det är klart att det måste synas egendomligt för de 4 700 tjänstemän, som det nu rör sig om, att behandlas på ett annat sätt. Jag skall emellertid inte på denna punkt ställa något yrkande.

Jag övergår härefter till den andra motionen, som väckts i direkt anslutning till förevarande proposition, nämligen motionen rörande de ordinarie ämneslärares vid lantmanna- och liknande skolor.

Nämnda motion går ut på att lärarna vid dylika skolor skall placeras i 29 i stället för såsom föreslagits 27 lönegraden. I detta fall kan man ju hänvisa till att det är fråga om internatskolor, där lärarna har en mera maktpåliggande uppgift än lärare vid andra skolor. De måste vara tillgängliga på kvällar, sönd- och helgdagar o. s. v., och deras ledighet är därför utomordentligt starkt begränsad. Man har i detta fall — jag tycker personligen inte om sådana jämförelser, ty de haltar som oftast — jämfört med exempelvis läroverksadjunkterna, som dock inte på sin fritid på samma sätt måste vara beredda att rycka in även utanför tjänstetiden.

Vidare har det framhållits, att det föreligger en skillnad beträffande utbildningen. Det kan vara hugget som stucket, och frågan är om inte de lärare det här gäller har en längre utbildningstid. Eleverna vid dessa skolor har dock dels en högre ålder och dels ojämnare förkunskaper än eleverna vid läroverken, och det är klart att detta ställer alldeles speciella och högre krav på lärarnas prestationer.

Jag skall emellertid inte gå in på några detaljer när det gäller att jämföra de olika lärarkategorierna. Jag vill endast, i den mån det tillåtes mig, i detta sammanhang beklaga att man inte kunnat komma till ett resultat beträffande folk-

Ang lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

högskolelärarnas löner. För dessa lärare gäller samma resonemang, som jag här fört beträffande prestationer på fritid, och jag vill bara i förbifarten uttrycka den förhoppningen, att deras lönefråga snart skall bringas till sin lösning och att när så sker, någon som vet vad arbetet vid dessa skolor innebär blir representerad vid förhandlingarna också från arbetsgivaresidan.

Jag skall, herr talman, såsom jag redan nämnt, inte nu ställa något yrkande på någon punkt. Det är emellertid allt annat än tillfredsställande med den nuvarande ordningen. Jag nöjer mig emellertid med att vädja till herr statsrådet att snarast undersöka möjligheterna att komma fram till en annan tingens ordning, så att inte riksdagen står här för att bara säga ja så. Det behöver inte riksdagen vara samlad för.

Jag har således, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Jag ber först att få instämma med fröken Andersson, då hon säger att det är angeläget att vi kommer fram till en annan ordning på detta område. Jag har tidigare vid ett tillfälle i år i denna kammar framfört ungefär samma synpunkter, nämligen att det inte kan vara riktigt att riksdagen skall ställas inför ett fullbordat faktum.

Det är ju så, att en grupp av tjänstemän, som har en mycket energisk och duktig företrädare vid förhandlingsbordet, kan uppnå mycket goda förmåner, under det att en grupp, som är företrädd av en mindre energisk och framgångsrik förhandlare, kommer att stå i bakgrunden. I all synnerhet är detta givetvis fallet, om en grupp icke alls är organiserad, och det gäller just den person, om vilken jag här motionerat, nämligen dr Lundell vid Uppsala universitets botaniska museum. Han tillhör inte någon organisation och har därför kommit att stå kvar i 26 lönegraden, då han faktiskt både med hänsyn till sin utbildning, sin ställning och sin kompetens

borde vara berättigad till att vara placerad i 29 lönegraden. Det kan inte råda någon tvekan om att han är väl förtjänt av att flyttas upp i 29 lönegraden liksom övriga museiintendenter. Att han kommit att stå utanför, beror väl framför allt på att han inte tillhört någon organisation, som har förhandlat med tjänsteförteckningskommittén.

Jag vill särskilt betona, att vad jag säger inte innebär någon som helst kritik mot tjänsteförteckningssakkunniga. Det ligger inte i mänsklig förmåga att överblicka och tränga in i alla detaljer på ett så stort område som det här gäller, men därför är det nödvändigt att riksdagen har möjlighet att göra de justeringar, som kan vara erforderliga.

Nu har statsutskottet i alla fall föreslagit, att dr Lundell skall flyttas från 26 till 27 lönegraden. Motiveringen är emellertid, att 26 lönegraden inte längre förekommer och att han därför lämpligen bör flyttas upp i 27 lönegraden. En sådan uppflyttning är naturligtvis tacknämlig, men han bör rättvisligen stå i 29 lönegraden. Jag vill därför särskilt fästa uppmärksamheten på att utskottet säger: »Därest efter närmare utredning ifrågavarande tjänst skulle befinnas med avseende å arbetsuppgifternas art och omfattning vara fullt jämförbar med museiintendenttjänsterna vid naturhistoriska riksmuseet — något som icke kan bedömas på grundval av uppgifterna i motionerna — torde lönegradsfrågan kunna underkastas förnyat övervägande framdeles.» Jag skulle vara mycket glad, om en sådan utredning snarast möjligt kunde verkställas, så att dr Lundell inte skall behöva vänta alltför länge på den placering, som rättvisligen bör tillkomma honom.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

Herr LARSSON, SIGFRID (bf): Herr talman! Anledningen till min motion nr 423 är att de ordinarie ämneslärarna vid en rad skolor, lantmanna-, lantbruks-, trädgårds- och fruktodlingsskolor, föreslås bli uppflyttade från 26 till 27 löne-

Ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

graden, medan en del motsvarande grupper, som tidigare varit placerade i samma lönegrad som dessa lärare, uppflyttas till 29 lönegraden.

Utskottet säger, att det inte finns tillräckliga skäl för att göra ett avsteg från förhandlingsöverenskommelsen. För min del tycker jag, att det tvärtom finns mycket starka skäl, vilka jag här inte behöver gå närmare in på. De har redovisats i motionen och nu av fröken Ebon Andersson, som också klarlagt en del angående de arbetsuppgifter, som åligger lärarna vid dessa skolor.

Det är inte här precis fråga om att skipa någon millimeterrättvisa. Om förslaget bifalles så placeras dessa lärare i 27 lönegraden, medan en hel rad andra grupper, som tidigare varit placerade i samma lönegrad som berörda lärare, kommer i 29 lönegraden.

Då det inte avgivits annat än en blank reservation, och då det förefaller som om tjänsteförteckningskommitténs förslag är ett tabu för riksdagen som det — vilket fröken Andersson också framhållit — inte går att rucka på, har jag icke något yrkande.

Herr LUNDGREN (h): Herr talman! Jag vill börja med att instämma i de anföranden, som har hållits av fröken Andersson och herr Osvald. Det är ju tyvärr på det sättet, att riksdagen är helt avkopplad när det gäller avgöranden i lönefrågorna. Dessa kommer nu i praktiken att avgöras av de stora organisationerna. Inom dessa organisationer tar man emellertid ofta hänsyn till majoritetens av medlemmarna intressen, under det att de mindre grupperna, som ofta utgöres av mycket kvalificerade tjänstemän, blir tillbakasatta.

Jag förstår mycket väl, att det för närvarande inte går att åstadkomma någon ändring härvidlag, men det vore mycket önskvärt, om vi kunde få en förhandlingsordning, som tillgodosåge även de mer kvalificerade tjänstemännens intressen, vilka har svårt att göra sig gällande inom dessa stora organisationer.

Jag har, herr talman, inte något yrkande.

Herr SUNDELIN (fp): Herr talman! Jag kan i mycket instämma i vad föregående talare, bl. a. fröken Andersson, har anfört.

Man kan naturligtvis ha invändningar — och det har även jag — mot den ordningen, att det slutes avtal och resultatet sedan förelägges riksdagen, varefter riksdagen inte har stor möjlighet att ändra därpå. Men detta har vi ju vid varje tillfälle, då liknande frågor tidigare varit uppe, konstaterat, och man kan — tyvärr kan vi kanske säga — inte göra annat än att konstatera detta förhållande även nu. Spörsmålet om riksdagens medbestämmanderätt i lönefrågor får väl, såsom utskottet påpekat, tas upp, då riksdagen någon gång kommer att ta ställning till 1948 års förhandlingsrättskommittés betänkande. Vi får väl då försöka att komma fram till någon annan ordning, som möjligen kan bli bättre än den vi för närvarande har.

Då det inte har ställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, ber jag, herr talman, att få instämma i detta yrkande.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Det är bara en fråga, som jag skulle vilja något beröra med anledning av de anföranden, som här hållits.

Den förhandlingsmetod, som nu använts genom tillsättande av den särskilda tjänsteförteckningskommittén, har inte i alla avseenden varit invändningsfri. Det har jag tidigare haft tillfälle att säga, och jag vill nu upprepa det. Jag kan inte heller gå i god för att alla avvägningar har varit precis som de borde ha varit. Jag tror aldrig att man kan få sådana avvägningar, att alla anser dem vara invändningsfria. Det gäller att förena allt för många olika intressen. Men då det här göres gällande, att riksdagen ställes i efterhand på grund av att det har träffats förhandlingsöverenskommelser, kommer vi ju in på själva kärnfrågan: skall man förhandla eller inte med tjänstemannaorganisationerna? Om förhandlingarna leder till en överenskommelse, blir alltid frågan: skall

Om ersättning enligt militärsättningsförfordningen till K. E. Engström.

den överenskommelsen respekteras eller inte?

Det har nämnts ett exempel på att resultatet av dessa förhandlingar blivit orättvist. Det gäller ämneslärarna vid lantbruksskolorna. De har företrätts av en organisation, som för deras vidkommande har förhandlat och träffat en uppgörelse. Man kan inte säga att de är en bortglömd grupp; man kan möjligen ge organisationerna det dåliga betyg, som någon talare här velat ge dem, för att de hellre ser till de stora grupperna än till de små grupperna och låter de små grupperna sitta emellan. Min erfarenhet av kontakterna med organisationerna är i varje fall inte så dålig, utan jag anser att organisationerna verkligen strävar efter att så långt det är möjligt skipa rättvisa mellan de olika grupperna. Men man kan inte ta en grupp, för vilken det har träffats en uppgörelse om lönesättningen, såsom exempel på att själva förhandlingsväsendet är misslyckat. Jag tror inte heller att man sakligt sett kan påstå, att inplaceringen i 27 lönegraden för ämneslärarna vid lantbruksskolorna är dålig i och för sig.

Jag skulle vara mycket tacksam, om kammarens ledamöter ville göra en liten närmare undersökning om det statliga löneläget och jämföra det med löneläget för motsvarande tjänster i första hand på den enskilda marknaden här i landet, men gärna också göra en utblick till andra länder. Vi har gjort en undersökning, som visar — det gäller särskilt lärarkategorierna — att löneläget här i vårt land för dessa grupper relativt sett ligger högre än i andra länder, oavsett vilka jämförelser som göres.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om ersättning enligt militärsättningsförfordningen till K. E. Engström.

Föredrogs någo statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av väckt motion om ersättning till K. E. Engström

för sjukdom, som ådragits under militärtjänstgöring.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av en inom andra kammaren av herr Eriksson i Sandby väckt motion, nr 69, medgiva, att till Karl Elis Engström finge på grund av en i utlåtandet omförmäld sjukdom från anslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. utbetalas ersättning, som om 1909 års militärsättningsförfordning varit tillämplig å sjukdomsfallet, dock att ersättning icke finge utgå till Engström för tid före den 1 januari 1953.

Herr LUNDGREN (h): Herr talman! För en vecka sedan behandlade vi här i kammaren ett ersättningsärende, som gällde huruvida en person skulle få ersättning på grund av skada, ådragen genom olycksfall i arbete. Jag tillät mig då framhålla det betänkliga däri, att riksdagen skulle bli en överinstans över försäkringsrådet och Kungl. Maj:t. Nu ligger på kammarens bord ett ärende, inte av samma men av liknande art, som rör ersättning till en man, vilken ådragit sig sjukdom under militärtjänstgöring.

Ifrågavarande person har varit fast anställd vid K 1, dåvarande Livgardet till häst, och ådrog sig under militärtjänstgöringen tuberkulos — det var i början på 1920-talet. Vid denna tidpunkt gällde 1909 års förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Enligt denna förordning skulle staten utge ersättning, om sjukdom med därav följande skada yppas under eller efter slutad militärtjänstgöring och tjänstgöringen skäligen kan antagas hava till sjukdomen bidragit. Numera gäller 1927 års militärsättningsförfordning, i vilken reglerna för bevisningen är omkastade. Det heter där, att sjukdom skall anses ådragen under militärtjänstgöring, därest sjukdomen yppats under tjänstgöringen samt skäligen anledning ej finnes att antaga, att sjukdomens framträdande föranletts av annan orsak än tjänstgöringen och att den-

Om ersättning enligt militärsättningsförförordningen till K. E. Engström.

na icke väsentligen bidragit därtill. Här är alltså bevisbördan omkastad och det fordras, att vederbörande myndighet, för att den som sjuknat under militärtjänstgöring inte skall få ersättning, skall visa att sjukdomen inte ådragits under tjänstgöringen. Detta medför i praktiken, att alla, som under den tid, de är inne i tjänstgöring, sjuknar exempelvis i tuberkulos, naturligtvis också får ersättning på grund av sjukdomen.

Den person det här gäller — han heter Engström — har hos riksförsäkringsanstalten 1923 begärt ersättning, men anstalten avlog hans ansökan på grund av bestämmelserna i 1909 års militärsättningsförförordning. Huruvida ärendet gick till försäkringsrådet framgår icke av handlingarna, men däremot har Kungl. Maj:t behandlat ärendet och genom beslut den 26 maj 1941 funnit en av Engström gjord underdånig ansökan om ersättning för ifrågavarande sjukdom icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Den springande punkten här är alltså, om 1927 års militärsättningsförförordning skall tillämpas retroaktivt. I övergångsbestämmelserna heter det bl. a. följande: »Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1928; dock att ersättningsanspråk, som grundas på olycksfall, som inträffat eller sjukdom som yppats före nämnda dag, bedömes enligt äldre bestämmelser.»

Man skulle alltså här gå ifrån den bestämmelsen i förordningen och tillämpa förordningen retroaktivt, vilket ju kommer att medföra ganska stora konsekvenser. Det har visserligen gått en lång tid, sedan militärsättningsförförordningen tillkom, men det kan naturligtvis alltid finnas en del personer som befinner sig i liknande situation som denne Engström.

Herr talman! Jag ber på grund av vad jag nu anført att få yrka avslag å utskottets framställning.

Herr SUNDELIN (fp): Herr talman! Såsom herr Lundgren redan anført, har denna fråga en viss släktskap med den

fråga, som behandlades här för en vecka sedan. Släktskapen är emellertid inte hel, ty det gäller nu sjukdom, som uppgivits ha samband med militärtjänstgöring. Den tvistefråga, som möjligen kan uppstå vid bedömandet av äldre fall, om man skall ta hänsyn till militärsättningsförförordningen av år 1909 eller av år 1927, saknar jag kompetens att närmare gå in på.

Vad jag ändå vill påpeka är, att utskottet här har föreslagit, icke att denna ersättning skall utgå retroaktivt från den tid, då sjukdomen uppträdde första gången, utan endast från den 1 januari i år. Därför att tidpunkten för sjukdomens första uppträdande i detta fall ligger så långt tillbaka i tiden skulle det kunna bli en lång retroaktiv utbetalning av ersättning. Men det är det inte fråga om enligt utskottets förslag, utan det avser, att retroaktiviteten skall inskränkas att gälla från och med början av detta år.

Vad vi diskuterade för en vecka sedan gällde, om riksdagen över huvud taget skall befatta sig med sådana frågor som denna. Vare sig de kommer till riksdagen i form av motioner eller i form av förslag från Kungl. Maj:t så blir de ju remitterade till utskottet för behandling. Man får väl i varje fall lov att förutsätta, att utskottet inte skall anse det som sin skyldighet att föreslå riksdagen att avslå *alla* sådana här framställningar, även om utskottet i en del fall skulle finna skäl för ett bifall, utan man måste väl ändå förutsätta, att utskottet skall kunna företa en prövning av skäligheten i varje särskilt fall och också kunna föreslå riksdagen antingen att bifalla eller att avslå framställningarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN (h): Herr talman! Tidigare behandlades motioner om ersättning för skada under militärtjänstgöring av första avdelningen av statsutskottet, och då tillämpades i varje fall under de år då jag var med, den principen, att om det ansågs att ersättning

Ang. förbättring av ersättningarna inom möjligen skulle utgå, föreslog utskottet att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och be Kungl. Maj:t taga frågan under förnyat översvägande. Kungl. Maj:t har nämligen betydligt större möjligheter att med beaktande av de olika både formella och reella synpunkterna bedöma situationen än riksdagen har.

Herr SUNDELIN (fp): Herr talman! Med anledning av herr Lundgrens sista anförande kan jag inte underlåta den reflexionen, att man här i ena fallet är mycket angelägen om att riksdagen skall hävda sin rättighet att bedöma olika frågor — det var närmast nyss tal om lönefrågorna — men nu, i det andra fallet, tycks man faktiskt anse, att riksdagen bör skjuta frågorna och deras prövning ifrån sig och be att Kungl. Maj:t fattar beslut i dessa ärenden.

Herr HERLITZ (h): Herr talman! Nog finns väl ändå konsekvens i den ståndpunkten. Även om man vill hävda angelägenheten av att riksdagen i *stora* frågor skall bevaka sin rätt att medverka, följer därav ingalunda att man önskar att riksdagen skall taga befattning med *små* frågor. Principen för en sund maktfördelning är naturligtvis tvärtom, att riksdagen får taga ståndpunkt till stora, generella frågor, men att man gör vad man kan för att behandlingen av enskilda angelägenheter skall ligga hos Kungl. Maj:t.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med översvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m.

arbetslöshetsförsäkringen m. m.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 166, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor; samt

2) förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 265) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor;

dels besluta, att statsverket skulle för tiden 1 januari 1954—31 december 1959,

Ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.

under förutsättningar och på villkor som i propositionen föreslagits, lämna Sjöfolkets erkända arbetslöshetskassa särskilda bidrag med ett sammanlagt belopp av högst 2 000 000 kronor;

dels ock för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebar bland annat, att maximibeloppet för daghjälp skulle höjas från 8 kronor till 20 kronor. Familjetilläggen hade föreslagits bibehållna i samma utsträckning som för närvarande. Make- och husföreståndarinnetillägget hade föreslagits höjt från 1:25 till 2 kronor samt barn tillägget från en krona till 1:50 kronor per dag.

Beträffande finansieringen av de föreslagna förbättringarna hade föreslagits, att statens insats skulle ökas främst genom en förbättring av grundstatsbidraget, vilket för närvarande utgjorde 75 öre per dag för vilken daghjälp utginge. Grundstatsbidraget skulle enligt förslaget utgå för varje dag, för vilken daghjälp utgivits, dels med ett grundbelopp av 2:25 kronor vid en daghjälp av 5:50 kronor, dels med ett tilläggsbelopp av 25 öre för varje hel krona varmed daghjälp överstege 5:50 kronor. Det sammanlagda grundstatsbidraget skulle kunna uppgå till högst 5 kronor för varje understödsdag, vilket belopp skulle nås vid en daghjälp av 16:50 kronor. Om daghjälp fastställdes till lägre belopp än 5:50 kronor, hade grundstatsbidraget föreslagits skola utgå med 40 % av det fastställda daghjälpbeloppet.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts fem motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 439 av herr *Spärd* m. fl. och

nr 440 av herr *Norling* m. fl. samt

inom andra kammaren:

nr 556 av herr *Nilsson* i Svalöv,

nr 557 av herr *Senaader* och fru *Nilsson* och

nr 558 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Lindberg*.

I de likalydande motionerna I: 439 av herr *Spärd* m. fl. och II: 556 av herr *Nilsson* i Svalöv hade nemställts, att riksdagen måtte bifalla proposition nr 166 med den ändringen, att grundstatsbidraget sänktes med omkring en tredjedel och att skalan för daghjälpbidraget utformades så att statsbidraget steg från tre procent vid 3,25 understödsdagar per årsmedlem till 80 å 85 procent vid minst 26 understödsdagar. Motionärerna hade vidare föreslagit, att riksdagen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att genom dispens medgiva, att arbetslöshetskassa skulle kunna utge understöd under högst 200 dagar.

I de likalydande motionerna I: 440 av herr *Norling* m. fl. samt II: 557 av herr *Senander* och fru *Nilsson* hade hemställts, att riksdagen med bifall till propositionen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till nästa års riksdag till sådan förändring av lagen om arbetslöshetsförsäkring, att de försäkringsavgifter, som erlades av de försäkrade, slopades och att arbetsgivarbidrag infördes i deras ställe samt att bestämmelserna om karenstid slopades och att daghjälp utginge från och med den dag arbetslöshet inträdde.

Före propositionens avlämnande hade vid innevarande års riksdag inom första kammaren väckts en motion, nr 44, av herr *Norling* m. fl. angående försörjningen av oförvällat arbetslösa. I denna motion hade framlagts, vissa riktlinjer för en reform rörande kontantunderstödsverksamheten samt hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring av förordningen angående vissa statliga och statsunderstödda åtgärder vid arbetslöshet, som i motionen framförts.

Propositionen hade, såvitt angick förordningsförslagen, hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Propositionen hade i övrigt hänvisats till statsutskottet. De i ämnet väckta motionerna hade hänvisats till lagutskott och tillde-

Ang. förbättring av ersättningarna inom lats andra lagutskottet. Efter överenskommelse med statsutskottet hade propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 439 och II: 556, såvitt de avsåge statsbidragsreglerna, antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

1) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor samt

2) förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor;

B. att riksdagen måtte besluta, att statsverket skulle för tiden 1 januari 1954—31 december 1959, under de förutsättningar och på de villkor som i propositionen föreslagits, lämna Sjöfolkets erkända arbetslöshetskassa särskilda bidrag med ett sammanlagt belopp av högst 2 000 000 kronor;

C. att riksdagen måtte för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor;

D. att motionerna I: 439 och II: 556, såvitt anginge understödstens längd, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 440 och II: 557 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen I: 44 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

G. att motionen II: 558 måtte anses besvarad genom vad utskottet i motiveringen anfört.

Reservation hade anmälts av herrar *Bergh* och *Hagård* vilka — under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 439 av herr Svärd m. fl. och II: 556 av herr Nilsson i Svalöv — ansett,

arbetslöshetsförsäkringen m. m.

att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

1) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor samt

2) förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor

med den ändring, att dels 2 § i den senare förordningen erhöles den ändrade lydelse reservationen visade, dels ock en som bilaga till samma förordning fogad tabell ändrades på sätt i reservationen angivits.

Enligt reservanternas förslag skulle de båda första styckena i berörda paragraf avfattas sålunda:

Grundstatsbidrag utgår, där ej annat följer av vad nedan i andra stycket sägs, för varje dag, för vilken daghjälp utgivits, med dels ett grundbelopp av en krona 50 öre vid en daghjälp av fem kronor, dels ock ett tilläggsbelopp av 15 öre för varje hel krona, varmed daghjälpens överstiger fem kronor; dock må grundstatsbidraget ej i något fall uppgå till högre belopp än tre kronor 30 öre för varje understödsdag.

Har daghjälpens fastställts till lägre belopp än fem kronor, skall grundstatsbidraget utgå med 30 procent av det fastställda beloppet.

Herr **BERGH** (h): Herr talman! Den reservation som finns fogad vid detta utskottsutlåtande bygger på en motion, väckt i denna kammare av herr Svärd m. fl. Där uttalar man sin principiella anslutning till att arbetslöshetsförsäkringen bör erhålla ett kraftigt samhällsligt stöd. När vi reservanter även från denna utgångspunkt har haft en annan mening beträffande utformningen av statens bidrag till denna verksamhet, så grundar sig vår avvikande mening på en princip som ingår i direktiven för en utredning som har förberett den kungliga proposition som här behandlas. I dessa direktiv anger socialministern, att

Ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.

det bör övervägas, huruvida det är möjligt att i högre grad än nu är fallet utforma bidragsreglerna så, att statsbidrag under i allmänhet full sysselsättning utgår med förhållandevis ringa belopp för att stiga när längre arbetslöshet inträder.

Vi är visserligen av den meningen att spørsmålet hur den principen skall förverkligas i ett konkret förslag förutsätter överväganden, och på den grund är en omdömesfråga, men vi har inte kunnat undgå att lägga märke till att Kungl. Maj:ts förslag innebär en väsentlig höjning av statens andel av understödkostnaderna i förhållande till gällande bestämmelser, inte minst när det gäller början av en arbetslöshetsperiod. I propositionen har man räknat statsbidragets andel av understödkostnaderna vid exempelvis två understödda dagar per årsmedlem, beräknat på försäkringen som helhet, till cirka 51 procent emot för närvarande cirka 37. Vid fyra understödda dagar per årsmedlem har det statliga bidraget stigit från 52 procent till 62, och vid fem understödda dagar per årsmedlem från 57 procent till 66. Vi har den uppfattningen att ur vissa synpunkter är det kanske inte så klokt att lämna så stort bidrag att korttidsarbetslöshetshjälpen i den omfattning som nu föreslås finansieras med statsmedel. Det sker genom att man ökar statens grundbidrag. Detta skall utgå med samma belopp per understöddsdag, oavsett antalet understöddsdagar per medlem. Det höjes från 75 öre till ett belopp varierande mellan kronor 2: 25 och 5 kronor. Detta förslag i propositionen innebär, så vitt jag har kunnat förstå, att statens procentuella andel av understödkostnaderna stiger mera, i förhållande till vad som nu gäller, vid en kortvarig arbetslöshet än vid en längre sådan. Vi anser att detta icke är att på lämpligt sätt följa den princip som angavs i direktiven och som jag nyss har citerat.

Det är från dessa utgångspunkter, herr talman, som reservationen är skriven. Den går ut på att det statliga understödet vid kort arbetslöshetsperiod skall vara mindre än vad propositionen

föreslår för att sedan vid längre arbetslöshet stiga i en något brantare kurva än propositionen har tänkt sig.

Den finansiella verkan av reservationen är den, att om man räknar med de arbetslöshetsantaganden som propositionen har gjort, skulle man för budgetåret 1953/54 behöva ge ungefär tre miljoner kronor mindre i statsanslag än vid ett bifall till det förslag som framlagts i propositionen och som tillstyrkts av utskottets majoritet. Det statliga bidraget skulle enligt vårt förslag bli mindre under arbetslöshetsperioder upp till tio dagar för att sedan, som jag sade, stiga i en något brantare kurva än enligt propositionen.

Detta var den statsfinansiella effekten. Vi har också tänkt oss att ifall man på detta sätt skulle minska bidraget, jämfört med propositionen, vid kort arbetslöshet, så skulle man också, hoppas vi, kunna vinna den effekten att man animerar de oförvållat arbetslösa att så snart som möjligt söka sig arbete.

Med den motivering som jag här anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr NORLING (k): Herr talman! Det förslag som nu framlägges om förhöjd dagsersättning vid iråkad arbetslöshet måste naturligtvis betraktas som ett framsteg, även om den inkomstkompensation som utbetalas är låg och inte kan betecknas som tillfredsställande. I motioner, som framförts i bägge kamrarna, har ledamöter av riksdagen angivit avvikande meningar. I en av dessa motioner, som inlämnades vid riksdagens början, nämligen nr 44 i denna kammare, syftar man till att staten helt skulle svara för de arbetslösas försörjning. Vi utgår från att det är statens obestridda skyldighet att svara för de oförvållat arbetslösas försörjning och att den frivilliga försäkringen i så fall endast skulle bli en tilläggsförsäkring. Staten måste ju ändå till slut ta hand om de arbetslösa, sedan dessa blivit utförsäkrade, d. v. s. sedan daghjälpn från den frivilliga försäk-

Ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.

ringen upphört eller om den arbetslöse inte har någon arbetslöshetsförsäkring. Motionärerna har också utgått från att staten skall garantera den arbetslöse en inkomst som skulle möjliggöra en godtagbar livsföring för honom. Medel till en sådan verksamhet kunde anskaffas genom beskattning av de i första hand för arbetslösheten ansvariga — storföretagare och bolag. Ersättningen till de arbetslösa borde utgå med en minimidagpenning som täckte normala dagliga utgifter samt en bostadersättning, vars storlek skulle svara mot utgifterna för bostad och värme. Därjämte borde också make- och barn tillägg utgå.

I samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 166 framfördes också motioner från vår sida, där ett par frågor påtalades som vi för vår del anser ha den största vikt när det gäller de arbetslösa. En av de största bristerna i förslaget i propositionen är enligt vår uppfattning att arbetsgivarna helt befrias från att bidra till försäkringens finansiering. Det måste i första hand vara företagaren-arbetsgivaren som är ansvarig för att arbetarna blir arbetslösa. Han har en obeskurert rätt att nedlägga sin verksamhet, att avskeda och permittera de anställda, utan att vare sig staten eller fackförbundet kan hindra honom. Under sådana förhållanden är det inte försvarligt att arbetsgivarna helt frikänns från ekonomiskt ansvar för arbetare som de kastat ur produktionen och på gatan.

Denna ansvarslöshet från arbetsgivarehåll ställes i belysning en och annan gång, då den uppträder på ett alltför klumpigt sätt, såsom fallet var vid Suchardföretaget för något år sedan. För dagen har ett nytt fall inträffat i Göteborg, där en fabrik — Plåtmanufaktur — nedlagt sin verksamhet och skall överflytta den till Malmö. Motiveringen därför är att man på så sätt kan rationalisera och således få sina produkter billigare gjorda. Man tar inte hänsyn till den arbetarstam man har anställt i Göteborg, utan endast en ringa del därav skall överföras till Malmö. Resten lämnar man åt arbetslöshet och utan försörjning. Sådant skulle kunna stävas, om arbetsgivaren åt-

minstone under den första tiden fick svara för de arbetslösas försörjning. Arbetarna, som inte kan inverka på företagets vara eller inte vara, borde därför befrias från avgifter. I stället föreslås nu av utskottet att arbetarna skall bidra med upp till 68 procent av kostnaden för försäkringen, medan statens bidrag endast utgår med 32 procent och arbetsgivarna helt befrias.

En annan bestämmelse, som vi också har föreslagit ändring av, är bestämmelsen om sex dagars karenstid. Denna karenstid har inte ändrats i propositionen eller av utskottet. Den innebär att den arbetslöse inte får någon daghjälp under de sex första dagarna han går arbetslös. Den innebär även att den arbetslöse under hela sin arbetslöshetstid aldrig erhåller den 100-procentiga kompensation som enligt försäkringens bestämmelser skulle garanteras honom. Under två veckors arbetslöshet erhåller han således endast 50 procent av den beräknade daghjälp. Varar arbetslösheten en något längre tid, blir naturligtvis kompensationen något större, men den blir aldrig fullständig.

Herr Bergh, som talade för den reservation han undertecknat, betygar ju att reservationen skulle medföra att staten skulle minska sina utgifter för arbetslöshetsförsäkringen. Detta betyder att man ytterligare skulle belasta försäkringstagarna, och därmed får dessa ännu mera betungande avgifter, vilket för dem borttar hela värdet av den nu föreslagna höjningen i dagsersättning.

Herr talman! I anslutning till vad jag sålunda framhållit hemställer jag att under punkterna E och F få yrka bifall till berörda motioner.

Herr NORMAN (s): Herr talman! Utskottet har tagit som sin uppgift att granska det föreliggande förslaget från de utgångspunkter som har förelegat. Vi har ju redan en organisation här, och syftet har varit att förbättra den. Vi har inte kunnat gå in på något principiellt bedömande av de förslag i herr Norlings motion, som han här har talat för och som helt skulle bryta sönder den nu-

Ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.

varande organisationen. Det är helt naturligt att vi måst förfara på det sättet. Beträffande vissa detaljer, t. ex. karenstiden, har vi ansett det riktigtast att skjuta upp bedömandet, därför att detta spörsmål fortfarande är föremål för övervägande i det utredningsarbete som pågår. Det nu föreliggande förslaget är ju inte hela resultatet av det utredningsarbete som de senare åren har utförts, utan en del frågor återstår för bedömande. Följande vanlig praxis — och jag skulle vilja säga att det är sund praxis — att inte inbjuda riksdagen att ta ståndpunkt i förväg till ett förslag som kan komma, har vi från utskottets sida ansett att bedömandet av dessa frågor bör anstå.

Herr Bergh anförde, såvitt jag kan förstå, två skäl till stöd för den av honom förordade reservationen. Det ena var av statsfinansiell natur: hans förslag skulle, med utgångspunkt från den beräknade omfattningen av arbetslösheten under det kommande budgetåret, spara in 3 miljoner kronor. Jag vet inte, om det beror på en viss osäkerhet i bedömandet av saken att reservanternas inte samtidigt har begärt en sänkning av anslagssumman utan tillstyrkt Kungl. Maj:ts anslagsäskande. Konsekvensen hade ju fordrat att man yrkat att anslaget skulle sänkas med 3 miljoner kronor. Det är naturligtvis en mycket vällovlig strävan som ligger bakom reservationen i det avseendet — vi bör handskas varligt med statens pengar och utnyttja de möjligheter att spara som förefinns. Men det är nödvändigt att också beakta hur besparingarna kommer att verka.

Det andra skälet, som herr Bergh anförde, var att den storlek på statsbidraget, som reservanternas förordat, skulle göra de arbetslösa mera intresserade av att söka arbete. Jag tror emellertid nog att de bestämmelser om anmälningsplikt till arbetsförmedlingen och de regler beträffande skyldigheten att ta anvisat arbete, som gäller, utgör tillräckliga garantier för att man skall förhindra ett eventuellt missbruk av försäkringen.

Jag sade nyss vad sparsamhetssynpunkten beträffar att man också får

lov att beakta följderna. Vad som nu är angeläget är ju att ordna försäkringen så, att de daghjälsbelopp, som utgår, bättre korresponderar med det nuvarande löneläget än fallet är enligt de bestämmelser som nu gäller.

Även en annan synpunkt är mycket betydelsefull. Man får alltid hålla i minnet att statsmakternas hjälpåtgärder på detta område bör stimulera medborgarna att organisera en självhjälp. I princip är ju reservanternas och utskottsmajoritetens ganska eniga om att statens medverkan i detta sammanhang bör syfta till att ge en större hjälp vid mera omfattande arbetslöshet. Därför har man infört progressiviteten i statsbidragsbestämmelserna. Utredningen har tagit upp den frågan till övervägande. Herr Bergh hänvisar nu till de direktiv som gavs. Dem har ju utredningen följt, men den kom vid sitt bedömande av frågan till den slutsatsen att progressiviteten synes vara ganska lämpligt avvägd med hänsyn till det syfte man vill nå. Man bör nämligen lägga märke till att försäkringen i första hand är avsedd att vara en buffert vid begynnande arbetslöshet genom att i den mån det är möjligt enligt bestämmelserna ersätta inkomstbortfallet under den första tiden, innan arbetstillfällen yppar sig för den arbetslöse, d. v. s. innan de andra hjälpåtgärder har satts in från statsmakternas sida som måste vara det väsentliga, nämligen att ordna arbetstillfällen. Jag tror att det skulle vara en fara för hela försäkringsiden, om man konstruerade statsbidragsbestämmelserna så, att de försäkrade själva fick bära hela bördan av kostnaderna för att ha en sådan buffert vid kortvarig arbetslöshet.

Om det blir mera omfattande arbetslöshet, kan försäkringen inte fylla uppgiften att ersätta inkomstbortfallet, utan då måste man från det allmännas sida sätta in positiva åtgärder för att öka möjligheterna till arbete. Vi har ju alltid haft den inriktningen att statsmakterna i ett sådant läge bör utvidga sin verksamhet på arbetsmarknadsområdet och ge medborgarna möjlighet att genom arbete skaffa sig sin försörjning.

Ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.

Om vi skall kunna räkna med att bibehålla intresset för försäkringen bland lönearbetarna och att stimulera de grupper av lönearbetare, som ännu inte har bildat arbetslöshetskassor, att göra det, måste statsbidragsbestämmelserna vara sådana att en viss hjälp ges redan från början, så att inte arbetarna själva får bära hela bördan. Utskottets majoritet har den uppfattningen att det inte finns någon anledning just nu att börja grubbla över en ny konstruktion av bestämmelserna, hur vällovligt reservanternas syfte än är. Det angelägna är enligt utskottets mening att ge de nuvarande kassorna möjlighet att höja daghjälsbidragen så att de kommer mer i nivå med löneläget, och vidare att bestämmelserna fortfarande bör stimulera till bildandet av arbetslöshetskassor inom yrkesgrupper som ännu inte har sådana.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Tillåt mig att bara göra ett par kommentarer till denna debatt!

Det är självfallet ytterst tillfredsställande att kunna konstatera den enighet, som i princip råder om att det är erforderligt med en ordentlig förbättring av arbetslöshetsförsäkringens ersättningar. I den reservation, som föreligger, har egentligen bara anmälts från propositionen och utskottsutlåtandet avvikande mening i fråga om hur den hjälpen skall ges, det vill säga vilken teknik man skall använda: om man skall höja grundstatsbidraget eller öka statsbidraget till daghjälp.

Jag tror att reservanterna har bedömt läget från mera traditionella utgångspunkter. Om vi får uppleva arbetslöshetskriser av modell början på 1920-talet eller början på 1930-talet, då blir det slutliga resultatet ungefär detsamma, vare sig man tar högerreservationen eller följer utskottsutlåtandet, ty då kommer daghjälsbidraget upp till en storlek som gör, att det försämrade grundstatsbidrag, som här är skisserat, i viss mån balanseras.

Jag tillåter mig emellertid, herr talman, att bedöma utgångsläget något annorlunda. Vi driver här i landet, under fullt samförstånd mellan alla politiska partier, en ytterst konsekvent och medveten sysselsättningspolitik. Vi säger oss, att arbetet måste vara den första försvarslinjen, och att understöd, som lämnas av arbetslöshetskassorna eller av stat och kommun i form av direkt kontanthjälp, får lov att bli den andra försvarslinjen.

Även den andra försvarslinjen är utomordentligt viktig när man möts av lokala och tillfälliga arbetslöshetsfenomen, som till exempel förhållandena nere i textildistriktet våren 1952 eller inom skoindustrien vid samma tid. Ett ordentligt grundstatsbidrag ger, såsom det har återopats i debatten, möjlighet till hygglig hjälp vid lokal arbetslöshet av ganska övergående natur. Man kan inte möta en lokal och tillfällig arbetslöshet uteslutande med sysselsättningsåtgärder. Jag tror att textil- och konfektionsindustrien i dag är ytterst tillfredsställd över att arbetsmarknadsmyndigheterna inte hann evakuera alla dem, som blev arbetslösa våren 1952, utan att det har funnits kvar en reserv att ta av när konjunkturen på nytt vände. Under sådana förhållanden måste arbetslöshetskassorna träda emellan, och då uppstår frågan: Är det rimligt att staten hjälper relativt kraftigt vid en sådan tillfällig, lokal arbetslöshet, eller skall statshjälpen vara sparsam där och endast sättas in när vi får en allmän arbetslöshetstendens?

Jag kan nämna några siffror, som är rätt intressanta i detta sammanhang. Statsbidragen till daghjälp skall enligt förslaget sätta in, först när man passerat tre understödsdagar per medlem och år. Det var längesedan vi hade en så pass hög arbetslöshet här i landet. Vi har haft mindre än tre dagar per medlem och år under alla åren från 1945 och till dags dato. Vi måste gå tillbaka ända till 1942, det vill säga 13 år tillbaka i tiden, för att finna en så stor arbetslöshet, att en förstärkning av daghjälp skulle ha haft någon effekt. Jag

Ang. förbättring av ersättningarna inom arbetslöshetsförsäkringen m. m.

tillåter mig konstatera, att vi till och med kan ta en arbetslöshet som i medeltal är inte oväsentligt större än den varit dessa senaste år, utan att vi därför skall behöva komma upp i det antal understödsdagar per medlem och år, som utlöser den statsunderstödda daghjälp.

Om jag sedan tillåter mig att vara tillräckligt optimistisk att förutsätta, att vi även i fortsättningen i politiskt samförstånd skall kunna driva en sysselsättningspolitik med ungefär samma effektivitet som under de senaste tio åren, då blir hela frågan förenklad så, att man kan fråga: Vad vill staten lämna för bidrag i den lokala och relativt tillfälliga arbetslöshet, som har varit kännetecknande för det senaste decenniet? I propositionen föreslås — och det har vunnit utskottets gillande — att staten skall kunna betala 5 kronor i understöd per dag till den arbetslöse. Men detta statsunderstöd med 5 kronor kommer i fråga först då vederbörande arbetslöshetskassa har beslutat att lämna en daghjälp av 16 kronor 50 öre. Den av staten maximerade hjälpen vid en arbetslöshet, som är relativt representativ för det senaste decenniet, inskränker sig således till 5 kronor per dag. De försäkrade betalar följaktligen själva mer än dubbelt så mycket genom egna prestationer.

Högerreservationen anser att detta grundstatsbidrag är alltför högt och att det bör reduceras med ungefär en tredjedel. Jag tycker, ärade kammarledamöter, att om man ändå har denna värdefulla försäkring, där medborgarna själva betalar, såsom i detta exempel, mer än dubbelt så mycket av egna tillgångar, torde man inte kunna säga, att den tredjedel och knappt det, som detta statsbidrag med 5 kronor utgör, är för kraftigt tilltaget.

Såsom utskottets ordförande här har sagt, är det ytterst angeläget att man lägger upp arbetslöshetsförsäkringen efter sådana linjer att den blir något så när attraktiv även bland de yrkesgrupper, som inte arbetar inom en sådan del av näringslivet eller över huvud ta-

get befinner sig i en sådan situation, att de mer allmänt riskerar en större arbetslöshet. Vi måste ändå räkna med att om vi inte kan klara arbetslöshetsproblemet via sysselsättning, d. v. s. anvisning av annat arbete, har vi bara två vägar att välja mellan. Den ena vägen är arbetslöshetsförsäkringen, där de försäkrade genom egna prestationer enligt propositionen och utskottets utlåtande bidrar med den ojämförligt största delen vid en arbetslöshet av den omfattning som vi nu räknar med såsom antagbar. Den andra vägen är att tillgripa kontantunderstöd, varvid staten och kommunerna tar på sig hela utgiften. Jag tycker att det är så värdefullt att göra arbetslöshetsförsäkringen attraktiv att vi bör slå vakt om ett förhållandevis bra tilltaget grundstatsbidrag, som ju ändå är maximerat till 5 kronor då dagunderstödet utgår med 16 kronor 50 öre.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna B—D hemställt.

Beträffande punkten E, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hem-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

ställan vara med övervägande ja besvarad.

Härpå gjordes i enlighet med de rörande punkten F förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till motionen I: 44; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten G hemställt.

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 27 februari 1953 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att lämna Kungl. Maj:t fortsatt bemyndigande för tiden till och med den 30 juni 1954 att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift samt att godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter.

Till utskottets behandling hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 373 av herrar *Boman* och *Björnberg* samt II: 463 av herrar *von Seth* och *Kristensson* i Osby, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta återbäring av de för tiden $\frac{1}{2}$ — $\frac{23}{5}$ 1952 inbetalade prisutjämningsavgifterna på trävaror enligt samma grunder som gällt återbetalning av konjunkturutjämningsavgiften för tiden $\frac{1}{1}$ 1951— $\frac{m}{1}$ 1952;

2) de likalydande motionerna I: 374 av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Björnberg* samt

II: 462 av herr *Hjalmarson* och herr förste vice talmannen *Skoglund*, vari hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 80, i vad densamma avsåge fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att för tiden t. o. m. den 30 juni 1954 uttaga prisutjämningsavgift; samt

3) motionen II: 461 av herr *Ståhl* m. fl., vari hemställt, att Kungl. Maj:ts begäran om fortsatt bemyndigande att uttaga prisutjämningsavgift av riksdagen måtte avslås.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 80,

1) med avslag å de likalydande motionerna I: 374 av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Björnberg* samt II: 462 av herr *Hjalmarson* och herr förste vice talmannen *Skoglund* ävensom motionen II: 461 av herr *Ståhl* m. fl. lämna Kungl. Maj:t fortsatt bemyndigande för tiden till och med den 30 juni 1954 att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift; samt

2) med avslag å de likalydande motionerna I: 373 av herrar *Boman* och *Björnberg* samt II: 463 av herrar *von Seth* och *Kristensson* i Osby godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter.

Reservationer hade anmälts

I) av herrar *Spetz*, *Velander*, *Söderquist*, *Kristensson* i Osby, *Hagberg* i Malmö, *Sjölin* och *Kollberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte,

1) med bifall till de likalydande motionerna I: 374 av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Björnberg* samt II: 462 av herr *Hjalmarson* och herr förste vice talmannen *Skoglund* ävensom motionen II: 461 av herr *Ståhl* m. fl., avslå förevarande proposition, i vad densamma avsåge fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att för tiden t. o. m. den 30 juni 1954 med-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

delat föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift; samt

2) med bifall till de likalydande motionerna I: 373 av herrar Boman och Björnberg samt II: 463 av herrar von Seth och Kristensson i Osby besluta, att återbäring av de prisutjämningsavgifter, som erlagts vid export av sågade trävaror under tiden den 1 februari—den 25 maj 1952, skulle ske enligt samma grunder som gällt intill utgången av januari 1952 för återbetalning av konjunkturutjämningsavgifter, samt i övrigt godkänna vad i propositionen föreslagits beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter;

II) av herrar *Gustaf Elofsson, Patrick Nilsson* och *Jansson* i Aspeboda, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr VELANDER (h): Herr talman! Det bemyndigande, som enligt förevarande proposition begäres förlängt, avses att gälla ytterligare ett år, räknat från den 1 nästkommande juli. Det innefattar befogenhet för Kungl. Maj:t att, såsom det heter, för stabilisering av den inhemska prisnivån uttaga prisutjämningsavgift vid export av varor. Det huvudsakliga syftet därmed har angivits vara att förhindra att höga utlandspriser verkar prisstegrande inom landet.

Bemyndigandet har, såsom känt, kommit att tillämpas endast beträffande skogsprodukter, och genom detsamma har mycket betydande belopp indragits till det allmänna från exportörerna av sådana produkter. Det är från denna utgångspunkt inte oriktigt, när man i diskussionen rörande liithörande spörsmål ofta får höra talas om prisutjämningsavgiften såsom en extra beskattning av viss näring eller näringsgren. Denna omständighet kan redan den betraktas såsom en anledning att med alldeles särskild uppmärksamhet pröva behörigheten och lämpligheten av att utrusta Kungl. Maj:t med en fullmakt av ifrågasvarande art och även att, där den meddelats, söka följa hur den handhåfts eller handhaves.

Huruvida i sistnämnda hänseende fog för anmärkningar eller erinringar förefinnes ligger väl utanför dagens diskussion, som ju gäller huruvida ett fortsatt bemyndigande kan anses påkallat eller ej. Jag skall dock tillåta mig en stilla undran. När vi diskuterade dessa spörsmål i april 1952, uttalades både av departementschefen och bevillningsutskottet att frågor rörande restitution av erlagda prisutjämningsavgifter skulle handhas med smidighet och anpassning efter omständigheterna. Jag utgår ifrån att handelsministern har varit angelägen om att följa utvecklingen i det hänseendet, så att man kan känna sig övertygad om att exempelvis handels- och industrikommissionen vid sitt handhavande av liithörande spörsmål verkligen har förfarit på det sättet.

Departementschefen förklarar själv, att »i dagens läge föreligger ej omedelbart behov att uttaga prisutjämningsavgift». Han tillfogar emellertid följande: »De senaste årens erfarenheter ger emellertid vid handen att tvära omkastningar i prisutvecklingen kan inträffa, särskilt för sådana råvarubetonade produkter, på vilka den svenska exporten till mycket stor del är uppbyggd. Dessa omkastningar har mycket kännbara återverkningar på vårt inhemska kostnadsläge. Det är därför angeläget att kunna vidtaga snabba motåtgärder för att förhindra en dylik ur landets i dess helhet synpunkt olycklig utveckling. Det är icke uteslutet att liknande omständigheter som de vilka under åren 1950 och 1951 medförde kraftiga prisförskjutningar i vår utrikeshandel åter kan inträffa.»

Vad innebär egentligen detta? Det är för det första klart, att departementschefen alltså sneglar åt skogens produkter. De är ju de enda, som hittills belagts med prisutjämningsavgifter. För det andra är det jämväl klart, att departementschefen leker med den tanken, att sådana prisförskjutningar beträffande trävaror och massa, som vi fick vara med om åren 1950 och särskilt 1951, alltså är att räkna med. Det må ursäktas mig, om jag därtill vågar säga, att detta näppeligen kan vara en realistisk tanke. Nä-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

gon representant för vår skogsindustri kan knappast vara benägen att biträda en sådan inställning. På importörshåll skattar man säkerligen inte heller åt dylika meningar. Om någon ändock skulle bita sig fast vid ordalagen i propositionen och alltså rent formellt eller abstrakt hävda, att en dylik utveckling likväl måste kunna sägas ligga inom gränsen för det möjliga, även om den icke är sannolik, är det dock icke längre fråga om ett läge, som kan åberopas till stöd för det med propositionen avsedda, fortsatta bemyndigandet, utan då är det fråga om en motivering, som med samma styrka eller rätteligen utan någon styrka eller bärighet alls kan åberopas till stöd för vilket bemyndigande som helst för Kungl. Maj:t. Men är man beredd att argumentera efter sådana linjer, då är vi på farliga vägar. Det skulle betyda någonting sådant som att vi är inställda på ett statligt reglerande för reglerandets egen skull, att vi är beredda att beskära möjligheterna för företagsamheten till en mera fri anpassning efter förhållanden och omständigheter, som i fråga om produktion och varubyte undan för undan anmäler sig, samt att vi i själva verket eftersträvar ett kvarhållande eller försättande av denna företagsamhet under ett ständigt tryck av ovisshet.

När det gäller att diskutera behovet eller ej av det här ifrågasatta bemyndigandet med utgångspunkt från den utveckling, som kan vara sannolik, vill jag nämna, att handelsministern under gårdagen i sitt svar på en interpellation i andra kammaren angående den svenska tull- och handelspolitiken hade ett uttalande, som jag tycker kan tjäna som utgångspunkt även för den överläggning, som nu äger rum i fråga om prisutjämningsavgifterna. Handelsministern anförde sålunda: »Som herr Ohlin framhållit i sin interpellation har det internationella handelspolitiska läget under det senaste året undergått väsentliga förändringar. Den toppkonjunktur som Koreakrisen utlöste på världsmarknaden har efterträtts av en allmän nedgång i varuefterfrågan och priser, en

riklig varutillgång och en alltmera skärpt konkurrens. Härtill kommer att många länder på grund av valutabrist sett sig nödsakade att återinföra vittgående importrestriktioner. Vissa länder har vidare, för att skydda eget näringsliv mot utländsk konkurrens, under senare år företagit tullhöjningar. Det är givet att denna utveckling på många håll lett till kännbara avsattningssvårigheter för den svenska exporten.»

Det synes mig nu, att, om läget är sådant, som handelsministern här skisserade, det måste erbjuda vissa svårigheter att med framgång kunna hävda, att vi har att emotse sådana kastningar i utvecklingen, som motiverar upprätthållandet av en beredskap i form av en fullmaktstagstiftning av här ifrågasättande art.

Den under punkt I till utskottsbetänkandet fogade reservationen åsyftar i sitt senare avsnitt frågan om återbäring till vederbörande exportör av de prisutjämningsavgifter, som erlagts vid export av sågade trävaror under tiden 1 februari—25 maj 1952. Denna återbäring skall enligt propositionen verkställas med ett icke oväsentligt lägre belopp än enligt de grunder, som gällt intill utgången av januari samma år.

Reservanterna ställer sig mycket frågande rörande orsaken till denna olika behandling. Varken departementschefen eller utskottet anför, såvitt jag kunnat finna, någon som helst motivering på den punkten. Man får väl ändå inte antaga, att denna skiljaktiga behandling har sin grund i den omständigheten, att trävaruexportörerna vid tiden omkring årsskiftet 1951/52 hade den bestämda uppfattningen att på grund av läget på exportmarknaden något utrymme för ett fortsatt uttagande av prisutjämningsavgift icke skulle komma att föreligga, varför de vägrade att träffa någon frivillig överenskommelse i motsatt riktning, bortsett dock från januari månad. Utvecklingen har nu visat, att trävaruexportörerna i det hänseendet icke företrädde någon oriktig uppfattning. Ätminstone efter mitt sätt att se är det därför rätt underligt att exportavgifter

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

för tiden efter den 31 januari skall återbäras enligt helt andra grunder än de som tillämpats vid återbäringen av prisutjämningsavgifter under tiden närmast dessförinnan.

Då reservanterna känner sig något tveksamma inför denna olika behandling i fråga om återbäringen av prisutjämningsavgifterna, är de mycket intresserade av att erfara, vad som på den punkten kan vara att anföra från departementschefens eller utskottens sida.

Jag ber, herr talman, att i anslutning till det anförda få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade, med I) betecknade reservationen.

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! Regeringen har ju haft möjlighet att pålägga dessa prisutjämningsavgifter alltsedan 1945, och under de gångna åtta åren har man tidvis använt dem, tidvis låtit dem ligga. Avsikten med det bemyndigande, som regeringen gång på gång fått, har varit att man under perioder med höga utlandspriser skulle försöka påverka förhållandena så, att en prisstegring på varorna inom landet inte inträffade. Möjligheten att pålägga prisutjämningsavgifter har alltså varit ett av de vapen, varigenom man velat stabilisera den inhemska prisnivån.

Metoden har i de allra flesta fall varit, att man träffat överenskomelser med exportörerna. Om det inte skett och regeringen bedömt läget så, att man borde uttaga en prisutjämningsavgift, har den uttagits. En stor del av dessa pengar har sedermera återbetalats efter överenskomelse med exportörerna. Vissa belopp har också använts för skogliga åtgärder — det är på skogsindustriernas område prisutjämningsavgifter uttagits — eller för sociala ändamål.

Sedan juni 1952 har någon prisutjämningsavgift inte uttagits, därför att priserna legat under den nivå, där prisutjämningsavgifter enligt träffad överenskommelse skulle tillämpas. Departementschefen säger, att något omedelbart behov av prisutjämningsavgifter inte nu föreligger, men att en omkastning kan

ske. Vi har rik erfarenhet av att omkastningar kan ske hastigt nog, och vid sådana tillfällen fordras snabba åtgärder. Det är inte här fråga om något reglerande för reglerandets egen skull, som herr Velander uttryckte det. Men man bör ha ett redskap till hands för att göra vad göras kan, när det är nödvändigt att söka stabilisera den inhemska prisnivån.

Reservanterna anser att prisutjämningsavgiften verkat ogynnsamt på exporten och att man därför inte bör ge regeringen den begärda fullmakten. Avgiften har irriterat utlandet och betraktats såsom en exportavgift, som onödigt fördyrat varorna. Men prisutjämningsavgiften uttages som bekant i efterhand, och irritationen har därför säkerligen inte vållats av den, utan av de höga priser som föregått uttagningen av prisutjämningsavgift. Höga priser irriterar ju alltid en köpare.

Reservanterna anser det opsykologiskt att nu ge regeringen fullmakt att i vissa fall kunna pålägga prisutjämningsavgift. Men skulle det inte vara ännu mera opsykologiskt att vänta med att begära fullmakten tills den omedelbart behövs? På det sättet skapar man en stor offentlighet åt frågan genom debatter i riksdag och tidningspress. Att just i det ögonblicket skapa en sådan mycket stor publicitet förefaller mig vara det mest opsykologiska.

Då är det bättre att fullmakten redan finns, så att regeringen vid behov kan använda den omedelbart. Det är inte säkert att den måste användas. Men om man försäkrar sig mot en eldsvåda, räknar man ju inte med att en eldsvåda skall inträffa. På samma sätt är det här: vill man försöka värna sig mot att höga utlandspriser på våra exportprodukter får återverkningar på den inhemska marknaden, bör man ha alla medel till hands, som behövs i kampen för att bevara priserna inom landet oförändrade. Utskottet har för sin del understrukt, att prisutjämningsavgiften är en anordning som skall tillämpas under exceptionella förhållanden.

Detta är den ena delen av den fråga

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

som här debatteras. Den andra delen gäller den speciella frågan om återbäring av vissa prisutjämningsavgifter.

Enligt ett avtal med Svenska trävaruexportföreningen, vilket utgick den 1 februari förra året, skulle en återbäring ske med 70 procent av inbetalda medel under en viss tidsperiod. För tiden efter den 1 februari ville man inte träffa något avtal. Under sådana omständigheter äger föreningens medlemmar inte någon rätt att erhålla någon återbetalning. Från regeringens sida har man emellertid ansett att en viss återbetalning skulle kunna ske även under en kortare tid efter den 1 februari, nämligen fram till den 25 maj förra året. Procentsatsen har emellertid inte ansetts böra vara 70 utan 50. Det är efter allt att döma en rätt ovanlig åtgärd att man på det sättet tillmötesgår dem som betalt avgifterna, trots att något avtal icke har kunnat åstadkommas.

Med hänsyn till utskottsmajoritetens uppfattning att regeringen bör erhålla denna fullmakt och att en återbetalning bör ske på sätt regeringen föreslagit ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **WERNER** (bf): Herr talman! Jag kan i föreliggande fråga i långa stycken dela reservanternas betänkligheter mot en prolongering av den begärda fullmakten. Såvitt jag kan bedöma har läget numera stabiliserats, när det gäller trävarupriserna. Enligt min mening har exportavgifterna icke alltid och över hela linjen visat sig vara förmånliga för landets exportpolitik. De har nämligen tvingat exportörerna att ta ut ett överpris, som på grund av en tillfällig konjunktur på världsmarknaden var möjligt att ta ut, för att täcka exportavgifterna, vilka man visste måste belasta exporten, och man har därigenom utnyttjat läget på ett sätt, som har skapat en reaktion från våra utländska köparens sida. De har sagt: Om vi betalar ett mycket högt pris för en vara, så skall väl inte därtill läggas en skatt! Man har kanske därvidlag missuppfattat exportavgiftens karaktär

och ansett att den verkligen har utgjort en skatt till den säljande nationen, men det har i varje fall skapat denna reaktion. Den för närvarande nedgående konjunkturen medger ju inte ett uttagande av exportavgifterna.

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att det här är fråga om en speciell varugrupp, medan man inte tar konsekvensen av att lägga en exportavgift på exempelvis industriprodukter i större omfattning.

Jag skulle kanske utan att ge till känna några betänkligheter ha kunnat svälja propositionen, om det här enbart gällt de sågade trävarorna och trämasseprodukterna, men jag måste mycket bestämt reagera mot uttagandet av en exportavgift på rundvirke. Denna vara är ju föremål för licens, och det ligger — tyvärr — kvar i regeringens bedömande, huruvida en viss mindre export skall tillåtas. Såsom framgick av debatten för ett par dagar sedan har stora delar av landet för närvarande ett överskott av rundvirke, som inte kan förädlas inom området och som gjort att skogsägarna varit prisgivna åt en priskartell från köparbolagens sida. Om det nu, då denna priskartell har ett dominerande inflytande över prisbildningen — tills vidare åtminstone — i fråga om trämasseråvarorna, skulle lyckas att genom en mindre export kunna bryta prisringen och få en viss justering av råvarupriset — vi vet ju att det här föreligger en betydande marginal — skulle regeringen i det läget kanske med användande av sin fullmakt kunna lägga en exportavgift på rundvirket och följaktligen också neutralisera den möjlighet till ett brytande av priskartellen, vilket ur skogsägarsynpunkt för dagen och för den närmaste framtiden är nödvändigt att göra.

Jag hoppas att regeringen beaktar detta. Jag tror också att jag kan göra det erkännandet, att regeringen genom att den inte nu har gjort bruk av sin fullmakt har beaktat det försämrade läge, som inträtt för skogsägarna. I detta läge är dessa dock på grund av de mycket höga avverkningskostnaderna angelägna om att kunna erhålla ett pris, som gör

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

det möjligt för dem att förse industrien — kanske vår allra viktigaste exportindustri — med nödig tillgång på råvaror.

Jag vill begagna tillfället att säga, att skogen är föremål för en ur många synpunkter så hård och allomfattande beskattning, att skogsägarna säkerligen inte tål en ytterligare belastning som tillsammans med beskattningen i övrigt utövar ett tryck som undandrar sig de allra flestas riktiga bedömande. Under de år, då skogsägarna inte tar ut något av sitt skogsinnehav, beskattas nämligen ändå skogen genom en fastighetsskatt, och då sedan uttag sker av ackumulerad tillväxt blir i de fall, då skogsägaren har andra inkomster, skogsuttagen föremål för progressionens mycket hårda tryck genom att inkomsterna därav ur beskattningssynpunkt lägges i översta skiktet av vad han i övrigt förtjänar.

Under dessa förhållanden är det inte riktigt att man helt och hållet försöker göra den uppfattningen gällande, att skogsägarna skulle skära guld med täljknivar, om det någon gång skulle inträffa att det blir ett gynnsammare prisläge. Detta bör inte missunnas dem, i synnerhet som det medför för staten en betydande skatteintäkt.

Särskilt med hänsyn till fullmakten att ta ut exportavgift på rundvirke har jag velat ge till känna mina betänkligheter mot regeringens alltid något framträdande lust att »hamstra» fullmakter för att ha till hands. Det kan många gånger vara riktigt att ha dem, men jag förutsätter, att de handhas med mycket stor omsorg och under hänsyntagande till alla de olika förhållanden, som kan inträda, särskilt när det gäller så pass ömtåliga förhållanden som skogshantering och exporten av våra skogsprodukter.

Herr VELANDER (h): Herr talman! Jag kan ju instämma i det uttalande, som herr Werner slutade med, när han berörde regeringens lust att »hamstra fullmakter». Jag hoppas, att herr Werners uttalande i den delen var adekvat. Det förefaller mig ock, som om herr Sjö-

dahl verkligen föreligger en lust till sådant hamstrande, ty, när herr Sjö Dahl var inne på mitt uttalande att de skäl, som åberopades till stöd för ett fortsatt bemyndigande, var av den beskaffenheten, att de kunde åberopas till stöd för vilket bemyndigande som helst, så yttrade han, att man ju, när man brandförsäkrar, inte räknar med att en eldsvåda skall uppstå, men att man dock bör rusta sig mot den. Detta innebär alltså, att på alla de områden, där utrymme finns för en sådan tanke som att under utvecklingens gång oberäkneliga risker kunna anmäla sig, regeringen bör utrustas med befogenheter att möta dessa.

Jag måste säga, att detta är en orimlig tanke. På det sättet skulle hela vår tillvaro, ekonomiskt och i andra hänseenden, bli kringvärdad av ett otal bemyndiganden för regeringen att ingripa, och reglera allt och alla utan annan prövning än regeringens egen. Jag måste utgå ifrån att det inte skall meddelas några bemyndiganden under andra omständigheter än att riksdagen finner dem påkallade och nödvändiga och att riksdagen själv skall bestämma under vilka betingelser och i vilken ordning dessa bemyndiganden skall begagnas.

Utöver de skäl, som jag åberopade i mitt förra anförande, där jag sökte uppvisa, att man kunde utgå ifrån att det icke förelåg något motiv för att nu utsträcka bemyndigandet till att avse även det nionde året, skall jag peka på ett nytt skäl i det avseendet. Såsom jag underströk i anförandet, utgår giltighetstiden för det nu gällande bemyndigandet med juni månad eller per den första nästa juli. Riksdagen sammanträder under hösten — vi är väl nu på det klara därmed — och detta sker sannolikt i oktober. Skulle det föreligga särskilda skäl därför, finns det möjligheter att låta riksdagen sammanträda tidigare. Jag skulle då vilja ställa den frågan: Är det någon som tror eller har anledning att tro, att det skall inträffa sådana omkastningar i fråga om vår produktion och vårt handelsutbyte under den korta mellantid, det här gäller, att det skulle bli nödvändigt att utnyttja en fullmakt av här avsedd

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

art? Det räcker nämligen inte med att utomordentliga händelser inträffar, ett nytt krig eller något annat i den vägen, utan därefter måste det ock förflyta en så lång tid, att prisnivån hinner anpassa sig därtill. Från den utgångspunkten kan jag inte tillägna mig den meningen, att det finns något som helst skäl för det fortsatta bemyndigande, som här begäres.

Herr Sjödahl talade om de höga priser, som varit gällande i vissa sammanhang, och det är ju ett faktum, att höga priser förekommit. När det talats om att förhandenvaron av det gällande bemyndigandet och uttagandet av exportavgifter på grundval därav har vållat irritation och oro bland importörerna, så menar herr Sjödahl, att detta sammanhänger med vår egen diskussion omkring dessa ting. Jag tror, att herr Sjödahls resonemang knappast kan var relevant. När en köpare närmar sig säljarintresset, siktar han väl till vad som i det aktuella läget kan vara ett skäligt pris. Producenten-exportören skall normalt ha täckning för sina produktionskostnader och därtill en skälig avans, men om han på grund av särskilda omständigheter är i tillfälle eller söker att för sin vara betinga sig väsentligt högre priser, måste importören-köparen ålägga sig en alldeles särskild försiktighet. Det är väl klart, att köparna inte har kunnat undgå att finna, att de priser, som de fått betala för våra trävaror och skogsprodukter över huvud taget, har inrymt möjligheter för det allmänna att uttaga extra pålagor i form av prisutjämnings- eller exportavgifter. Det är inte möjligt att förneka, att detta förhållande har föranlett en inställning hos köparna, som inte har varit ägnad att befordra handelsutbytet och hålla exporten uppe. Man kan säkerligen anlägga sådana synpunkter på det läge, som gällde under exempelvis de första fem månaderna av år 1952. Det resonemanget, att sådana olägenheter beror på den publicitet, som vi själva gett åt dessa tankegångar, kan inte ha något fog för sig. Köparna är säkerligen fullkomligt på det klara med det faktiska läget.

Vad beträffar de skiftande grunderna för återbäringen av prisutjämningsavgifterna, säger herr Sjödahl, att exportörerna inte ville träffa något avtal för tiden efter utgången av januari 1952, och att de därför inte har någon rätt till återbäring över huvud taget. Ja, just det! I detta herr Sjödahls yttrande framskymtar alltså den meningen att om man inte är snäll och anpassar sig efter regeringens önskningsar, även om man har de starkaste skäl för att motsätta sig dem, förlorar man sin rätt.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle: Herr talman! Det var bara en enda sak, som föranledde mig att begära ordet för replik.

Jag tror inte, att de som lyssnade till mitt första anförande i allmänhet fick den uppfattning, som herr Velander tycks hysa, nämligen att jag inte skulle ha lagt den väsentliga vikten vid de höga priserna som det primära och att prisutjämningsavgiften kommer först därefter. Det som irriterar köparna är uppenbarligen de höga priserna och inte den omständigheten att sedermera en del av dessa höga priser indrages i form av prisutjämningsavgift.

Jag vet, att ansvarsfullt folk inom exportindustrien har bedrivit propaganda för att upplysa köparna om det verkliga förhållandet. Jag tror att det vore lyckligt, om vi i den svenska riksdagen på alla håll bedrev samma propaganda.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! När herr Werner nyss myntade slagordet, att han inte tyckte om att regeringen »hamstrar fullmakter» från riksdagen, tror jag att han lyckades få åtskilliga vänner inom den politiska oppositionen här i riksdagen. Det går ju att uttrycka saken på det sättet och få instämmanden.

Jag har i min proposition i föreliggande ärende sagt, att vi för närvarande bedömer läget så, att dessa fullmakter inte behöver komma till användning, men att vi med hänsyn till den osäker-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

het som råder känner behov av att begära förlängt bemyndigande från riksdagens sida att uttaga prisutjämningsavgift.

Nu ställer herr Velander den frågan: Finns det någon människa som tror, att den närmaste framtiden kommer att se så ut att detta bemyndigande behöver användas när det gäller t. ex. skogsprodukterna? Herr Velander föreföll vara tämligen övertygad om att så inte skulle bli fallet, och han uttalade sig ganska bestämt om åtskilliga ting i det sammanhanget.

Personligen har jag den erfarenheten, att kastningarna inom det ekonomiska livet och framför allt på världsmarknaden ofta kommer mycket snabbt och oväntat. Åtskilliga gånger har det inträffat att händelseutvecklingen gått så snabbt att man efteråt måst säga, att vi borde ha haft möjlighet att ingripa tidigare med hänsyn till våra allmänna intressen.

Även om jag uppskattar den sakkunskap, som finnes inom vårt näringsliv på skilda fält, kan jag inte lika tvärsäkert som herr Velander uttala den meningen, att man uteslutande på den kanten äger sakkunskap. Jag har haft tillfälle att vid förhandlingar med företagsrepresentanter konstatera mycket bestämda uttalanden om ett visst marknads läge och har fått uppleva att några månader senare samma personer, som gjort dessa bestämda uttalanden, har nödgats erkänna att de missbedömt läget. Jag har tidigare här i riksdagen relaterat händelser av den karaktären. Det finns ingen anledning att säga, att eftersom vederbörande misstagit sig en gång, så skall man över huvud taget inte tro på deras prognoser.. Det tror jag är att dra en felaktig slutsats. Men även om man uttrycker saken så, är det ett rätt långt steg från den ståndpunkten som säger att man uteslutande skall ta hänsyn till vad den ena parten framför för åsikter, ty här föreligger — det är alldeles uppenbart — i vissa fall intresse-motsättningar, där vederbörande företrädare för enskilt näringsliv så långt det är möjligt söker fullfölja den upp-

gift, som de är satta till, nämligen att tillvarata sina egna företags intressen.

För närvarande finnes det ingen anledning att diskutera, på vilka områden denna fullmakt, om den ges av riksdagen, skulle komma att användas. Hittills har vi använt prisutjämnings- och konjunkturutjämningsavgifter endast när det gällt skogsprodukter. I fråga om dem har ju marknaden förändrats. Men jag vill erinra om att det för närvarande föreligger en stark efterfrågan på bl. a. sågade trävaror, en så pass stark efterfrågan att vi tror på en försäljning, som kommer att ligga betydligt över de prognoser, som expertisen tidigare ställt.

Det är sålunda, herr talman, en beredskapsåtgärd, som avsetts i denna framställning till riksdagen om en förlängning av fullmakten att få uttaga prisutjämningsavgift. Min förhoppning är att riksdagen kommer att bifalla bevillningsutskottets förslag.

När det gäller reservationen nr II) till utlåtandet är det egentligen en mycket liten sak det tvistas om. När herr Velander här skildrar vad som förekommit på det sättet, att om inte företagarna går med på vad vederbörande myndigheter önskar, så mister de sin rätt, tror jag att den skildringen är alldeles felaktig. Här var ju läget det, att vederbörande branschorganisation hade med statlig myndighet ett avtal om konjunkturutjämningsavgift. När konjunkturutjämningsavgift uttages, föreligger således en överenskommelse mellan branschorganisationen för näringen i fråga och statlig myndighet om att pengarna skall disponeras på visst sätt. Regeringen gav vederbörande branschorganisation erbjudande om förlängning av gällande avtal i avvaktan på att större klarhet skulle nås om marknadsutvecklingen. Trävaruexportföreningen gick med på att förlänga avtalet en månad, nämligen under januari. Vi gav då ett erbjudande om att prolongera avtalet ytterligare med en månad i taget. Vederbörande var mycket bestämda i sin åsikt och sade, att de inte kunde vara med om några nya överenskommelser därför att priserna på trävaror föll. Det var i detta läge som

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

vi tog ut dessa avgifter. Regelmässigt hade det dittills varit så, att i den mån man tagit ut prisutjämningsavgifter hade vederbörande branscher inte fått tillbaka pengarna, utan dessa medel hade använts till skogsvårdande åtgärder i allmänhet.

Om man nu hyser den meningen, att det lyckligaste och mest ändamålsenliga är att överenskommelser träffas med vederbörande branschorganisationer — och den meningen har ju riksdagen givit till känna för ett par år sedan — så är det såvitt jag kan förstå angeläget, att om en sådan överenskommelse träffas, så skall den också ge vederbörande branschorganisation vissa förmåner. När man sluter ett avtal och ömsesidigt tar ansvaret, skall det ges vissa förmåner vid uppgörelsen, och jag tror att de uppgörelser man träffat också har givit det resultatet. Men om en part i en annan situation säger, att den vägrar att göra en uppgörelse, och vederbörande ändå får precis samma förmåner — finns det då någon ledamot av denna kammare som tror, att ett sådant förfarande stimulerar till nya uppgörelser i andra situationer? Jag tror det inte.

Egentligen skulle man här dra den slutsatsen, att de pengar det gäller — jag tror det är fem miljoner kronor — egentligen skulle användas till skogsvårdande åtgärder i allmänhet och inte gå tillbaka till vederbörande producenter, men jag har funnit skäligt att i sinom tid betala tillbaka 50 procent till vederbörande exportörer. Det erbjödandet betraktar jag som utomordentligt generöst. Att gå längre, det vore att ge större förmåner än vederbörande branschorganisationer fått på andra områden, t. ex. inom cellulosaindustrin, och det kan väl ändå inte på allvar ifrågasättas.

Min mening är sålunda, att det inte finns någon saklig grund för yrkandet om att vederbörande skulle få tillbaka de inbetalade avgifterna och att propositionens förslag får betraktas som utomordentligt generöst utformat. Jag hyser därför den förhoppningen, att kammaren kommer att följa bevillningsutskottets förslag.

Herr VELANDER (h) kort genmäle: Herr talman! Herr statsrådet inlät sig i själva verket inte på något bemötande av de skäl som jag anförde till stöd för reservanternas ståndpunkt, att något fortsatt bemyndigande inte bör ifrågakomma. Statsrådet talade endast i allmänna ordalag om att »kastningar» kunde inträffa. Mot det vill jag ställa statsrådets eget uttalande i propositionen, att det inte föreligger något behov av denna fullmakt för närvarande. Om man konstaterar detta, är det inte gärna möjligt att med hänsyn till en oviss framtid säga, att läget dock kan komma att förskjutas så, att ett sådant bemyndigande behöves.

Från den utgångspunkten skulle jag också vilja ställa en fråga till statsrådet. Statsrådet har säkerligen inte utgått ifrån att denna fullmakt skall bli evig, utan att den skall bortfalla i något sammanhang. Jag frågar alltså: När och under vilka förutsättningar kan statsrådet tänka sig, att detta bemyndigande skall bortfalla? Jag utgår alltså ifrån att det är bådadas vår inställning att det förr eller senare skall upphöra att gälla.

Herr statsrådet var också inne på det nuvarande läget på trävarumarknaden. Ja, statistiskt sett är läget gott. Eftersom producenterna har sålt det mesta av sin produktion, kan man säga detta, och jag kan vitsorda, att priserna måhända är mera tillfredsställande än man för ett år sedan kunde hoppas. Men om herr statsrådet tänker på vad råvaran kostat i fråga om de leveranser, som skall ske under den närmaste tiden, så finner nog statsrådet, att de gällande priserna inte medger någon som helst avans.

Jag tycker nog också, att när statsrådet talar om det relativt gynnsamma läget för trävarorna han inte får glömma bort det allra viktigaste i sammanhanget, nämligen massan. Och då är väl ändå, herr statsråd, läget alltså mycket olustigt. Jag utgår ifrån att man inte kan komma förbi den saken.

Herr statsrådet vidgick i fråga om återbäringen mycket öppenlyst, att då var det egentligen fråga om att den part, som vägrat att träffa en överens-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift vid export m. m.

kommelse, också skulle få känna att detta hade sina konsekvenser. Ja, herr statsråd, men om skälen för att man inte ville träffa överenskommelsen bottnade i en riktig uppfattning, tycker jag att det argumentet inte bör väga någonting alls.

När man talar om återbäring av 70 eller 50 procent av de erlagda avgifterna skall man för övrigt inte glömma, vad det är exportörerna i själva verket får tillbaka. Hur mycket var det som exportörerna tillfördes genom överenskommelsen om återbäring av de 70 procenten? Ja, efter avdrag av de 30 procenten och efter avdrag av den inkomstskatt, som statsverket tar ut i förskott, och efter avdrag av kommunalskatten samt med hänsyn till att pengarna står räntelösa under många år, räknade man ju med att vad som faktiskt gick tillbaka till exportören var någonting mellan 25 och 30 procent.

Jag finner då, herr statsråd, att det inte föreligger något skäl att instämma i statsrådets uttalande, att man här gått fram så utomordentligt generöst.

Herr statsrådet **ERICSSON**: Herr talman! Herr Velanders sista yttrande leder väl närmast fram till slutsatsen att vad vi här diskuterar är någonting ännu mindre än jag trodde, eftersom det praktiskt taget inte blir någonting kvar av dessa avgifter, enligt herr Velanders sista beskrivning. Jag trodde att företagen hade hyste den meningen att det är utomordentligt värdefullt att de har dessa avgifter sig till godo, om det skulle uppstå besvärliga förhållanden inom näringen eller när de senast får ut pengarna, nämligen med början 1958 och fram till 1962.

Det är ingalunda några föraktliga summor som man här har i olika fonder. Det rör sig väl ändå om mellan 600 och 700 miljoner kronor. Jag tycker att det försök att redogöra för dessa värden som herr Velander här gjorde inte överensstämmer med verkligheten. Om man får ut pengarna under en depressionsperiod, finns det åtskilligt som tyder på att den effektiva beskattningen av dessa

pengar inte kommer att innebära att man får betala ca 50 procent i skatt, detta om jag förstår saken rätt och med hänsyn till att det ju är vinsterna som man beskattar.

Herr Velander säger vidare, att när vederbörande branschorganisationer inte ville träffa avtal så var det därför att de bedömde läget annorlunda än myndigheterna, och de bedömde det rätt. Jag kan, herr talman, inte instämma i detta påstående. Jag gav ett erbjudande att månad för månad förlänga den tidigare gällande uppgörelsen, som innebar mycket låga avgifter. Det var detta som vederbörande vägrade att gå med på. När vi kom fram till det läge då priserna föll var vi ense om att ta bort avgifterna, och så skedde också. Det är alltså inte det vi tvistar om. De som exporterade under denna tid gjorde det till priser, som ur de enskilda företagens synpunkt var tillfredsställande.

Jag har vidare behov att invända något mot herr Velanders sätt att uttrycka sig när han talade om att »statistiskt» sett är trävarumarknaden tillfredsställande. Den är det inte bara statistiskt. Jag tror att det finns anledning att uttala tillfredsställelse med vad som hänt på den marknaden, och jag skulle vilja utbe mig en förmån dessutom, nämligen att inte herr Velander och andra jämt och samt skriker ut över landet, att det råder en sådan förfärlig olust på cellulosamarknaden. Vad har vi för intresse av att göra så? Gagnar det något ändamål? Våra små interna uppgörelser kan vi väl sköta vid sidan om. Det är ju helt andra ting det här rör sig om, d. v. s. fördelning av avgifter. Då skall vi väl i ärlighetens namn säga att vad som inträffat på cellulosamarknaden de sista månaderna ger en bild av stabilisering. Priserna faller inte längre, och det går att sälja i ökad utsträckning. Detta finner jag vara företeelser som vi inte har anledning att dölja. Vi har sålunda i stället för att bara tala om olust och besvärligheter anledning att konstatera de framsteg som sker.

På herr Velanders direkta fråga, när vi tänker avskaffa dessa fullmakter, vill

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

jag bara svara att regeringen har bedömt läget just nu på det sättet, att kloketen bjuder att man hos riksdagen begär förlängning av ett antal fullmakter och bemyndiganden, detta med hänsyn till den ovisshet som råder i skilda sammanhang. Det är klart att vi i långa stycken bedömer detta som beredskapsåtgärder. Detta gäller alldeles speciellt prisutjämningsavgifterna. Men vi känner ett behov att ha dessa fullmakter om det skulle inträffa någonting som tvingar oss att ingripa. Det är inte med någon glädje vi skulle ingripa, men vi känner det som en plikt att skaffa oss de redskap och de möjligheter som vi behöver om vi skall värna pristabiliteten även framöver.

Herr VELANDER (h) kort genmäle: Herr talman! Jag fäste mig vid herr statsrådets uttalande, att det här i själva verket rör sig om små interna uppgörelser. Jag beklagar, att statsrådet har den meningen, att om det på detta område sker ett ingripande från statsmakternas sida av det ena eller andra slaget, det då blott är fråga om små »interna uppgörelser».

Beträffande trävarumarknadens läge misstänker jag, att statsrådet förstod att jag var inne på samma tankegång som han själv. När statsrådet vidare talar om att priserna på massan inte har fallit på sista tiden, utan att en stabilisering har inträtt, kan jag visserligen vitsorda detta, men måste påpeka att det är en stabilisering på en nivå, som inte täcker produktionskostnaderna med utgångspunkt från anskaffningskostnaderna för råvaran. Och det är väl ur företagsynpunkt en viktig sak.

Vad som är det väsentligaste för mig i detta sammanhang är den ovisshet, som ett sådant bemyndigande som det här avsedda skapar i och för sig, en ovisshet om hur det kommer att tillämpas och även om hur man kommer att förfoga över de medel som med stöd därav kan komma att indragas. Det är denna ovisshet jag vill ha bort, herr statsråd.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 39.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 §

förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensen och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 20 februari 1953 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 83, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensen och motorsprit;

2) förordning om tillfällig skatt å bensen, som finnes i riket den 1 juli 1953; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännolja.

I propositionen hade föreslagits, att skatterna på bensen och brännolja skulle höjas med 3 öre för liter från och med den 1 juli 1953. Vidare hade föreslagits, att skatten å motorsprit skulle sättas i kraft nämnda dag och att därvid skulle tillämpas en skattesats av 3 öre för liter.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

A) de likalydande motionerna I: 375 av herr *Magnusson* m. fl. och II: 465 av herr *Birke* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte

a) under förutsättning att Kungl. Maj:ts proposition nr 85, vilken bland annat avsåg fortsatt giltighet av förordningen om skatt vid tillverkning och import av personbilar m. m., icke blivit av riksdagen bifallen antaga i Kungl. Maj:ts proposition nr 83 framställda förslag om

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt på bensen och motorsprit, dock med det tillägget, att förordningen endast skulle gälla till den 31 december 1953;

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

2) förordning om tillfällig skatt å bensen som finnes i riket den 1 juli 1953; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännolja, dock med det tillägget, att förordningen endast skulle gälla till den 31 december 1953;

b) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års höstriktsdag framlägga förslag till mera definitiv reglering av beskattningen av motorfordons-
trafiken;

B) motionen II: 464 av herr *Christenson* i Malmö, vari hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83 måtte dels anhänga om en redovisning för storleken av de fonderade bilskattemedlen jämte förslag om deras användning till täckande av vägväsendets kostnader samt dels besluta, att den provisoriska höjningen av skatten å bensen och motorsprit m. m. skulle utgå endast intill årets slut; ävensom

C) motionen II: 466 av herrar *Carlsson* i Stockholm och *Kollberg*, vari hemställts,

att riksdagen måtte besluta, att den av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen av skatten på bensen, motorsprit m. m. skulle begränsas att gälla till innevarande års utgång, samt

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att utredningen om beskattningen av motorismen måtte skyndsamt pröva frågan om en finansiering över kapitalbudgeten av den del av vägstnaderna, som hade karaktär inte av underhåll utan av ny investering, så att riksdagen redan vid höstsessionen kunde få ta ställning till ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag till motorismens beskattning.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

nr 83, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

2) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1953; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 375 av herr Magnusson m. fl. och II: 465 av herr Birke m. fl.,

2) motionen II: 464 av herr Christenson i Malmö, samt

3) motionen II: 466 av herrar Carlsson i Stockholm och Kollberg,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz, Velandér, Söderquist, Kristensson* i Osby, *Hagberg* i Malmö, *Sjölin* och *Kollberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 83 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 375 av herr Magnusson m. fl. och II: 465 av herr Birke m. fl., motionen II: 464 av herr Christenson i Malmö samt motionen II: 466 av herrar Carlsson i Stockholm och Kollberg, antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit med det tillägget, att förordningen endast skulle gälla till och med den 31 december 1953;

2) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1953; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor med det tillägget, att förordningen endast skulle gälla till och med den 31 december 1953; ävensom

II) att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 375 av herr Magnusson m. fl. och II: 465 av herr Birke m. fl. hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års höstriksdag framlägga förslag till mera definitiv reglering av beskattningen av motorfordonstrafiken.

Herr SPETZ (fp): Herr talman! Vid detta betänkande har sju av utskottets ledamöter fogat en reservation. Vi har icke kunnat nöja oss med utskottets uttalande rörande motorfordonsbeskattningens utformning på längre sikt. Vi har i stället starkt velat understryka principen: å enda sidan att motortrafikens totala skattebelastning, av vilket slag det vara må, uteslutande skall gå till vägväsendet och å andra sidan att denna beskattning icke skall finansiera vägväsendets totala kostnader. Endast motorismens skäliga andel av vägkostnaderna skall uttagas genom beskattning av motorfordonstrafiken.

Det är beklagligt att dessa principella överväganden, i avsaknad av resultat från den pågående utredningen om den framtida regleringen av motorfordonstrafikens beskattning, icke har kunnat ske, utan beskattningen har måst få en provisorisk karaktär tid efter annan. Kungl. Maj:t har ju i den föreliggande propositionen föreslagit en provisorisk höjning av bensinskatten under nästa budgetår. Reservanterna anser det icke opåkallat att riksdagen begär, att den utredning som jag nämnde påskyndas, i synnerhet som slutbetänkandet bebådades redan till sommaren 1952. Vi anser det möjligt, att förslag till en definitiv reglering av beskattningen förelägges

årets höstriksdag och att i avvaktan därpå giltighetstiden för den provisoriska skattehöjningen begränsas till den 31 december 1953. Reservationen utmynnar ju också i en sådan begäran.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! Den första invändning reservanternas reser emot utskottets förslag är att all skatt, som över huvud taget träffar bilismen, skall tillföras vägväsendet. Herr Spetz nämnde det inte direkt, men i reservationen kommer det klart fram att vad man menar är, att bilaccisens medel också skall tillföras vägväsendet. Jag vill erinra om att bilaccisen har tillkommit som ett komplement till investeringsavgiften. Investeringsavgiften kom till för att söka begränsa investeringarnas totala storlek. Då ansåg man det lämpligt, att i investeringsavgiften ta med lastbilar och bussar, medan man gjorde en särskild lag för personbilar och motorcyklar. De två sakerna hänger ihop. Bilaccisen är således avsedd för ett tillfälligt ändamål, nämligen att försöka minska investeringarna inom landet emedan sparandet varit alltför ringa, och den är inte någon skatt pålagd för vägväsendets skull.

Nu är det en smula egendomligt att reservanternas — vilket herr Spetz, som är en klok man när han uppträder enskilt, förbigick — å ena sidan talar om att bilaccisen skall användas för att täcka vägväsendets omkostnader men å andra sidan om att den helst borde avskaffas omedelbart. Man vill alltså både bruka och icke bruka en och samma sak. Jag gratulerar reservanternas till den lyckade uppfinningen.

Jag vill tillika erinra om att det är en bedömningsfråga när man kan antaga att det blivit en sådan balans i vårt ekonomiska liv, att vi kan avvara en eller flera av de åtgärder vi har vidtagit för att motverka inflationstendenser. Vi kan alltså för dagen inte säga hur länge investeringsavgiften och bilaccisen skall stå kvar. Vi räknar nu formellt med dem för hela nästföljande år, men vi vet

Ang. höjning av bensinskatten m. m. inte med bestämdhet hur läget kommer att utveckla sig.

Det andra reservanternas, och även herr Spetz, drar fram är att man borde kunna begränsa verkan av höjningen med 3 öre till 1953 års utgång. Det förvånar mig en smula att reservanternas kunnat komma på den linjen. För några månader sedan var nämligen reservanternas utan någon som helst reservation med om ett uttalande från bevillningsutskottets sida om att genomföra ett förslag om restitution på bensin till jordbruket under hela år 1953 och hela år 1954, och i det uttalandet räknade man med att en definitiv reglering av bilskatterna efter den nu pågående utredningen skulle kunna antagas av riksdagen nästa år och träda i kraft den 1 januari 1955. Detta tycks reservanternas, inberäknat herr Spetz, alldeles glömt nu. Emellanåt kan det vara bra att ha dåligt minne, men jag tycker ändå det är betänkligt att ha så dåligt minne. Det kan också vara så att vad man då, efter de uppgifter man fick om utredningen, ansåg vara lämpligt, har man numera av något skäl, som inte framgår av reservationen, funnit olämpligt. Det är också möjligt att man vill locka de många bilintressenter som finns ute i landet — och även i riksdagen — med att de kanske skall få 3 öre mindre i skatt nästa år, om de tar denna skatt bara till årets slut. Man kan ju försöka att sträcka ut limspöet — det är väl alltid några flugor som fastnar. Men man bör då tala om för bilisterna, att om denna höjning inte skulle gälla längre än till årets slut, och om man skulle få ett utredningsförslag att behandla till hösten — vilket är tämligen otänkbart — måste det förslaget inrymma ungefär samma inkomster som nu för att täcka de utgifter vi har för vägväsendet. Det blir alltså ingen besparing för bilisterna, och jag hoppas, att reservanternas, när de går ut och talar om för bilisterna hur vänliga de varit mot dem, också talar om att vi har sillen stekt bara till den sista december i år, men att de nästa år nog får sillen igen i kapprock — vilken kapprock det blir kan vi inte för närvarande säga.

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

Det skulle åtminstone vara ärligt om reservanternas ville säga så.

Ytterligare ett par saker. Jag vet inte när utredningsmannens förslag om den nya bilskatten kommer. Jag har emellertid det bestämda intrycket att bilismens folk mycket noga vill överväga frågan om fördelningen mellan skatt på fordon och skatt på bensin och olika skatter på olika tyngder av fordon. Skall ett sådant övervägande kunna ske blir det nog inte möjligt att åstadkomma en proposition till i höst.

Herr Spetz kom slutligen in på den fråga, som reservanternas tagit upp då de framfört en sorts protest mot ett säkerligen missuppfattat yttrande i departementschefens proposition. De förmenar att departementschefen förklarat att vägkostnaderna principiellt bör täckas av motortrafikens beskattning, och de åberopar därvid uttalanden som departementschefen gjort tidigare, bland annat då han gav utredningsmannen i uppdrag att utreda frågan om de nya bilskatterna. Detta åberopar de emot departementschefen. De har inte kommit på den tanken att det väl var rätt sannolikt att de skulle kunna tolka vad departementschefen skrivit med hjälp av detta uttalande till utredningsmannen. Utskottet har emellertid förmenat att den praktiska uppgiften nu är att avväga de ökade kostnaderna för vägväsendet med hänsyn till de möjligheter man har att täcka dessa kostnader med bilskatter. Och eftersom dessa kostnader har blivit större, måste man öka skatteintäkterna med en treöring per liter bensin. Även om reservanternas är ute i politiska syften — och det är vi ju alla — kan de väl ändå inte vara så starrblinda att de inte inser att ökningen av kostnaderna för vägväsendet väsentligen sammanhänger med ökningen av bilismen — motorfordonen far fram med allt större fart och i allt tyngre typer på våra gamla vägar. Det är ökningen av kostnaderna, åvägabragt genom de snabbt flyende och allt tyngre motorfordonen, som är orsaken till att det krävs högre skatter. Men när man skall vara politisk kan det vara fördelaktigt att vara blind. Jag gra-

tulerar reservanternas till den starrblindhet som de här visar!

Jag vill till slut blott säga att bilorganisationernas representanter vid förhandlingarna mellan departementschefen och bilorganisationerna, efter vad det framgår av papperen — jag har inte haft något öra med vid de förhandlingarna — resonerat på samma sätt som departementschefen: »Vi vill ytterst gärna ha förbättringar av vägarna, och vi är beredda att betala de ökade kostnaderna.» Men de räknade inte med att man här i riksdagen på sina håll är mer bilistisk än bilisternas egna organisationer. Jag misstänker därför att bilisterna genomskådar de alltför bilistiska parti-representanter som här har undertecknat reservationen.

Då jag finner alla skäl tala för att man bör gå på propositionens linje måste jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr VELANDER (h): Herr talman! Jag ber att få säga några ord till den siste ärade talaren. Han kommer säkerligen inte att ta något som helst intryck därav; han kommer att vidhålla sin uppfattning att det är en fullkomligt »starrblind» som talar och att den, som både hör och ser, är herr Sjödahl själv.

Han började emellertid med att säga att reservanternas varit med om att fatta beslutet om bensinskatterestitutionen för traktorer som begagnas i jordbruket. Herr Sjödahl har sålunda åtminstone ibland ett inte alltför gott minne. Jag har redovisat min inställning i det hänseendet, och det framgår av mitt ståndpunktstagande att jag har siktat till att restitutionen skall omfatta den faktiska bensinskatt som vederbörande utgör. Om herr Sjödahl studerar bevillningsutskottets betänkande i den frågan, finner han hur fullständigt han hugger i sten.

Sedan gör herr Sjödahl ett stort nummer av att reservanternas skulle ha missuppfattat departementschefens uttalande beträffande bilismens ansvar för kostnaderna för vägväsendet. Jag undrar om herr Sjödahl är beredd att verifiera det påståendet. Vad är det reservanternas sä-

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

ger? De säger blott det, att i propositionen har hävdats att den principen sedan länge tillämpats att motorfordons-
trafiken skall genom särskild beskattning gälda kostnaderna för vägväsendets behov. Är inte det ett fullkomligt adekvat återgivande av departementschefens uttalande på den punkten? Det läggs inte in någon särskild mening i detta uttalande; det konstateras såsom ett faktum att det förekommit. Reservanterna vill därtill söka förebygga att man skall få den uppfattningen, att detta är någon princip, som statsmakterna i olika sammanhang har knäsat. Det är väl närmast herr Sjödahl som låter sin tunga löpa något för långt och något för fort, när han från detta citat i reservationen drar sina slutsatser.

Det borde väl inte sägas något i denna debatt om vad reservanterna skall gå ut och tala om i sin hembygd. De kanske inte talar så värst mycket i sina egna bygder åtminstone icke om sina egna förtjänster; de inskränker sig väl i regel till att tala om andras utomordentliga förtjänster och även om deras misstag.

Vad som för mig är den springande punkten i detta sammanhang — och för övrigt i alla sammanhang, då det gällt bilismens beskattning — är att bilismen inte får utnyttjas på det sättet att den blir en budgetregulator i vanlig mening. Bilismens beskattning skall i stället avvägas med hänsyn till det ansvar, som bilismen har att uppbära för vägväsendet. Hittills har därutinnan gällt den princip, att bilismen skall svara för de kostnader, som den kan anses förorsaka vägväsendet. För att man skall komma till klarhet på den punkten är det av den största vikt att man verkligen ger sig i kast med det problemet. Jag tänker mig, att detta lämpligen skulle kunna ske, när äntligen den pågående utredningen har slutfört sitt arbete. Vi hade ju hoppats att resultatet av den utredningen skulle ha förelegat tidigare. Finansministern själv har ju hyst förhoppningar därom, fastän han nu inte kan ställa någonting annat i utsikt än att utredningen kommer att föreligga före årets utgång.

Att man emellertid kan ha mycket svårt att följa med i alla kastningar — jag kan väl säga utsvävningar — på beskattningens område, när det gäller bilismen, må väl ingen känna sig överraskad över. Vi kommer ihåg året 1948, då en höjning av bensinskatten genomfördes med inte mindre än 27 öre. Att någon då hajade till, när han till på köpet fick klart för sig att avkastningen av den sålunda höjda bensinskatten inte skulle komma vägväsendet till godo, måste betraktas såsom fullt naturligt. Herr Sjödahl talade om för oss anledningen till att denna avkastning samt avkastningen av bilaccisen och fördubblingen av fordonsbeskattningen, som genomtrufades våren 1951, inte kunde få ingå i de kostnader för vägväsendet, som bilismen hade att svara för. Jag kan dock icke instämma i herr Sjödahls uppläggning på den punkten. Det är alltför lätt att komma ifrån principen, att bilismen endast skall svara för sin skäliga andel i kostnaderna för vägväsendet, blott genom att säga: Vi tar ut den ordinarie skatten på fordon och bensin, som motsvarar bilismens skäliga andel i kostnaderna för vägväsendet, men dessutom belastar vi bilismen med speciella skatter, motiverade av särskilda lägen, penningpolitiskt, budgetärt etc.

Jag nämnde nyss vad som skedde 1948 och erinrade vidare om att i maj 1951 genomdrevs en fördubbling av fordonsbeskattningen. I oktober 1951 fick vi uppleva bilaccisen, i maj 1952 en provisorisk höjning av fordonsskatten med cirka 40 %, och nu står vi inför en höjning av bensinskatten. Nog hade det varit önskvärt, om vi hade sluppit alla dessa regleringar och mer eller mindre interimistiska anordningar. När detta säges, ligger däri ingen kritik mot finansministern. Jag skulle dock ha önskat, att finansministern hade visat ett något större intresse för att så snabbt som möjligt åstadkomma ett resultat av den på området pågående utredningen, som nu har arbetat över två år.

Från de utgångspunkter, som jag här har antytt, har det inte varit möjligt för mig att helt biträda propositionen. Om

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

någon skulle söka tolka reservationen på det sättet, att även reservanterna är benägna att svälja den tesen, att bilismen skall svara för *alla* kostnader för vägväsendet, vill jag påpeka, att reservationen faller tillbaka på motioner, som är fullständigt klarläggande i den delen. Det finns således intet utrymme för en dylik misstolkning.

I reservationen hävdas därtill att denna höjning av bensinskatten bör bli ett provisorium av kortast möjliga varaktighet. Höjningen skall, enligt reservationen, inte gälla längre än till och med detta års utgång. Då jag anslutit mig till reservationen, har jag emellertid gjort det främst därför att jag måst säga mig att, om staten inte får in dessa pengar, det kanske skulle bli nödvändigt att gå in för en ökad statlig upplåning av motsvarande belopp för att kunna bestrیدا bl. a. vägväsendets kostnader under kommande budgetår. Det har synts mig olustigt att vara med om att föranleda en sådan situation.

Med det anförda vill jag, herr talman, biträda det av herr Spetz ställda yrkandet.

Herr SPETZ (fp): Herr talman! Det är riktigt som herr Sjö Dahl sade, att reservanterna vill upphäva bilaccisen. Vi anser att den beskattningen av motorismen är felaktig och obehövlig i dagens läge. Men det finns ingen anledning för mig att nu ingå på den frågan, ty vi får tillfälle att diskutera den här i riksdagen om några dagar. Det finns å andra sidan ingenting som hindrar att bilaccisen, så länge som den utgår, inräknas i den totala skattebördan för motorismen och att intäkterna av densamma principiellt bör tillföras vägväsendet.

Den hänvisning, som herr Sjö Dahl här gjorde till bevillningsutskottets betänkande rörande restitution av den extra bensinskatten för jordbrukets traktorer, kan heller icke utgöra något skäl mot reservationen. Herr Velander har ju redan berört den frågan. Riksdagens beslut innebar i själva verket endast ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att resti-

tuera denna bensinskatt. Det är uppenbart att när grunden för restitutionen bortfaller, försvinner också varje skäl för Kungl. Maj:t att använda detta bemyndigande.

I likhet med herr Velander vill jag understryka, att man från reservanternas sida icke har rest något som helst principiellt motstånd mot att motorismen skall betala den merkostnad som den orsakar för vägväsendet. Det har bara varit angeläget för oss att fastslå, att den icke bör betala den totala kostnaden.

Till sist vill jag tacka herr Sjö Dahl för den komplimang som han gav mig. Jag vill bara erinra om det gamla ordspråket, som säger att även en blind höna kan hitta ett korn någon gång.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle: Herr talman! Även jag har en viss sympati för blinda hönor, när de hittar ett korn.

Jag begärde emellertid närmast ordet för att göra ett klarläggande med anledning av vad herr Velander och herr Spetz här sagt angående beslutet om restitution av bensinskatt. Herr Spetz säger att det endast var ett bemyndigande som därvid gavs Kungl. Maj:t. Ja, men i bevillningsutskottets utlåtande den gången räknade man med att den nya ordningen skulle träda i kraft först den 1 januari 1955. Det är detta som bevillningsutskottets nuvarande reservanter enligt min mening glömt. Att herr Velander glömt det, vill jag inte mot hans eget bestridande påstå. Han hade avgivit en reservation till betänkandet, där han ändock räknade med att restitution av bensinskatt skulle ske även nästföljande år. Men de fem reservanterna från folkpartiet har sagt ett i och med betänkandet för några månader sedan och tänkt annorlunda nu.

När det begränsas till folkpartisterna enbart, kanske det väcker mindre häpnad i kammaren.

Herr VELANDER (h) kort genmäle: Herr talman! Jag vill blott säga, att det

Ang. höjning av bensinskatten m. m.

skulle ha hedrat herr Sjödahl, om han utan krumbukter vitsordat, att han högg i sten, när han framställde sin beskyllning mot »reservanterna» i fråga om bensinskatterestitutionen. Herr Sjödahl har varit i tillfälle att ta del av bevillningsutskottets betänkande nr 20, och därav framgår, att han inte hade någon som helst grund för sina erinringar gentemot mig. Och det hade han kunnat erkänna, jag upprepar det!

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle: Herr talman! Jag har för min del inte bestritt, att herr Velander reserverade sig till bevillningsutskottets betänkande nr 20.

Herr VELANDER (h) kort genmäle: Herr talman! Herr Sjödahl har anfört, att »reservanterna» varit med om att fatta det beslut, som bevillningsutskottet förordade, och sålunda inte låtsats om att det fanns en reservation av mig och herr Nilsson i Svalöv.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag tänker inte gå in på de gamla tvistefrågorna om den tillfälliga bensinskatten och om bilaccisen. De spörsmålen är egentligen alldeles ovidkommande i dagens överläggning.

Jag skall inte heller uppehålla mig vid den mera permanenta ordning för framtiden på detta område, som vi väl så småningom skall arbeta oss fram till. Jag vill bara i det avseendet säga, att det inte varit min avsikt att i propositionen uttrycka någon annan principiell ståndpunkt än den som tidigare har gällt i fråga om bilismens delaktighet i vägkostnaderna. Det uttalande, som man här har funnit stå i viss motsättning till vad riksdagen tidigare sagt i detta ämne, har fått en i någon mån olycklig formulering, men avsikten har inte varit att på den punkten införa någon ny principiell grund.

Vad det i dag egentligen gäller, är frågan hur mycket pengar som skall stå

till förfogande för vägväsendet under nästa budgetår. Alla är faktiskt ense om — således även reservanterna — att bensinskatten för det ändamålet behöver höjas med 3 öre. Meningsskiljaktigheten mellan reservanterna å ena sidan samt utskottet och Kungl. Maj:t å den andra är, att reservanterna vill att man skall besluta en höjning med 3 öre fram till nyår samt att det för höstriksdagen skall framläggas ett förslag om beskattningen för tiden därefter. Var och en förstår, att det inte finns någon rimlig mening i denna reservanternas ståndpunkt, såvida man inte allvarligt tror att det är möjligt att få fram utredningens förslag, få det remissbehandlat och förvandlat till en kungl. proposition som kan föreläggas höstriksdagen. Jag tror inte man kan säga, att utredningsmannen på något sätt har sölat; om vi skall kunna få en varaktig grund för bilbeskattningen, kan nog utredningen inte göras på kortare tid än utredningsmannen kommer att använda. Det finns dock ingen möjlighet att för höstriksdagen framlägga ett på utredningen grundat förslag. Det är tyvärr så. Jag tycker visst, att det är mycket tråkigt. Jag har inte haft någon glädje av att lägga fram den proposition, som i dag behandlas, utan jag hade mycket hellre velat ha utredningens förslag slutbehandlat till denna vårriksdag. Det har emellertid inte stått i min makt att genomföra detta.

Vad blir då egentligen följden, om reservanternas förslag skulle bifallas? Ja, ingenting annat än att jag skulle få komma till höstriksdagen och säga: Riksdagen har nu beslutat en höjning av tre öre fram till nyår, och nu får riksdagen vara snäll och besluta om en höjning av tre öre från nyår och fram till 1 juli. Ingen kan tycka att det är en praktisk anordning. Det är därför enligt min mening mycket svaga skäl i sak som reservanterna här framfört.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner,

Ang. småföretagens lokalfrågor.

först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 39.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) an-

gående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.; samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. småföretagens lokalfrågor.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen för småföretagens lokalfrågor.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 298 i första kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. och nr 220 i andra kammaren av herr *Birke* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte giva utredningen för småföretagens lokalfrågor i uppdrag att återupptaga sitt arbete och snarast fullgöra detsamma.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet bland annat redogjort för innehållet i vissa av utskottet inhämtade utlåtanden över motionerna, varefter utskottet anfört:

»Av vad som framkommit under motionernas remissbehandling synes klart framgå, att småföretagens lokalbestånd för närvarande icke är tillfredsställande och att behovet av en upprustning av lokalerna sålunda är framträdande. Utskottet noterar med tillfredsställelse att hithörande frågor med uppmärksamhet följas inom handelsdepartementet och förutsätter att förslag till positiva åtgärder kommer att föreläggas riksdagen så snart lämpligen kan ske. I likhet med chefen för handelsdepartementet finner utskottet, att lokalfrågorna böra prövas i samband med att problemen om småindustriens rationalisering och finansiering övervägas.

Ang. småföretagens lokalfrågor.

Åberopande det anförda hemställer utskottet, att de likalydande motionerna I: 298 och II: 220 må anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört.»

Herr LUNDQVIST (h): Herr talman! Vid genomläsningen av bankoutskottets utlåtande har jag med tillfredsställelse och tacksamhet annoterat, att alla myndigheter och sammanslutningar, som haft tillfälle att till bankoutskottet yttra sig över motionen, klart och reservationslöst har vitsordat motionärernas uppfattning såväl i fråga om de allvarliga bristerna beträffande småindustriens och hantverkets arbets- och verkstadslokaler som i fråga om angelägenheten av att en planering snarast påbörjas, som kan göra det möjligt att i den mån investeringsutrymmet ökas successivt vidtaga alltmera verksamma åtgärder för att förbättra förhållandena inom detta viktiga verksamhetsområde.

Jag konstaterar sålunda att motionerna helt har tillstyrkts av Sveriges hantverks- och småindustriorganisation. Vad de statliga myndigheterna angår instämmer kommerskollegium reservationslöst i motionernas syfte och förutsätter att vid det fortsatta utredningsarbetet det för småföretagen »synnerligen vitala problemet om deras lokalförhållanden vinner sitt tillbörliga beaktande». Arbetsmarknadsstyrelsen slutligen framhåller att behovet av upprustning av småföretagens lokaler är mycket framträdande. Styrelsen vitsordar vidare att flera problem föreligger, vilka behöver utredas i syfte att underlätta småföretagens möjligheter att ordna sina lokalfrågor.

Så långt låter ju, herr talman, allt bra. Sedan är det ju emellertid så, vilket också meddelades i andra kammaren i svaret den 11 februari 1953 på en interpellation i denna fråga, väckt strax efter det att vår motion väcktes, att inom handelsdepartementet för närvarande pågår en översyn av företagarföreningarnas verksamhet avseende olika spørsmål, vilken översyn uppenbarligen inverkar även på den i vår motion berörda frågan om arbetslokalproblemen. Här lurar allt-

så, så vitt jag förstår, en viss risk för fortsatt uppskov.

Jag tackar å andra sidan bankoutskottet för dess välvilliga hållning och starkt positiva uttalande till förmån för de önskemål, som vi motionärer har framfört. Jag hoppas livligt, att detta utskottets uttalande skall visa sig vara tillräckligt för att föra dessa önskemål fram till ett snabbt förverkligande. Med hänsyn till alla de välvilliga och positiva uttalanden, som gjorts med anledning av motionen både i remissyttranden och nu också i utskottets eget uttalande, skall jag, herr talman, avstå från att här ställa något säryrkande.

Vad jag allra sist skulle vilja så starkt som möjligt understryka är vikten av att utredningsarbetet, inte minst det nu inom handelsdepartementet pågående, slutföres så skyndsamt som det över huvud taget är möjligt, så att inte denna översyn i och för sig skall behöva verka alltför fördröjande på de här ifrågavarande för verksamheten så vitala spørsmålen förverkligande.

Jag riktar alltså — genom protokollet i varje fall — en varm vädjan till handelsministern att i detta avseende göra sitt yttersta.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående utredning om finansieringsproblemen inom hantverk och småindustri, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i europeiskt samarbete på kärnforskningens område;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen

Anslag till stipendier för utbildande av diakoner.

avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln, avseende anslag inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—48.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49.**Anslag till stipendier för utbildande av diakoner.**

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Karl Andersson, Gillström* och *Hesselbom*, fru *Lindström* samt herrar *Bergman, Eric Holmqvist, Wallentheim, Åkerström, Jansson* i Kalix, *Persson* i Växjö och *Blidfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag.

Fru **LINDSTRÖM** (s): Herr talman! Kungl. Maj:t och kammaren är väl vid det här laget vana vid den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande vid denna punkt. Reservationen har återkommit varje år allt sedan statsrådet Quensel introducerade detta anslag på 10 000 kronor till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst. Den har återkommit inte inspirerad av någon avoghet mot kyrka eller kristendom i och för sig utan motiverad med den rent principiella uppfattningen, att man inte med statsmedel bör sanktionera ett sådant samröre mellan kyrklig tjänst och socialvårdsuppgifter, som denna diakonutbildning syftar till. Socialvården bör vara religiöst neutral — det är reservanternas åsikt. Några mångordiga utläggningar kräver inte den texten. Motsidan känner sedan gammalt reservanternas ståndpunkt, och reservanternas känner motsidan.

Jag nöjer mig därför, herr talman, med att hemställa om bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s): Herr talman! Vi har i andra avdelningen haft ett mycket gott samarbete. Det har varit en rätt stor tolerans mellan olika uppfattningar, och därför hade jag också hoppats att vi skulle komma överens även på denna punkt.

Under en följd av år har det funnits en reservation på denna punkt. Det är ju ett relativt litet belopp det här gäller, och jag tror att detta anslag under årens lopp har varit till nytta. Man kan ha olika uppfattningar om hur våra socialvårdare skall utbildas. Men jag tror inte att saken i och för sig lider på att det finns olika utbildningsmöjligheter. Att denna utbildning skulle innebära någon nämnvärd konkurrens till de utbildningslinjer, som vi har vid våra socialinstitut, tror jag inte. De är uppbyggda efter helt andra linjer. Jag är övertygad om att dessa pengar under årens lopp har hjälpt en verksamhet, som har varit välsignelsebringande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkanterna propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen.

Ang. inrättande av en personlig professur i runologi.

tionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Lindström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 50—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56.

Ang. inrättande av en personlig professur i runologi.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionen II: 155,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de under Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien lydande riksantikvarieämbetet och statens historiska museum m. m., som föranleddes av vad departementschefen anförte;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för de under Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien lydande riksantikvarieämbetet och statens historiska museum m. m., att tillämpas tills

vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum m. m.: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 1 261 000 kronor.

I motionen II: 155, av herr *Håstad* m. fl., hade hemställts, att en personlig professur i runologi måtte inrättas vid Vitterhetsakademien för extra ordinarie antikvarien, docenten vid Stockholms högskola *Sven B. F. Jansson* samt att medel härför måtte anvisas å åttonde huvudtiteln: Akademier, punkt 5, varvid förutsattes att motsvarande post för lön till en förste antikvarie utginge.

Vid punkten hade reservation anmälts av herr *Skoglund* i *Doverstorp*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *NORMAN* (s): Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att göra någon annan hemställan än utskottet här gör, men det är ett spørsmål under denna punkt som jag tycker att det bör sägas några ord om även i denna kammare. Det finns visserligen bara en enda reservant — utskottets ordförande från andra kammaren — och det finns ingen motion här i första kammaren, men frågan är av så stort allmänt kulturellt intresse, att jag tror det är skäl i att understryka några synpunkter som utskottet har anlagt på detta spørsmål.

Det har diskuterats om hur man skulle kunna knyta en mycket förnämlig forskare inom runologien fastare till denna institution. Man har nog inom intresserade kretsar närmast tänkt sig, att det lämpligen skulle kunna ordnas en personlig professur för docenten *Jansson*, som nu innehar en extra ordinarie antikvarietjänst. Dessa önskemål har inte blivit tillgodosedda, men det har från departementschefens sida understrukits, att det är angeläget att denne vetenskapsman för framtiden får möjlighet att odelat ägna sina krafter åt runforskningen och vad därmed sammanhänger. Han knytes nu till denna

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

verksamhet genom att det inrättas en fast tjänst som förste antikvarie. Statsutskottet säger att det delar departementschefens uppfattning om vikten av att denne vetenskapsman beredes möjlighet att odelat få ägna sig åt sitt specialintresse, och sedan tillägger utskottet det som jag ville understryka, nämligen att det är önskvärt, att Kungl. Maj:t även i fortsättningen har sin uppmärksamhet riktad på frågan om den lämpliga formen för Janssons anknytning till akademien.

Jag har av särskilda anledningar fått litet personlig kontakt med detta ärendet, och jag har kommit till den uppfattningen, att det är en mycket utbredd mening bland dem som är särskilt intresserade av och kunniga på detta område, att det vore lämpligast, om saken ordnades genom en personlig professur. Jag utläser av statsutskottsutlåtandet, att statsutskottet inte är främmande för den tanken, fast det nu icke har kunnat tillmötesgå den, och jag räknar med att frågan står öppen. Det är för att understryka förhoppningen om att det skall visa sig lämpligt och möjligt att slutgiltigt lösa detta spörsmål på det sättet, som jag här tagit till orda. Jag tycker att det är lämpligt, att första kammaren, som särskilt har kulturvårdande intressen, får möjlighet att ge uttryck åt detta genom att inte opponera sig mot den förhoppningen jag här uttalat.

Häri instämde herr *Herlitz* (h).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 57—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för

Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 10 265 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herrar *Osvald* och *Sigfrid Larsson* väckt motion (I: 233), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att under Uppsala universitet: Avlöningar anvisa ett belopp av 7 500 kronor för undervisning och examination i ämnet genetik,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ohlon* och *Sunne* (I: 234) och den andra inom andra kammaren av herr *Munktel* (II: 141), i vilka hemställts, att riksdagen ville vid sin behandling av åttonde huvudtiteln besluta att i enlighet med universitetskanslerns förslag från och med budgetåret 1953/54 inrätta en andre assistenttjänst vid fysiska institutionen vid Uppsala universitet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 233 samt I: 234 och II: 141,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 10 265 000 kronor.

Reservationer hade anmälts av, utom andra, herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Arrhén*, *Nils Theodor Larsson*, *Malmborg*

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

i Skövde, *Svensson* i Ljungkile, *Widén* och *Kyling* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under b) och c) hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag även som med bifall till motionerna I: 233 samt I: 234 och II: 141,

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 10 282 500 kronor.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Under denna punkt har jag tillåtit mig att avlämna en motion, som rör undervisningen i genetik vid Uppsala universitet. Jag förmodar att kammarens ärade ledamöter har klart för sig, vilken utomordentligt stor betydelse genetiken för närvarande har, både den rent teoretiska och den tillämpade. Genetiken har i själva verket under senare årtionden utvecklats sig till ett fullt självständigt läroämne, även om det kan sägas att huvudparten av dess utövare är antingen zoologer eller botanister. Det har blivit en självständig disciplin bland övriga naturvetenskaper därför att de lagar som gäller för ärftligheten är desamma inom djurvärlden som inom växtvärlden. Därför har det redan för länge sedan gjorts framställningar om att man vid vårt lands största universitet skulle bereda genetiken en ställning som svarar mot detta ämnes mycket stora betydelse. Detta gjordes bland annat av matematisk-naturvetenskapliga sektionen i en skrivelse till naturvetenskapliga forskningskommittén, och sedan har denna forskningskommitté anslutit sig till sektionens uppfattning, vilket även 1945 års universitetsberedning och departementschefen har gjort. Allesamman är på det klara med att det är otillfredsställande, att genetiken icke har ställning som ett självständigt läroämne vid Uppsala universitet.

Någon professur i ämnet har emellertid inte kommit till stånd. I det läget har de studerande själva försökt att åstadkomma en undervisning. Redan 1951 planerade man en sådan, fast den måste inställas därför att det inte fanns några medel till förfogande. Då tog emellertid studenternas kursverksamhet upp detta ämne på sitt program, och det har nu bedrivits en undervisning i genetik under ledning av kursverksamheten i Uppsala. Man kan alltså för närvarande genom denna rent frivilliga anordning studera genetik för lägre betyg vid Uppsala universitet, och sedan kan man komplettera detta i Stockholm med tentamen för professor vid Stockholms högskola i detta ämne. Studenterna har i likhet med de myndigheter, som tidigare har yttrat sig i denna sak, ansett att det riktigaste vore om denna undervisning omhändertades och bekostades av universitet, och universitetet har också begärt medel för ämnet.

Detta ämne kommer ju också att i läroplanen ingå såsom obligatoriskt ämne, vilket bl. a. framhållits av universitetskanslern, då denne i sitt yttrande över framställningen från Uppsala universitet, har uttalat att det syntes honom högst angeläget att undervisning i genetik meddelades blivande biologilärare. Det framgår också av utskottets utlåtande, att utskottet har inhämtat att i det förslag till ny stadga för filosofiska examina, som inom den närmaste tiden kunde vara att förvänta, kommer att uppställas fordran på en obligatorisk kurs i genetik för blivande biologilärare.

Utskottet säger emellertid, att innan förslaget om denna nya stadga har vunnit Kungl. Maj:ts bifall, kan utskottet inte tillstyrka att medel för närvarande ställas till förfogande för denna undervisning.

Det torde emellertid inte råda något tvivel om att det förslag till stadga, som kommer att framläggas, kommer att vinna Kungl. Maj:ts bifall, därför att ämnet skall ingå i läroplanerna i läroverken. Då måste det också beredas möjlighet till undervisning för de lärarkrafter som skall i sin tur undervisa i ämnet.

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

Nu sägs det att denna sak kanske skulle kunna ordnas på annat sätt. Men det har redan en gång visat sig, att det inte gått att ordna den på annat sätt utan att kursverksamheten måst ta hand om den. Nu blir det i själva verket så, att den grupp studenter, som har planlagt sitt arbete på det sättet att de skulle få undervisning i en kurs i genetik under nästa år, alltså inte blir i stånd att fullfölja sina studier enligt den plan som de en gång har lagt upp. Det kan tänkas att många studerande på det sättet inte kommer i tillfälle att få genomgå en kurs i genetik, och det får väl sägas vara en orättvisa mot dem att man inte bereder dem tillfälle att få den undervisning som de behöver för sin blivande lärargärning.

Det gäller ju här i själva verket ett ytterst obetydligt anslag. Det gäller anslaget till ledaren för kursen, som är laborator Nygren vid lantbrukshögskolan, vilken har fått vitsord om att ha full kompetens för meddelande av sådan undervisning, och det gäller anslag för ett biträde vid kursen.

Under sådana omständigheter förefaller det mig vara mycket behjärtansvärt, att detta anslag på 7 500 kronor till Uppsala universitet lämnas, och jag måste säga, att jag verkligen hade hoppats att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet skulle i sitt förslag ha tagit upp detta mycket blygsamma men mycket nödvändiga anslag för lärarutbildningen.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den vid denna punkt av utlåtan det fogade reservation, som är betecknad med a). Den innefattar ju även krav på anslag till ämnet fysik, men detta krav torde komma att motiveras från annat håll.

Innan jag slutar mitt anförande vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på en annan passus i utskottets uttalande, en passus som återkommer såväl i majoritetens som reservanternas uttalanden, nämligen att »i förevarande sammanhang vill utskottet understryka önskvärdheten av att ett på lämpligt sätt anordnat samarbete mellan Uppsala uni-

versitet och lantbrukshögskolan kommer till stånd i fråga om genetikundervisningen vid universitetet».

Denna fråga om samarbetet mellan Uppsala universitet och lantbrukshögskolan har diskuterats vid flera olika tillfällen, och det har både från universitetets sida och från lantbrukshögskolans gjorts gällande, att det skulle vara en utmärkt anordning, om här kunde skapas ett vidgat samarbete mellan universitetet och högskolan. Det kan inte, har det sagts, vara rationellt att lägga två institutioner för detta ämne på ungefär fyra kilometers avstånd från varandra, då det finns möjligheter till ett mycket fruktbarande samarbete mellan de båda läroanstalterna. Jag hoppas därför, att det uttalande, som utskottet här har gjort, kommer att upptagas av herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet när väl inom en nära framtid frågan om genetikämnets ställning vid Uppsala universitet ändå måste komma att ordnas.

Jag har, herr talman, med detta velat motivera mitt yrkande om bifall till reservationen a) under punkten 75:o).

Herr OHLON (fp): Herr talman! Jag kan instämma med herr Näsström som yttrade att det har rätt ett gott samarbete inom andra avdelningen i år vid behandlingen av åttonde huvudtiteln och att vi i det stora hela har varit eniga. Om inte den kända trögrörligheten hos majoriteten förefunnits, skulle en debatt i detta ärende inte ha varit behövlig. Jag nödgas i varje fall en stund ta kammarens uppmärksamhet i anspråk, när det gäller Uppsala universitet.

Vi hade i går en överläggning om försöksverksamheten, och där kunde tydligen alla parter konstatera att på högstadiet arbetar försöksverksamheten med vissa svårigheter. Dessa beror ej minst på bristen på lärare, speciellt i de matematisk-naturvetenskapliga ämnena. Den bristen finns ju inte bara i försöksdistrikten, den finns över huvud taget vid våra högre skolor.

Det är denna flaskhals, som gör att vi

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

för närvarande inte kan öka den högre undervisningen så som vi skulle önska, med resultat att föräldrarna nu med oro och bävan ser an mot höstterminen och undrar, hur det skall lyckas dem att få sina telningar placerade i högre skolor.

Bristen gällde, sade jag, framför allt de matematisk-naturvetenskapliga ämnena, och detta har berott på att studenterna under högkonjunktrens dagar fann det vara ekonomiskt mera fördelaktigt att gå till fackhögskolorna än att skriva in sig i universitetens matematisk-naturvetenskapliga sektioner. Det har varit ett påtagligt underskott i tillströmningen av lärare. I höstas skedde en markant förändring. Det blev en bättre tillströmning både kvalitativt och kvantitativt. Men vad inträffar då? Jo, då blir vi ställda i det läget, att universitetens kapacitet inte räcker till. I Uppsala får för närvarande studenter, som är godkända för inträde på den fysiska institutionen, vänta veckor och månader på att komma in på laboratoriet, och när de sent omsider vinner inträde där, kan de inte få instruktion, utan får gå och vänta flera timmar under laborationsdagarna på att få handledning. De hinner ofta inte göra sin laboration på den dag som har blivit utmätt därför, utan får kanske fortsätta en påföljande dag.

Bägge dessa omständigheter i förening, alltså väntetiden att komma in på laboratoriet och väntetiden att få instruktion, åstadkommer en förlängning av studietiden för de unga fysikadepterna, vilken i själva verket är ekonomiskt mycket hårt belastande för dem. De enskilda gör alltså förluster, men samhället gör kanske ännu större förluster. Ty resultatet av detta blir, att vi i dessa ämnen får dras med lärare i de högre skolorna, vilka lärare kanske inte har någon utbildning alls. Det blir en bristfällig undervisning, och det kan hända att dessa otillräckligt utbildade går fram som vandrare över de fysiska institutionerna, fördärvar materielen och försvårar undervisningen för sina kamrater vid läroverket. Sådana fall har inträffat, med katastrofala verkningar.

Nu säges det att den fysiska institutionen i Uppsala befinner sig under tillbyggnad, som inte blir klar förrän nästa år, och i förbidan på att den skall bli färdig vill man ingenting åtgöra. Från laboratoriet i Uppsala har man utlovat, att om man får ytterligare en andra assistent, till en kostnad av 10 000 kronor, skall man kunna vidga verksamheten på det redan nu befintliga laboratoriet väsentligt. Man skall då kunna hålla laborationer flera dagar i veckan och därigenom kunna avverka kön av studenter, som går och väntar på att få instruktion. Laboratorn och hans medhjälpare vid laboratoriet i Uppsala har redan tagit på sig en arbetsbörda, som är betydligt större än vad som normaliter brukar påläggas dem. Det har lett därhän, att laboratorn, som ju också skall ägna sig åt forskning, och amanuenser, som skall ägna sig åt sin fortbildning, får försumma sin forskning resp. sin fortbildning för att hjälpa studenterna. Mer än vad de nu gör kan de inte åstadkomma.

Jag tillät mig att i en tidning i går beröra denna sak och sade, att det mildaste jag kunde yttra i detta sammanhang är, att ecklesiastikministern kanske inte har blivit riktigt underrättad, så att han inte till fullo förstått ärendet. Det kan synas, som om detta är en liten sak — det gäller 10 000 kronor — men alla, som verkar i denna kammare, vet att ett anslag på en punkt, där det brister, kan ha mycket större verkningar än vad anslagsposten i och för sig synes motivera.

En sak till: Jag skulle vilja efterlysa konsekvens i statsmakernas handlande, inte minst på det kulturella området. Här beslutar vi om enhetsskola med betydande utvidgning av högstadiets undervisning, vi går med på realskolelinjer inbyggda i folkskolorna för att ge föräldrarna chans till högre utbildning för sina telningar. Men samtidigt som vi gör detta, utnyttjar vi inte alla tillfällen som finns att få lärare för att fylla kadrerna.

För att få lärare i dessa ämnen har man satt i gång med ettbetygskurser för

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

folkskollärare — och sådana planeras på olika ställen i landet. Men det har visat sig, att entusiasmen för dessa kurser inte är så stor, och i själva verket blir det en mycket dyrbarare undervisning än den som man får regelrätt vid universitetet, där hela apparaturen finns på förhand. Man sätter alltså i gång med en dyrbar surrogatundervisning och försummar att ge anslag för den normala undervisningen. Det kan ändå inte vara riktigt!

Till sist ett ord om det ärende som herr Osvald nyss berörde, nämligen anslaget på 7 500 kronor för undervisning i genetik vid samma universitet. Det är ju allom bekant, att hos kanslersämbetet ligger ett förslag till nya kursfordringar för blivande biologilärare. I dessa fordringar ingår också en obligatorisk kurs i ärftlighetslära. Jag föreställer mig, att när detta förslag kommer till Kungl. Maj:t, kan Kungl. Maj:t inte säga nej till en så rimlig begäran. Men då befinner vi oss i den egendomliga situationen, att rikets största och äldsta universitet saknar all undervisning i detta centrala fack. Studenterna har redan förut haft behov av en sådan undervisning, men har med stora kostnader för dem själva fått ordna den på privat väg. Det skulle de få göra i fortsättningen också, trots att kursen kommer att bli obligatorisk. Jag frågar mig, om detta kan vara riktigt. Här sättes i gång med sociala utredningar, varvid man utlovar förmåner av olika slag. Men det minsta man skulle ge studenterna är väl en undervisning, som de inte själva behöver bekosta. Detta är en viktig principståndpunkt.

Herr Norman yttrade nyss, att första kammaren alltid har visat speciellt intresse för statsmakternas kulturvårdande uppgifter. Jag hoppas att herr Norman kommer att bli besannad och att första kammaren kommer att stödja vår reservation under denna punkt. Till denna reservation ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Herr Ohlon efterlyser konsekven-

sen i regeringens handlande på skolområdet och ifrågasätter alldeles särskilt, om jag begriper hur väsentliga ting det här är fråga om. Jag tycker, att herr Ohlon skulle ha så god överblick över hela detta område — inte bara statsutskottets utlåtande nr 8 och vad därtill hör, utan också andra framställningar till riksdagen, som för närvarande ligger hos statsutskottets andra avdelning — att han skulle vara fullt på det klara med att detta, som han väl själv i alla fall betecknar som obetydliga saker, inte kan komma att vålla de katastrofer som han tycks vilja måla upp. Vi har ju inrättat nya skolor för att tillgodose föräldrarnas krav på ökade undervisningsmöjligheter. Det är tyvärr huvudsakligen på det teoretiska området som vi har kunnat göra det — vi borde givetvis jämsides därmed ha gjort det även på det praktiska området, men det har ju inte kunnat ske. Man kan emellertid inte påstå att ingenting har gjorts för att fylla behovet av lärare till de ökade lärjungeskarorna.

Om jag fattade herr Ohlon rätt, är han också villig att erkänna att det föreligger ett icke obetydligt intresse bland studenterna vid universiteten för att utbildas till läroverkslärare eller ämneslärare. Men, säger han, det tycks inte vara så stor entusiasm för de kurser som anordnas på annat håll och som han ville beteckna som surrogatkurser. Jag tycker inte det är riktigt av herr Ohlon, som väl tidigare varit docent, att vilja underkänna sina förutvarande kolleger som har lämnat universitetet och liksom han själv under många år har arbetat vid våra goda läroverk och fortfarande är kvar där. De meddelar åtminstone mångenstädes en undervisning som ingalunda är något surrogat.

För övrigt är det ju så, att de flesta av de kurser, som nu anordnas i enlighet med det beslut, som riksdagen på regeringens initiativ i fjol fattade om krisåtgärder för lärarutbildningen, hålls vid universiteten och, såvitt jag förstår, i stort sett läggs upp på samma sätt som övrig universitetsundervisning. Även jag kan naturligtvis beklaga att det inte var

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

möjligt att sätta i gång dessa kurser omedelbart efter riksdagens beslut, men nu har vi kommit i gång så bra, att jag tror att herr Ohlon bör fundera ett slag, innan han talar om bristande intresse för dessa kurser. De avser ju huvudsakligen att utbilda sådana som redan tidigare har erhållit pedagogisk utbildning, främst folkskollärare, under det att den andra undervisning, som vi här talar om, avser att utbilda studenter vid universiteten till lärare. Jag anser emellertid för min del att vi inte har gjort så litet för den här saken i årets förslag till riksdagen, vilket jag hoppas kommer att bifallas. Vi har i dag att behandla den första delen av förslaget i detta avseende, och utskottet tillstyrker ju bifall till regeringens förslag över hela linjen, till och med med vissa smärre tillägg.

Jag kan nämna ett par siffror. Anslaget till avlöningar föreslås höjt med ungefär 1,8 miljoner kronor vid Uppsala universitet och med 1,4 miljoner kronor vid Lunds universitet. Även om större delen av dessa summor motsvaras av så kallade automatiska utgiftstegringar, innehåller förslaget dock en hel del nyheter och verkliga utbyggnader. Den jämförelse mellan Uppsala och Lund, som jag här gjorde, visar att Uppsala universitet ingalunda har blivit dåligt behandlat. Jag vill också hänvisa herrar Ohlon och Osvald till propositionen om Stockholms högskola — där det ju är fråga om en verklig upprustning. Reservernas påstående att regeringen inte skulle ha gjort någonting för att åstadkomma lärarutbildning i rimlig omfattning är alltså, med förlov sagt, ohållbart. Man bör inte fästa sig vid allt som sägs i kammaren, men jag kan kanske som en liten kuriositet få erinra om att herr Ohlon i remissdebatten strax efter jul betecknade den proposition som vi nu behandlar som ett ingalunda dåligt aktstycke.

Nu ligger det också till på det sättet att man i viss mån kan se de olika anslagen i ett sammanhang. Jag tänker speciellt på att riksdagen i fjol var vänlig nog att ge Kungl. Maj:t relativt fria händer i fråga om att utnyttja ett krisanslag

på en halv miljon kronor. Om årets proposition bifalles blir det ännu klarare ut sagt att Kungl. Maj:t, där det är av särskilt stor betydelse för att omedelbart förstärka lärarutbildningen, får använda detta krisanslag, som i år föreslås till samma belopp som i fjol, till sådan extra undervisning som kan befinnas nödvändig, om det t. ex. skulle vara så illa ställt vid fysiska institutionen i Uppsala som herr Ohlon här har målat ut.

Nu är det så, att fysiska institutionen vid Uppsala universitet inom den närmaste framtiden kommer att ombyggas och väsentligen utvidgas, och regeringen kommer sålunda så småningom att få ta ställning till vad detta motiverar i fråga om upprustning på det personella området. Jag kan erinra reservanterna om att det är klart angivet i propositionen under denna punkt, att det blir en väsentlig upprustning av kemiska institutionen i Uppsala personellt sett, sedan den nu är upprustad lokalmässigt sett. Vi har sålunda inte alldeles saknat anledning att skjuta en smula på denna fråga, och jag kan inte heller av handlingarna finna, att universitetsmyndigheterna har lagt så särskilt stor värme i framhållandet av den omnämnda befattningen vid fysiska institutionen.

Vad sedan beträffar den andra delen av reservationen, om genetiken, vill jag säga, att jag också uppskattar genetiken. Jag tror att vi bör se till, att genetikundervisning inte saknas i Uppsala, men det ligger i alla fall så till, att den nya examensstadga som väntas, ännu icke är framlagd av universitetskanslern, och regeringen har ännu mindre kunnat ta ställning till den och fastställa den ännu. Då vi sålunda har möjlighet att, därest det blir nödvändigt, ävenledes här utnyttja det krisanslag vi har till vårt förfogande, kan jag inte finna, att det är så allvarligt med denna sak heller.

Jag skulle vilja tillägga, att även om det föreslås en utökning i kursen för biologilärarna med genetik, är det min varma förhoppning, att kanslern skall finna möjlighet att krympa andra moment i den i och för sig mycket dryga biologikursen, så att det för detta ämne

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

inte blir någon avvikelse ifrån den inskränkning vi väntar oss skall komma till stånd i studietiderna till filosofisk ämbetsexamen för våra blivande ämneslärare. Jag tycker således inte att det kan riktas alltför starka invändningar mot att vi från ecklesiastikdepartementets sida har velat skynda långsamt.

Till sist vill jag gärna betyga, herr Osvald, att jag personligen har samma uppfattning som han om att de båda institutionerna Uppsala universitet och lantbrukshögskolan i Ultuna bör kunna på vissa områden samarbeta med varandra. Jag skulle tro att särskilt genetiken är ett område, där ett sådant samarbete kunde komma att visa sig fruktbarande, och den saken bör sålunda av Kungl. Maj:t speciellt undersökas. Även det faktum, att denna fråga inte är så klarlagd som den borde vara, är ett skäl för att vi inte tagit upp denna sak vid den budgetberedning, som ligger till grund för innevarande punkt.

Herr OHLON (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr ecklesiastikministern gjorde gällande, att jag skulle ha begått en överdrift och underkänt propositionen beträffande åttonde huvudtiteln. Det är väl ändå att måla hin på väggen. Jag har endast sagt, att statsrådet farit vilse på någon enstaka punkt, och jag tycker det är ett mycket gott vitsord från en man inom oppositionen. Men ecklesiastikministern säger, att han ändå inte är nöjd, och då ber jag få begagna tillfället att upprepa vad jag nämnde i remissdebatten, nämligen att jag var mycket angenämt överraskad över att det lyckats ecklesiastikministern att få sina anslagskrav så väl tillgodosedda. Jag menade, att ecklesiastikministern i det stora hela hade mycket väl ryktat sitt värv i år men, som sagt, han har fumlat på vissa punkter. Det är till exempel fallet här, och då är det vår uppgift inom oppositionen att försöka rätta till det hela.

Nu hänvisar ecklesiastikministern till de ettbetygskurser för folkskollärare, som skulle medföra en vidgad lärarrekrytering. Jag föreställer mig emellertid att

statsrådet Persson är ense med mig om att det bara är i en viss begränsad utsträckning, som man kan använda dessa lärarkrafter. För övrigt räcker inte antalet till. Vi behöver både dessa ettbetygskurser och en vidgad utbildning via universiteten.

Statsrådet kom också in på frågan om de praktiska linjerna på högstadiet, som blivit satta i efterhand, beroende på de stora svårigheter, som här har mött. Jag vill då erinra om att även för de praktiska linjernas vidkommande behövs det lärare i fysik, så att även om man skulle kunna ersätta en del av de teoretiska linjerna med praktiska linjer, kommer inte därigenom behovet av fysiklärare att nämnvärt minska.

Sedan bör man också komma ihåg, att risken kommer att bli större och större under de närmaste åren. Det glömde jag att säga i mitt första anförande. I och med tillkomsten av 1905 års läroverksstadga fick vi en stark ökning av undervisningen i matematik och naturvetenskapliga ämnen. Under åren efter 1905 utnämndes därför stora skaror av lärare. Dessa stora årskullar av lärare håller nu på att vandra in i pensionsåldern, varför vi kommer att få mycket större avgång av lärare under de närmaste åren än för närvarande. Det är här fara i dröjsmål.

Jag noterar med tillfredsställelse, den antydning, som ecklesiastikministern gjorde, att han med stöd av den allmänna fullmakt, som Kungl. Maj:t fått av riksdagen, kanske skall kunna tillgodose reservanternas önskemål, så att både detta kursanslag i genetik kommer till stånd och assistentbefattningen i fysik inrättas från och med höstterminen 1953.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Efter ecklesiastikministerns anförande kan jag på utskottets vägnar fatta mig ganska kort, men jag skall be att få säga några ord av mera allmängiltig karaktär.

Det var nog inte bara herr Ohlon, som i början av januari var imponerad av

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

kulturbudgeten vid detta års riksdag. Vi var nog alla överens om att ecklesiastikministern lyckats rätt bra, när det gällt för honom att få en stor del av den gemensamma kakan. Budgeten omsluter omkring 1 miljard. Det är ju inte precis småpengar. Till årets riksdag har vi nu förslag, som innebär en ökning i förhållande till i fjol med 180 miljoner kronor. I detta belopp ligger, som var och en förstår, en hel del automatiska ökningar, men därutöver har vi dock ett belopp på 12 miljoner kronor, som avser nya ändamål. För min del måste jag säga att det steget är inte så litet på bara ett år.

Om vi skall hålla oss till den punkt, som det nu är fråga om — diskussionen har kanske svävat något därutöver — måste vi väl ändå från utskottets sida säga: Vi har denna tjocka lunta av motioner att ta hänsyn till, det är sammanlagt omkring 70 motioner, vilka andra avdelningen haft att handlägga. Om vi skulle ha bifallit dem alla, skulle det ha blivit stora belopp, miljonbelopp flera gånger om. Då förstår kammarens ledamöter, att när vi kommer fram till en sådan här punkt som det nu gäller, måste vi väga den mot andra önskemål. Vi är nog ense om att alla dessa motioner är mycket välskrivna och förslagen väl motiverade, men det gäller att plocka ut vad som är absolut mest nödvändigt, särskilt med hänsyn till att redan i statsverkspropositionen Kungl. Maj:t har gått ganska långt. Jag tror att det är nödvändigt att säga detta för att vi skall få en riktig bakgrund till utskottets behandling av inte bara den föreliggande punkten utan även kommande punkter, där det föreligger reservationer.

Utan att på något sätt insinuera vill jag här understryka att vi väl har en gemensam skyldighet att se till att den gemensamma kakan kan räcka till för de olika uppgifterna. Det skall väl inte vara på det sättet, att finansministern ensam skall försöka att få det hela att gå ihop. För min del känner jag mitt ansvar på den punkten.

Vad gäller anslaget till avlöningar vid

Uppsala universitet vill jag framhålla att utskottet skrivit så välvilligt, som utskottet över huvud taget kunnat göra, vilket också antydde av herr Osvald. Vi tror att i fråga om genetikundervisningen skall det lyckas rätt snart att få en rättsida på förhållandena. Det är i varje fall vår varma önskan.

I fråga om assistentbefattningen måste jag säga till min glädje att vännen Ohlson har utvecklats starkt på ett dygn. I dag har han varit mycket hovsam i sitt anförande. I går begick han en artikel i Dagens Nyheter som var något mindre hovsam. Han skrev däri bl. a.: »Efter som ecklesiastikministern inte begripit ärendet, vågar inte statsutskottet ha någon egen mening». Herr Ohlson viskar nu att det är riktigt, och det understryker bara halten av vad som skrivits. Jag tror inte att jag behöver orda mer om denna sak, men jag vill framföra mitt beklagande. Tonen bör inte vara sådan. Det tjänar inte något vettigt ändamål.

I mitt anförande under en tidigare punkt nämnde jag, att vi haft ett gott samarbete i avdelningen, och det vill jag fortfarande intyga. Jag tror att samarbetet skulle bli ännu bättre, om vi respekterade varandra även utanför avdelningen.

Vi har försökt att efter bästa förstånd väga de framförda motionerna mot varandra och att inom ramen av våra ekonomiska möjligheter bifalla vad vi ansett vara skäligt. Vad gäller de punkter, som vi här närmast diskuterar, tror jag att dessa frågor kommer att lösas. Vi skall komma ihåg, att genetik ännu icke är obligatoriskt ämne, vilket herr Osvald också framhållit. Antagligen kommer det att bli det så småningom, men då hoppas vi också att denna fråga skall vara löst.

Jag vill, herr talman, ha sagt detta, ty det utgör underlag för vår inställning även i en rad följande punkter.

Man kan här få den uppfattningen, att en viss grupp äger rätt att framställa vilka önskemål som helst, medan en annan grupp skall se till, att det hela går ihop ekonomiskt. Jag förstår mycket väl

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

att oppositionen har vissa fördelar i det avseendet, men vi kan nog alla vara överens om att även oppositionens krav bör hållas inom rimliga gränser.

Vad närmast gäller de punkter, som diskussionen här avser, tror vi, såsom framgår av utskottets skrivsätt, att dessa problem kommer att lösas inom en mycket snar framtid till belåtenhet även för oppositionen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, NILS THEODOR (bf): Herr talman! Jag är på denna punkt i sällskap med herr Ohlon, och hans sällskap brukar vara trivsamt. Jag hade därför tänkt mig att jag skulle kunna inskränka mig till att endast instämma med honom. Då han emellertid i sitt första anförande kom att begå vissa överdrifter genom att tala om majoritetsrepresentanternas tröghet och annat, kan jag inte skriva borgen på allt vad han där yttrade. I själva sakfrågan är jag dock på denna punkt överens med herr Ohlon.

De informationer, som avdelningen inhämtat beträffande undervisningen i genetik och behovet av en andre-assistentbefattning vid den fysiska institutionen, har övertygat oss om att det är nödvändigt att tillmötesgå de här framställda rimliga och icke stora kraven. Det har omvittnats av representanter för studenterna, som varit inkallade till avdelningen, att det kostar studenterna ända upp till 500 kronor att resa mellan Uppsala och Stockholm för att kunna tillgodogöra sig undervisningen i Stockholm och därigenom bli i stånd att tentera och få betyg i genetik. Det är inte rimligt, då genetikundervisning samtidigt är ordnad både i Lund och Stockholm, att Uppsala på detta sätt skall vara ställt utanför, om man kan lösa problemet till en kostnad av 7 500 kronor i dag.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, utan har endast velat redovisa, varför jag anslutit mig till reservanterna på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru LINDSTRÖM (s): Herr talman! Det har redan vitsordats att utskottet liksom reservanterna tycker att ärfthetenslära är ett nyttigt studieämne för blivande biologilärare. Det är dock ännu inte obligatoriskt examensämne, även om det har sagts att så blir fallet redan i höst. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t kommer att se till, att det då klaffar mellan det eventuellt nya studievillkoret och möjligheterna att uppfylla detta villkor. I universitetets stora avlöningsbudget på 10 1/4 miljon kronor bör finnas reservmedel på blygsamma 7 500 kronor, om så skulle behövas, menar utskottsmajoriteten. Detta är skälet varför utskottet avfärdat motionerna och inte det skäl som herr Ohlon anför i Dagens Nyheter i den artikel som herr Näsström nyss citerade.

Även beträffande förslaget om en ny assistenttjänst vid fysiska institutionen har utskottet ställt sig avvaktande. Utskottet erinrar om att institutionens personalfrågor kommer att aktualiseras under nästa budgetår i samband med om- och tillbyggnad av institutionen. Naturligtvis kan man som reservanterna anse att det vore önskvärt att få en ny andre assistentbefattning omedelbart. Men argumentet, att tillströmningen av studenter till laborantkurserna varit särskilt stor innevarande läsår, kan ju inte gärna utgöra en tillräcklig motivering för att nu inrätta en ny tjänst av varaktig beskaffenhet. Man måste veta dels, att denna tillströmning inte bara är en temporär företeelse, utan representerar en långsiktig tendens, dels veta, att institutionsbyggnaden har utrymme redan nu för den undervisande verksamhet och för de elever som den nye assistenten skulle komma att ägna sig åt, resp. samla omkring sig. För den otålige, som är övertygad om båda delarna, kan en sådan försiktighet synas negativ, men för dem, som har sina intresseanknytningar till andra områden av vårt väldiga undervisningsväsen, är försiktigheten där-

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

emot en garanti för att avvägningen mellan de olika ändamål, som suktar efter statsbidrag eller högre statsbidrag, blir något så när rättvis. Alla erkänner, att universiteten under det sista decenniet fått en upprustning som aldrig tillförne. Vi är glada för detta. Men inom folkundervisningen, yrkesundervisningen och abnormundervisningen finns ännu stora eftersatta behov, och statens kaka skall delas mellan dessa många. Även en i det stora sammanhanget obetydlig andre assistentbefattning får bedömas med hänsyn härtill.

Jag får alltså i likhet med herr Näsström hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Jag skulle först vilja framföra ett tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för den uppfattning han uttalade om samarbetet mellan lantbrukshögskolan och Uppsala universitet. Om den uppfattningen också kan komma till uttryck i ett handlingsprogram, tror jag att dessa både läroanstalter därigenom kommer att främjas högst avsevärt.

Emellertid vill jag med bestämdhet understryka, att vi inte får vänta med att göra någonting för genetiken, tills detta program kan bli genomfört — någonting sådant antyddes ju av herr statsrådet. I det fallet måste vi enligt min mening handla tidigare, och avsikten är väl även att någonting skall göras, redan innan det nyss åsyftade samarbetet kan komma att bli förverkligat.

Herr ecklesiastikministern sade, att det här gäller obetydliga saker och att det inte kan bli någon katastrof, om reservationsyrkandena inte bifalles. Jag medger naturligtvis gärna att det inte blir någon katastrof, men yrkandena är å andra sidan så pass blygsamma att det inte heller ur budgetens synpunkt skulle ha blivit någon katastrof, om utskottet tillstyrkt dem.

Här har framhållits, att medel i dessa fall skulle kunna tas från universitets reservfond. Jag har emellertid vid samtal med rektor för Uppsala universitet

fått den uppgiften, att det skulle möta mycket stora svårigheter att för närvarande åstadkomma någonting sådant. Som jag nämnde i mitt första anförande, måste kursen i genetik år 1951 inställas, därför att medel inte fanns tillgängliga.

Det är sant som ecklesiastikministern säger, att Uppsala universitet har fått mycket betydande anslagsökningar. Men man måste alltså konstatera, att det är en orimlighet att inte undervisningen i ett så viktigt ämne som genetik skall vara tillgodosedd vid vårt lands största och äldsta universitet. Och då man under en övergångsperiod skulle kunna åstadkomma sådan undervisning för den obetydliga kostnaden av 7 500 kronor, tycker jag att det hade varit synnerligen befogat att utnyttja den möjligheten.

Herr Näsström säger att en avvägning mellan olika ändamål är ofrånkomlig, och det skall jag hjärtans gärna medge. Utskottet har dock en positiv inställning till denna fråga, något som jag för min del sätter mycket stort värde på, och jag tycker att det därför och med hänsyn till det mycket ringa beloppet hade varit riktigt, att man lämnat denna hjälp till studenterna. Ty det är studenterna denna sak gäller; de får nu lägga ned stora kostnader för att få undervisning i genetik. Visserligen är genetiken ännu inte obligatoriskt ämne i kursplanen, men de studenter, som bedriver sina studier för närvarande, vill helt naturligt begagna tillfället att läsa detta ämne. När man inte vill tillmötesgå detta krav, åsamkar man dem därför stora kostnader. Herr Larsson har redan sagt, att studenterna själva inför utskottet meddelat att de får vidkännas mycket stora kostnader för att skaffa sig denna undervisning. Detta är det väsentliga, och det innebär enligt min mening en orättvisa. Man bör inte behandla en grupp studenter så, att de inte vid landets största universitet skall kunna få den undervisning som de behöver för sin blivande lärargärning.

Herr OHLON (fp): Herr talman! Efter det att ecklesiastikministern har givit ett

Ang. Uppsala universitets avlöningsanslag.

så gynnsamt svar, kanske det inte vore nödvändigt med en fortsatt debatt, men jag tror att den i alla fall behövs, ty det är en principiellt viktig fråga det här gäller.

Herr Näsström säger att genetiken inte blir obligatoriskt ämne förrän från och med i höst och att vi följaktligen kan lugna oss i fråga om undervisningen i detta ämne. Det är väl emellertid så, att undervisning skall ske och att anslag skall utgå för denna från den tidpunkt, då planen skall sättas i verket. Undervisningen skall inte komma i efterhand, sedan studenterna studerat ämnet.

Vi hade inom utskottet en uppvaktning från ett antal studenter, som omvittnade att behovet av genetikundervisning, oavsett huruvida den är föreskriven eller ej i universitetsstatuterna, är så stort att de själva fått arrangera en dylik undervisning till en kostnad av flera hundra kronor för varje student — jag minns nu inte exakt siffran — och det måste ju vara principiellt oriktigt.

Nu får jag äta upp vad jag skrev i Dagens Nyheter i går, och gärna det. När jag skrev att ecklesiastikministern inte har begripit ärendet, var det inte med tanke på att han inte kunde begripa det. Jag menade att han från sina förutsättningar fullt ut kunde sätta sig in i detta ärende, men vad jag avsåg var att han inte blivit riktigt underrättad. Ecklesiastikministern sade ju också i dag för en stund sedan, att universitetsmyndigheterna inte legat över honom särskilt kraftigt för att få assistentbefattningen i fysik till stånd. Man har tydligen från universitetets sida försummat att upplysa ecklesiastikdepartementet om vikten av att denna befattning inrättas. När jag i början av riksdagen förhörde mig hos en representant för Uppsala universitet om vilka ouppfyllda krav universitetet torde anse vara mest angelägna, fick jag det beskedet, att det just var dessa två relativt små saker, alltså anslag till genetikundervisningen och assistentbefattningen i fysik.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Herr Osvald tycker att det här rör sig om ett så litet belopp, endast 7 500 kronor, att vi borde kunna bevilja det. I nästa passus gäller det 10 000 kronor, och det blir i alla fall sammanlagt över 17 000 kronor.

Varje motionär har ju precis samma inställning som herr Osvald, nämligen att riksdagen bör kunna bifalla det önskemål, som just han har intresse av, eftersom det oftast gäller ett mindre belopp. Man glömmer emellertid att denna kammare består av 149 andra ledamöter och andra kammaren av 230. Jag vill inte säga mera om den saken.

Till min vän herr Ohlon, som skriver ordagrant på följande sätt: »Eftersom ecklesiastikministern inte begripit ärendet, vågar inte statsutskottet ha någon egen mening», måste jag säga, att jag aldrig trott att jag skulle komma i den situationen att jag måste fråga en rektor vid ett stort läroverk, om han menar vad han skriver eller om han borde ha skrivit någonting annat för att få fram vad han menade.

Herr OHLON (fp): Herr talman! Jag vill bara påminna om att det har varit så gott som stört omöjligt att få utskottet med på ett enda ändringsförslag utöver propositionen, om det inte har gällt angelägenheter som har stått majoriteten nära, och inga argument har gällt. Nu menar herr Näsström, att det inte beror på att utskottet inte har vågat. Vad beror det då på?

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepade propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. Uppsala universitets materielanslag.

Uppsala universitet: Materiel m. m. till 1 840 000 kronor.

Herr *Osvald* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 75, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Osvald* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 42.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 76.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 77.

Ang. Uppsala universitets materielanslag.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 130 och II: 142 — såvitt här vore i fråga — till Uppsala universitet: Materiel m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 690 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 130 av herr *Göran*son och II: 142 av herrar *Munk*tell och *Braconier* hade hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen ville för nästa budgetår bestämma anslaget till

Herr *GÖRANSSON* (fp): Herr talman! Jag har tillsammans med två ledamöter av andra kammaren yrkat på en förstärkning av materielanslagen dels till Uppsala universitet och dels till Lunds universitet. Universiteten har själva begärt ansemliga belopp för att få mera pengar för dessa ändamål. Universitetskanslern prutade ner beloppen till 389 000 kronor för Uppsala universitet och till 400 000 kronor för Lunds universitet. I statsverkspropositionen har dessa belopp nedsatts till respektive 81 000 och 100 000 kronor.

Statsutskottet har uteslutande med hänvisning till de statsekonomiska skälen funnit sig icke kunna biträda de yrkanden, som finns inneslutna i motionen. Det är fullständigt utsiktslöst för mig att göra mer i detta ögonblick än att hänvisa till ett par synpunkter, som anförts både i motionen och i andra sammanhang till förmån för de högre materielanslagen.

Det förhåller sig uppenbarligen på det sättet, att verksamheten vid de akademiska institutionerna i Uppsala och Lund äventyras genom att materielanslagen är otillräckliga. De forskare, lärare och andra, som har att syssla med undersökningar av olika slag vid dessa institutioner, finner sig vara ställda inför nästan oöverkomliga svårigheter på grund av att de inte i erforderlig utsträckning har hjälpmedel till förfogande: instrument, litteratur och förbrukningsartiklar. Man kan inte vidmakthålla apparatbeståndet och förnya vad som förslutits, därför att man inte har pengar till nyanskaffningar.

Jag vill också peka på en annan sak, som återkommer i olika sammanhang, när det gäller vår kulturella front, nämligen svårigheten för de lärda institutionerna att hålla sig med böcker och litteratur utifrån. Härigenom åstadkommes en isolering, som bidrar till att försvåra forskningen.

Jag har velat säga detta därför att jag hoppas att de äskanden, som framställts

Anslag till stipendier för blivande läroverkslärare m. fl.

motionsvägen i år men icke vunnit statsutskottets öra, när de kommer tillbaka — vilket de med visshet gör — i petita innevarande höst, då måtte behandlas med ett större mått av tillmötesgående än vid beredningen av statsverkspropositionen till innevarande år.

Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 78—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Anslag till stipendier för blivande läroverkslärare m. fl.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* m. fl. (I: 132) och den andra inom andra kammaren av herr *Anderson* i Sundsvall m. fl. (II: 321), hade hemställts, att riksdagen måtte dels under rubriken Gemensamma universitetsändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag på 200 000 kronor att användas till stipendier på 2 000 kronor till sådana studerande vid våra universitet och högskolor, som förbunde sig att efter vunnen behörighet lika många läsår som stipendium åtnjutits tjänstgöra som heltidsanställd lärare i läsämnen vid gymnasium, realskola, högre folkskola eller på försöksskolas (enhetsskolas) högstadium, i samtliga fall på anvisad ort inom bristområden i landet, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet, dels ock med motsvarande belopp (200 000 kronor) minska ett under elfte huvudtiteln upptaget belopp på 400 000 kronor, avseende stipendier åt blivande tandläkare.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 132 och II: 321, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herrar *Bergh*, *Axel Andersson*, *Arrhén*, *Widén*

och *Kyling*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 132 och II: 321, såvitt nu vore i fråga, till Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för blivande läroverkslärare m. fl. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Herr **ARRHÉN** (h): Herr talman! På denna punkt föreligger en reservation, som går tillbaka på en motion i denna kammare, nr 132, vari begärs vissa åtgärder från riksdagens sida för att möjliggöra utdelande av ett antal stipendier på 2 000 kronor till sådana, som förklarar sig villiga att tjänstgöra vid de s. k. bristläroverken under lika lång tid som de åtnjutit stipendium vid universitet och högskolor.

I denna motion har man tagit tillbörlig hänsyn till det statsfinansiella läget, och motionärerna har för att visa detta tänkt sig den utvägen, att man skulle halvera det belopp, 400 000 kronor, som hittills utgått under elfte huvudtiteln för att möjliggöra stipendietilldelning till sådana som vill genomgå utbildning på tandläkarinstituten. En på sitt sätt intressant detalj, när det gäller utskottsbehandlingen av denna motion, är att man i vederbörande avdelning i statsutskottet ställde sig mycket avog mot tanken att avstå från någonting av det utgående anslaget på 400 000 kronor, därför att, som man sade, erfarenheterna av denna stipendiegivning hade varit de allra bästa. Detta avslag på motionens yrkande har sedermera för motionärer och reservanter blivit till bästa hjälp, när det för oss gällde att bygga upp en argumentering för stipendiegivningen på det område som det här gäller, nämligen lärarutbildningens.

Jag erinrar mig vidare, att det under det plenum, då denna motion behandlades i statsutskottet, bland talarna förekom en representant för övre Norrland, vilken framhöll, att det är ett faktum, att stipendietilldelningen för tandläkarutbildningen hade i det närmaste löst

Anslag till stipendier för blivande läroverkslärare m. fl.

tandläkarfrågan för Norrlands vidkommande. Detta uttalande bestyrkte den misstanke man i det avseendet själv skulle ha kunnat få, när man mötte avslaget på motionärernas förslag att halvera det utgående anslaget för tandläkarstipendierna.

Samme talare, som tillhör det socialdemokratiska partiet, meddelade också, att man i övre Norrland för närvarande hyser planer på — i vissa fall har dessa planer redan realiserats — att från kommunernas sida ge stipendier till sådana, som bedriver studier vid universiteten, varvid man förutsätter att dessa sedermera skall tjänstgöra i den stipendiegivande orten. Detta är också en liten intressant glimt i detta sammanhang. Jag skulle dock kanske vilja tillägga, att det knappast är ett sunt utslag för de metoder, som vi skulle vilja se tillämpade, när de gäller att avlägsna den särskilt för Norrland mycket svårartade lärarbristen. Att exemplifiera bristen med siffror, anser jag i detta sammanhang onödigt. Detta har emellertid skett i utskottets utlåtande överst på s. 52. Av redovisningen framgår, att bristen vid de högre skolorna i allmänhet i landet är uppseendeväckande stor för närvarande och att bristen är särskilt accentuerad i Norrland.

Gentemot resonemanget, att stipendiemetoden borde användas, har bland annat under de överläggningar vi haft i denna fråga anförts, att det uppenbarligen inte föreligger något speciellt intresse att gå stipendievägen bland lärarkategorierna i övre Norrland. Det har nyligen genom stickprov, som tagits, kunnat konstateras, att man där är mera inställd på en lönehöjning. Det är väl emellertid den väg, som riksdagen mest ogärna vill gå.

Under utskottsavdelningens överläggningar hade vi också tillfälle att höra en föredragning av ett av undervisningsrådet på skolöverstyrelsen, vilken då vitsordade, att de åtgärder, som i detta avseende skulle kunna komma i fråga, knappast kan tänkas ge en slutgiltig lösning på denna fråga. Han erkände, att man även måste tänka sig en serie andra

åtgärder, och han medgav likaledes, att det förslag, som framställdes i motionerna, var i allra högsta grad värt att tas under övervägande. Det är väl möjligen detta uttalande som gjort, att utskottet för sin del synes mindre säkert på sig självt och har skrivit att »därest ifrågasvarande åtgärder till motverkande av lärarbristen vid de högre skolorna härvid befinnes icke ha lett till därmed åsyftat resultat, spörsmålet om införande av ett stipendiesystem i anslutning till det i motionerna framställda förslaget av Kungl. Maj:t tages under närmare omprövning».

Herr talman! Det är onödigt att föra detta resonemang längre. Var och en av kammarens ledamöter torde i stort sett ha saken klar för sig — vi har ju tidigare haft frågan uppe till behandling. Jag slutar med att yrka bifall till föreliggande reservation.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! När avdelningen behandlade de förevarande motionerna, lade vi ned mycket arbete på att försöka komma fram till resultat, och vi har ju skrivit i utlåtandet: »Det synes utskottet därför lämpligt, att, därest ifrågasvarande åtgärder — i detta fall syftar man på de åtgärder, som tidigare vidtagits — »till motverkande av lärarbristen vid de högre skolorna härvid befinnes icke ha lett till därmed åsyftat resultat, spörsmålet om införande av ett stipendiesystem i anslutning till det i motionerna framställda förslaget av Kungl. Maj:t tages under närmare omprövning.»

Vi anser att ärendet är av sådan vikt och dessutom av sådan storleksordning, att det bör prövas närmare i departementet, innan riksdagen tar ställning därtill. Vi var således mycket positivt inställda till detta förslag, men säg mig den glädje, som varar beständigt; någon dag senare utkom Tidning för Sveriges läroverk, och däri får vi läsa följande: »Lokalföreningarna» — det gäller alltså föreningarna i övre Norrland — »deklarerade också undantagslöst att de motsatte sig den i riksdagen mo-

Anslag till stipendier för blivande läroverkslärare m. fl.

tionsvägen framförda tanken om studie-stipendier, kombinerade med förbindelse att efter examen tjänstgöra viss tid inom bristområden.»

Som kammaren hör, har vi inte någon lätt uppgift inom andra avdelningen. Vi försöker att se till, att det blir utbildning av lärare på olika sätt, men när det då kommer positiva förslag, visar det sig att föreningarna själva går emot förslagen.

Nu vet jag inte, om man utan vidare vågar gå med på ett sådant förslag som det föreliggande med risk för att man får lärarkårerna såsom bestämda motståndare till förslaget. I så måtto var det riktigt att avdelningen intog en försiktig ställning, och det var riktigt att utskottet skrev att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att pröva även detta förslag, om det skulle visa sig, att andra uppslag inte var tillräckliga. Av denna anledning, herr talman, anser jag att det är klokt att följa utskottet på denna punkt och överlämna åt Kungl. Maj:t att närmare pröva förslaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ARRHÉN** (h): Herr talman! Det är något komiskt med den argumentering som man här i riksdagen tvingas att hålla. Först framför man sina argument på avdelningen, sedan framför man dessa argument när samma sak behandlas av statsutskottet in pleno och så, när ärendet kommer hit till kammaren, måste man upprepa dem för tredje gången, vilket alltså blir min uppgift här.

Detta gör att jag återigen måste säga, att de uttalanden av vissa läroverkslärare, som herr Näsström här talade om, hänför sig till intrycken från en resa, som nyligen företogs av ordföranden i Läroverkslärarnas riksförbund uppe i Norrbotten. Inom de lokalavdelningar, som han därvid besökte — det var kanske fråga om fyra eller fem stycken — hade han fått det intrycket att opinionen var bestämt emot dessa stipendier. Men jag har redan sagt, och jag får väl understryka det igen, att deras alterna-

tiv var löneförhöjning. Här har man alltså, förefaller det mig, att träffa ett val.

Under de senaste dagarna, sedan denna sak behandlades vid statsutskottets plenum, har jag för min del fäst mycket stort avseende vid det vittnesbörd, som därvid avgavs av herr Jansson i Kalix och som jag här i mitt första anförande antydde. Han sade, att det faktiskt förhåller sig så, att stipendiegivningen, när det gäller tandläkare, har haft mycket stor betydelse för tandläkarfrågan i Norrland och vidare att man redan uppe i övre Norrland har börjat att från kommunernas sida ge stipendier. Jag tycker att sådana vittnesbörd måste ägnas ganska stor uppmärksamhet. Det är därför, herr talman, som jag vill stå fast vid mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s): Herr talman! Jag skulle till herr Arrhén bara vilja säga, att en sanning inte blir förändrad därför att den upprepas två eller tre gånger — den är fortfarande en sanning.

Det märkliga i denna motion är, att man däri ursprungligen hade föreslagit, att 200 000 kronor skulle användas från ett annat anslag. Detta har riksdagen avslagit. Under arbetets gång ändras så förslaget till att avse att ett reservationsanslag av 200 000 kronor skall anvisas. Det finner jag för min del vara något ganska egendomligt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ARRHÉN** (h): Herr talman! Detta senare är ett konstitutionellt spørsmål, vilket har prövats inom utskottet. Det behöver därför knappast oroa oss just nu.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr

Ang. terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm.

talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Arrhén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten anförda reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 117—146.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 147.**Ang. terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för tekniska högskolan i Stockholm, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 540 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson* m. fl. (I: 35) och den andra inom andra kammaren av

herrar *Svensson* i Stenkyrka och *Ericsson* i Näs (II: 40), i vilka hemställdes, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola kunde nedsättas och från och med nästkommande budgetår begränsas till 60 kronor per elev och år,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* m. fl. (I: 36) och den andra inom andra kammaren av herr *Severin* i Stockholm m. fl. (II: 39), i vilka hemställdes, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola avskaffades eller nedbragtes till samma storleksordning som vid Stockholms högskola, 60 kronor per elev och år,

dels en inom andra kammaren av herr *Holmberg* m. fl. väckt motion (II: 280), vari hemställdes, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid behandling av budgetförslaget för 1953/54 måtte fatta sådant beslut, att terminsavgifterna helt kunde avskaffas vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lindblom* och *Söderquist* (I: 133) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén* m. fl. (II: 147), i vilka hemställdes, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte anhänga hos Kungl. Maj:t om förslag till nästa års riksdag om införande av obligatorisk undervisning vid de tekniska högskolorna i humanistiska ämnen, främst psykologi, pedagogik och sociologi.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40, I: 36 och II: 39 samt II: 280, samtliga dessa motioner såvitt här vore i fråga,

Ang. terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm.

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för tekniska högskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna i utlåtagandet införd avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 540 000 kronor;

II. att motionerna I: 133 och II: 147, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlson, Axel Andersson, Nils Theodor Larsson, Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile och *Widén* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till det i motionerna I: 35 och II: 40 framställda yrkandet om nedläggning från och med nästa budgetår av terminsavgifterna vid de tekniska högskolorna till 60 kronor per elev och år, vilket yrkande anslöte sig till det i motionerna I: 36 och II: 39 alternativt framställda förslaget. I enlighet härmed hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I b och c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 36 och II: 39, såvitt här vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 35 och II: 40, såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 6 050 000 kronor.

Vidare hade reservation avgivits av herrar *Bergh, Hesselbom, Arrhén* och

Kyling, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39 bort uttala sig för en successiv nedskrivning av terminsavgifterna vid de tekniska högskolorna till 60 kronor per elev och år. Reservanterna hade därför föreslagit, att utskottets yttrande skulle erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet skulle under I b och c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 36 och II: 39 samt I: 35 och II: 40, samtliga dessa motioner såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 670 000 kronor.

Herr **ARRHÉN** (h): Herr talman! Den studentsociala utredningen, som år 1948 avgav sitt kända betänkande, föreslog bland annat, att avgifterna för de studerande vid landets universitet och högskolor generellt borde avskaffas. Det är väl troligt, att alla ledamöter av riksdagen principiellt bejakar en dylik mening. Det var som ett led i ett dylikt betraktelsesätt som riksdagen 1951 för budgetåret 1951/52 beslöt att sänka avgifterna vid Stockholms högskola till 60 kronor per elev och läsår.

Efter denna åtgärd kvarstod obligatoriska avgifter av någon betydelse endast vid de tekniska högskolorna i Stockholm och Göteborg samt handelshögskolorna i samma städer, och det betydde för de studerande vid tekniska högskolan här i Stockholm under den fyraåriga lärotiden en samlad avgift av 1 300 kronor och vid handelshögskolan i Stockholm under den treåriga studiegången tillhoppa 1 600 kronor.

Man har under diskussionen om dessa avgifter, vilken ju pågått de senaste åren, ibland fått höra den meningen uttalas,

Ang. terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm.

att rekryteringen till de tekniska högskolorna respektive handelshögskolorna skulle ske från ekonomiskt mera bärkraftiga skikt än fallet var med eleverna vid högskolorna och universiteten i övrigt. Så är emellertid långt ifrån fallet. Drygt 30 procent av de studerande vid tekniska högskolan här i Stockholm erhåller nu nedsättning i terminsavgifterna. Den maximala nedsättningen till en gräns av 75 procent kan erhållas av elever, vilkas föräldrar har en taxerad inkomst av högst 3 000 kronor. Man får nedsatt avgift till 50 procent om föräldrarnas inkomst ligger högst vid 6 000 kronor. Köerna av elever som söker få nedsättning är varje år stora.

Man bör kanske i det sammanhanget också draga sig till minnes, att inte mindre än två tredjedelar av eleverna vid tekniska högskolan här i Stockholm, där specialundersökningar på detta område har gjorts, har hemortsrätt utanför Stockholm.

På liknande sätt förhåller det sig vid Chalmers, där nedsättning av terminsavgiften med 50 procent ges, då elevernas och föräldrarnas sammanlagda inkomst uppgår till i genomsnitt 1 800 kronor per familjemedlem, och nedsättning med 75 procent ges, om motsvarande inkomst uppgår till högst 1 000 kronor. Detta ger för Chalmers vidkommande till resultat, att 184 elever har fått nedsättning med 75 procent av avgiften och att 153 har fått den nedsatt till 50 procent. I dessa fall har alltså hemmens inkomst varit så låg som de siffror jag nyss nämnde.

Statsstudienämnden i Stockholm beviljade under budgetåret 1951/52 i övlig ordning studielån med statlig kreditgaranti åt studerande, och av dessa gick 40 procent till teknologer och handelsstudenter. Vid samma tid beviljades här i Stockholm 334 räntefria studielån ur statens lånefond för universitetsstudier, och av dessa 334 tillhörde inte mindre än 132 eller 40 procent elevkåren vid Stockholms tekniska högskola.

Man har också hört den meningen framföras, att det inte skulle vara så förfärligt synd om de studenter som det

här gäller, emedan de när de en gång kommer ut i förvärvslivet har möjlighet till mycket höga inkomster. Hela detta betraktelsesätt torde grunda sig på en felsyn, som uppkommit genom att det onekligen förhåller sig på det sättet, att en del av eleverna kommer i ledande ställning inom industrien och får de höga inkomster som faller folk i allmänhet i ögonen. Men detta gäller ju inte alls det genomsnitt, som det här är fråga om. Både civilingenjörer och civilekonomer får i allmänhet börja med löner som ligger mellan 700 och 800 kronor i månaden, en inkomst som till och med ligger lägre än exempelvis läroverkslärarnas.

I dagens läge kan man också peka på att naturastipendierna från och med detta år kommer att utsträckas till att gälla även studenter vid de tekniska högskolorna och handelshögskolorna. Detta är förvisso en mycket stor förmån för de 2 procent av studenterna som får förmånen att åtnjuta dessa naturastipendier — beräkningarna anses ge vid handen, att det inte är flera som kommer i fråga.

Jag ber, herr talman, också att få erinra om att fullmäktige vid Sveriges föränskade studentkårer — som ju är en sammanslutning av samtliga studentkårer, alltså även studentkårerna vid övriga högskolor och vid universiteten — vid ett sammanträde som hölls i december 1952 i en resolution sammanfattat vad de ansåg vara det mest trängande för studentvärldens vidkommande. Man har därvid uttalat, att »för att en demokratisering av rekryteringen till den högre utbildningen skulle kunna genomföras fordrades kostnadskrävande reformer inom en rad områden. Av rättviseskäl vore ett slopande av terminsavgifterna vid de tekniska högskolorna och handelshögskolorna den reform, som i första hand borde komma i fråga.»

Jag har, herr talman, vid årets riksdag väckt en motion, vari jag begär, att avgiften skall nedsättas till 60 kronor. De kostnader för statsverket, som det i olika hänseenden här gäller, blir följande. Ett fullständigt borttagande av avgifterna skulle kosta statsverket en summa av något över 1 miljon kronor,

Ang. terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm.

och en nedsättning av avgifterna till 60 kronor per läsår skulle statsverket sammanlagt 820 000 kronor. Det har emellertid varit bekymmersamt att rekommendera en så stor statsutgift. Sedan jag lämnat fram min motion och medan den var under behandling i utskottet, fick jag emellertid ett annat uppslag, som jag fann vara så värdefullt att jag inte kunde lägga det åsido, trots att det nya yrkande, som skulle bli en följd därav, kom i en viss motsättning till det tidigare yrkandet i min motion, vilket en riksdagsman måhända skall finna vara en originell situation. Men det var intresset för *saken*, som till slut blev det dominerande för mig. Därför har jag väckt det förslag, som återfinnes i reservationen b) under denna punkt och som avser en *successiv* avskrivning av avgifterna. Förslaget innebär alltså, att man skulle under nästa budgetår införa en avgiftsbefrielse för den sista årskursen vid de tekniska högskolorna i Stockholm och Göteborg och sedan fortsätta med den tredje, den andra och den första årskursen. Rättviseskäl talar för, att man väljer denna ordning, så att även de, som tidigare betalat sina avgifter under tre år, blir delaktiga av förbättringarna. Detta skulle vid tekniska högskolan i Stockholm kosta statsverket 130 000 kronor och vid tekniska högskolan i Göteborg 75 000 kronor. Statsverket skulle alltså under nästa budgetår få vidkännas en sammanlagd kostnad av 205 000 kronor.

Jag hade hoppats, att detta förslag skulle kunna bli ett kompromissförslag, som skulle samla flera än det har gjort. Men allting går ju nu med en så rasande fart, att jag inte hann propagera för saken. Jag undrar emellertid om inte detta förslag, herr talman, skulle kunna vara en acceptabel lösning av denna fråga. Jag vet, att det hos många i riksdagen föreligger en självklar önskan att få frågan löst inom rimlig tid.

Såsom jag redan har sagt är det enbart intresset för att få till stånd en även ur statens synpunkt acceptabel lösning som gjort, att jag har stannat för det förslag, som nu under föreliggande

punkt återfinnes som reservation b). Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I herr Arrhéns yttrande instämde herr Eskilsson (h).

Herr OHLON (fp): Herr talman! Herr Arrhén har sagt det mesta av vad jag tänkte säga och mera till, och jag har inte så mycket att tillägga.

Herr Arrhén nämnde, att avgifterna vid de tekniska högskolorna kan komma att uppgå till 1 800 kronor per år. I själva verket kan summan bli ännu större, ända upp till 2 000 kronor, beroende på att de som är extraelever får betala 275 kronor i stället för 200 kronor per termin. Extra elever blir ju alla som har underkänt i något ämne — de får ta igen det under årets lopp.

Det brukar anföras såsom ett skäl för att just denna kategori studenter skall betala avgifter, att de längre fram får mycket bättre ekonomi än de studenter som går ut från universiteten. Men det är en sanning med modifikation. Det visade sig nämligen i en utredning, som universitetsberedningen gjorde om de gamla studenternas inkomster, att ingenjörerna inte kom i toppklass bland akademikerna. Som läget nu är måste man nog säga, att denna kategori studenter är en smula orättvist behandlad.

Jag är inte överens med herr Arrhén om att det bästa här skulle vara att genomföra en nedsättning under en övergångstid. Det skulle bara onödigtvis komplicera förhållandena. Riksdagen har ju redan fattat ett beslut beträffande den i varje fall formellt privata Stockholms högskola, vid vilken avgifterna har satts ned till 60 kronor per termin. Jag tycker att det riktiga nu vore att följa riksdagens föredöme för två år sedan och fatta samma beslut rörande de tekniska högskolorna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen a) under punkt 147.

I detta anförande instämde herr Larsson, Nils Theodor (bf).

Ang. terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Med hänsyn till vad som sagts tidigare här i dag kan jag fatta mig mycket kort. Jag vill bara säga, att det skulle vara särdeles angenämt för de flesta av oss om vi utan vidare kunde gå med på alla motioner. Vi skulle utåt framstå som mycket framstegsvänliga människor och vi skulle få en rad vänner bland motionärerna.

Men i det verkliga livet kan det inte gå till på det sättet. Vi måste se på ting-
en som de är, och då är det helt enkelt så att departementet och Kungl. Maj:t har ansett att vi i detta läge inte kan bära denna stora utgift. Utskottet skriver dock: »Utskottet vill emellertid liksom i fjol framhålla önskvärdheten av att dessa avgifter, vilka nu uppgå till relativt höga belopp, så snart förhållandena det medgiva, nedsättas. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.» I detta sammanhang erinrar utskottet om den icke oväsentliga förbättring av de studentsociala förmånerna vid bland andra de tekniska högskolorna, som kommer att ske därest riksdagen godkänner en annan punkt.

I avdelningen och i statsutskottet har vi alltså varit fullt ense om nödvändigheten av att få rätsida på de här förhållandena. Men hur ofta har det inte hänt i detta hus att vi har fått ta ett steg i sänder, allt eftersom de ekonomiska möjligheterna har gett oss tillfälle till det? Det är enbart detta som gör att utskottets majoritet har måst inta den ställning som vi har tagit till detta problem. Vi hoppas lika väl som reservanterna att denna sak skall kunna ordnas rätt snart, men i dagens situation tror jag att det vore oklokt att binda sig för t. ex. den reservation som herr Arrhén har pläderat för. Då skulle man redan nu utan närmare undersökning binda sig för lång tid framåt, och det brukar inte första kammaren göra.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HESSELBOM (s): Herr talman! Jag har en mycket stor respekt för de synpunkter, som utskottets talesman här har framfört om att gå försiktigt fram när det gäller att öka statens utgifter på olika områden. Då jag detta till trots har anslutit mig till den av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen är det från den utgångspunkten, att jag tror att det på lång sikt inte är klok ekonomi att vara för snål i detta avseende.

Jag skall inte här ingå på rättvisesynpunkterna, de har redan belysts. Jag vill endast framhålla att det faktum, att vid de tekniska högskolorna flera elever kommer från socialgrupp 3 än vid universiteten och övriga högskolor, pekar på att man här har begåvningsreserver som det gäller att tillvarata — begåvningsreserver som kan få ytterligt stor betydelse för vårt lands framtida ekonomi. Jag kan inte förstå att det kan vara mindre angeläget att hjälpa fram begåvningsreserver som har fallenhet för tekniska eller ekonomiska studier än att göra det på andra områden.

Man måste som sagt ta hänsyn till det statsfinansiella läget, och finns det ingen annan möjlighet att i framtiden lösa frågan om en utjämning än genom att införa respektive höja terminsavgifter vid universitet och högskolor, blir vi tvingade att gå den vägen. Jag tror dock inte att det är nödvändigt. Här har i den av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen visats en framkomlig väg, där man successivt skulle kunna komma fram till en lösning.

Då jag inte tror att man löser detta problem genom att år från år åstadkomma en välvillig skrivning i statsutskottet, utan man måste komma till ett avgörande beslut, ber jag att få yrka bifall till den med b) betecknade reservationen.

Häri instämde herr *Lindén* (s).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling

Ang. terminsavgifterna vid Chalmers tekniska högskola.

varande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Arrhén*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Ohlson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar, som föreslagits i den av honom m. fl. anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hesselbom* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, kuruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Arrhéns* yrkande.

Herr *Ohlson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 147 antager bifall till herr *Arrhéns* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Ohlsons* yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstar för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlson* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 35.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 147, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 64.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 148—152.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 153.

Ang. terminsavgifterna vid Chalmers tekniska högskola.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att för civilingenjören Folke Tenelius finge från och med den 1 juli 1953 inrättas en personlig professur

Ang. terminsavgifterna vid Chalmers tekniska högskola.

i fläktanläggnings- och luftbehandlings-teknik vid Chalmers tekniska högskola, samt besluta, att Tenelius skulle såsom innehavare av sagda befattning i avlönings- och pensionshänseende vara likställd med ordinarie professor vid nämnda högskola, allt under förutsättning att aktiebolaget Svenska fläktfabriken bestrede kostnaderna för Tenelius' avlönings- och pensionsförmåner och övriga med professurens tillkomst förenade kostnader på sätt i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 januari 1953 angivits, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 140 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft de i det föregående under punkten 147 angivna motionerna I: 35 och II: 40, I: 36 och II: 39, II: 280 samt I: 133 och II: 147, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga,

i motionerna I: 35 och II: 40 att riksdagen måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola kunde nedsättas och från och med nästkommande budgetår begränsas till 60 kronor per elev och år,

i motionerna I: 36 och II: 40 att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola avskaffades eller nedbragtes till samma storleksordning som vid Stockholms högskola, 60 kronor per elev och år,

i motionen II: 280 att riksdagen vid behandling av budgetförslaget för 1953/54 måtte fatta sådant beslut, att termins-

avgifterna helt kunde avskaffas vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola, samt

i motionerna I: 133 och II: 147 att riksdagen måtte anhänga hos Kungl. Maj:t om förslag till nästa års riksdag om införande av obligatorisk undervisning vid de tekniska högskolorna i humanistiska ämnen, främst psykologi, pedagogik och sociologi.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40, I: 36 och II: 39 samt II: 280, såvitt här vore i fråga,

a) dels medgiva, att för civilingenjören Folke Tenelius finge från och med den 1 juli 1953 inrättas en personlig professur i fläktanläggnings- och luftbehandlingsteknik vid Chalmers tekniska högskola,

dels besluta, att Tenelius skulle såsom innehavare av sagda befattning i avlönings- och pensionshänseende vara likställd med ordinarie professor vid nämnda högskola,

allt under förutsättning att aktiebolaget Svenska fläktfabriken bestrede kostnaderna för Tenelius' avlönings- och pensionsförmåner och övriga med professurens tillkomst förenade kostnader på sätt i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 januari 1953 angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som föranleddes av vad departementschefen anförte;

c) godkänna under punkten införd avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 140 000 kronor;

Ang. terminsavgifterna vid Chalmers tekniska högskola.

II. att motionerna I: 133 och II: 147, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

a) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Nils Theodor Larsson*, *Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile och *Widén* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I c och d hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 36 och II: 39, såvitt här vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 35 och II: 40, såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

c) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 450 000 kronor;

b) av herrar *Bergh*, *Hesselbom*, *Arrhén* och *Kyling*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under I c och d hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 36 och II: 39 samt I: 35 och II: 40, samtliga dessa motioner såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

c) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 215 000 kronor.

Herr **OHLON** (fp): Herr talman! Jag ber att med samma motivering som förut anfördes beträffande tekniska högskolan i Stockholm få yrka bifall till den

Herr **ARRHÉN** (h): Jag ber att med samma motivering som anfördes under punkt 147 få yrka bifall till den med b) betecknade reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s): Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Ohlon*, att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar, som föreslagits i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Arrhén*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i herr *Berghs* m. fl. vid punkten anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Arrhén* begärde votering, i anledning varav, och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 153, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans upp-

Anslag till bidrag till vissa internatläroverk.

fattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Näsström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 67.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 154—172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 173.

Anslag till bidrag till vissa internatläroverk.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 86 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att statsbidrag skulle utgå till Restenaskolan och Viggbyholmsskolans fyra-åriga gymnasium.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Fritjof Thun* m. fl. (I: 135) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Dunker m. fl. (II: 153), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det av Kungl. Maj:t föreslagna bidraget till vissa internatläroverk för budgetåret 1953/54 skulle omfatta även Sigtunaskolan och Solbacka läroverk samt höjas med 184 000 kronor till 270 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 135 och II: 153, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 86 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Ohlon*, *Lodenius*, *Axel Andersson*, *Arrhén*

och *Kyling* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 135 och II: 153, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 270 000 kronor.

Herr *OHLON* (fp): Herr talman! Vi har här i riket fyra fullständiga internatläroverk. Två av dem har ganska stora statsunderstöd, men de båda läroverk, som det nu är fråga om — Solbacka i Södermanland och Sigtunaskolan — har intet som helst anslag från staten. Detta kan ju tyckas vara anmärkningsvärt. Det beror på följande omständigheter.

Vad Solbacka läroverk beträffar är det en ganska gammal anstalt som under goda tider hade samlat i ladorna så mycket fonder att huvudmännen för skolan ända till den senaste tiden har ansett sig kunna klara sig utan statsunderstöd. Sigtunaskolan är av något senare datum, men den har rätt många år på nacken den också. Den grundades i främsta rummet för att ombesörja undervisning åt utlandssvenskarnas barn. Det gäller alltså barn till sådana som är auställda i svenska företag i utlandet — exportindustrier och andra exportföretag — och barn till våra diplomater. Skolan hade en gynnsam start och fick stora donationsstiftelser.

Till följd av den ekonomiska utvecklingen har dessa skolor nu blivit nödlidande.

På grund av inflationen har lärarlönerna höjts betydligt, för att nu inte tala om att skolorna tidigare, när det fanns gott om lärare, kunde arbeta med billigare, yngre arbetskraft som inte längre står till förfogande. För närvarande måste de betala sina lärare lika mycket som de statliga och kommunala skolorna gör. Vidare har skatteförhållandena medfört att det inte längre är möjligt för dessa privata stiftelser att få donationer. Man kan väl säga att det

Anslag till bidrag till vissa internatläroverk.

för närvarande är alldeles stopp i den trafiken.

Läget vid dessa två skolor är tydligen sådant att om de inte får ett verksamt offentligt stöd, nödgas de tära på sina fonder. Skolorna får reducera sin verksamhet och i det långa loppet lägga ned den, detta i trots av att alla så vitt jag vet har erkänt att de har fyllt en välbehövlig uppgift i vårt skolväsen. Båda skolorna har dimissionsrätt för studentexamen, och de är underställda skolöverstyrelsens kontroll. Den enda beröring de inte haft med staten hittills har varit att de inte fått statsbidrag utan varit ekonomiskt fristående.

I en motion har begärts att staten skulle lämna ett engångsanslag — det blir väl, fruktar jag, ett återkommande anslag — på 184 000 kronor, som skulle hjälpa dem över den närmaste tidens svårigheter. Om en sådan summa beviljades, skulle dessa skolor ändock bli ekonomiskt mycket sämre försörjda från statens sida än vad andra motsvarande läroanstalter är. Vad som här begäres är alltså endast ett nödhjälpsanslag.

Då jag tror att det är mycket angeläget att skolorna i fråga upprätthåller sin verksamhet, vill jag, herr talman, yrka bifall till den reservation, som föreligger under p. 173.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! I avdelningen har vi ganska ingående behandlat detta ärende, och så vitt jag kunde höra framfördes där ingen invändning mot skolorna som sådana. Alla var nog överens om att dessa skolor är nödvändiga t. ex. för barn, vilkas föräldrar vistas utomlands. Men vi var också överens om att det i regel är personer med god ekonomi som sänder sina barn till skolorna i fråga.

Det har nu gjorts framställning om att alla fyra internatskolorna skulle få detta stora statsbidrag. Departementschefen har i nuvarande situation icke ansett sig kunna förorda statsbidrag till mer än två av skolorna. Detta har också blivit majoritetens inställning i såväl avdelningen som statsutskottet.

Detta hör säkerligen till en av de där

känsliga punkterna, som man skulle kunna resonera om hur länge som helst. Om man inte behövde ta några som helst ekonomiska hänsyn finns det ju många punkter, där man skulle vilja tillstyrka de gjorda framställningarna. Men det har inte legat till så, att statsutskottet ansett sig kunna göra detta i denna punkt.

Vad som här yrkats kanske ur vissa synpunkter inte kan anses vara ett så stort belopp. Tillsammans blir det dock ganska mycket pengar. Om även denna reservation skulle bifallas, misstänker jag att en halv miljon kronor kommer att gå åt på några minuter här i första kammaren.

Jag har för min del inte kunnat vara med härom, och inte heller statsutskottets majoritet har kunnat gå på den linjen. Vi anser att det är ett gott steg framåt, när Kungl. Maj:t nu har förordat anslag till två av skolorna — det är ju 50 procent av det hela. Om vi kommande år kan göra samma goda insats, har man ju nått målet även på detta område.

Det är alltså ekonomiska skäl som har varit vägledande för såväl avdelningen som statsutskottet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 173, röstar

Anslag till bidrag till vissa internatläroverk.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 174—196.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 229, med anhängan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1952 vid dess fjärde ordinarie möte samt år 1953 vid dess extraordinarie möte fattade beslut.

Den kungl. propositionen blev nu förordragen och lagd på bordet.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 148, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till vissa naturskyddsändamål;

nr 149, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till Europeiska växtskyddsorganisationen m. m.;

nr 150, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till bidrag till hus-hållningssällskapens veterinärbakteriologiska laboratorier;

nr 151, med anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående försäljning av en Vadstena krigsmanshuskassa tillhörig fastighet;

nr 152, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildningskurser för viss lantmäteripersonal m. fl.; och

nr 153, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till bidrag till vissa skogsbrukskurser m. m.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.; samt

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 29 april eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 197.

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att högst fyra ordinarie lektorstjänster vid folkskoleseminarierna finge tills vidare från och med budgetåret 1953/54 i enlighet med vad departementschefen förordat utbytas mot extra ordinarie tjänster, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga av departementschefen angiven ändring i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 15 600 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar beträffande elevintagningen i folkskoleseminarierna hösten 1953 i förhållande till elevintagningen innevarande läsår oförändrat antal avdelningar — 24 på den tvååriga studentlinjen och 26 på den 4-åriga linjen — men minskning av elevantalet per avdelning från 32 till 30 på studentlinjen och från 30 till 26 på den 4-åriga linjen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* m. fl. (I: 237) och den andra inom andra kammaren av herrar *Kyling* och *Nilsson* i Svalöv (II: 138), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att tills vidare bibehålla elevantalet i folkskoleseminarierna per avdelning vid 32 på studentlinjen och 30 på den 4-åriga linjen.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) medgiva, att högst fyra ordinarie lektorstjänster vid folkskoleseminarierna finge tills vidare från och med budgetåret 1953/54 i enlighet med vad departementschefen förordat utbytas mot extra ordinarie tjänster;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga den ändring i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

c) godkänna under punkten införd avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

d) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 15 600 000 kronor;

II. att motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Bergh*, *Arrhén*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmborg* i Skövde och *Kyling*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

mätte, i anledning av motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

b) av fru *Lindström*, som dock ej antytt sin mening.

I den i herr *Berghs* m. fl. reservation förordade motiveringen hade bland annat anförts, att utskottet i anledning av motionerna I: 237 och II: 138 ansåge sig böra understryka angelägenheten av att Kungl. Maj:t med skärpt uppmärksamhet följde utvecklingen på förevarande område och för nästa års riksdag framlade det förslag beträffande intagning av elever i folkskoleseminarierna, som motsvarades av behovet av kompetenta lärare på folkskolestadiet.

Fru **LINDSTRÖM** (s): Herr talman! Jag har vid denna punkt reserverat mig blankt, först i utskottets andra avdelning och sedan i utskottsplenum. Om jag sett utformningen av herr *Berghs* reservation, skulle jag dock ha kunnat ansluta mig till den utan att göra nämnvärt avkall på min egen åsikt; jag kommer också här att rörsta för den *Berghska* reservationen.

Vad jag reagerat mot i Kungl. Maj:ts förslag — i första hand logiskt, och i andra hand pedagogiskt reagerat mot — är avsikten att försöka bota en brist genom att framkalla en ännu större. Kungl. Maj:t menar, att det kommer att bli ont om lärare på enhetsskolans högstadium och i realskolorna, så att folkskollärare skall behöva tagas i anspråk för tjänster i dessa skolformer. Också jag tror att detta är en riktig prognos. Därmed väntas en brist på folkskollärare uppstå. Det naturliga vore då, att man ökade examinationen av folkskollärare för att bota bristen. Men Kungl. Maj:t gör tvärtom: föreslår en minskning av elevantalet vid intagningarna i folkskoleseminarierna med sammanlagt 200. Mot detta har vissa motionärer vänt sig; de vill ha status quo, och jag tycker att de har rätt. Nu har reservanterna ansett sig kunna acceptera Kungl. Maj:ts förslag med stor tvekan men med hänsyn till den reserv-

möjlighet som en extra intagning av elever på den kortare studentlinjen erbjuder. De avvisar emellertid bestämt den av utskottsmajoriteten godtagna tanken, att departementschefen skulle få täcka den väntade bristen på folkskollärare genom att flytta upp småskollärare för tjänstgöring på folkskolestadiet. Då detta är den enligt min mening pedagogiskt olyckliga delen av arrangementet och Kungl. Maj:ts avsikt härutinnan redovisas i punkten 201, skall jag för tillfället nöja mig med dessa kritiska anmärkningar och i stället återkomma vid den senare punkten.

Jag kommer dock som sagt att rösta för den *Berghska* reservationen med dess mindre förbindande och mer kritiska formulering av texten än den, som utskottsmajoriteten presterar.

Herr **ARRHEN** (h): Herr talman! Det är angenämt för mig att ta till orda efter den senaste ärade talarinnan, eftersom hon denna gång — det händer ju inte alltid — deklarerar åsikter som sammanfaller med mina egna.

Jag skall tillåta mig att i detta anförande, herr talman, gå in på bägge de problem som här föreligger under rubrikerna *Folkskoleseminarierna*: Avlöningar och *Småskoleseminarierna*: Avlöningar. Dessa frågor sammanhänger onekligen med varandra.

Såsom fru *Lindström* nyss sade, föreslår Kungl. Maj:t och utskottet under punkten 197 en med 152 elever minskad intagning, jämfört med intagningen höstterminen 1952. Utgångspunkten för Kungl. Maj:ts förslag är, att en brist på folkskollärare kommer att bli följderna av att de dras upp för tjänstgöring dels i enhetsskolans högstadium och dels i de nu existerande realskolorna. Det är litet svårt att förstå Kungl. Maj:ts resonnement om minskad intagning på folkskoleseminarierna, bland annat av den anledningen att man utan ökad kostnad för statsverket skulle kunna utbilda de 152 elever, vilkas senare tjänster statsrådet här fransäger sig. Ingen förstärkning skulle erfordras i fråga om lokaler, lärare eller på annat sätt.

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

Det finns emellertid vissa pedagogiska motiv för den minskning som föreslås i propositionen — ehuru de skälen knappast återopas av statsrådet — och de skulle bl. a. bestå däri, att det blir mycket angenämare för seminariernas lärare att arbeta med de mindre klasserna. Men det är en förändring, som vi i nuvarande stund knappast har råd med. Enligt den mening, som företrädades av motionärerna och reservanterna, skulle vi vara mera betjänta av en oförändrad intagning, och detta av det skälet, som jag tidigare här har understrukt, att bristen uppges föreligga just på folkskollärarsidan.

Det är av intresse att iakttaga fortsättningen på departementschefens resonemang, vilket återkommer under punkten 201 och där den korta konklusionen blir, att småskollärarinnorna successivt skall övertaga klass 3 i A-skolorna. Därvidlag föreligger ett yttrande av skolöverstyrelsen, vilket går ut på att under en period av åtta år 2 080 folkskollärare skall friställas och ersättas med 2 600 småskollärarinnor. Såsom motiv för denna åtgärd anföres bristen på folkskollärare. Vidare hänvisas till 1950 års skolbeslut, vilket skolöverstyrelsen — i motsats till departementschefen, såsom jag snart skall påvisa — citerar riktigt. Den anger innebörden av beslutet vara att det efter en försöksverksamhet skall ske en uppdelning på tre stadier, men under ytterligare den förutsättningen att småskollärarinneutbildningen förstärkes. Tidpunkten när detta skall ske är enligt skolöverstyrelsen ännu icke fastställt. Skolöverstyrelsen, som alltså därvidlag har ett ömtåligt samvete, säger i fortsättningen, att det vore »önskvärt» att en förstärkning av utbildningen skedde i enlighet med beslutet år 1950, vilket man nu alltså föreslår skall ändras, men under de förutsättningar, som angavs i detta beslut. Skolöverstyrelsen finner det »angeläget» med omedelbara fortbildningskurser för småskollärarinnorna under ferierna.

Detta skolöverstyrelsens resonemang är visserligen inte heller det strikt logiskt men i nuvarande läge, med den

brist på folkskollärare man har framför sig, anses dock denna väg vara lämplig att slå in på. Skolöverstyrelsens resonemang ger mig anledning till en slutsats, som helt kort innebär, att förutsättningar att göra på detta sätt inte föreligger enligt 1950 års skolbeslut.

Jag övergår här efter till departementschefens uppläggning av denna fråga. Även han hänvisar till bristen på folkskollärare. Han återopar däremot 1950 års beslut som ett *skäl* för att man skall förfara på detta sätt, men han gör sig dock skyldig — säkerligen utan avsikt — till ett felcitrat. Det står nämligen i särskilda utskottets hemställan i dess utlåtande nr 1 år 1950 under punkten 3 på följande sätt: »Enhetsskolan är *avsedd* att uppdelas i tre stadier, vart och ett i regel omfattande tre år. Undervisningen på vart och ett av dessa stadier skall i första hand bestridas av lärare som särskilt utbildats för undervisning huvudsakligen på stadiet i fråga.» Statsrådet använder helt kategoriskt formuleringen »skall» i stället för det i nämnda utskottsutlåtande inskrivna »är avsedd». I utlåtandet redovisas ytterligare de förutsättningar, under vilka en ändring i viss riktning skulle kunna tänkas ske. Därigenom kommer propositionens formulering i viss motsättning till skolöverstyrelsens uttalande. Detta har observerats av statsutskottet i dess utlåtande på s. 103, där utskottet tar ståndpunkt till en speciell del av statsrådets fortsatta utläggning. Skolöverstyrelsen ansåg, såsom jag nyss sökte markera, att man genast skulle sätta i gång med fortbildningskurser för småskollärarinnorna för att därigenom ställa sig 1950 års beslut till efterrättelse. Kungl. Maj:t yttrar sig därvidlag på ett helt annat sätt. Det framgår av utskottsutlåtandet på s. 99, där utskottet återger vad departementschefen anför. Departementschefen har uttalat följande: »Det är min övertygelse, att småskollärarna även med nuvarande utbildning på ett fullt tillfredsställande sätt skall kunna ombesörja undervisningen i tredje klassen i A-skolorna.» Detta är att jämföra med en politisk utnämning. Lärarna utnämns av

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

statsrådet att vara kompetenta för den uppgift, som här föreligger, sedan likväl skolöverstyrelsen uttalat tydliga tvivelsmål i det avseendet.

Utskottet för sin del har blivit en smula chockerat över detta men vill naturligtvis så mycket som möjligt anpassa sig till regeringens åtgöranden i detta avseende. Utskottet skriver därför, att »utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan om behovet av särskilda fortbildningskurser för de ifrågavarande småskollärarna och för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, vartill de blivande erfarenheterna av verksamheten må giva anledning». Detta innebär en kompromiss mellan skolöverstyrelsens och Kungl. Maj:ts åsikter på denna punkt.

Min slutsats blir — ehuru jag kanske inte är beredd att driva den till dess yttersta spets — att departementschefen i sin skrivning i propositionen i viss mån föregriper 1950 års beslut vad angår försöksverksamheten och utbildningsbehovet när det gäller småskollärarinnorna.

Utskottsmajoriteten ansluter sig emellertid i stort till departementschefens skrivning och yrkar, att vad som år 1950 avsågs att förverkligas under vissa givna förutsättningar, nu skall genomföras utan att dessa förutsättningar föreligger.

Jag skulle också kunna ha anledning att här göra en anmärkning beträffande propositionsskrivningen, såsom den redovisas i motionen. I motionens påpekas — något som har uppmärksammats i utskottets skrivning och som till en början inom utskottet betecknades som en liten sensation — att det av propositionen framgick, att under den av skolöverstyrelsen föreslagna övergångstiden för omläggningen skulle 8×325 eller 2 600 flera småskollärare behövas och 8×260 eller 2 080 folkskollärare friställas — något som jag tidigare talat om. Skillnaden mellan de två nämnda siffrorna — 2 600 och 2 080 — blir 520 tjänster. Och tänker man därvidlag tanken ut, innebär detta också 520 klassrum, alldenstund statsrådet i propositionen skriver, att han anser det självfallet, att lärjungetalet i klass 3 skall bli detsamma som i

klasserna 1 och 2; annars skulle den pedagogiska finessen gå förlorad — statsrådet uttrycker sig visserligen inte på det sättet i propositionen men skriver någonting i den stilen, och detta är riktigt. Men det betyder, som sagt, ett behov av 520 klassrum, och dessa har inte kostnadsberäknats. Motionärerna har litet summariskt — jag är själv med bland motionärerna — fastställt anläggningskostnaden till omkring 60 miljoner kronor. Det var frånvaron av dessa 60 miljoner kronor som var det verkliga dilemma vid utskottsbehandlingen av detta ärende.

Nu har utskottet i sin skrivning slungat sig på alla möjliga sätt. Jag kan anse detta berömvärt; det har lagt på bromsar och spärrar och gjort hänvisningar till medel att komma förbi detta Kungl. Maj:ts förslag. Men därigenom blir propositionens ursprungliga planläggning av detta problem i hög grad bortschackrad.

Herr talman! Jag kommer till slutet av mitt anförande. När man har gjort en kritik, brukar det alltid frågas: Detta må vara hänt och detta kan vara riktigt i långa stycken o. s. v., men vad anser ni själva då? Den frågan skall jag nu söka att besvara. Enligt min mening borde frågan ha lösts på det sättet, att man för det första skulle ha sökt täcka bristen på folkskollärare genom ökad examination och att man för det andra — vilket är en konsekvens av det första ståndpunktstagandet — skulle ha anpassat examinationen av småskollärarinnor efter småskolornas faktiska behov i dag. Man borde för det tredje ha dröjt med den ifrågasatta stadiindelningen, tills förutsättningarna enligt 1950 års beslut för en dylik förändring hade skapats. Man borde för det fjärde slutligen ha sökt klara övergångstidens svårigheter genom att låta småskollärarinnorna träda in, då folkskollärare saknats, liksom de får göra nu i det läge vi för dagen har.

Våra yrkanden blir alltså, herr talman, i vår reservation vid punkten 197, att man för detta år kan, ehuru med stor tvekan, godta förslaget att minska intag-

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

ningen av elever till folkskoleseminarierna med hänsyn till möjligheten att genom den kortare utbildningstiden på studentlinjen snabbt tillgodose ett ökat behov av folkskollärare och att man till nästa års riksdag borde framlägga det förslag beträffande intagning av elever till folkskoleseminarierna, som motsvaras av behovet av kompetenta lärare på folkskolestadiet. I den vid punkten 201 avgivna reservationen blir yrkandet att riksdagen måtte avslå förslaget om generell utvidgning av småskolläraarnas verksamhetsområde.

Jag ber alltså, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till de av herr Bergh m. fl. under punkterna 197 och 201 avgivna reservationerna.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Det är ju här fråga om två olika punkter i huvudtiteln, och jag hoppas att herr talmannen tillåter mig att i likhet med den föregående talaren få ta dessa tillsammans.

Det är väsentligen två olika problem, som reservanterna här tagit upp, nämligen dels frågan om intagningen på respektive folkskoleseminarium och småskoleseminarium, vilket vi här måste besluta om, och dels den fråga, som ligger till grund för anordningarna här, nämligen att regeringen har ansett att man borde gå den väg, som 1950 års riksdag har varit inne på och som i åtskilliga andra sammanhang har diskuterats, d. v. s. att vidga området för småskollärarinnornas tjänstgöring. Den ärade reservanten gör sig mycken möda för att bevisa, att regeringen är i färd med att rusa i väg utan att ha tänkt sig för tillräckligt och utan att ha fått fram de förutsättningar, som reservanterna tydligen ansett oundgängliga. När jag har sagt att det är min övertygelse att småskollärarna även med nuvarande utbildning på ett fullt tillfredsställande sätt kan ombesörja undervisningen i tredje klassen, så är det klart att jag har gjort ett litet avsteg härifrån, men det är, herr Arrhén, verkligen min åsikt att det är möjligt. På det svarar herr Arrhén na-

turligtvis omedelbart att jag inte är pedagog och sålunda inte får ha någon mening om den saken. Jag har emellertid — låt vara att det är för många år sedan, och jag skulle tro att seminarieundervisningen har förbättrats åtskilligt sedan dess — haft förmånen att åtnjuta undervisning av just sådana här duktiga småskollärarinnor, som tjänstgjort högre upp än de enligt lektor Arrhén skulle få lov att göra. Jag har funnit, att det går bra. Hade det bara varit min egen erfarenhet, som legat till grund för min uppfattning, så hade jag kanske inte kunnat uttala mig så klart, men det är ju så, att denna anordning är prövad på många håll och under skilda förhållanden. Inte minst under senare år har småskollärarinnor i stor utsträckning tjänstgjort i tredje klassen i A-skolorna, vilka det här är fråga om. Man kan med fog säga, att försöksverksamheten på detta område verkligen har kommit i gång, och den har visat att det går. Varje småskollärarinna skulle förmodligen inte med nuvarande utbildning passa för en sådan här tjänstgöring, men vi kan väl gå ut ifrån att varje skolstyrelse söker använda sina personella resurser så bra som möjligt. Det torde ju med den takt, som skolöverstyrelsen här har räknat med men som vi, om vi följer utskottet, ingalunda fullständigt binder oss för, bli på det sättet, att vi under de första åren kommer att ta i anspråk de bästa småskollärarinnorna. Skulle det visa sig, att det här och där blir svårigheter, kommer det ju att visa behovet av fortbildningskurser. Skulle vår ekonomi förbättras, så att vi snarast kan sätta i gång fortbildningskurserna, gör vi väl det under alla förhållanden. Jag har den uppfattningen att reservanterna åtminstone i vissa fall är angelägna om att man även här skall ordna på billigaste sätt.

Detta är den linje som regeringen slagit in på. Om vi åtminstone under det första året låter dessa något över 300 småskollärarinnor — det är inte säkert att det blir just det antalet, det får ju bedömas efter tillgången — undervisa i tredje klassen, så händer säkert ingen katastrof. Detta är min utgångspunkt.

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

Sedan säger den ärade reservanten, att den föreslagna anordningen kräver 520 nya klassrum, vilket skulle fordra 60 miljoner kronor i investeringar. Jag skall med detsamma erkänna, att jag har precis samma åsikt som här anfördes av reservanten, nämligen att det pedagogiskt förmånliga härvidlag är att man inte plockar över några barn från en klass till en annan vid övergången från andra till tredje klassen utan låter det vara samma antal barn i tredje klassen som det varit i andra klassen. Det är alldeles riktigt, att det kräves ett större antal lärare och ett större antal klassrum, men om jag fattade den ärade reservanten rätt, så avser hans siffror läget vid slutet av den period, under vilken skolöverstyrelsen har tänkt sig denna uppflyttning. Men då, herr Arrhén, kommer vi in på de där siffrorna i det blå som vi talade om i interpellationsdebatten i går — ingen av oss kan nämna några ens tillnärmelsevis exakta siffror. Vi vet faktiskt inte riktigt ännu, hur barnantalet kommer att utvecklas eller hur omflyttningen här i landet kommer att gestalta sig under de närmaste åren, och därför kan man inte i dag säga, att det absolut fordras detta antal nya klassrum. Man kan säga att ett visst antal nya klassrum kommer att behövas och att man under den närmaste tiden, tills vi når toppen på barnkurvan, om det inte inträffar sådana omständigheter att vi kan bygga raskare än nu, måste finna oss i att utnyttja vad vi har såsom de lokala förhållandena medger och att därvid kanske få bibehålla nuvarande anordningar och duplicera eller förhyra inte fullt prima klassrum. Vi vet ju ändå, att vi varit tvungna till detta under många år, och vi vet att vi kommer att vara tvungna till det även under de närmaste åren framåt, men jag tror inte att det är så farligt med den saken heller.

Då jag ser saken på det sättet, så tycker jag att jag har haft anledning att göra de intagningsförslag som här är framlagda och som utskottet har tillstyrkt.

Herr Arrhén säger, att jag vill minska antalet elever i folkskoleseminariernas

klasser för att det skall bli angenämare för lärarna där. Nej, herr Arrhén, så har jag inte precis tänkt, utan jag har tänkt på vad vi för åtskilliga år sedan diskuterade i riksdagen, att när vi höjde antalet elever i våra seminarieklasser, så betygades det av på området mycket sakkunniga personer, att detta var mycket olägligt ur pedagogiska synpunkter, och inte minst betygades det att våra övningsskolor inte var dimensionerade och inte kunde dimensioneras fullt ut för dessa stora klasser. Det är för att minska de pedagogiska skadeverkningarna under de närmast föregående åren, som jag har gjort upp detta förslag, och inte minst har jag tänkt på den rent praktiska utbildningen och på att belastningen på våra övningsskolor även med den utökning som de har fått genom att utnyttja respektive seminariestäders folkskoleväsen ändå är så hög, att det är angeläget att man försöker minska den. På grund därav har jag framställt detta förslag om att minska antalet folkskol-lärare med inte 200, som fru Lindström beräknade, men 150, och jag menar att det är rimligt att göra det ur dessa synpunkter, alltså både för att få en förbättrad utbildning och därför att jag anser att småskollärarinnorna här kan träda in.

En följd av detta blir, att man får tänka litet mera på vad man vågar rekommendera för intagning i småskoleseminarierna. Vi vet ju att vi har ett överskott av småskollärarinnor, och vi vet att barnantalet i småskolorna nu strax börjar att sjunka. Vi är således på det klara med att här måste examinationen minskas, om vi inte skall utvidga området för småskollärarinnornas tjänstgöring. Det är givet att utökningen måste genomföras successivt, men när, ärade reservanter, skulle det vara lämpligt att börja genomföra denna utökning om inte nu, när det eljest vore nödvändigt att minska examinationen, men vi har vår småskoleseminarieorganisation, som vi vill utnyttja så långt som möjligt? Redan i fjol föreslog ju skolöverstyrelsen, att man skulle tänka på en liten minskning. Det har styrelsen visserligen inte ur sina

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

synpunkter ansett sig böra fullfölja i år, men vi har i departementet i alla fall tagit upp saken och sett på fjolårets framställning och årets sida vid sida, och vi har kommit till det resultatet, att det vore rimligt att ändå minska intagningen vid småskoleseminarierna något. Vi har därmed inte tagit ställning till frågan, om det eller det seminariet skall läggas ned, utan vi har haft uppmärksamheten riktad på att det här — genom att en ännu starkare överflyttning av lärare uppåt i stadierna kanske tvingar sig fram — kan bli fråga om att, givetvis tillfälligt, öka intagningen igen. Men vi har i alla fall ansett det vara rimligt att göra denna lilla inskränkning, som ju tydligen inte heller reservanterna har något emot.

Herr talman! Härmed skulle jag kanske någorlunda ha svarat på reservanternas kritik, men, jag ber i alla fall att få tillägga några ord, ty jag har just fått några uppgifter från skolöverstyrelsen med ännu färskare beräkningar angående lärarbehovet och därmed möjligen en belysning av examinationsbehovet. Denna nyaste omräkning av siffrorna gjordes i oktober i fjol men har sedan bearbetats i överstyrelsen och sammanställts med uppgifter, som man har fått om lärarbristen i de högre skolorna. Man kommer fram till att det nu är ett ytterligare något ökat antal folkskollärare, som tjänstgör i de högre skolorna, nämligen 255, under det att den samtidigt angivna lärarbristen i de högre skolorna är inte mindre än 540. Även den är något högre än året dessförinnan. Dessa siffror visar sålunda att vi på ett eller annat sätt måste skaffa ytterligare lärare till de högre skolorna. Det troliga är ju, att det kommer att bli en ytterligare ökning till hösten. Skolöverstyrelsen har också nu vid omräkningen kommit fram till att vi får siffror som kommer att visa en brist på ett 180-tal folkskollärare mer än vad man räknat med tidigare och jämväl ett minskat överskott av småskollärarinnor. Det räknades ju förra hösten med ett överskott av 600 stycken, men vi har ju sett, hurusom flertalet av dessa i alla fall åtminstone tillfälligt har

uppsugits i år på vikariat av olika slag. Beräkningen för nästa år slutade ju tidigare vid ett överskott av ungefär 800. Det nedgår med mer än de ca 200, som jag omnämnde i det andra sammanhanget. Vad denna nedgång beror på kan jag inte riktigt förklara, men jag föreställer mig att det beror på att man kommit underfund med att ett hundratal av småskollärarinnorna är så ortsbundna att de inte kan ta tjänster var som helst och därför inte absolut kan räknas in i ett aktuellt överskott. Skolöverstyrelsen kommer likväl i sammanställningen av dessa siffror till att man till hösten får ett icke så litet överskott mellan 300 och 400, om man betraktar folkskollärare och småskollärare som en enhet och om man tillämpar de bestämmelser, som hittills följts i fråga om ett förhöjt antal elever i klasserna. Skolöverstyrelsen anser emellertid, att tiden nu är inne att minska antalet elever i småskoleklasserna och får på det viset fram en kalkyl, som ger ungefär plus minus noll.

Jag vill förutskicka att Kungl. Maj:t inte haft någon som helst möjlighet att ännu ta ställning till dessa uppgifter då de kom oss tillhanda först för några få dagar sedan, men vi måste så småningom fatta ett beslut om vilka bestämmelser som skall gälla för de olika klasserna. Jag skall dock be att få göra de ärade reservanterna uppmärksamma på att om de genast skulle fastna för att säga: »Nu är det klart, att Kungl. Maj:t skall gå den vägen att avpassa antalet elever så att det inte blir något överskott alls», så kan vi, herr Arrhén, inte med säkerhet göra det och i varje fall inte över hela linjen, ty då spökar de där önskvärda klassrummen igen, som vi talade om för några minuter sedan. De finnes tyvärr inte för dagen, och här vore det fråga om inte att fördela dem på ett antal år utan att skaka fram dem omedelbart.

Kungl. Maj:t skall naturligtvis ändå undersöka denna sak så ingående som möjligt, ty vi menar givetvis inte — liksom jag förstår att det inte är reservanternas mening — att det är önskvärt att det blir något verkligt överskott av småskollärare.

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

Härmed, herr talman, har jag sagt ungefär vad jag ville anföra.

Fru LINDSTRÖM (s): Herr talman! När jag gjorde mitt inlägg om folkskollärarexaminationen för en stund sedan hotade jag kammaren med att återkomma under punkt 201 om småskollärarutbildningen. Nu drog herr Arrhén nyss upp hela frågekomplexet under punkt 201, och departementschefen har gjort sammalunda. Jag nödgas därför återkomma redan nu med ett par synpunkter, eftersom det är tydligt att frågan om småskollärare på folkskolestadiet skall diskuteras här i kväll under punkten om folkskollärarexaminationen. Herr Arrhén har redan målat en del av bakgrunden till denna fråga. Det finns ett och annat som jag skulle vilja tillägga.

Kungl. Maj:t har tillkännagivit sin avsikt att med början i höst successivt flytta upp 325 småskollärarinnor till undervisning i klass 3, alltså på folkskolestadiet, med den pedagogiska försämring som detta otvivelaktigt innebär med oförändrad småskollärarinneutbildning, om man ser detta principiellt och gör undantag för de enkasta fallen. Vi har enligt skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t att utgå ifrån ett överskott på småskollärarinnor. När vi i statsutskottet diskuterade detta överskott tillät jag mig att ställa mig tvivlande till de siffror som där anfördes. Jag var övertygad om att det fanns åtskillig prutmän på dem. Erfarenheten under många år har lärt oss att de siffror, som presteras över småskollärarinneöverskottet, inte är så tillförlitliga. De visar sig i verkligheten behöva reduceras en hel del, kanske just av det skäl, som statsrådet nyss anförde, att åtskilliga gifta småskollärarinnor, som är bundna till sina mäns tjänstgöringsorter och inte vill ta arbete annorstädes, oegentligt redovisas som arbetslösa. Vi har alldeles nyss fått en purfärsch statistik av statsrådet, som visar att alla siffror har kastats runt under de här veckorna efter det vi behandlade saken i utskottet. Om jag uppfattade

statsrådet rätt, blev bristen på folkskollärare ännu större, medan överskottet på småskollärarinnor blev mindre, d. v. s. det var siffror som stärker reservanternas ståndpunkt, inte tvärtom.

Nu är tydligen i alla fall dessa tvivelaktiga beräkningar rätt betydelselösa för Kungl. Maj:ts resonemang. Kungl. Maj:t tänker göra den här uppflyttningen av småskollärarinnor på folkskolestadiet inte bara för att placera överskottet av dem där utan lika mycket för att — som departementschefen frimodigt anförde här — börja tillämpningen av 1950 års riksdagsbeslut om en blivande stadielindegning av enhetsskolan i tre gånger tre klasser. Det är bara det fellet, att 1950 års riksdagsbeslut om denna stadielindegning förutsatte dels en föregående försöksverksamhet, dels en förstärkning av småskollärarinneutbildningen.

Skolöverstyrelsen erkänner — jag citerar här ur reciten — att detta kan »synas som ett föregripande av enhetsskolornas genomförande beträffande lägstadiets organisation». Jag vill nog för min del tillägga, att det inte bara synes så; det är ett föregripande. Undervisningen, skolan, förlorar pedagogiskt. Det blir ingen katastrof, säger statsrådet. Nej, det blir ingen katastrof, men det blir en pedagogisk försämring när man låter en lärarkategori, som inte har utbildning för undervisning på ett visst stadium, överta denna undervisning.

Vad vinner staten med att flytta upp den ena lärarkategorien efter den andra till närmast högre stadium? Ett underliggande skäl, när vi i särskilda utskottet 1950 behandlade stadielindegningen, var de besparingar som det skulle medföra med billigare arbetskraft i tredje klassen än vad de nuvarande folkskollärarna utgör. Men blir nu detta billigare? Såvitt man kan förstå blir det plus minus noll. Man måste bibehålla det lägre barnantalet från småskolan även i klass tre för att inte spränga klasserna, och det betyder flera avdelningar av klass tre än vi nu har med folkskollärare som klasslärare. Det betyder att det skall avlönas flera småskollärarinnor.

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

Vidare har småskollärarinnorna en tjänstgöringsskyldighet som per vecka med två timmar understiger folkskollärarnas. De skall nu ha särskilda timarvoden för dessa extratimmar. Det blir knappast billigare. Jag har inga säkra siffror på detta, men man tycks ha beräknat att det skall gå något så när jämnt ihop. När nu detta är en pedagogisk försämring och ingen ekonomisk vinst kan jag inte förstå varför det skall genomföras. Säger man att detta är en försöksverksamhet, så kan det invändas att den fått ett format som inte tyder på försöksverksamhet. Jag är mycket betänksam, herr talman, mot det hela, och jag upprepar vad jag sade i mitt tidigare anförande, att jag kommer att rösta för reservationen både på punkterna 197 och 201.

Herr **ARRHEN** (h): Herr talman! Vad jag mest har fäst mig vid i herr statsrådets anförande nyss var det som saknades. Han undvek nämligen helt att besvara den fråga, som jag framställde i mitt första anförande, huruvida de åtgärder, som rekommenderas i propositionen, står i överensstämmelse med 1950 års skolbeslut eller icke. Här sitter dock statsrådet såsom exekutor — om jag får kalla det så — av 1950 års skolbeslut. Han är riksdagsmajoritetens förtroendeman, när det gäller att genomföra beslutet. Här har riktats anmärkningar mot honom för att han därvidlag inte ryktat sitt värv, så som vi förmenar, att han borde ha gjort, men detta tal rinner honom över ryggen. Han bryr sig inte om det. Jag skulle ytterst gärna ha velat höra en deklaration från statsrådet om hur han i sin ensliga kammar försöker få de här linjerna att gå ihop. Den mest väsentliga av de anmärkningar, som riktas mot statsrådet, är just den, som har denna innebörd.

Sedan finns det andra. Det hela är säger man en omdömesfråga. Det är ett fegt ord, som kan användas i alla möjliga sammanhang och som alltså kan användas även här. Om t. ex. herr statsrådet säger, att enligt hans omdöme är små-

skollärarna väl skickade att bestrida den tjänstgöring, som det här gäller, måste jag svara: Det kan jag inte avge något omdöme om alls. Jag känner visserligen småskollärarinnor, som jag har varit med om att anställa och som skött sitt arbete alldeles förträffligt. Men här gäller det ju att bedöma, om man har rätt att låta det omdöme, man då har fått, bli av generaliserande natur eller inte. Det är detta, som är det avgörande.

Jag måste återigen understryka, att vilken uppfattning herr statsrådet än har om dessa ting, kvarstår, att 1950 års skolbeslut inneslöt bestämda meningar på denna punkt. De står deklarerade i punkt 4 i särskilda utskottets utlåtande nr 4 vid 1950 års riksdag: »Den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare skall från tidpunkt, som senare bestämmes, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmätt i huvudsak motsvarande realexamen.» Jag tillhörde för övrigt vid det tillfället reservanterna i utskottet, som krävde, att kursen skulle vara tvåårig. Denna formulering i särskilda utskottets utlåtande nr 4 för två och ett halvt år sedan kvarstår ännu. Likaså kvarstår för herr statsrådet det vördsamma yttrande, som skolöverstyrelsen har ingivit på denna punkt och som — såsom jag sade i mitt förra anförande — mera står i överensstämmelse med beslutet år 1950. I detta yttrande har man dock visat en vilja att respektera det nämnda beslutet.

I detta sammanhang skulle man också kunna anföra en annan synpunkt. Varför göres denna framstöt från regeringshåll? Man har anledning att fråga sig, om den måhända är ett led i en lönepolitisk aktion från statsmakternas sida. Man lägger alltså på småskollärarna en arbetsuppgift, som inte varit avsedd för dem enligt 1950 års riksdagsbeslut. Efter vad jag har mig bekant, är småskollärarna för närvarande mest intresserade av att skaffa sig en ökad kompetens, genom den ettåriga kursen till en början, eventuellt senare en tvåårig. Då skulle de få en bättre grund för en löne-

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

höjning, vilken de liksom alla andra torde vilja ha.

Sedan säger herr statsrådet — och jag fasthåller vid denna för mig centrala synpunkt — trots alla erinringar om 1950 års beslut helt trankilt att man, om man får möjlighet till det, eller hur statsrådets ord föll, tänker sig att sätta i gång med dessa utbildningskurser, som skolöverstyrelsen närmast talat om och som alltså tidigare förutsatts i 1950 års riksdagsbeslut. Sedan får man se hur det går. Jag kan inte förstå, att herr statsrådet kan bortse från *formalia*, vilka dock samtidigt är *realia* i detta fall.

Också de 520 klassrummen är en sak, som man inte kan komma ifrån i de här sammanhangen. Det måste ha skett en felräkning eller en felbedömning i departementet. Statsutskottet har i föreliggande utlåtande uttryckt sig på följande sätt: »På grund av det lägre elevantalet i klassavdelningarna på småskolestadiet skulle därför — — — vid en allmän utvidgning av småskollärarnas tjänstgöringsområde till tredje klassen i A-skolorna uppkomma ett ökat behov av klassrum, vilket på åtskilliga håll icke torde kunna tillgodoses utan viss särskild utbyggnad av vederbörande skolanläggningar, något som i nuvarande läge måste betecknas som uteslutet. Den ifrågavarande åtgärden synes utskottet därför också böra begränsas till sådana fall, där förefintlig tillgång på klassrum gör ett effektuerande av densamma möjligt.» Detta innebär, att man skriver ned det hela till ett plan, där *lämpligheten* ensam får avgöra, hur man skall förfara.

Slutligen anförde herr statsrådet också som ett motiv för att han nu sänker antalet elever vid intagningen i folkskoleseminarierna, att det med hänsyn till elevantalet har varit så besvärligt där de senare åren. Seminarierna har på grund av våra tidigare ordinationer haft för stora klasser. Nu har statsrådet emellertid tydligen tänkt, att han har ett tillfälle att lätta på detta bekymmer. Han sänker antalet elever i klasserna. Men, herr statsråd, det kan väl omöjligen bli ett motiv i detta sammanhang. Det är en detalj i ett drama, vars dimensioner

är betydligt större på andra områden än just här.

Herr statsrådet talade också om lärarbristen och framlade en del siffermaterial. Det är svårt att få några hållpunkter, när man sitter och hör på uppläsande av siffror. Jag vill bara helt allmänt säga, att det är rent märkligt så många siffror och skiljaktiga uppgifter det bollas med i dessa sammanhang. Man kan endast göra den iakttagelsen på sig själv, att man blir mer och mer frågande inför de skiftande uppgifterna.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mina yrkanden.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! På s. 88 i statsutskottets utlåtande förekommer en tabell där skolöverstyrelsen har redovisat sin syn på examinationsbehovet när det gäller folkskollärare. Vid föredragning i andra avdelningen av denna punkt var flera av oss litet försiktigt skeptiska mot dessa beräkningar, och vederbörande från skolöverstyrelsen medgav också att det fanns så många osäkra faktorer här, att det var mycket svårt att säga hur förhållandena i verkligheten skulle komma att gestalta sig. Vad vi vet är väl ändå det att det för närvarande råder en viss brist på folkskollärare och att det finns ett visst överskott på småskollärare. Så långt kan vi väl vara överens.

Vad nu detta examinationsbehov beträffar är det ju flera detaljer man måste tänka på: det är variationerna i barnantalet under en viss period, det är frågan om lärarnas avgång med pension, det är frågan om hur många lärare som vill kvarstå i tjänst efter pensionsåldern o. s. v. Allt detta inverkar, och det är därför mycket svårt att med bestämdhet säga exempelvis att vi år 1960 kommer att behöva det och det antalet folkskollärare och så och så många småskollärare. Därför har utskottet också varit litet försiktigt i sin skrivning på denna punkt.

I frågan om att vissa småskollärarinor skulle undervisa på folkskollärarstadiet har utskottet haft den uppfatt-

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

ningen att statsrådet ansåg att om folkskoleinspektörer, folkskolestyrelser o. s. v. fick godkänna vederbörande att undervisa i tredje klass, skulle risken inte vara så stor att undervisningen ledde till ett sämre resultat. Det är ju ändå på det sättet att det redan nu finns småskollärarinnor — låt vara att antalet skolor där detta förekommer numera inte är stort — som undervisar ända upp i sjätte klassen. Jag kan inte bedöma resultatet av deras undervisning, men det är ett faktum att vi under många år har haft det ordnat på det sättet. Om man då utväljer en elit av våra i regel mycket goda småskollärare att med nuvarande utbildning undervisa i tredje klass, tror jag inte att det sker någon större olycka.

Herr Arrhén pekar i det sammanhanget på frågan om klassrummen. Det är alldeles uppenbart att om antalet elever per avdelning i tredje klass skall vara mindre, om det är en småskollärarinna som undervisar där, än om det är en folkskollärare, så kommer genomförandet av förslaget att påverka klassrumsbehovet. I skolor där man har s. k. fyllda klasser, vilket väl är regel i de större städerna, kommer ett större behov av klassrum naturligtvis att uppstå. Men vi har ju inte bara städer här i landet — det finns många A-skolor där elevernas antal t. ex. i tredje klass inte är större än att man utan olägenhet kan företa detta lärarutbyte. Hur många de kan vara är det väl ingen som kan säga, men att det finns ett stort antal är nog säkert.

Vi ansåg i utskottet att vi borde se till att det finns ett skäligt antal lärare över huvud taget såväl på vad vi ofta kallar högstadiet som på mellanstadiet och lågstadiet. I propositionen uppges att det är 224 folkskollärare som undervisar vid högre skolor. Detta antal har sedan ökat något, till omkring 250. Man har alltså fått tag på ett antal intresserade, kunniga folkskollärare som har undervisat på ett högre stadium, och efter vad jag har hört och märkt har det inte skett någon olycka genom det, utan tvärtom har man i många fall varit synner-

ligen belåten med den undervisning som de har meddelat.

När det nu föreligger en rätt markant brist på lärare på högstadiet, en mindre brist på mellanstadiet och ett relativt stort överskott på lågstadiet, är det väl ändå riktigt att man försöker utjämna tillgången i de olika skoltyperna.

Herr Arrhén frågade, om här förelåg någon sorts lönemanöver. För någon timme sedan meddelade samme herr Arrhén att orsaken till att läroverkslärarna inte ville ha vissa stipendier var att de önskade få högre lön. Herr Arrhén får ursäktas, om vi i utskottet blir litet misstänksamma när vi hör sådana uttalanden. Nu vill jag säga att vi väl litet var har kårintressen att bevaka, och det är väl bara mänskligt. Men om vi skall försöka sätta oss över de kårintressena måste det väl gå till på det sättet att vi hjälps åt att få det hela att löpa något så när friktionsfritt, och detta är väl också andemeningen i förslaget på den här punkten. Jag kan försäkra, att utskottet inte på något sätt har velat spela ut den ena lärargruppen mot den andra. Vi har försökt bedöma dessa saker nyktert och sakligt.

Herr Arrhén säger, att vi har skrivit på ett sätt, som till och med han kan godkänna, och det är väl det högsta beröm vi kan få, förstår jag. För min del är jag mycket belåten med det — att han kommer till en något annan slutsats i klämman, det må så vara. Jag tror att kammaren i nuvarande situation tryggt kan rösta för bifall till utskottets föreliggande förslag. Det är i varje fall ett ärligt försök att se till att vi under de närmaste åren får tillräckligt antal lärare på de olika stadierna.

Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Herr Arrhén har menat, att detta förslag skulle innebära ett föregripande av skolbeslutet av 1950. Han missförstod mig, men kanske jag missförstod honom också; jag har kanske inte uttryckt mig fullt tydligt, och jag vill i klarhetens in-

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna.

tresse säga, att detta är åtgärder, som företages omedelbart i den nuvarande skolan. När sålunda herr Arrhén citerar vad vi också har citerat i propositionen angående riksdagsbeslutet efter propositionen nr 219 av år 1950: »Den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare skulle från tidpunkt, som senare skulle bestämmas, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs baserad på ett kunskapsmätt i huvudsak motsvarande realexamen», vill jag säga, att det är en sak som kommer senare. Vi har givetvis inte på något sätt ändrat på eller gått emot de beslut, som riksdagen har fattat 1950.

Jag kan i detta sammanhang erinra om att i huvudbeslutet, som följde förslaget i propositionen nr 70 år 1950, heter det i en punkt: »Enhetsskolan är avsedd att uppdelas i tre stadier, vart och ett i regel omfattande tre år. Undervisningen på vart och ett av dessa stadier skall i första hand bestridas av lärare, som särskilt utbildats för undervisning huvudsakligen på stadiet i fråga.» Den punkten reserverade sig åtskilliga emot, men riksdagen biföll utskottsmajoritetens hemställan.

Men det är inte heller detta, som är aktuellt nu, utan det är de lösningar som vi anser oss böra tillgripa för att kunna utnyttja våra lärare på bästa sätt i vår nuvarande skola i dagens beträngda läge med det stora barnantal som vi just nu har. Herr Näsström har redan svarat på herr Arrhéns insinuationer om lönepolitiska funderingar. Jag vill i alla fall tillägga för min del att det såvitt jag förstår inte finns någon anledning att tala om den saken ty i och med att det krävs ett större antal småskollärare blir det ju inte någon egentlig skillnad i fråga om lönekostnaderna för staten.

Jag anser emellertid för min del, att den väg vi slagit in på innebär den riktiga hushållningen med våra personella tillgångar för närvarande. Jag anser, att vi har stort behov av att utnyttja de personer, som kan och kommer att skaffa sig en högre utbildning längre upp i skolan, och att det är relativt sett lättare för en hel del begåvade personer, som

inte har möjlighet att studera hur långt som helst i vanlig ordning, att skaffa sig just småskollärrarutbildning i dagens läge. Därför menar jag, att det är den riktigaste hushållningen med våra tillgångar på detta område att genomföra det förslag som här föreligger. För den händelse det fortfarande skulle råda någon oklarhet om vad jag har menat i propositionen eller i mitt förra anförande, vill jag också understryka vad herr Näsström var inne på, att vi givetvis i regeringen aldrig har avsett att säga, att alla småskollärare skulle vara lämpliga att omedelbart flytta upp i tredje klassen.

Sedan menade nog herr Arrhén, att jag uttryckt mig en smula oklart — och det hade jag kanske gjort — i fråga om de förutsättningar som skall föreligga, för att man skall anse att de fortbildningskurser, som här diskuterats, skall behövas. Jag anser givetvis — och därvidlag kan jag ansluta mig till herr Arrhéns tankar om en speciell försöksverksamhet — att om det visar sig behövt med dessa kurser, måste vi naturligtvis se till att vi får dem i gång. Jag erinrade också i mitt förra anförande — det minns jag bestämt — om att skulle möjligheterna att hålla sådana kurser väsentligt förbättras för oss, bör vi givetvis sätta i gång dem under alla förhållanden, men vi måste bedöma denna fråga jämväl ur de ekonomiska synpunkterna.

Herr ARRHÉN (h): Herr talman! Det kvarstår den oklarheten, att när herr statsrådet försökte förklara sin ståndpunkt i förhållande till år 1950, läste han upp texten baklänges. Det förefaller mig mest ändamålsenligt att börja med det beslut som fattades den 19 maj 1950 enligt särskilda utskottets utlåtande nummer 1 och läsa upp det först. Där står: »Enhetsskolan är avsedd att delas upp i tre stadier, vart och ett i regel omfattande tre år.» Därefter bör man i mitt tycke, fortsätta med särskilda utskottets utlåtande nr 4 av 28 november 1950. Där står: »Den egentliga yrkesutbildningen

Ang. utvidgning av småskollärarnas tjänstgöringsområde.

för småskollärare skulle från tidpunkt, som senare bestämmes, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs.» Det var så vi tänkte oss saken år 1950.

Därför avtecknar sig herr statsrådets åtgörande i dag med särskild relief. Man kan inte undgå att komma ihåg vad vi gjorde och tänkte år 1950. Det påpekande, som jag nu tillåtit mig att göra i detta avseende, har också gjorts av fru Lindström. Jag tror, att vi båda kan läsa innantill ganska bra.

Vad sedan beträffar det tal om en löneaktion, som jag råkade föra in i debatten nyss, åsyftade jag med mitt yttrande bara att framställa en undran, huruvida det här är ett försök från statsmakternas sida att hålla småskollärarinnorna nere. Statsrådet säger: »Kom som ni är; ni skall det oaktat få den sysselsättning som man avsåg för kategorien småskollärarinnor år 1950.» Detta svarar inte, efter vad jag kan förstå, mot de aspirationer som man hyser inom kåren, där man gärna vill ha till stånd en förbättrad utbildning men naturligtvis samtidigt har vissa små tankar i bakgrunden om vad som eventuellt bör följa därefter. Därför menar jag, att småskollärarinnornas intressen näppeligen är betjänta av propositionens uppläggning.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Jag kan inte förstå vad det skulle tjäna för rimligt syfte att herr Arrhén kritiserade att jag läste upp vårbeslutet senare än höstbeslutet. Jag läste dock upp båda. Jag har således inte genom mitt förfaringsätt undandragit något. Jag ville bara säga — och det upprepar jag än en gång — att 1950 års beslut tog sikte på den kommande enhetsskolan, under det att vi nu håller på att göra en av förhållandena just nu betingad ändring i fråga om användningen av våra lärare, som vi enligt min uppfattning har all anledning att göra nu omedelbart och inte vänta med, till dess att enhetsskolan har genomförts i någon större utsträckning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Arrhén begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 197, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 198—200.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 201.

Ang. utvidgning av småskollärarnas tjänstgöringsområde.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av undervisningen i tredje klassen i skolor av A-form i enlighet med vad departementschefen förordat, dels fastställa av departementschefen angiven avlösningssat för småskoleseminarierna, att

Ang. utvidgning av småskollärarnas tjänstgöringsområde.

tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 4 200 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft de i det föregående under punkten 197 omnämnda motionerna, I: 237 av herr *Bergh* m. fl. och II: 138 av herrar *Kyling* och *Nilsson* i Svalöv, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta dels att avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av undervisningen i tredje klassen i skolor av A-form i enlighet med vad departementschefen förordnat och i stället bemyndiga Kungl. Maj:t att utvidga tillämpningsområdet för Kungl. Maj:ts beslut den 29 juni 1951 rörande småskollärares tjänstgöring på folkskolestadiet på sätt i motionerna angivits, dels ock att bemyndiga Kungl. Maj:t att för undvikande av ytterligare överskott av småskollärare hösten 1953 minska antalet intagningsavdelningar vid småskoleseminarierna utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit och företaga därav betingade förändringar i respektive avlöningsstater.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 237 och II: 138, i vad de avsåge undervisning i tredje klassen i skolor av A-form, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad departementschefen förordnat och med iakttagande av vad utskottet under punkten uttalat, från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av nämnda undervisning;

II. att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas till vidare från och med budgetåret 1953/54;

b) till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 4 200 000 kronor;

III. att motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga och i den mån de icke behandlats under I, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Bergh*, fru *Lindström* samt herrar *Arrhen*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde och *Kyling*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I och III hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 237 och II: 138, i vad de avsåge undervisning i tredje klassen i skolor av A-form, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att från och med budgetåret 1953/54 förordna om småskollärares övertagande av nämnda undervisning;

III. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga och i den mån de icke behandlats under I, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts.

Herr **ARRHEN** (h): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Bergh* vid punkten fogade reservationen.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON** (s): Herr talman! Jag skall inte säga många ord i denna debatt, men det är en sak som inte har blivit omnämnd som jag vill yttra några ord om.

Reservanterna hänger upp sitt yrkande på att småskollärrinneutbildningen nu inte är sådan, att den ger kompetens för att undervisa i klass 3. Det är naturligtvis sant som reservanterna säger, att den förstärkta utbildning av småskollärare, som riksdagen beslöt 1950, ännu inte kunnat komma till stånd. Men är verkligen den nuvarande småskollärrinneutbildningen så dålig att en lärare som genomgått småskoleseminarium inte

Ang. utvidgning av småskollärarnas tjänstgöringsområde.

skulle kunna undervisa i tredje klassen? Den utbildning, som småskollärarinnorna för närvarande får, är icke dålig utan tvärtom mycket god. Den, som tas in som elev i småskoleseminarium nu för tiden, måste ha minst realexamen eller motsvarande kunskaper. Såväl herr Bergh som herr Arrhén har ju vid olika tillfällen och i olika sammanhang uttalat sitt odelade förtroende för realexamen. Det är inte heller ovanligt att inträdes-sökande till småskoleseminarium kan till sina ansökningshandlingar foga ett studentbetyg och ofta ett gott sådant, ty det här finns studenter som verkligen helst vilja arbeta på lägstadiet inom skolväsendet.

Jag skulle också vilja påpeka att undervisningsövningarna i de nuvarande småskoleseminarierna omfattar de fyra första klasserna, alltså en klass utöver vad det här är fråga om, och metodikundervisningen omfattar också samma stadium. Man måste säga att en student, som går två år på ett folkskoleseminarium, har inte längre utbildning än en student, som går på ett småskoleseminarium. Visserligen föreskrives inte studentexamen, men, såsom jag sade nyss, förekommer det mycket ofta att vederbörande har studentexamen.

För övrigt har skolöverstyrelsen i dagarna till småskoleseminarierna skickat ut en skrivelse, däri föreslås en förstärkt undervisning inte bara i metodik och pedagogik utan också i vanliga läsämnen. Jag har mig bekant att detta kommer att föranleda seminarierna, åtminstone på de allra flesta håll, att exempelvis genom delade timmar i metodik eller andra ämnen få en förstärkt undervisning liksom man planerar en utökning av seminarieövningarna. Det har också talats om undervisning i studiecirkelform. De höjda anslag, som på denna grund har begärts av skolöverstyrelsen, har passerat statsutskottet utan några som helst invändningar.

Och det är väl ändå inte, om ni vill tänka efter ordentligt, så förfärligt märkvärdiga saker som förekommer i tredje klass. Det är inga nya ämnen egentligen. Orienteringsämnena geografi, naturlära

och historia förekommer alltså i form av hembygdsundervisning, och den matematik, som förekommer, är det väl ingen som tror, att icke en duktig småskollärarinna — det är ju bara fråga om sådana — behärskar och även kan undervisa i detta ämne.

Jag skall inte uppehålla kammaren längre. Jag vill dock tillägga — fastän det kanske egentligen inte hör hit — att det är ingen olycka för barnen att få behålla sin småskollärare i tre år. Jag tror för min enskilda del att det är för tidigt att byta lärare efter två skolår. Här är det ju visserligen bara fråga om ett provisorium. Men riksdagens beslut om en ny skolordning ger ju vid handen, att man anser att utbyte av lärare bör ske först efter tredje läsåret. Och vare sig skolutskottet eller skolkommisionen tog detta i luften, utan det finns både pedagoger och psykologer i facket, som är av samma mening.

Om man till äventyrs skulle fråga föräldrarna vad de tycker, tror jag att en mycket stor procent skulle önska, att deras barn fick ha kvar sina småskollärare även i tredje klassen. Naturligtvis finns det olämpliga småskollärare som föräldrarna helst skulle se att barnen sluppe ifrån men olämpliga lärare finns det ju på alla skolstadier.

Jag tror därför inte, herr talman, att det kommer att ske någon större orättvisa mot eller skada för de barn, som nu såsom ett provisorium, kommer att ha lägstadiets lärare även i tredje klassen. Jag tror inte heller, i motsats till fru Lindström, att det kan medföra någon pedagogisk katastrof eller någon större pedagogisk skada.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Efter den överläggning, som nyss ägt rum under punkt 197, kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag under nu förevarande punkt.

Herr ARRHÉN (h): Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till fru Sjöström-

Anslag till fria läroböcker i folkskolan m. m.

Bengtsson, att det förefaller mig möjligt, att det förhåller sig på det sättet, som hon säger. Vi får hjärtligt hoppas det. Vad jag anser har varit min uppgift här är endast att så koncist som möjligt erinra om riksdagens mening om dessa ting för två år sedan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Arrhén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 201, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Arrhén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 18.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 202—223.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 224.

Anslag till fria läroböcker i folkskolan m. m.

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt,

I. att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 8 840 000 kronor;

II. att motionerna I:137 och II:145 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I:137 av herr *Patrick Nilsson* m. fl. och II:145 av herr *Onsjö* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära sådan ändring av gällande författning, att skoldistrikt skulle äga besluta, huruvida med statsbidrag tillhandahållna egentliga läroböcker för folkskolans lärjungar skulle utlämnas som lån eller gåva.

Herr *NILSSON, PATRICK* (bf): Herr talman! Det har rätt och råder allttjämt en stor oklarhet bland skolmyndigheterna om hur kungörelsen nr 557/1951 rörande statsbidrag för tillhandahållande av fria läroböcker skall tolkas. Denna oklarhet i fråga om skoldistriktens rätt att besluta i enlighet med författningens bestämmelser har föranlett mig att tillsammans med några andra ledamöter av kammaren göra en framställning i ämnet.

Utformningen av författningens lagtext är sådan, att man har svårt att få en uppfattning om vad den åsyftar. Bestämmelserna tolkas därför olika inom olika skoldistrikt. Även inom den statliga skolans ledning är man oviss om hur författningen skall tolkas. Härigenom skapas svårigheter för skoldistrik-

Ang. intagningsåldern för manlig folkhögskoleelev.

ten när det gäller att besluta, huruvida folkskolans läroböcker skall få utlämnas såsom lån eller såsom gåva. Detta senare gäller vad man kallar egentliga läroböcker.

Statsutskottet har nu emellertid med sin skrivning klart angivit, hur författningen skall tolkas. Riksdagen har visserligen inte möjlighet att tolka författningsbestämmelser, men man kan måhända våga säga, att det av den skrivning, som utskottet har presterat, klart framgår, att skoldistrikt skall ha möjlighet att med bibehållen rätt till statsbidrag få bestämma, att böckerna skall utlämnas antingen såsom lån eller såsom gåva.

Jag ber, herr talman, att få uttala min tillfredsställelse över utskottets skrivning. Då jag anser att denna skrivning har åstadkommit full klarhet i denna fråga och att motionen därmed har vunnit sitt syfte, har jag icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 225—241.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 242.

Ang. intagningsåldern för manlig folkhögskoleelev.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkhögskolor: Understöd för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 6 750 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Svenson* m. fl. (I: 139) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hansson* i Önnarp och *Andersson* i Dunker (II: 154), i vilka hemställt, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla, att folkhögskolestadgan § 18 måtte få följande lydelse: »Elev vid folkhögskola skall — — — och före kursens slut hava fyllt 16 år.»

De åsyftade bestämmelserna i nämnda paragraf inneburo, att manlig elev skulle före kursens slut ha fyllt 18 år och kvinnlig elev 16 år, dock att, om särskilda skäl föreläge, manlig elev finge intagas vid tidigare ålder.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Vidkommande det i motionerna I: 139 och II: 154 gjorda yrkandet får utskottet framhålla, att, enligt vad utskottet inhämtat, frågan om intagningsåldern för folkhögskolornas elever samt vissa därmed sammanhängande spörsmål torde komma att närmare behandlas i det betänkande om folkhögskolans ställning och uppgifter, som inom en nära framtid är att förvänta från skolkommissionen (folkhögskoledelegationen). Vid sådant förhållande finner utskottet sig böra avstyrka bifall till det här ifrågasvarande, motionsvis framställda förslaget.

Utskottet hemställer alltså,

I. att riksdagen må till Folkhögskolor: Understöd för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 6 750 000 kronor;

II. att motionerna I: 139 och II: 154, såvitt här är i fråga, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Fru *SVENSON* (bf): Herr talman! Under denna punkt har jag tillsammans med ett par andra ledamöter av kammaren väckt en motion, där vi velat påvisa önskvärdheten av att pojkar, i likhet med vad förhållandet nu är för flickor, ges rätt till inträde i folkhögskolorna under förutsättning att de före kursens avslutande fyllt 16 år. Åldersgränsen för pojkar är nu som bekant 18 år.

Folkhögskolan anses ju i första rummet vara en bildningsskola, och eleverna bör av den anledningen ha uppnått mognare ålder. Emellertid tillåter folkhögskolestadgan, såsom jag tidigare sagt, att flickor vinner inträde redan vid 16 års ålder, detta inte minst av det skälet att folkhögskolan numera också erkännes som utbildningsskola på så sätt, att

de flickor, som genomgått två kurser vid folkhögskola, har möjlighet att vinna inträde vid seminarier, sjuksköterskeskolor och vissa andra läroanstalter. Inte minst på landsbygden finns det många ungdomar, som inte har möjlighet att genomgå realskola och gymnasium men som dock har sådan läggning och begåvning, att de bör få tillfälle till fortsatt utbildning. Och då den undervisning, som eleverna vid en folkhögskola kommer i åtnjutande av är sådan att den mycket väl kan lägga grunden för inträde i högre läroanstalter, kan det väl inte vara riktigt att pojkarna skall vara hindrade från att börja denna utbildning, tills de fyllt 18 år.

Utskottet har vid sin behandling av motionen kommit fram till ett avslagsyrkande. Motiveringen är att skolkommissionens folkhögskoledelegation med det snaraste kommer att framlägga ett betänkande angående folkhögskolans ställning och uppgifter. Till denna utskottets motivering vill jag bara uttrycka den förhoppningen, att skolkommissionens folkhögskoledelegation kommer att beakta de synpunkter, som vi motionärer i denna vår motion framfört.

Häri instämde herr Nilsson, Bror.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Utskottet har ju anfört, att skolkommissionens förslag beträffande folkhögskolorna är att förvänta.

Men därutöver skulle jag vilka säga, att skolkommissionen mycket ingående har behandlat just frågan om intagningsåldern. Om man skall hålla sig på historisk grund, var det väl så, att folkhögskolan tillkom för viss kunskapsmeddelese till något mera mogen ungdom.

Fru Svenson säger, att åldersgränsen 18 år för pojkar är för hög, om de vill erhålla grundutbildning i folkhögskolan för att sedan gå vidare. Där vidrör fru Svenson en mycket öm punkt vad gäller hela folkhögskoleväsendet. Det är ju så, att man inte har velat göra våra folkhögskolor till förberedande läroanstalter. Folkhögskolorna skulle ta sikte på den

mera mogna ungdomen. Det är egentligen på den punkten som idéerna bryts, och det skulle förvåna mig mycket, om skolkommissionens folkhögskoledelegation framlägger ett förslag, som skulle innebära att vår gamla hederliga folkhögskola förändras till någon sorts preparandkurs för andra utbildningsgrenar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 243—246.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 247.

Anslag till läroanstalter för blinda.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Läroanstalter för blinda: Omkostnader för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 301 900 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av fröken Liljedahl m. fl. väckt motion (II: 299), vari hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta uppräknade anslagsmedlen till beklädnad för elever vid Tomtebodas blindinstitut med 3 500 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Carlqvist m. fl. (I: 244) och den andra inom andra kammaren av fru Svedberg m. fl. (II: 262), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte bevilja av skolöverstyrelsen i dess riksdagspetita begärt anslag till fickpengar åt elever vid blindskolorna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna II: 299 samt I: 244 och II: 262, samtliga dessa motioner såvitt här vore i fråga, till Läroanstalter för blinda: Omkostnader för budgetåret

Anslag till textilinstitutet i Borås.

1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 310 700 kronor.

Herr LUNDGREN (h): Herr talman! Den obligatoriska blindundervisningen i vårt land infördes år 1896 och utövas numera vid blindinstitutet i Tomtebodas. Emellertid fordrar ju blinda barn god tillsyn och en mot deras ålder svarande omvårdnad. För barn, som saknar lämpliga hem, fanns det tidigare i Nynäshamn ett under direktionen för blindinstitutet i Tomtebodas lydande barnhem, där barn i åldern 2—6 år mottogs. Sedan flera flyttades detta barnhem till Tomtebodas blindinstitut, men denna verksamhet nedlades 1945.

Jag vill begagna detta tillfälle, herr talman, att uttala mitt beklagande över att man numera inte har den möjlighet att sända blinda barn ifrån en del hem till en institution, som förut fanns i Nynäshamn respektive Tomtebodas. Det föreligger en utredning om barnhem för blinda, men denna utredning har ännu inte lett till något beslut. Jag vill, herr talman, endast uttala en förhoppning, att statsmakterna snart måtte besluta om återupprättandet av barnhem för blinda barn.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 248—286.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 287.

Anslag till textilinstitutet i Borås.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 88 200 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckt den ena inom första kammaren av herr *Magnusson* m. fl. (I: 134) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. (II: 151), i vilka hemställts, att riksdagen måtte till

Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 116 920 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 134 och II: 151, till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 88 200 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Hesselbom*, *Arrhén*, *Magnusson* och *Kylling*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 134 och II: 151, till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 116 900 kronor.

Herr MAGNUSSON (h): Herr talman! Den reservation, som vid denna punkt föreligger, sammanfaller med den motion, som jag jämte några andra ledamöter har väckt. I reservationen yrkas, att anslaget till textilinstitutet i Borås för nästa budgetår skall uppräknas med 28 700 kronor utöver de 10 700 kronor, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag ber att få åberopa, att överstyrelsen för yrkesutbildning föreslagit en uppräknings med 67 200 kronor. Vi har sålunda i våra krav gått betydligt under vad yrkesskolöverstyrelsen föreslagit.

Det kanske kan anses, att förevarande motion är något lokalbetonad, emedan det är riksdagsmän från Älvsborgs län, representerande olika partier, som här framfört detta yrkande. Jag vill emellertid åberopa, att detta är en fråga, som rör hela landet, då textilindustrin och konfektionsindustrin ju sysselsätter synnerligen många personer och är en av de allra största industrigrenarna i vårt land. Jag ber också att få påpeka, att ungdomar från hela landet söker in på

detta textilinstitut, och under den senaste tioårsperioden har antalet intagna från kretsar utanför Älvsborgs län uppgått till över hälften.

Det mest angelägna är, att textilinstitutet får någon huvudman. Redan 1948 förklarade sig Älvsborgs läns landsting berett att åtaga sig detta huvudmannaskap, och detta har meddelats i en skrivelse till ecklesiastikdepartementet. Dåvarande ecklesiastikministern ville emellertid inte gå med på det förslag, som då framlades, och frågan överlämnades till 1948 års tekniska skolutredning. Jag vill framhålla att det är nödvändigt att denna huvudmannafråga ordnas, och jag skulle, eftersom vi har ecklesiastikministern närvarande här i kammaren, vilja rikta en allvarlig uppmaning till honom att bryta ut denna fråga ur utredningen och ordna det så, att vi får en huvudman för skolan.

Nu föreslår visserligen Kungl. Maj:t att det underskott, som har uppstått på verksamheten till och med år 1952, skall täckas av statsmedel. Detta är nog gott och väl, men staten vill inte vara med om att fullfölja den gamla kostnadsfördelning, som har tillämpats sedan någon gång på 1860-talet. Utskottet hänvisar till att de belopp, som inte kan utgå i form av statsanslag, skall tas på annat håll. Jag ber att få påpeka att Borås stad har tillhandahållit lokaler och anslagit ett belopp av 1 375 000 kronor för ombyggnaden av institutets lokaler. Landstinget har fullföljt sina åtaganden och beviljat det anslag, som på det ankommer. Det är endast staten, som nu inte vill vara med och betala de ökade kostnader som har uppstått på grund av inflationen. Vi har mycket svårt att förstå, varför inte också staten skall ta konsekvenserna av de fördyringar som skett. Elevavgifterna vid skolan är ganska stora, mellan 425 och 525 kronor, och det kan väl inte vara rimligt att öka dessa.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som föreligger på denna punkt.

I herr Magnussons yttrande instämde herrar *Karl Johan Olsson (s)*, *Bror Nils-*

Anslag till textilinstitutet i Borås.

son (bf), *Hesselbom (s)*, *Björck (fp)*, *Niklasson (bf)* och *Boo (s)*.

Herr NÄSSTRÖM: (s): Herr talman! Det är glädjande att få se en hel länsbänk så där samfällt säga upp och slå vakt om en skola. Det vore ännu mer glädjande, om dessa herrar, av vilka jag förmodar en del är med i landstinget, skulle kunna utverka ett högre bidrag för denna skola från landstinget.

Jag har haft nöjet att titta på skolan vid ett tidigare tillfälle, och jag fick den uppfattningen att det är en mycket förnämlig skola, förlagd till den bygd, där den bäst tjänar sitt ändamål. Jag förmodar, att det visade inresset skall omsättas i praktiskt handlande såväl av landstinget som av Borås stad. Kungl. Maj:t har höjt detta anslag i år med 10 700 kronor, vilket jag förmodar betyder en ökning på 13, 14 procent. Det kan tyckas vara ett litet belopp, men jag tror inte att vi har haft råd att höja alla anslag med denna procentsats.

Vi har behandlat denna fråga mycket noga i avdelningen, och vi var fullt överens om att det är en förnämlig undervisningsanstalt. Det är ingen diskussion om den saken, men vi anser att det t. ex. från industriens sida skulle kunna visas ett ännu större intresse för skolan. Vår textilindustri har ett relativt begränsat geografiskt omfång. Runt om och i Borås är den alldeles särskilt väl företrädd. Vi tror, att man med god vilja från industriens, statens, landstingets och Borås stads sida skall kunna fortsätta att driva denna i och för sig utomordentligt anstalt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MAGNUSSON (h): Herr talman! Gentemot herr Näsström vill jag säga, att så länge man inte löst frågan om huvudmannaskapet, så måste staten betala. Det visar sig också därav, att man inom utskottet ansett det vara nödvändigt att täcka de förluster som tidigare uppstått, och förmodligen måste man ett kommande år täcka de förluster som nu uppstår.

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

När man löst frågan om huvudmannaskapet, kan man på nytt börja diskutera fördelningen, men att industrien som sådan skall sköta den högre utbildningen, har jag svårt att förstå. Varför skall man lasta den högre yrkesutbildningen när det gäller detta område på industrien, när staten beträffande allra andra näringsgrenar har åtagit sig att sköta den högre utbildningen?

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Det som herr Magnusson sade sist är väl inte alldeles riktigt. Det är riktigt, om man gör en skarp avgränsning och har en enhetlig uppfattning om vad som är högre och lägre utbildning, men annars är det väl så, att såväl hantverket som småindustrien på ett markant sätt lämnar bidrag till olika skolor.

Vad beträffar huvudmannaskapet skall jag inte yttra mig i detalj på denna punkt, men det vanligaste är väl ändå att de lokala myndigheterna ordnar huvudmannaskapet och sedan går till staten och begär bidrag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Magnusson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 287, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 288—307.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 308.

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 45 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Göransson m. fl. (I: 143) och den andra inom andra kammaren av herr Hallén m. fl. (II: 306), i vilka hemställes, att riksdagen måtte besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående statsbidrag till hemgårdsföreståndares lön ävensom angående pensionsrätt och lönetursberäkning för dem, dels ock att öka det för budgetåret 1953/54 å åttonde huvudtiteln uppförda anslaget Bidrag till verksamheten vid hemgårdar från 45 000 kronor till 150 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 143 och II: 306, i vad de avsåge anslagets storlek, till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 45 000 kronor;

II. att motionerna I: 143 och II: 306, i vad de avsåge den i motionerna begärda utredningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Arrhén, Malm-borg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, *Widén* och *Hoppe* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 143 och II: 306, i vad de avsåge anslaget storlek, till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 150 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 143 och II: 306, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående statsbidrag till hemgårdsföreståndares lön ävensom angående pensionsrätt och lönetursberäkning för dem.

Herr **OHLON** (fp): Herr talman! Det fråga det nu gäller rör anslag till verksamheten vid våra hemgårdar. Kungl. Maj:t har här ökat anslagsäskandet från 35 000 kronor i fjol till 45 000 kronor i år. Detta är, som alla förstår, ett försvinnande litet belopp i förhållande till de behov som inställer sig. Jag vill nämna, att det i Göteborg nyligen har gjorts en utredning över vad kostnaderna för ungdomens skadegörelse förra året gått till för återställande av ödelagda gräsmattor, nedbrutna blomsterrabatter, krossade gatlampor, sönderbrutna parkbänkar o. s. v., och summan var omkring 1 miljon kronor. I år visar statistiken på ett nytt rekord. Ungdomen måste synbarligen omhändertas.

Nu kan man ju säga, att om staden vill ta hand om sin ungdom, är det stadens egen sak, och det är alldeles riktigt. Det har inte lyckats kommunen att få byggnadstillstånd för ungdomsgårdar i den utsträckning som kommunen har velat, men det finns andra kommuner, som inte är i det ekonomiska läget, att de själva kan ordna hemgårdar för sin ungdom, och det är framför allt de kommunerna som här kommer i åtanke.

Det har nu väckts en motion om att anslaget skulle ökas ifrån det av Kungl. Maj:t äskade på 45 000 till 150 000, och

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

därutöver har det begärts att statsbidrag måtte lämnas till hemgårdsföreståndarnas pension. För att göra ärendet mera aptitligt för riksdagens ledamöter har reservanterna kommit överens om att avstå från den hemställan som finns under punkt II i klämman och åtnöja sig med att i anslutning till motionerna, i vad de avser anslaget storlek, hemställa om ett anslag på 150 000 kronor.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till punkt I i reservationen men däremot inte till punkt II.

Fru **LINDSTRÖM** (s): Herr talman! Detta bidrag till hemgårdarna diskuteras här varje år, och anslaget har också långsamt segat sig uppåt i storleksordning. 1952 var det 30 000 kronor, innevarande budgetår är det 35 000, och Kungl. Maj:t och utskottet föreslår nu, att det nästa budgetår skall bli 45 000 kronor. Reservanterna vill emellertid ha 150 000 kronor här på ett bräde. Ja, om det funnes tillräckligt med pengar i statskassan, ville vi det allesammen. Inga delade meningar föreligger ju om hemgårdarnas nytta och betydelse. De ger ett gott fritidsinnehåll åt ungdom från trångbodda hem, som inte har utrymme hemma för skrymmande sysselsättningar i kamraters lag, slöjd och spel och sådant, och som inte hör till de verkligt föreningsaktiva, som återfinns på föreningslivets möten och i dess samlingslokaler. Hemgårdarna borde vara dels flera och dels bättre rustade med ungdomsledare och sysselsättningsmateriel, och det är inget tvivel om att de skulle behöva mycket pengar. Men den nytta de gör kommer ju främst kommunerna till godo, och utskottet menar att kommunerna får väl satsa litet mer pengar till hemgårdsverksamheten, om den har ekonomiska svårigheter att dras med.

Jag tror att detta är riktigt, och med all sympati för reservanternas önskemål får jag hemställa om bifall till utskottets förslag.

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

Herr GÖRANSSON (fp): Herr talman! För mig ter sig hela frågan om anslag till hemgårdarna som intimt sammankopplad med våra aktuella ungdomsproblem. Vi har där stora svårigheter att övervinna. Urbaniseringen och den osäkerhet och ovisshet, som vår generation lever i, har gjort det mycket svårare för ungdomen att leva än det var tidigare. Man märker bland de politiska partiernas ungdomsföreningar ett växande intresse för ungdomsproblemet. De vädjar på olika sätt till riksdagen och till sina egna partiledningar att vidta åtgärder för att få ett förbättrat tillstånd. Men jag måste säga — med citerande av fru Lindströms uttryck, att detta anslag segat sig upp — att nog är det förfärligt trögt när det gäller att få fram något positivt, t. ex. ökade anslag till hemgårdsverksamheten, fastän alla tycks erkänna att den är mycket betydelsefull. Man säger att kommunerna skall hjälpa till. Ja, kommunerna lär nu enligt en sammanställd statistik lämna närmare 1 miljon kronor till hemgårdarna, medan staten nästa år skall lämna 45 000 kronor till verksamheten. Jag tycker inte att man med fog kan klandra kommunerna för att de visat för litet intresse i denna sak, men däremot att man från hemgårdarnas sida kan med skäl säga sig, att staten väl ändå också här borde ha ett intresse att bevaka.

Om jag tänker på de hemgårdar, som är verksamma här i Stockholm och på andra håll, vet jag av erfarenhet att de tar hand om ungdom, som har fått villkorlig dom eller på annat sätt ställts under övervakning. Dessa ungdomar dras därigenom in i en kontakt och gemenskap, som är av stor betydelse för att hålla dem uppe. Staten delar med kommunerna ansvaret för en hel del uppfostringsinstitutioner. Folkhögskolorna får t. ex. bidrag från staten. Jag tycker då, att det vore alldeles på sin plats, ifall man, när det gäller att lösa de brännande fritidsproblemen för ungdomen, verkligen såge till, att man uppmuntrade hemgårdsrörelsen, som bygger på goda och ibland förnämliga krafter och som dessutom är en rörelse, som i hög grad präglas av frivillighet.

Vi läser i tidningarna till vårt morgonkaffe om alla misslyckanden inom ungdomsvärlden i form av brott, om razzior av polisen o. d., men vi läser litet eller intet om den verksamhet, som bedrivs i det tysta av de uppbyggande krafter, som verkligen sätter in energi för att hjälpa unga människor. Sådana krafter äro verksamma inom hemgårdarna. Det skulle anstå och hedra riksdagen, om riksdagen äntligen ville övervinna sin tröghet på denna punkt. Vi har år efter år talat om denna sak. Under de fem eller sex år jag varit i riksdagen, har detta anslag segat sig upp bara från 30 000 till 45 000 kronor. Det går alltså framåt, men det går odrägligt långsamt!

Lägg märke till hur man i den allmänna diskussionen påpekar, att det måste tas krafttag, att vi äntligen måste hjälpa ungdomen till att få hyggligare och drägligare förhållanden på fritiden. När nykterhetskommittén publicerade sitt betänkande med förslag om att avskaffa motboken, sades det att man samtidigt måste göra åtskilligt för att rusta upp nykterhetsvården och verksamheten bland ungdomen, lära den bättre vanor, söka sig till gott umgänge o. s. v. Jag såg vidare i dag en tidningsnotis om att socialstyrelsen har planer på att försöka göra barnavårdsnämnderna i kommunerna till någon sorts centralorgan för ungdomens fritidssysselsättning. På alla håll är man alltså på det klara med problemet och dess storleksordning, men när sedan frivilliga krafter, som står till förfogande, begär ekonomiskt understöd, säger man antingen: »Vi måste vänta och se vad det kan bli av ungdomsvårdskommitténs stora förslag i sju betänkanden», eller också har man något annat att komma med, t. ex. det som åberopas i dag, att vi får tänka på att kommunerna bör visa större villighet att uppoffra sig, att ge pengar för verksamheten. Detta är de obotfärdigas förhinder. Så svårt och bekymmersamt som läget för närvarande är inom ungdomsvärlden, inte minst för de unga själva, står man inte till svars med att bara hänvisa till det statsekonomiska läget; något mer måste göras.

Vi skall inte inbilla oss att vi löser ungdoms- eller nykterhetsproblemen enbart genom ingripanden i form av frihetsberövanden, tillsyn eller övervakning. Det för en bit fram men inte så långt som vi önskar. Vi måste, särskilt i storstäderna, söka få till stånd sådana träffpunkter eller centraler, dit föreningslös, rotlös och missmodig ungdom kan söka sig för att verkligen komma in i en mänsklig gemenskap.

Kammarens ledamöter tycker kanske att det är tjugigt att hålla på med detta år efter år. Jag erkänner att man inte tycker att man har några direkt nya argument att komma med. Men från hemgårdarnas sida kan å andra sidan sägas, att det är rätt tjugigt att ständigt möta detta avslag år efter år, inlindat i en formulering av största vänlighet men där man förklarar att det med hänsyn till statens iråcade ekonomiska belägenhet inte finns någon möjlighet att, hur gärna man än vill, göra något vidare. Dessa människor, som har hand om hemgårdarna och som jag haft en del samarbete med, arbetar under ovissa förhållanden. De dras med ekonomiska bekymmer och får alltid, när de gör upp budgeten för ett år, räkna med ett underskott, om vars täckande de på förhand inte kan säga något. Sådant måste irriterar. Jag tycker att man egentligen nu borde ha hunnit så långt — så mycket som ungdomsvården debatterats och så mycket som det har talats om att det bör göras en allmän upprustning för att hjälpa ungdomen — att man kunde ta det sista steget genom att ge hemgårdarna det anslag på 150 000 kronor, som begärts i motionen.

Jag ber att få ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr Ohlon.

Häri instämde fröken *Andersson* (h) sam herrar *Nerman* (s), *Sunne* (fp), *Osvald* (fp) och *Arrhén* (h).

Herr **NÄSSTRÖM**: (s): Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort.

Andra kammaren har tagit utskottets förslag med mycket stor majoritet, och jag tror att det väl blir samma resultat

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

här. Ingen har väl ändå förnekat betydelsen av denna verksamhet. Å andra sidan är den väl en typisk storstadsföreteelse.

Motionärerna själva säger, kanske litet ironiskt, att 40 000 kronor skall fördelas på 37 hemgårdar. Det blir alltså något över 1 000 kronor på varje. Är det troligt att det spelar någon avgörande roll för dessa hemgårdars vara eller inte vara, om de får 1 000 kronor eller det tredubbla? Så är det väl ändå inte.

Vi hade för en tid sedan en diskussion om flykten från landsbygden. Då fördes olika synpunkter fram på dessa ting, bland annat på den anhopning av folk som uppstår i städerna. Vad leder den anhopningen till? Bland annat medför den att skatteunderlaget i städerna, framför allt de större, blir flera gånger så stort per invånare som det skatteunderlag som finns i landsbygdskommunerna. Det är ingenting att göra åt den saken, den är en naturlig företeelse. Men är det inte då en lika naturlig företeelse att man, när man från landsbygden har dragit bort dessa inkomstskällor, försöker att med egna medel undanröja de värsta olägenheterna som uppstår genom denna massanhopning av människor? Jag måste fråga min vän herr Göransson, om han anser det riktigt att människor i Lillhärda, Hietaniemi eller någon annan kommun skall bidra till dessa hemgårdar i Stockholms stad. Jag för min del kan inte anse det. Jag är fullt medveten om betydelsen av dessa hemgårdar, men vi får väl ändå skilja litet på vad som är allmänna ändamål för hela landet och vad som är typiska storstadsföreteelser.

Herr Ohlon nämnde här att man i Göteborg har uppskattat den skadegörelse, som pojkar i viss ålder har åstadkommit, till någonting på en miljon kronor. Jag har ingen anledning att tro att inte herr Ohlons siffror är riktiga, men om så är undrar jag: Skulle inte Göteborgs stad förtjäna ekonomiskt på att anslå mera medel till hemgårdarna, om man tror att dessa har så stor betydelse för att nedbringa ungdomsbrottslig-

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

heten. Jag tycker att det skulle vara en god affär att gå in för det systemet.

Jag har stor respekt för hemgårdarna och för de människor som sysslar med dessa ting, men jag tror ändå att vi får gå fram litet försiktigt när vi beviljar anslag. Det kan inte vara riktigt att man utan vidare ökar anslagen med ett par tre hundra procent. Här har ju visats förståelse för denna rörelse så till vida som man har ökat anslaget något varje år, men jag undrar, om det jättekliv, som man här önskar ta, är väl avvägt mot andra behov som vi kan ha.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OLSSON, KARL JOHAN (s): Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga därför att jag har haft tillfälle att under flera år följa verksamheten vid en hemgård i en tämligen stor stad. Dock vill jag för undvikande av missförstånd säga att det varken rör sig om Stockholm eller Göteborg. Därmed vill jag också ha sagt att detta inte bara är ett storstadsproblem, utan ett problem även för städer av betydligt mindre dimensioner än dessa två.

Jag har haft tillfälle att lägga märke till den stora idealitet, den stora arbetsvilja och de stora uppoffringar som har visats av en hel del människor, vilka annars i likhet med många andra skulle ha kunnat slå sig till ro och säga att det är statens och kommunernas skyldighet att sköta denna uppgift. De har ändå gjort det yttersta för att åstadkomma någonting värdefullt för samhället av dessa hemgårdar. Jag har ofta haft möjlighet att se, hur de ungdomar, som samlats i hemgårdarna och som annars många gånger skulle ha varit tämligen rotlösa, har funnit ett hem i dessa gårdar och genom dem kommit att intresseras för ideella och andra samhällsliga uppgifter.

Jag skall inte trötta kammaren med att närmare gå in på de stora ungdomsproblem som existerar i våra tätorter. Dem kan vi läsa om i nästan varje tidning vi öppnar. Jag har så mycket mind-

re anledning att göra det, som det ju både föregående år och i år av andra talare har pekats på förefintligheten av sådana problem. Jag vill bara rent allmänt säga att det nog förhåller sig på det sättet, att dessa hemgårdar fyller en oerhört stor uppgift, och det skulle vara önskvärt att de kunde fylla en ännu större uppgift än de gör i dag.

Till detta skulle jag vilja lägga, att vi alla naturligtvis är väl medvetna om de statsfinansiella svårigheterna och nödvändigheten av att spara i de statliga utgifterna. Vi, som tillhör regeringsunderlaget, har självfallet en mycket stark känsla för detta. Vi brukar också i allmänhet rösta med Kungl. Maj:t när det gäller anslagsfrågor. Det är dock självklart att man inte kan avhända sig rätten och möjligheten att i en och annan fråga hysa en annan uppfattning än Kungl. Maj:ts regering. I denna fråga anser jag mig verkligen ha fog för att inta en annan ståndpunkt.

Jag skulle också vilja säga att sparsamhet är bra, men man kan spara på två sätt, och det är inte alltid säkert att det är den bästa sparsamheten att hålla ett anslag nere så mycket som möjligt. Jag tror i varje fall inte att det är rätta sparsamheten på det här området. Det är möjligt att man medelst de tämligen blygsamma belopp, som reservanterna här föreslår åt hemgårdarna, skulle kunna åt både kommunerna och statsverket spara betydligt större belopp, kanske mångdubbelt större, även om de inte kan redovisas i denna riksdagsdebatt.

Frågan om huruvida det ankommer på kommunerna eller staten att stödja denna verksamhet, anser jag vara tämligen underordnad. Staten och kommunerna är i båda fallen samhället, och såvitt jag kan förstå ligger det i bådas intresse att så mycket som möjligt försöka ordna det trivsamt för den mer eller mindre rotlösa ungdom som finns i olika bygder och på olika orter här i landet.

De iakttagelser jag har gjort under de år jag haft tillfälle att följa verksamheten gör alltså att jag ser betydligt mera positivt på denna fråga än

utskottet, och jag kommer för min del att biträda herr Ohlons yrkande.

I detta anförande instämde herr *Sten* (s).

Herr **GÖRANSSON** (fp): Herr talman! Det är inte betydelselöst, om hemgårdarnas anslag höjes från 45 000 kronor till 150 000 kronor. I senare fallet skulle ledarna för hemgårdsverksamheten kunna befrias åtminstone till en del från det arbete som består i att genom vädjanden till enskilda och företag försöka skaffa fram de pengar som behövs.

Jag anser att detta är en verksamhet som ligger lika mycket i landsbygdens intresse som i städernas. Det måste ändå för landsbygdsföräldrarna vara tröstande och lugnande, om de vet, att det finns sådana här kontaktcentraler i storstäderna. Föräldrarna ängslas ju ofta, när de skickar i väg sina barn till de stora städerna. De är rädda för att barnen inte skall finna något ställe, där de kan slå rot, och de vill att barnen får ett umgänge som hjälper dem att hålla sig uppe.

När jag tänker på de belopp, som ges ut på anstaltsvård här i landet — en ung människa som kommer in på anstalt kostar det allmänna 9 000 å 10 000 kronor om året — tycker jag att diskussionen, om det är staten eller kommunen som skall betala, ter sig, såsom det redan blivit sagt, som rätt underordnad. Här gäller det 45 000 kronor, som vi vill höja till 150 000 kronor. Med tanke på allt vi lägger ned till exempel på anstaltsvård kan det vara skäl att pröva vart man kommer, om man mera energiskt sätter in sina ansträngningar på en förebyggande vård — att genom goda fritidsanordningar förebygga det första brottet eller förebygga återfall i brott hos dem som kommit ut från anstalt.

Herr **OHLON** (fp): Herr talman! Jag skulle vilja tacka landshövding Olsson för den varma vädjan som han riktade till kammarens ledamöter.

Det är väl ändå orimligt att resonera

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

så, som herr Näsström gjorde: anslaget var i fjol 35 000 kronor, och nu föreslås det höjt till 45 000 kronor, vilket gör så och så många procent. Vidare säger han, att om anslaget skulle höjas ända upp till 150 000 kronor skulle det bli en orimlig procentuell höjning.

Det beror ju helt och hållet på vilken utgångssiffra man har. Den nuvarande siffran är abnormt låg. Vi får betänka, att de pengar som anslås skall fördelas på bortåt ett fyrtiotal hemgårdar. Det blir inte mycket per hemgård.

Jag kan hålla med herr Näsström om att storstäderna kan väsentligen klara dessa uppgifter själva. Men herr Näsström känner lika väl som jag till att det har funnits någonting som heter byggnadsreglering, och det har inte varit så lätt för kommunerna att ordna denna sak, ens när anslag funnits att utnyttja.

Det klankas på nutida ungdom jämt och ständigt. Jag tror att det är alldeles felaktigt att göra det. Det är vi äldre som har ansvaret för hurudan ungdomen kommer att bli. Ungdomen blir vad vi gör den till.

Herr **NÄSSTRÖM** (s): Herr talman! Jag har litet svårt att förstå den siste ärade talarens resonemang, när han säger att det har funnits någonting som heter byggnadsreglering och att man därför inte kunnat göra vad man velat. Det är alltså inte pengarna som det har varit brist på, utan svårigheten har bestått i att få byggnadstillstånd. Men om det inte har berott på pengarna, stärker detta mig i min uppfattning, att de stora tätorterna kan klara denna sak.

Men jag tror inte riktigt att det har berott på byggnadstillstånden att man inte har fått så många hemgårdar. Vi skall ändå se denna sak såsom den verkligen ligger till.

Herr Göransson säger, att vår anstaltsvård kostar omkring 10 000 för varje intern. Det är nog riktigt. Men jag vill då erinra herr Göransson om att vi i statsutskottet många gånger har opponerat oss mot dessa kostnader. Man skall inte som bevis åberopa, att en viss sak kos-

Anslag till verksamheten vid hemgårdar.

tar så och så mycket och att man kan göra något annat för en billigare penning. Jag tror att vi får gå båda vägarna: försöka nedbringa kostnaderna för anstaltsvården och försöka se till, att vi gör allt vad som kan göras även på detta område.

Vi har inte haft några delade meningar om hemgårdarnas betydelse. Vad vi här diskuterar är ju kostnadernas fördelning mellan stat och kommun. Det är väl ändå inte alldeles riktigt, såsom herr K. J. Olsson säger, att det är en både statlig och kommunal angelägenhet. Riktigheten av denna sats är så till vida begränsad, att det är en statlig och kommunal angelägenhet bara i de kommuner där man har hemgårdar.

Jag skulle önska att vi hade haft mycket mera pengar till förfogande än vi har haft i år, när vi behandlat alla de olika frågorna i den lunta som jag tidigare uppvisat. Många av dem är angelägna frågor, som vi måst ställa oss avvisande till. Jag tror jag kan försäkra, att det är minst lika angelägna saker som vad det nu är fråga om. Det bör väl inte vara tillfälligheter, som avgör huruvida riksdagen bifaller den ena eller andra framställningen, utan man bör väl ha en enhetlig bedömningsgrund över hela fältet. Jag utgår ifrån att regeringen haft det. Den har försökt att väga de olika anslagskraven mot varandra och kommit fram till ett visst resultat. Då kan jag för min del inte så där framt säga, att vi bör öka ett anslag med 300 procent, ett annat kanske med 5 eller 6 procent. Jag tror inte det är riktigt.

Jag vill inte för ett ögonblick förneka nyttan och behovet av dessa hemgårdar, men det är inte den saken vi resonerar om nu. Här är det fråga om ett anslagskrav och om en skäligen avvägning av kostnaderna mellan stat och kommun. Det har uppgivits att vi har 37 hemgårdar — men hur många kommuner har vi? Det är obestridligt att hemgårdarna finns i de större samhällena, och jag tror att dessa större samhällen med sitt i regel goda skatteunderlag kan ordna denna sak, i varje fall inom ramen av det belopp som det här är fråga om.

Herr OLSSON, KARL JOHAN (s): Herr talman! För undvikande av alla missförstånd bör jag kanske poängtera, att jag aldrig åsyftat att kommunernas skyldigheter härvidlag skulle överflyttas på staten. Jag vet att denna verksamhet gagnar både stat och kommun, och den är så betydelsesfull, att den behöver utvidgas och intensifieras. Där finns utrymme både för kommunerna och staten att göra en insats.

Jag vet att kommunerna på sina håll, och även enskilda, gör ganska mycket för hemgårdarna. Skulle denna verksamhet bara ha bedrivits med de anslag, som staten hittills har beviljat, så skulle det vid det här laget över huvud taget inte finnas någon hemgårdsverksamhet i detta land.

Herr GÖRANSSON (fp) kort genmäle: Herr talman! Som ett kort genmäle till herr Näsström vill jag säga, att ett sätt att få ned vårdkostnaderna för anstalterna är att minska antalet fall som blir omhändertagna. Det är min uppfattning, att om vi skulle kunna få till stånd ett nät av människor och institutioner, som utan bemyndigande att vidtaga några tvångsåtgärder kunde erbjuda en god miljö åt dem, som är rotlösa och hemlösa, har vi där en väg, på vilken vi skulle kunna komma fram till en minskning av asocialitet och brottslighet. Den vägen har nykterhetskommittén pekat på när den uppmanat staten att nu vidtaga en upprustning i enlighet med ungdomsvårdskommitténs betänkande. Vill man genomföra den upprustningen kommer det att kosta mångfaldigt mycket mera än vad vi motionärer har begärt i dag.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Till herr Göransson vill jag säga, att jag helt och fullt håller med om att strävandena att minska internernas antal är ett sätt att nedbringa kostnaderna, och ett mycket bra sätt. Ett annat sätt är emellertid att vi försöker minska kostnaderna för dem som vi tyvärr måste omhänderta.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vartdera av de båda momenten av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i angivna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 308 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den vid punkten anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. II hemställt.

Punkterna 309—354.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 355.

Om anslag till Institut Tessin i Paris.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Lindström* (I: 72) och den andra inom and-

Om anslag till Institut Tessin i Paris.
ra kammaren av herr *Edberg* m. fl. (II: 97), hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja ett anslag på kr. 33 900 till Institut Tessin för att säkerställa institutets existens och fortsatta utveckling.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anført:

»Utskottet — som inhämtat att den i motionerna I: 72 och II: 97 berörda, av Tessinsällskapet gjorda ansökningen om statsbidrag till Institut Tessin i Paris alljämt är beroende på Kungl. Maj:ts prövning — har icke ansett sig böra tillstyrka bifall till motionerna. Utskottet hemställer alltså, att motionerna I: 72 och II: 97 icke må av riksdagen bifallas.»

Reservation hade anmälts av fru *Lindström*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Fru **LINDSTRÖM** (s): Mitt namn återfinns på en blank reservation under denna punkt. Det betyder inte att jag kommer att ställa något yrkande om bifall till den motion, som utskottet avstyrker och som jag är engagerad i, utan reservationen står där uteslutande för att markera att i utskottet fanns och finns ett intresse för att Institut Tessin får ett statsbidrag, som inte stannar vid en halvmesyr eller en tredjedelsmesyr och som inte ges så sent att Tessininstitutets verksamhet kommer allvarligt i farozonen.

Institut Tessin i Paris är en skapelse av enskilt initiativ, av konstnärligt intresse, av sakkunskap långt utöver det vanliga, av personlig duglighet och hur mycket pekuniära uppoffringar som helst av licentiat Lundberg, som är institutets föreståndare. Institutet är den samlande punkten för svenska konstnärer i Paris, dess konstsamlingar värderas nu till en kvats miljon kronor. Institutet har i skrivelse till regeringen förklarat sig berett att överlämna dessa sina tillgångar till svenska staten, om staten i gengäld ikläder sig ansvaret för ett anslag på cirka 34 000 kronor om året till institutets verksamhet.

Motionärerna hoppas att denna fråga skall kunna lösas, så att institutet får de

Sammanjämningsförslag ang. landstingens vårdbidrag till karolinska sjukhuset m. m.

pengar det behöver för att klara sin verksamhet framdeles. Det är allt jag har att säga i denna punkt.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Med anledning av det yttrande som vi nyss har hört vill jag säga, att vi i ecklesiastikdepartementet, såsom fru Lindström upplyste, har liggande en anhållan från ifrågavarande institut att få ett statsbidrag. Frågan är ännu inte avgjord, men under en senare punkt i utlåtandet, vilken avser extra utgifter, har vi faktiskt räknat med ett bidrag till institutet. Jag vill inte påstå att det blir så stort — summan är givetvis inte riktigt fastställd ännu — men något bidrag bör det i alla fall kunna bli, och under sådana förhållanden hoppas jag att institutet skall kunna fortleva. Därest ytterligare framställningar inkommer blir givetvis frågan, huruvida Tessininstitutets status skall ändras helt och hållet, föremål för vidare prövning.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 356—364.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 365.

Lades till handlingarna.

Sammanjämningsförslag ang. landstingens vårdbidrag till karolinska sjukhuset m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets memorial nr 23, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan kamrarna stannat i olika beslut rörande utskottets ifrågavarande utlåtande, nr 17, hade utskottet, i syfte att åstadkomma sammanjämkning mellan de skiljaktiga besluten, i det nu föreliggande memorialet hemställt, att kamrarna, med frånträdande av sina tidigare fattade beslut beträffande författningsförslaget, måtte antaga i memorialet infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

I det av utskottet framställda förordningsförslaget var 1 § andra stycket så lydande:

Skyldighet att utgiva sådant vårdbidrag föreligger under förutsättning antingen att den å karolinska sjukhuset intagne under vistelse inom Stockholms stad eller Stockholms län insjuknat i den sjukdom, vården avser, eller ock att han erhållit hänvisning till karolinska sjukhuset för vård, som ej kan beredas å landstingets sjukvårdsinrättningar. Sådan hänvisning skall ske skriftligen och må meddelas av lasaretsläkare vid lasarett som drives av landstinget, överläkare vid akademiska sjukhuset i Uppsala samt överläkare vid statens sinnessjukhus och annat därmed jämförligt sinnessjukhus. Hänvisning må även, efter samråd med lasaretsläkare vid landstingslasarettet i fråga, meddelas av sjukstugu-, sanatorie- eller tuberkulossjukstuguläkare vid sjukstuga, sanatorium eller tuberkulossjukstuga, som drives av landstinget, så ock av vederbörande tjänsteläkare.

Reservationer utan angiven mening hade anmälts av herrar *Nils Elowsson*, *Wistrand* och *Nerman*, fru *Sandström* samt herr *Lundberg*.

Herr WISTRAND (h): Herr talman! Detta ärende har fått en mycket olycklig vändning genom det beslut andra kammaren fattat i den fråga, som har

Ang. ändring i militärsättningsförordningen m. m.

föranlett det föreliggande jämningsförslaget.

Jämningsförslaget innebär liksom andra kammarens beslut en förändring av de hittillsvarande grunderna för remiss av rikspatienter till karolinska sjukhuset, ett förfarande, som hittills praktiserats utan, såvitt man vet, att några större olägenheter har yppat sig. Nu försöker man — något mer än ett försök tror jag det i längden inte kan bli fråga om, ty förhållandena kommer helt visst att visa sig så ohållbara att en ändring påkallas — försvåra remissförfarandet och därigenom så långt som möjligt stoppa tillgången på undervisnings- och forskningsmaterial vid karolinska sjukhuset. Innebörden är denna och ingenting annat.

Staten har på sin tid lämnat 685 riksplatser åt karolinska sjukhuset i syfte att bereda ett tillräckligt differentierat material för undervisning och forskning. När nu landstingen — det är naturligtvis landstingen som ligger bakom denna aktion — försöker att försvåra att något fall, som de anser sig kunna sköta på de egna sjukvårdsinrättningarna, överföres till karolinska sjukhuset, har de i själva verket gjort sig själva en mycket stor otjänst. Om man undergräver möjligheterna för forskning och undervisning att drivas på ett tillfredsställande sätt vid undervisningssjukhusen, har man föga glädje av sina egna sjukvårdsinrättningar. Dessa sjukvårdsinrättningar behöver ju främst läkare som erhållit en tillfredsställande utbildning för sin uppgift.

Jag är väl medveten om att det nu inte finns någon annan möjlighet än att antaga föreliggande jämningsförslag. Våra arbetsformer medger ju inte att i ett läge som det föreliggande framställa yrkande om ett annat sammanjämningsförslag, och jag är med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna av ett avslag icke beredd ställa yrkande härom. Jag vill dock för kammaren betyga den oro, som de för den medicinska undervisningen och forskningen ansvariga känner inför de konsekvenser som detta, såvitt jag förstår, utan tillräcklig tan-

ke på de följderna fattade beslut kan komma att medföra.

Det beslut, som jämningsförslaget godkännande innebär torde enligt min uppfattning knappast kunna bli bestående i det långa loppet. Det ligger nära till hands att utgå från att de förhållanden, som man skapat, kommer att snabbt framkalla ett krav på andra lösningar. Jag tror mig veta att det beslut, som har fattats i andra kammaren och som har medfört detta sammanjämningsförslag, redan har framkallat förslag att de medicinska undervisningsanstalterna skall fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på faran för undervisning och forskning av att tillräckligt antal riksplatser icke skulle komma att stå till undervisningssjukhusens förfogande.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I detta anförande instämde herr *Nerman* (s) och herr *Elowsson*, *Nils* (s).

Herr **NORMAN** (s): Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Ang. ändring i militärsättningsförordningen m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 162, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261),

2) förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående

Ang. ändring i militärsättningsförfordningen m. m.

ende omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, samt

3) förordning om ändrad lydelse av förfordningen den 2 juni 1950 (nr 263) om upphävande av vissa bestämmelser angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.

Kungl. Maj:ts förslag innebar en allmän uppräknings av ersättningarna till värnpliktiga m. fl., vilka ådragit sig kroppsskada under militärtjänstgöring. De föreslagna ersättningsgrunderna skulle tillämpas beträffande ersättning för tid efter den 1 juli 1953.

I anledning av propositionen hade väckts två motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 438 av herrar *Huss* och *Boman* samt motionen i andra kammaren nr 549 av herr *Kristensson* i Osby m. fl.

I motionerna hade erinrats om att frågan om förbättring av ersättningarna enligt omregleringsförfordningen redan vid föregående års riksdag varit aktuell och att riksdagen då ansett penningvärdeförsämringen motivera en omprövning av ersättningarna i fråga. Motionärerna hade föreslagit en sådan retroaktiv förbättring av ersättningarna, att de, som den 1 juli i år alltjämt hade ersättningsrätt, skulle få ett procentuellt tillägg på ersättningarna under första halvåret, förslagsvis med 25 procent på ersättning för tid, när arbetsförmågan varit nedsatt med minst hälften, och på livräntor till änkor och barn.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

1) förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförfordningen den 2 juni 1950 (nr 261),

2) förordning om ändring i förfordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, samt

3) förordning om ändrad lydelse av förfordningen den 2 juni 1950 (nr 263) om upphävande av vissa bestämmelser angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; samt

B. att motionerna I: 438 och II: 549 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Sunne* och fröken *Höjer*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *SUNNE* (fp): Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande avgivit en blank reservation och vill nu säga några ord för att motivera den.

I följ. förelåg en motion från folkpartihåll, vari yrkades kompensation för stegrade levnadskostnader åt värnpliktiga m. fl. som uppbär ersättning enligt den s. k. omregleringsförfordningen. Motionärerna ansåg att penningvärdesförsämringen motiverade en omprövning av de enligt denna förordning utgående ersättningarna. Utskottet ville då icke utan närmare utredning gå med på några ändrade ersättningsgrunder men ansåg omprövning motiverad.

Sedan riksförsäkringsanstalten har gjort den erforderliga utredningen, har förslag i ärendet i år framlagts i en proposition, enligt vilken ersättningsbeloppen skall utgå ungefär i överensstämmelse med vad som yrkades i vår motion i följ. De förbättrade ersättningarna skall dock både enligt propositionen och utskottet utgå först från och med den 1 juli i år.

Jag anser det vara mycket beklagligt att de skadade måste vänta så länge på dessa i hög grad befogade förbättringar. Från folkpartihåll har därför i den motion, som framlagts i år, yrkats att de, vilka alltjämt har rätt till ersättning, den 1 juli skulle få ett procentuellt tillägg på första halvårets ersättningar under förutsättning att arbetsförmågan var nedsatt med minst hälften. Samma procentuella tillägg skulle också utgå till änkor och barn.

Jag tror att det är, såsom också fram-

hållits i ett av remissvaren, för försvarsintressets vidmakthållande och höjande hos allmänheten av betydelse, att de ekonomiska förmånerna för de under militärtjänstgöring skadade utgår efter sådana principer, att de erhåller bästa möjliga kompensation för inkomstbortfall på grund av skadan.

Herr talman! Jag har endast velat redovisa min uppfattning i denna fråga. Nu befinner den sig i det läget, att jag inte anser att jag kan göra något yrkande om bifall till yrkandet i motionerna. Jag avstår alltså från att ställa något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. tillståndsvånget för byggnadsarbete.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndsvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 94, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndsvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndsvång för byggnadsarbete, vilken enligt lag den 30 maj 1952 (nr 290) gäller till och med den 30 juni 1953, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1954.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått dels fyra före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen nr 219 i första kam-

Ang. tillståndsvånget för byggnadsarbete.

maren av herr *Ewerlöf* m. fl. och nr 391 i andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. samt nr 314 i första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. och nr 390 i andra kammaren av herr *Wedén* m. fl., dels ock två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen nr 378 i första kammaren av herr *Sunne* m. fl. och nr 470 i andra kammaren av herr *Kristensson* i Osby m. fl.

I de likalydande motionerna I: 219 och II: 391 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att skyndsamma åtgärder måtte vidtagas för ett slopande av byggnadsregleringen, i första hand för bostadsbygget, så att regleringen i sin helhet vore avvecklad senast den 31 december 1953.

I de likalydande motionerna I: 314 och II: 390 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. hemställa om omedelbar befrielse för bostadsbyggande, vatten- och avloppsledningar, industri- och handelsanläggningar från tillståndsvång för byggnadsarbete,

2. beträffande ramen för kommunala investeringar i övrigt anhänga att bestämmelser måtte utfärdas i enlighet med i motionen angivna riktlinjer, samt

3. beträffande säsongutjämnande åtgärder med avseende på byggnads- och anläggningsverksamheten ge till känna vad i motionen angivits.

I motionerna I: 378 och II: 470, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte

1. besluta om avveckling av byggnadsregleringen i enlighet med vad i motionen anförts,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om att med avseende på säsongutjämnningen av sysselsättningen inom byggnadsfacken bestämmelser måtte utfärdas och åtgärder förberedas på sätt i motionen förordats.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

Ang. tillståndstvånget för byggnadsarbete.

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 378 och II: 470 bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 219 och II: 391 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 314 och II: 390 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Osvald, Nyberg, Carlsson* i Stockholm och *Munktel*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen måtte med avslag å förevarande proposition, i anledning av motionerna I: 219 och II: 391, I: 314 och II: 390 samt I: 378 och II: 470, för sin del antaga följande förslag till

L a g**angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.**

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete, vilken enligt lag den 30 maj 1952 (nr 290) gäller till och med den 30 juni 1953, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1953.

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förbereda åtgärder i säsongutjämnande syfte samt i proposition, om så befundes lämpligt till den höstriksdag som kunde komma att hållas innevarande år, dels redovisa nyssnämnda förberedelser, dels ock framlägga erforderliga förslag i ämnet.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Till en början ber jag att få erinra om att 1 § i lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete stadgar, att Konungen äger vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, i den mån det finnes erforderligt för att

upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förordna, att 2—7 §§ i lagen skall äga tillämpning.

Den angivna förutsättningen för tillämpning av lagens 2—7 §§ föreligger icke. Det är därför ganska naturligt, att man i vida kretsar menar att lagen bör upphävas.

Som motivering för att bibehålla lagen har man nu tagit fram andra motiv. Bland annat säger departementschefen om den aktuella konjunkturbilden, att den icke är entydig, att läget är i viss mån splittrat och den fortsatta utvecklingen svårbedömlig samt att det så länge detta ovissa konjunkturläge består är nödvändigt att bibehålla en restriktiv ekonomisk politik och att tills vidare upprätthålla de konjunkturdämpande åtgärderna.

Så vitt jag förstår torde man nästan alltid kunna säga, att konjunkturläget är ovisst. Vi kan aldrig skåda in i framtiden. Skulle man utgå från nämnda förutsättning för lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete, skulle vi faktiskt aldrig komma ifrån denna reglering.

Man har emellertid också några andra motiv. Det enligt min uppfattning mest bärande är, då det säges i propositionen, att denna reglering för närvarande är det enda någorlunda effektiva hjälpmedel, varmed säsongutjämningsproblemet kan bemästras.

Emellertid stämmer inte den uppfattning, som kommer till synes i propositionen i fråga om förutsättningarna för att lagen skall äga sin fortsatta tillämpning, med vad som uttalades i direktiven för investeringskommittén, i vilka bland annat säges, att man såvitt möjligt bör undvika att i offentlig verksamhet ha detaljregleringar och i stället ersätta dylika regleringar med åtgärder av generell natur.

I själva verket är det så att denna lag medför många och mycket betydande olägenheter. Den medför för det första en kostsam administration — men, det skall jag gärna medge, det är den minsta olägenheten. För det andra skulle

Ang. tillståndsvranget för byggnadsarbete.

jag vilja nämna att de statliga organ, som har att verka för lagens tillämpning, har och måste ha begränsade möjligheter att bedöma behovet och angelägenhetsgraden av olika byggnadsprojekt. Resultatet av detta har också blivit en tredje olägenhet, nämligen en feldisponering av investeringsresurserna. Bland annat har ju, såsom vi alla vet, bostadsproduktionen kommit att sättas i efterhand.

Till dessa olägenheter skulle jag vilja lägga ytterligare en, som redovisats bland annat i ett remissuttalande i tredje lagutskottets utlåtande nr 20 angående vissa frågor rörande brandväsendet. Där säges i ett remissuttalande från Svenska brandkårernas riksförbund och Svenska brandskyddsföreningen bland annat följande: »Här har under senare år den statliga byggnadsregleringen i hög grad bidragit till att försvåra genomförande av sådana byggnadstekniska brandskyddsåtgärder, som äro önskvärda för att hindra katastrofeldsvådor. Framställningar om att få utföra så enkla och nödvändiga brandskyddsåtgärder som uppförande av brandmurar för att sektionera brandfarliga träbyggnader med mångmiljonvärden ha ofta avslagits, vilket i flera fall resulterat i att till synes obetydliga brandtillbud utvecklats till miljonskador.» I slutklämman säger de båda organisationerna följande: »Vad beträffar det förebyggande brandskyddet må framhållas önskvärdheten av att åtgärder genomföras i den statliga byggnadsregleringen i fråga om sådana byggnadstekniska åtgärder, som uppenbarligen äro nödvändiga för brandskyddets stärkande.»

Det är följaktligen knappast riktigt att säga, som utskottsmajoriten gör, att den omsorgsfulla remissbehandlingen av investeringskommitténs betänkande bör föreligga, innan man kan överväga att avstå från de fördelar den nuvarande byggnadsregleringen ovedersägligen medför. Jag skulle snarare vilja säga ungefär så, att innan man överväger att bibehålla de nackdelar den nuvarande regleringen innebär, borde man söka andra utvägar för att få till stånd den säsongutjämning, som enligt min upp-

fattning är det mest angelägna önskemålet.

Reservanterna har i detta avseende bland annat sagt, att situationen nu, med hänsyn till det ekonomiska läget, är gynnsam för en avveckling av byggnadsregleringen o. s. v. Ett lägligare tillfälle för övergång till en med generella medel verkande investeringspolitik torde knappast kunna erbjuda sig. Vi reservanter har därför ansett, att lagen nu är mogen för avveckling.

Men vi medger, herr talman, att just säsongvariationerna skulle kunna tänkas medföra olägenheter av skilda slag, om lagen skulle avvecklas den 1 juli. När vi kommer fram till låt mig säga den 1 oktober, föreligger inte längre risken för dessa olägenheter, och därför skulle man mycket väl kunna låta lagen upphöra att gälla den 1 oktober. Till dess bör man ha kunnat vinna någon klarhet om vilka åtgärder som lämpligen bör vidtagas för att komma till rätta med säsongutjämningsproblemet. Reservanterna har därför föreslagit, att lagen skall förlängas endast till och med den 30 september och att förslag snarast möjligt, alltså till höstrikisdagen, bör framläggas om hur man lämpligen skall gå till väga för att effektivt och på ett tillräckligt kraftigt sätt främja säsongutjämningen.

Reservanterna framhåller också, att i den mån det bygges i statens eller kommunernas regi, torde man kunna räkna med en inställning som i viss mån verkar i säsongutjämnande riktning.

Jag ber alltså, herr talman, att med det nu sagda få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr EWERLÖF (h): Herr talman! Såsom motionär jämte andra i detta ärendet kan jag i allt väsentligt instämma med herr Osvald och vill i likhet med honom yrka bifall till reservationen. Från vårt håll har vi tidigare, både i den motion som nu är i fråga och i andra sammanhang, utförligt redovisat de skäl som enligt vår mening talar för avveckling av byggnadsregleringen.

Ang. tillståndsvånget för byggnadsarbete.

Sedan motionen väcktes, har investeringskommittén framlagt sitt betänkande. Vi anser att de slutsatser, som man där kommit fram till, stöder den uppfattning som vi i olika sammanhang givit uttryck åt.

Med hänsyn till den framskridna tiden skall jag inte, herr talman, inveckla mig i någon längre diskussion, utan inskränker mig till att med dessa ord instämma i reservationen.

Herr BOO (s): Herr talman! Prövningen av byggnadsregleringens vara eller inte vara får givetvis större aktualitet i samma mån som det visar sig att vi kommit in i en annan konjunktur än tidigare; det framgår också av propositionen och utskottsutlåtandet. Det ändrade konjunkturläget har redan satt åtskilliga spår i form av väsentliga lättnader vid tillämpningen av byggnadsregleringens bestämmelser. Under de senaste åren har regleringen dessutom decentraliserats på ett sätt, som kanske gjort den mindre kännbar för den allmänhet som beröres av densamma. Vi önskar givetvis alla, att det skall bli möjligt att fortsätta på den inslagna vägen.

Men konjunkturen har inte svängt över på ett så avgörande sätt, att alla regleringsåtgärder omedelbart kan slopas.

Kritiken mot byggnadsregleringen är i åtskilliga avseenden oenhetlig. Tidigare satte man ganska hårt in kritiken mot att bostadsbyggandet var alltför begränsat; så sker även i några av de föreliggande motionerna. Nu tycker man sig märka nya tongångar i kritiken; det heter att industriens investeringar är för begränsade. Sådana tankegångar har i varje fall framkommit under diskussionerna i bankoutskottet om utlåntandet rörande den ekonomiska politiken.

Men när man vill öka på det ena området, måste det innebära att man får minska på det andra, om nämligen våra resurser i arbetskraft och kapital är så begränsade som för närvarande.

I folkpartimotionen — jag talar här om den första upplagan, utgiven av herr Wedén m. fl. — sägs att underhålls- och

reparationsarbetena kommit att taga en alltför stor plats, därför att det finns frihet på denna sektor. Dessa motionärer anför av denna anledning, att man antingen återigen måste detaljreglera reparationsarbetena eller också släppa regleringen för bostäderna. Man har ju emellertid förut arbetat för en större frihet just när det gäller reparationerna och underhåll av byggnader. Den frågeställningen uppstår också, hur det kan bli så omfattande poster just beträffande reparationerna, när det i andra sammanhang göres gällande, att fastighetsägarna genom hyresregleringen har så oerhört små möjligheter att klara denna sida av byggnationen, alltså underhållet av fastigheterna. Om arbetskraften i detta avseende inte räcker till för ett större bostadsbyggande på samma gång som nuvarande reparationer sker, kan det inte gärna bli bättre om bostadsbyggandet släppes loss. Då får ju alla slåss om de begränsade resurserna bland annat i fråga om arbetskraften, och det kan inte vara den för närvarande bästa lösningen.

När det gäller kritiken av byggnadsregleringen sägs det vidare, att denna reglering utan vidare kan slopas beträffande bostäderna, där en reglering kan ske via kreditgivningen. Detta tal innebär emellertid endast, att man flyttar regleringen från det nuvarande området till ett annat. En överflyttning skulle ju i så fall ske från länsarbetsnämnderna till länsbostadsnämnderna. Man frågar sig, om folk skulle bli mindre missnöjda med en sådan ordning.

Herr Osvald säger nu i fråga om olägenheterna med byggnadsregleringen, att det här sker en snedvridning på så sätt att bostadsbyggandet kommer alltför mycket i efterhand. I högerens motion framhålls det emellertid, att byggnadsregleringen tvärtom har varit inriktad mot industriens byggande. Dessa påståenden står alltså i motsättning till varandra.

Det nya i den föreliggande situationen är att investeringskommittén nu har avgivit sitt betänkande. Detta ligger helt till grund för folkpartimotionen nummer

två i denna fråga. Att kommittébetänkandet i vanlig ordning för närvarande är på remiss och är föremål för överväganden inom departementet tycks inte bekymra motionärerna, som med hänvisning till betänkandet påyrkar omedelbara åtgärder för regleringens avskaffande. Enligt motionen bör igångsättningstillstånden klara vintersysselsättningen för byggnadsarbetarna. Den jämnare sysselsättningen är väl en produkt av regleringen och en bidragande orsak till att man, när regleringen avskaffas, vill ha någonting annat i stället, som ger samma effekt.

På denna punkt har reservanterna avslutit sig till motionen. De anför i detta sammanhang, att den tekniska utvecklingen på bostadsbyggandets område och den övergång till stordrift, som har förekommit, har lett fram till att det skulle ligga i byggnadsföretagarnas intresse att upprätthålla en kontinuerlig sysselsättning.

Om nu detta är riktigt, hur kan det då förklaras att sysselsättningen under den nu tillämdalupna vintern varit mycket besvärlig att uppehålla, trots ansträngningar och den stränga regleringskontroll som för närvarande råder? Topparbetslösheten under de gångna vintermånaderna har varit uppe i 12 procent mot cirka 6 procent under föregående vinter. Förhållandet är fortfarande det, att byggherrarna naturligt nog inriktar sig på sommarmånaderna. Därför måste igångsättningstillstånden kompletteras med något korrektiv om att de skall bli effektiva. Dels måste det väl finnas en kontroll på att byggnationen verkligen pågår efter igångsättningstillstånden, och dels måste det finnas möjlighet till ett återkallande, om inte byggherrarna fullgör vad man vill att de skall fullgöra, när de fått igångsättningstillstånd.

Om motionärerna och reservanterna tänkt sig in i dessa förhållanden, måste de väl vara på det klara med att regleringen för närvarande inte utan vidare kan ersättas med ett enkelt igångsättningstillståndsförfarande.

Att gå på investeringskommitténs förslag innebär en helt ny ekonomisk poli-

Ang. tillståndstvånet för byggnadsarbete.

Investeringskommittén föreslår att byggnadsregleringen skall slopas, men gör det hela villkorligt, och villkoren är ingalunda små. Den säger att man i första rummet återigen bör ta upp frågan om kommunernas lånerätt och begränsningen av denna. Man skulle alltså för kommunernas del gå över till en större skattefinansiering av investeringarna. Kommittén förutsätter vidare, att det skall bli möjlighet att driva en rörlig räntepolitik, vilket väl skulle innebära en omedelbar räntehöjning. Den talar dessutom om att man måste sänka belåningsgränsen och skärpa amorteringen för bostäder och att det kan bli nödvändigt med en hyreshöjning för att begränsa efterfrågan på byggande. Vi kan alltså inte ta en del av kommitténs förslag utan att samtidigt överväga konsekvenserna av de andra delarna av förslaget.

Fortfarande befinner vi oss i det läget, att om regleringen nu upphörde, skulle vi få en ökad efterfrågan på material och arbetskraft. Vi skulle få förlängda byggnadstider och därmed ökade kostnader. I finansplanen redovisas byggnadsönskemål, som överskrider tillståndsgivningen med 1,6 miljarder. Även om en del av detta är sådant som staten själv kan reglera, är den andra delen så pass stor, att man måste fråga sig vart det skulle leda om man släppte loss dessa önskemål och lät dem trängas med dem som redan finns på byggnadsmarknaden.

Att industriens investeringsbehov just nu inte är så stort säger väl ingenting om utvecklingen under den närmaste framtiden på detta område. Uttalanden från representanter för den större industrien ger vid handen, att det finns ett latent behov i detta avseende hos industrien, som väl kommer fram om t. ex. investeringsavgiften upphör i och med detta års utgång.

Alla skäl talar därför för att man grundligare överväger dessa problem än vad reservanterna förutsett att man skall göra, och med hänvisning till det nu sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. tillståndsvånget för byggnadsarbete.

Herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Herr Osvald har varit vänlig nog att i sitt anförande meddela en del av de skäl, som i propositionen andragits för en förlängning av byggnadstillståndslagen, och herr Boo har mycket utförligt vidareutvecklat utskottets synpunkter i den riktningen. Jag tror därför att jag skall kunna vara lika föredömligt kort som herr Ewerlöf och inskränka mig till ett litet påpekande.

När den uppfattningen framskymtar i reservationen, att bostadsbyggandet under de gångna åren av byggnadsreglering har framträtt som en speciell strykpojke, så vill jag säga, att jag inte tror att detta är riktigt. Vill man se den här frågan i sin historiska belysning finner man, att det nog inte kan råda någon tvekan om att det intensiva och framgångsrika bostadsbyggande, som ägt rum de senaste tio åren, under vilken tid byggnadsregleringen har tillämpats i vårt land, saknar motstycke i vår historia. Och eftersom det är på det sättet, vilket herr Boo utvecklade, att våra resurser är begränsade, så måste en ytterligare anspänning på en speciell sektor innebära motsvarande reduktioner på en annan. Jag tror inte att det hade varit så särskilt lyckligt för den allmänna balansens skull, om vi hade låtit industri, skolor, sjukhus och andra lika viktiga områden bli ännu mer eftersatta under de gångna åren bara för att få möjligheten att bygga ytterligare några bostäder.

Jag tillåter mig, herr talman, att säga, att den fördelning som vi sökt prestera inom ramen för våra limiterade resurser varit så pass hygglig och riktig, att det inte är korrekt i efterhand stå upp och säga, att ett speciellt avsnitt varit strykpojke i detta sammanhang. Jag tror inte man med fog kan hävda den uppfattningen.

Till sist vill jag säga, att när vi inte har något annat instrument än byggnadsregleringen för att på ett vettigt sätt ordna säsongutjämnningen — vilket herr Osvald särskilt underströk var ett slagkraftigt argument, som man får lov att ta hänsyn till — är det väl rätt rimligt att man försöker skaffa ett alterna-

tiv, innan vi släpper det medel vi har för att åstadkomma säsongutjämnning på byggnadsmarknaden. Att bara utgå från att vi den 1 oktober skall ha ett alternativ — det är med förlov sagt något lättsinnigt. Låt oss först se på detta alternativ! Som det är skisserat i de sakkunnigas betänkande tvivlar jag starkt på att majoriteten i riksdagens båda kamrar anser det vara ett acceptabelt alternativ.

Det är möjligt att det i remissinstanserna kommer fram en del goda synpunkter, så att det kan bli ett praktiskt alternativ. Men låt oss först övertyga oss om detta, innan vi gör oss av med det enda medel vi har för att klara den utomordentligt viktiga fråga, som säsongutjämnningen är. Den är viktig inte bara ur byggnadsarbetarnas synpunkt, utan även ur den synpunkten att den ger oss möjlighet att rationellt utnyttja de resurser vi har för byggenskapen här i landet.

Herr LINDBLOM (fp): Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande, som fälldes av herr Boo. Han har citerat en del ur en motion, som han enligt min mening inte har förstått den rätta innebörden av. När däri göres en jämförelse mellan reparationsarbete och byggnadsarbete, är det inte för att man vill ha reparationsarbetena reglerade, utan för att man vill påvisa det orimliga i att dessa skall göras likvärdiga. Om man för över regleringen även på reparationsarbeten, kommer det att dra med sig rent polisiära förhållanden, som vi naturligtvis inte vill vara med om.

Det är ju alldeles uppenbart, att dessa reparationsarbeten inte gärna kan föras över till regleringen, men vid en jämförelse mellan byggregleringen för nybyggnader och reparationsarbeten kommer givetvis bostadsbyggandet i en sämre ställning. Vi har här många gånger diskuterat byggnadsregleringens vara eller icke vara, och det har framförts många synpunkter härpå, men den har blivit en av de mest seglivade krisregleringar som vi har haft. Från början

Ang. tillståndstvånget för byggnadsarbete.

kom den till, såvitt jag minns rätt, i huvudsak på grund av arbetskraftsbristen och materialknappheten. Sedan kom den att tjäna som ett investeringsinstrument, och nu till sist har säsongutjämnningen blivit det avgörande i frågan.

Jag kan till nöds förena mig med reservanterna, men jag tror dock att man har överskattat säsongutjämnningens betydelse i detta sammanhang. Den tekniska utvecklingen under senare tid har medfört, att man inom bostadsbyggandet arbetar betydligt annorlunda än för 15 eller 20 år sedan. Härtill kommer att de stora byggen, som det nu närmast kan bli fråga om och som det måhända är mest nödvändigt att reglera — om man över huvud taget skall reglera — i regel pågår under så lång tid av året, att det kan diskuteras om regleringen har någon större betydelse ur säsongutjämningsynpunkt. Av denna anledning skulle väl regleringen bli av betydelse endast i fråga om mindre byggen, men dessa utföres inte vintertid även om man har regleringen kvar. Jag tror således för min del att resonemanget om att man bör ha regleringen kvar för säsongutjämnningens skull måste vara väsentligt överdrivet. Jag tror att denna fråga kommer att klaras ganska bra även i det kommande.

Det talades här om att det hade uppstått en viss arbetslöshet. Ja, det har alltså uppstått arbetslöshet i alla fall, fastän regleringen finnes kvar. Det kanhända inte hade uppstått någon arbetslöshet, om det inte funnits någon reglering. Det är tänkbart att personer i så fall hade satt i gång arbeten och måhända därigenom absorberat den arbetskraft, som blivit friställd. Jag anser därför att man bör kunna anlägga något djärvare synpunkter på detta spørsmål. Fortsätter man på det sätt, som här föreslås, kommer man aldrig att bli av med denna reglering. Ty när kommer den dagen att inträda, då man inte längre behöver ha någon säsongutjämnning? Vad vet vi om detta? Om regleringen skulle betraktas enbart som en säsongutjämnande faktor, skulle vi väl få räkna med att allt framgent få behålla den.

Herr talman! Det vore mycket mera att tillägga, men jag skall inte uppta tiden därmed utan ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BOO (s) kort genmäle: Herr talman! Jag tror inte att jag har missförstått motionärerna; däremot är det ganska troligt att herr Lindblom har missförstått mig. Jag refererade vad motionärerna ville ha fram, när de sade att det förelåg en spänning mellan det ganska omfattande reparationsarbete, som nu pågick, och det reglerade bostadsbyggandet, som också fanns. Sedan drog jag ut konsekvenserna härav och sade, att om nu inte arbetskraften räcker till för ett större bostadsbygge vid sidan av dessa omfattande reparationer, kunde det väl ändå inte anses vara en bättre lösning att bostadsbyggandet också släppes fritt, så att man finge slåss om de tillgängliga knappa arbetskraftsresurserna. Detta kan inte vara någon lösning, anförde jag — det kan väl för övrigt framgå av protokollet.

Vidare sade herr Lindblom, att vi har haft arbetslöshet under den gångna vintern trots byggnadsregleringen. Han sade också, att om vi inte hade haft byggnadsregleringen, så hade vi kanske inte haft någon arbetslöshet. Men det är ett avgörande fel i detta resonemang, herr Lindblom. Det berodde inte på en alltför knapp tillståndsgivning, att vi hade arbetslöshet. Tillståndsgivningen har varit så riklig, att den kunde ha givit möjlighet till full sysselsättning. Men tillstånden har inte utnyttjats i den omfattning som kunde ha skett. Däri ligger förklaringen.

Herr LINDBLOM (fp) kort genmäle: Herr talman! När inte tillståndsgivningen utnyttjas och det därav följer arbetslöshet — blir det då mindre arbetslöshet, om man har byggnadsregleringen kvar?

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Om situationen är sådan, som herr Boo säger, att det finns tillstånd som inte utnyttjas och att det därför råder arbets-

Ang. tillståndstvånget för byggnadsarbete.

löshet, så kan man väl säga som reservanterna har sagt, att det nu är en mycket lämplig situation för att avveckla hela regleringen.

Nyss uppehöll sig statsrådet rätt utförligt vid bostadsbyggandet och sade, att reservanterna kallat bostadsbyggandet för »en strykpojke». Så har vi inte sagt, och jag förmodar att statsrådet inte heller menade att vi hade använt det ordet. Men jag kan inte heller inse att man kan få fram den innebörden av vad vi sagt. Om man använder uttrycket strykpojke är det väl för att ange ett avsiktligt tillbakasettande. Men i reservationen står det att bostadsproduktionen har satts i efterhand i en omfattning som knappast varit av statsmakterna avsedd — det är alltså fråga om någonting som har inträffat utan statsmakternas avsikt.

Bostadsproduktionen har varit stor, säger statsrådet vidare. Den har i alla fall varit för liten i förhållande till det mycket stora behov som förelegat.

Jag skall inte här gå in på någon ytterligare diskussion om huruvida säsongutjämnningen är så utomordentligt betydelsefull som det sägs på en del håll, eller om den är mindre betydelsefull, som andra gör gällande. Vi har i reservanternas yttrande endast velat frambålla, att detta skäl är det enda som man kan fästa någon vikt vid och att man för att komma till rätta med problemet om säsongutjämnningen bör dröja med avvecklingen av lagen till den 30 september.

Då säger statsrådet Sträng, att detta är ett lättsinnigt förslag. Jag måste säga att om man över huvud taget vill åstadkomma en säsongutjämnning, så skall väl det innebära att man söker förhindra en alltför intensiv byggnadsverksamhet under sommarhalvåret. Under vinterhalvåret däremot behöver man ju inte regleringen. Och då har man i alla fall inte bara höstriksdagen utan även vårriksdagen på sig för att undersöka de olika möjligheter som kan föreligga för att hindra en alltför stark säsongvariation. Med andra ord — vi har inte bara att räkna med den korta tid som återstår

till den 1 oktober, utan vi har ytterligare ett halvår på oss. Dessutom skulle man ju kunna ha kvar till exempel igångsättningstillstånden under den övergångsperiod som behövs tills man får fram en mera effektivt verkande metod.

Jag kan således inte finna att det lättsinne som reservanterna enligt statsrådet har lagt i dagen är större än att även statsrådet skulle kunna ge prov på detta lättsinne.

Herr BOO (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Osvald nämnde liksom herr Lindblom den arbetslöshet, som förekommit i vinter, och vill använda den som någon sorts motiv för att det skulle vara bättre utan någon byggnadsreglering. Men det har ju alltid förelegat en strävan inom byggnadsverksamheten att om möjligt förlägga byggandet till sommaren. Detta önskemål kvarstår, och det gjorde sig givetvis ännu mer gällande, om man inte hade byggnadsregleringen. Man kan ju bara hänvisa till hur det var, när man inte hade möjlighet att genom några ingrepp styra och ställa på detta område.

Den arbetslöshet vi haft i vinter tycker vi är ganska betydande, eftersom vi jämför den med de ganska goda år vi haft tidigare under byggnadsregleringen, men om vi jämför den med tiderna före byggnadsregleringen, utfaller jämförelsen på helt annat sätt.

Detta erkänner nog också reservanterna, herr Osvald, när de säger att man inte utan vidare kan gå ifrån byggnadsregleringen när det gäller att ordna selsättningen kontinuerligt. De vill ju i alla fall ha kvar igångsättningstillstånden för att ordna den saken, och det är ju ett led i samma riktning.

Herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag ber att få tacka för herr Osvalds demonstrativt uttalade förtroende till regeringen, och kanske i första rummet till mig som ansvarigt statsråd på detta område, då han ansåg att vi inom en viss tidrymd — om inte till den 1 okto-

ber så i alla fall till nästa vinter — skulle kunna utforma ett acceptabelt alternativ till säsongutjämning. Jag är emellertid inte beredd att så där utan vidare säga att jag kan motsvara det förtroendet, även om jag känner mig smickrad av det. Jag vill erinra om att det har suttit fem kloka karlar från 1948 till 1953 och funderat på den saken. De har nu presenterat ett förslag, men jag är faktiskt inte övertygad om — och kanske inte herr Osvald heller — att det är det praktisk-politiska alternativet till vår nuvarande byggnadsreglering som instrument för säsongutjämning.

Nu har man kanske lagt alltför stor vikt vid denna säsongfråga här i debatten. Det finns också andra skäl, som i dag talar för ett bibehållande av byggnadsregleringen — skäl, som är anförda i propositionen och som herr Osvald var vänlig nog att citera inledningsvis i sitt första anförande.

Sedan skulle jag bara vilja säga en sak till herr Lindblom. Det kan naturligtvis låta bestickande om man säger: Om man inte har utnyttjat byggnadstillstånden i vinter, är inte detta en verifikation på att man arbetar med en reglering, som är onödig? Men det finns faktiskt en annan sida i detta resonemang. Så fort det stramar åt litet grand i konjunkturen framträder en bestämd tendens att överflytta byggenskapen till sommaren, och detta gäller framför allt för mindre företag och enskilda byggmästare, som inte bygger i större sammanhang på samma sätt som de allmännyttiga och kooperativa företagen gärna gör. Om man till dessa typiska säsongföretagare kan säga: »Din enda möjlighet att få bygga är att du bygger på vintern», så kan situationen bli annorlunda. Har man däremot inte någon byggnadsreglering så har vederbörande också rättighet att låta bli att bygga på vintern i förhoppning om att han skall ha chansen nästa sommar. Kan myndigheterna i säsongutjämnande syfte säga till den enskilde byggaren: »Din enda möjlighet att bygga är att vinterbygga», kanske hans bedömning av läget blir en annan än om han har fritt bord.

Ang. tillståndsvånget för byggnadsarbete.

Herr LINDAHL (s): Herr talman! Det förefaller mig som om herrar reservanter hade den uppfattningen, att arbetsmarknadsmyndigheterna alltför sitter som bromsar på byggnadsutvecklingen och söker hålla igen allt vad de förmår.

Jag anser för min del att arbetsmarknadsmyndigheterna nu har fått en annan uppgift att fylla, och jag tror att de också söker fylla den så gott det kan gå. Det har blivit så, att byggnadsregleringen i allra största utsträckning har betydelse såsom den faktor, som kan klara planeringen av byggnationen. Det är ju inte obekant att det tas initiativ från länsarbetsnämnderna. Dessa håller sammanträden med de olika kommunerna, åtminstone med alla de kommuner där någon större byggnation bedrivs. Man har som sagt sammanträden med de kommunala myndigheterna och kommer överens med dem om hur arbetet skall planeras, d. v. s. att det skall bli så ordnat att man inte kör i gång med för mycket, vilket ju kan medföra någonting som också för byggherren är allvarligt, nämligen långa byggnadstider. Det är alldeles givet, att om en mängd byggen sättes i gång samtidigt så räcker inte arbetskraften till, och det betyder att ett hus, som kanske skulle ha kunnat byggas på åtta månader, i stället kommer att ta ett helt år att få färdigt.

Över huvud taget är det väl så att önskan att få bygga numera inte är så stark som den varit, vilket ju innebär att den byggnation, som skall utföras, behöver planläggas så att den sker på lämpliga tider och så kontinuerligt som möjligt. Det är därför som jag tror att byggnadsregleringen — fastän vi i allmänhet ju inte tycker om regleringar — har sin stora betydelse kanske inte minst i sådana tider, då byggnadsverksamheten är i avtagande, då konjunkturen går nedåt, därför att man på grundval av regleringen kan lägga upp planer för att på ett riktigt sätt fördela arbetet.

Jag tror därför, att om man utan vidare skulle avskaffa byggnadsregleringen skulle det medföra stora svårigheter inte bara för byggnadsarbetarna, utan

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

också för kommunerna och samhället i dess helhet. Byggnadsperioderna skulle då infalla så där ryckvis som de gjorde förr, vilket alltid hade till följd att en hel del av byggnadsbranschens folk fick gå utan jobb på vintern.

Därför menar jag, att även om ingen håller på att byggnadsregleringen skall finnas i alla tider, så är den dock tills vidare nödvändig.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! När situationen för närvarande är den, att det finns betydligt flera tillstånd än som kan utnyttjas, kan jag inte se att det föreligger några som helst skäl att kräva någon särskild planläggning. Detta skäl kan inte nu andragas för behovet av en byggnadsreglering.

Sedan skulle jag till herr statsrådet vilja säga, att nu har ju i alla fall dessa fem vise män suttit och arbetat på åtgärder för att komma till rätta med bland annat säsongutjämningsproblemet. Och då tror jag bestämt, att om herr statsrådet slår sig ihop med dem, skall man säkerligen på ett halvt eller tre kvarts år komma till ett resultat, som skulle göra det möjligt att slippa byggnadsregleringen också för framtiden om vi nu beslutar att upphäva den från den 30 september.

Herr SVÄRD (h): Herr talman! Jag tillåter mig bara konstatera, att herr Lindahl utan att hålla på byggnadsregleringen har presterat en lika utförlig som utomordentlig argumentation för en permanent byggnadsreglering i detta samhälle.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna

denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ewertlöf begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Osvald* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 25.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 11 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till behandling av lagutskott, dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller rör i propositionen behandlad lagstiftning.

Genom en den 13 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 151, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av dispositio-

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

nen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen

dels jämlikt § 87 regeringsformen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 3 och 11 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

2) lag angående ändrad lydelse av 4, 7 och 12 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 28 maj 1948 (nr 245) med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad m. m.;

dels ock att till Kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits, att lagstiftningen om hyresreglering skulle erhålla förlängd giltighet t. o. m. den 30 september 1954. Vissa ändringar hade föreslagits i lagstiftningen i syfte att göra det möjligt att mera effektivt än för närvarande bekämpa de olagliga ersättningsarna på bostadsmarknaden.

Propositionen hade hänvisats till statsutskottet såvitt angick anslaget under femte huvudtiteln, samt i övrigt till behandling av lagutskott. I de delar propositionen hänvisats till lagutskott hade den behandlats av tredje lagutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft sju i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 445, av herr *Norling* m. fl.,

nr 446 av herrar *Bergvall* och *Ohlson* samt

nr 447 av herr *Ewerlöf* m. fl. ävensom

inom andra kammaren:

nr 540 av herr *Ståhl* och fru *Johansson* i Norrköping,

nr 541 av herr *Svensson* i Ljungkile m. fl.,

nr 542 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. samt

nr 543 av herr *Hjalmarson* m. fl.

Tillika hade utskottet i anslutning till behandlingen av sagda proposition och motioner till behandling förehaft ytterligare en motion, nämligen den inom andra kammaren väckta motionen nr 383 av herr *Hagberg* i Stockholm m. fl.

I motionerna I: 445 och II: 542, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabba åtgärder för att införa obligatorisk kommunal bostadsförmedling enligt de riktlinjer, som uppdragits i reservation till hyresregleringskommitténs utlåtande av herr *Järtelius*.

I de likalydande motionerna I: 446 och II: 541 hade yrkats, att riksdagen vid behandlingen av propositionen om hyresregleringslagens förlängning skulle

A. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

1. att Kungl. Maj:t måtte anmoda hyresregleringskommittén att snarast avlämna förslag till en sådan omläggning och komplettering av de hyresreglerande bestämmelserna och gällande lagstiftning, att lagens tillämpning icke medförde olika förmåner för olika kategorier av fastighetsägare och olika grad av skydd för skilda kategorier av hyresgäster, och vidare så, att lika hänsynstagande till inträffade förändringar i driftkostnadsnivån skulle ske i nyproducerade och i tidigare uppförda bostadsfastigheter i enlighet med vad i motionen anförts;

2. att försök med hyresregleringens avveckling helt eller delvis på orter, där bostadsförsörjningen kunde befinnas vara tillfredsställande, skulle kunna göras, särskilt om framställning härom skedde från de lokala kommunala myndigheternas sida, i enlighet med i motionen angivna riktlinjer;

3. att föreskrifter i överensstämmelse med vad i motionen uttalats snarast mät-

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

te utfärdas med avseende på dispositionsrätten till avlidnas lägenheter;

4. att Kungl. Maj:t vid kommande underhandlingar med vederbörande organisationer måtte verka för att äkta mark och bostadssökande, som ännar ingå äktenskap, skulle kunna beredas tillgång till nyproducerade och ledigblivna lägenheter om 2 rum och kök samt ensamstående personer till lägenheter om 1 rum och kök;

5. att Kungl. Maj:t i samråd med berörda organisationer måtte utforma den ifrågavarande överenskommelser kompletterande upplysningsverksamheten så att densamma inriktades på att vinna såväl fastighetsägares som hyresgästers förståelse för syftet;

B. i ett uttalande ta avstånd från tanken på lagstiftningsåtgärder i bostadsanvisnings- eller bostadsransonerings-syfte.

I de likalydande motionerna I: 447 och II: 543 hade yrkats, att riksdagen i anledning av proposition nr 151 skulle

A) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, dels att hyresregleringskommittén måtte meddelas sådana direktiv, att kommittén kunde i god tid före nästa års riksdag framlägga ett konkret förslag med program till hyresregleringens successiva avveckling, dels att vederbörande instanser måtte givas sådana anvisningar, att hyressättningen, så länge hyresregleringslagen bestode, komme att innefatta utrymme för erforderliga reparationer och underhåll,

B) uttala, att den ransonerings av ledigblivna bostäder, varom enligt propositionen »frivillig» överenskommelse träffats, icke vore ur allmänna synpunkter godtagbar.

I motionen II: 383 hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utforma riktlinjer för omedelbara åtgärder i syfte att förmå fastighetsägarna att utföra erforderliga reparationer och inför årets riksdag framlägga de förslag, som med anledning därav kunde anses vara behövliga.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga de genom propositionen framlagda lagförslagen;

B. att motionerna I: 445 och II: 542 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 446 och II: 541 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 447 och II: 543 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionen II: 383 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionen II: 540, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört i sin motivering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Osvald*, som dock ej antytt sin mening;

2) av herrar *Nyberg* och *Carlsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 446 och II: 541 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

att försök med hyresregleringens avveckling helt eller delvis på orter, där bostadsförsörjningen kunde befinnas vara tillfredsställande, skulle kunna göras, särskilt om framställning härom skedde från de kommunala myndigheterna,

att hyresregleringskommittén måtte erhålla kompletterande direktiv att med särskild skyndsamhet avlämna förslag till en sådan omläggning och komplettering av de hyresreglerande bestämmelserna i gällande lagstiftning, att lika hänsynstagande till inträffade förändringar i driftskostnadsnivån skulle ske i nyproducerade och tidigare uppförda fastigheter i enlighet med vad reservanterna anfört, samt

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

att Kungl. Maj:t vid kommande underhandlingar med vederbörande organisationer måtte verka för att äkta mark och bostadssökande, som ämnade ingå äktenskap, skulle kunna beredas tillgång till nyproducerade och ledigblivna lägenheter om två rum och kök samt ensamstående personer till lägenheter om ett rum och kök;

3) av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Munk-tell*, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 447 och II: 543

besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels att hyresregleringskommittén måtte meddelas sådana direktiv, att kommittén kunde i god tid före nästa års riksdag framlägga ett konkret förslag med program till hyresregleringens successiva avveckling, dels att vederbörande instanser måtte givas sådana anvisningar, att hyressättningen, så länge hyresregleringslagen bestode, komme att innefatta utrymme för erforderliga reparationer och underhåll; samt

uttala, att den ransonering av ledigblivna bostäder, varom enligt propositionen »frivillig» överenskommelse träffats, icke vore ur allmänna synpunkter godtagbar.

Herr **OHLSSON, EBBE** (h): Herr talman! I ett avseende har ledamöterna i tredje lagutskottet varit ense vid behandlingen av den nu 11-åriga hyresregleringslagen. De har varit ense i så måtto, att ingen har dristat sig att föreslå lagens omedelbara upphörande. Man kan nog inte ens med god vilja påstå, att enigheten sträcker sig nämnvärt därutöver. Uppfattningarna går isär, hur man på bästa sätt skall lösa vårt bostadsproblem, som onekligen har utvecklats till en av våra allvarligaste sociala frågor.

Men även om vi på vårt håll delar den uppfattningen, att man inte på en gång och i ett sammanhang kan göra rent hus med hela det invecklade reglerings-system, som man alltjämt dras med på bostadsområdet, tvekar vi inte att i hy-

resregleringslagen se ett av de största hindren för att hinna i kapp eller eliminera bristen på bostäder. Det är nu tre år sedan statsrådet och chefen för justitiedepartementet i samband med förlängningen av hyresregleringslagen betonade, att en utredning om avvecklingsfrågorna vore påkallad för att man skulle komma fram till en mera normal ordning på hyresmarknaden. Men då hyresregleringskommittén tillsattes ett år senare — år 1951 — hade dessa särskilda sakkunniga närmast fått i uppdrag att utreda formerna för en allmän behovsprövning. Det som var det väsentligaste, att finna en lämplig väg till avveckling, hade tyvärr skjutits åt sidan. Under sådana förhållanden är det naturligt — med hänsyn till den betydelse vi från vårt håll ger åt just den uppgiften — att högerreservanterna återkommer även i år med begäran om en skrivelse till Kungl. Maj:t, att sådana direktiv skall lämnas kommittén, att den i god tid före nästa års riksdag skall framlägga ett förslag till hyresregleringens successiva avveckling.

Ser vi oss om i våra städer, inte bara här i Stockholm, utan litet varstans i vårt land, kan vi inte undgå att finna, hur anskrämliga till exteriören många av våra äldre fastigheter ter sig. Vi är inte heller okunniga om att våra bostäder är behäftade med allt större brister. Här sker en betänklig förslumning av hela vårt äldre bostadsbestånd i mycket stor utsträckning. Denna sprider sig naturligt nog efter hand även till bostäder, som har tillkommit under senare år, och går ytterst ut över de där inneboende människorna, men drabbar givetvis också fastighetsägarna och därmed samhället i dess helhet. Denna utveckling är så allvarlig, att det vore befogat med en offentlig undersökning. Men i reservationen anvisas en framkomlig väg. Någon tycker måhända, att den vägen är så enkel, att den är rent av otillständig — den vägen är nämligen att hyresersättningen, så länge hyresregleringslagen består, även skall innefatta utrymme för erforderliga reparationer. Sådant utrymme finns det inte i dag. Många fastig-

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

hetsägare saknar helt ekonomiska resurser att underhålla sina fastigheter på ett riktigt sätt. Men då det gäller hyresmarknaden är det ju ingalunda uteslutande den privata företagsamheten som vi möter. Det finns i stor utsträckning kommunala företag, och en viss favorisering har under senare år möjliggjort för dessa att erhålla högre hyror i sina hus än som utgått i andra fastigheter. En sådan hyressplittring kan inte vara lycklig. Av utskottsutlåtandet framgår emellertid, att detta speciella förhållande helt nyligen har rättats till genom en skrivelse från Kungl. Maj:t till bostadsstyrelsen.

Då vi inom högerpartiet hyser den meningen att en återgång är önskvärd till en rörlig hyresmarknad, där de personliga önskemålen åter kommer till sin rätt, såsom en primär bostadspolitik, kan vi naturligtvis inte medverka till någon som helst utvidgning eller skärpning av regleringssystemet. Departementschen har haft att välja mellan en bostadsanvisningslag och att låta lägenhetsupplåtarnas intresseorganisationer på försök åstadkomma frivilliga överenskommelser med hyresgästerna. Man har stannat för det senare alternativet, och det har ju också blivit utskottsmajoritetens linje. Men hur kommer det att gå om försöket med frivilliga överenskommelser misslyckas och det förfarandet inte vinner åsyftad effekt, vilket jag närapå förutser. Kommer inte regeringen då att säga ungefär så här: Eftersom det frivilliga alternativet inte gett det resultat vi väntat nödgas vi föreslå riksdagen att acceptera bostadsanvisningslagen? Det blir i så fall en tämligen svår stund för riksdagen. Då har man enligt mitt förmenande kommit så långt som man över huvud taget kan komma från ett normalt tillstånd. En sådan utveckling blir varken mer eller mindre än en bankruttförklaring från statsmakternas sida, då det gäller att lösa bostadsproblemet.

Jag skall sluta med att citera ett par meningar ur högermotionen i andra kammaren nr 543: »Ett aldrig så förfinat regleringssystem kan ej leda till en

tillfredsställande lösning av dessa viktiga frågor. I en så individuell fråga som bostadsfrågan måste de individuella önskemålen få komma till sin fulla rätt. Den enskilde bör själv — utan inblandning från ett bostadsförmedlingsorgan — få avgöra hur han önskar inrikta sin livsföring. Vi kan därför icke acceptera det betraktelsesätt hyresregleringskommittén anlagt på bostadsfrågan, nämligen att denna skulle i första hand vara ett juridiskt problem.»

Herr talman! Med detta har jag velat motivera våra synpunkter och ber att få yrka bifall till den av herr Munktel och mig avgivna reservationen.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande låtit anteckna en blank reservation. Anledningen är den att jag inte helt kunnat dela utskottsmajoritetens uppfattning, och jag har heller inte helt kunnat ansluta mig till någon av de reservationer som avgivits av andra utskottsmedlemmar. Jag skulle därför vilja säga några ord om ett par av punkterna i det lagförslag som vi nu behandlar.

Den första gäller det i en folkpartimotion framförda kravet på en lokal avveckling av hyresregleringslagen. Det kravet, som ju också återfinns i en av reservationerna, innebär att samhällen som inte anser sig ha behov av en hyresreglering skall på framställning av de kommunala myndigheterna kunna slippa den. Jag tycker att detta krav är logiskt mycket klart. Man har satt en befolkningssiffra som gräns, ovanför vilken hyresregleringen skall gälla, men man har därutöver medgivit att samhällen med en mindre befolkning skall, om de så begär, kunna få tillämpa hyresregleringslagen.

Det är då ett klart logiskt krav att de, som befinner sig ovan gränsen men som inte anser sig behöva hyresregleringen, också skall kunna slippa den, om de så begär. Det har sagts att detta för närvarande kan gälla endast ett mycket ringa antal kommuner. Det är möjligt att så är fallet, men även om det gäller ett litet

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

antal kommuner tycker jag att man borde bevilja dem den lättnad som en befrielse från hyresregleringen skulle innebära. Det kan ju mycket väl tänkas att de inom kort kan komma att bli flera.

Den andra punkten om vilken jag skulle vilja säga ett par ord gäller frågan om behovsprövningen. Jag är för min del inte alls någon vän av detaljregleringar, vilket torde ha framgått av debatten rörande föregående utskottsutlåtande. Men då det gäller behovsprövningen får vi komma ihåg att vi kommit in i en situation, där många, som verkligen har ett stort behov av att få en familjebostad, icke har möjlighet att tillfredsställa detta behov. De har inte råkat in i den belägenheten genom eget förvållande, utan genom samhällets oförmåga att lösa bostadsproblemet. Under sådana förhållanden är det viktigt, menar jag, att man hjälper dem som verkligen bäst behöver hjälp. I ett sådant fall får principerna vika, och man får se saken utslutande ur humanitär synpunkt. Det är därför jag för min del har förenat mig i kravet på en behovsprövning.

Går man med på det kravet måste man naturligtvis å andra sidan säga sig att man bör söka utforma reglerna så, att de föranleder så litet irritation som möjligt. Detta torde vara ett allmänt önskemål, och jag tror också jag vågar säga att vi inom utskottet var alldeles eniga på den punkten. Det hade självfallet varit mycket önskvärt om man, såsom också påyrkades, hade kunnat göra ändringar i överenskommelsen med fastighetsorganisationerna och flyttat upp gränserna, så att säga, för de olika kategorierna, just därför att detta hade minskat irritationen. Men då det från andra håll upplystes — och jag måste säga att jag själv blev övertygad av de upplysningar som lämnades — att om man hade gjort en sådan uppmjukning, skulle behovsprövningen inte ha kommit att medföra den hjälp som krävdes. Därför kunde jag för min del inte ansluta mig till den linjen. Då det i stället i utskottet framställdes förslag om att man skulle försöka ge anvisningar i sådan

riktning att uthyringsnämnderna skulle kunna tillämpa en liberalare prövning för dispens, ansåg jag att detta var den väg man borde gå för att åstadkomma det man eftersträvar och samtidigt förorsakar minsta möjliga irritation. Detta är också den linje på vilken utskottet har gått.

Med vad jag här har anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till yrkandet i första att-satsen i den av herrar Nyberg och Carlsson till detta utlåtande fogade reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr NORLING (k): Herr talman! Den lagändring som upptages i utskottets utlåtande får man väl fatta på det sättet att den är ett försök att åtalsvägen komma åt de oblyga krav som nu i många fall uppställas vid överlåtelse av bostad. Om man dessutom kunde komma åt de s. k. uppgörelserna under bordet vid sådana tillfällen skulle lagändringen fylla en stor uppgift och innebära ett framsteg. För närvarande är det emellertid så, att den som har pengar kan skaffa sig en bostad, under det att den som saknar medel och därtill har familj med barn, har mycket svårt att erhålla sådan.

Jag skall ta Göteborg som exempel, vilket visar hur stor bostadsbristen är och hur antalet personer som saknar egen bostad ökar med varje månad. Bostadsförmedlingen i Göteborg tillkom år 1947, och dess första rapport avsåg årsskiftet 1947/48. Då hade 5 000 personer antecknat sig som bostadssökande. Men fyra och ett halvt år senare var siffran uppe i omkring 24 000. Under samma tid ökade de bostadslösa hushållens antal från 3 000 till 13 000. Vid månadsskiftet mars—april i år var antalet av dem som saknade egen bostad uppe i 14 415 hushåll, därav 2 868 familjer med barn. Att under sådana förhållanden avveckla hyresregleringen, som föreslås i högerns och folkpartiets reservationer, vore att fullständigt stänga möjligheterna för dessa familjer med barn och med en låg inkomst att erhålla bostäder.

Det försök, som nu föreslås, att på fri-

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

villig väg ransonera bostäderna, tror jag inte mycket på. Effektivare åtgärder måste nog till, om något resultat skall ernås. Det kvotssystem som föreslås i det frivilligförslag som rekommenderas är, att 25 procent av lägenheterna i en fastighet skall falla utanför behovsprövningsfördelningen. Detta innebär en försämring för de platser, där överenskomelse redan träffats om att alla lägenheter skall fördelas genom kommunal bostadsförmedling. Där sådan uppgörelse av äldre datum gäller för längre tid, blir det således fråga om en direkt försämring, då man får överlämna 25 procent av de lägenheter, som man redan träffat överenskomelse om, till fastighetsägaren och låta honom fritt antaga hyresgäster till dem. Även om man räknar in den äldre bebyggelsen i kvotfördelningen blir det fråga om en försämring.

Den frihet fastighetsägaren nu har att utvälja bostadssökande gör också att hyresgästernas ekonomi och inkomst kommer att vara avgörande vid upplåtelse av bostad, detta inte minst därför att det blivit så gott som en praxis, att om bostadslägenheten är i mindervärdigt skick, hyresgästen själv får bekosta reparationen om han vill bo anständigt. Därför förefaller det mig egendomligt, vad jag hörde under förra debatten, att reparationer skulle pågå i sådan omfattning och taga så mycken arbetskraft i anspråk, att man fördenskull inte kunde upphäva regleringen när det gällde bostadsbyggandet. Jag kan inte tro att denna stora omfattning av pågående reparationer berör bostäder, utan det måste väl vara någon annan bebyggelse som man reparerar.

Fastighetsägarna låter bostäderna förslummas, och det är i regel ingen fullgod vara fastighetsägarna bjuder sina kunder. Blev det bara hyresförhöjningar, skulle det nog bli reparationer, har många tusentals hyresgäster fått höra när de begärt uppsnyggning av sina lägenheter. Två hyreshöjningar har redan inträffat, men alltså tillbakavisar fastighetsägarna även de mest blygsamma krav på reparationer. I utskottsutlåt-

det hänvisas till de direktiv som hyresregleringskommittén fått att arbeta efter, vari förordas en sorts reparationsklausul. En sådan klausul skulle innebära, att det blir hyresgästen som får betala reparationerna på samma sätt som om en hyresförhöjning genomfördes.

Snara åtgärder bör därför vidtagas, som på ett effektivt sätt kan fördela befintliga bostäder. Inget behovsprövningsystem kan fungera bättre än en obligatorisk kommunal bostadsförmedling. Härigenom skulle lägenheterna i äldre fastigheter också komma under behovsprövning på ett mer effektivt sätt än genom en frivillig överenskomelse, där fastighetsägarna har alltför vid ram att röra sig inom och där någon garanti för att de mest behövande erhåller bostad inte kan ges. Vi har också i motion framfört förslaget om att en obligatorisk kommunal bostadsförmedling skulle genomföras.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till de motioner som beröres under punkterna B och E.

Herr LINDAHL (s): Herr talman! När propositionen om förlängning av hyresregleringslagen kommer, är det ju vanligt att också som brev på posten i form av olika motioner kommer önskningarna om denna lags likvidering. Visst är det trevligt och kanske också populärt att kunna framställa sig som en kämpe mot regleringar, medan de som håller på att regleringarna måste vara kvar framstår i en något sämre dager.

Nu vill jag emellertid säga, vad hyreslagen beträffar, att det säkerligen inte finns någon i denna kammare som är förälskad i lagen som sådan. Jag vill passa på att säga åt herr Svärd med anledning av hans replik i förra debatten, att inte ens jag är förtjust i regleringarna. Socialdemokratiska partiet har faktiskt, allteftersom det har varit möjligt, avskaffat dem.

På den punkten är vi eniga, misstänker jag, både majoritet och minoritet i tredje lagutskottet, att hyresregleringslagen bör försvinna så snart som möj-

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

ligt. Men vad man här inte kan komma ifrån är, att vi ännu inte blivit befriade från den förutsättning som lagen bygger på, nämligen bostadsbristen. Att bostadsbristen fortfarande finns kvar i stor utsträckning framgår av både propositionen och utskottets utlåtande, och att så är fallet känner de flesta av oss till.

Vad bleve följden, om hyresregleringslagen avskaffades? I nuvarande läge skulle det betyda rena katastrofen för familjer med begränsade inkomster. Lagen möjliggör ändå för dessa familjer att till en rimlig kostnad hyra en hygglig lägenhet. Lagen skydder också många hyresgäster, ty om den inte funnes till skulle fastighetsägarna söka få bort sådana hyresgäster som de inte tyckte om. Det är klart att det vore möjligt att göra detta i tider då det finns köer av bostadssökande.

I övrigt bestrider jag att hyresregleringslagen är en uteslutande impopulär företeelse. Visserligen har vissa skojare försökt sätta lagen ur funktion, men dessa skojare skall vi ju söka sätta stopp för genom den nya lagen. Ingen kan dock förneka att hyresregleringslagen skapat ordning på hyresfronten. I detta nu har både hyresgäster och hyresvärdar, så långt jag känner till, förtroende för de utslag som de har att hämta från hyresnämnderna i olika frågor.

Om man ser efter för vilka orter hyresregleringslagen gäller, skall man finna, att det är en mängd orter, för vilka lagen egentligen inte behöver tillämpas, men där man ändå har bett att få komma in under lagens bestämmelser. Det inträffar alltså att mindre tätorter begär hos myndigheterna att hyreslagen skall gälla på orten i fråga. Om hyreslagen vore en sådan riksoiyecka, som man från visst håll vill göra gällande, skulle väl inte dessa orter söka komma in under olyckan.

Men om vi är överens om att hyresregleringen så småningom skall upphöra, kräver vi också att något annat effektivt medel för reglering av förhållandena på hyresmarknaden skall kunna anvisas dessförinnan. Såsom framgår av propositionen har departementschefen också

uppdragit åt hyresregleringskommittén att överväga frågan om vilka särskilda föreskrifter som erfordras vid övergång till en fri hyresmarknad.

Det har från departementschefens sida sagts, att lagen kanske kan upphöra tidigare på vissa orter. Man skall i varje fall undersöka den saken. Även utskottets ordförande har ju understrukit, att i den mån det finns orter, där bostadsbristen är hävd, skall, såsom också framhålls av reservanterna och i motionerna, hyreslagen kunna upphöra. När denna punkt behandlades i utskottet, frågade jag, var dessa paradisiska förhållanden råder, det vill säga om det finns orter av någon betydelse där hyreslagen gäller men där man icke har någon bostadsbrist och för vilka lagen således skulle kunna upphävas. Jag fick inget svar på den frågan.

Om jag förstått rätt torde såväl utskottsmajoritetens som minoritetens uppfattning om hyreslagen vara den, att man i likhet med departementschefen anser att hyresregleringskommittén skall utreda frågan om möjligheterna för dess avskaffande och framlägga förslag i den takt som utvecklingen kan anvisa. Reservanterna begär emellertid att denna fråga, som är så ömtålig och betydelsefull för flertalet medborgare skall avgöras efter tidtabell.

Vad sedan beträffar hyressplittringen, som var en mycket diskuterad fråga, förklarar man från utskottsmajoritetens sida, att problemet om skillnaden i hyror i gamla och nyare fastigheter är en så omfattande fråga, att utskottet över huvud taget inte vågat sig på att pröva den, då utskottet saknat material för en bedömning. Då man från det håll, som fört fram denna sak, utan tvekan ifrågasatte en generell förhöjning av hyrorna i äldre hus, var det knappast möjligt att lagutskottet för sin del skulle kunna ta någon bestämd ståndpunkt eller direkt ut säga att utskottet har den eller den uppfattningen i fråga om hyressplittringen. Utskottet har också hänvisat till att frågan om hyressplittringen kommer att behandlas senare i samband med frågan om bostadsproduktionen.

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

Som ett ytterligare belägg för hur stor bostadsbristen är vill jag nämna, att Kungl. Maj:t förordat vissa riktlinjer för behovsprövning på hyresmarknaden. Syftet med denna behovsprövning är att skydda familjer med barn och nygifta, mot vilka fastighetsägarna lär vara mycket kallsinniga. En fastighetsägare vill naturligtvis mycket hellre ha en ensamstående till hyresgäst än en barnfamilj eller ett par nygifta makar, som ju kan ha alla utsikter att så småningom få barn. Denna behovsprövning skall lösas genom överenskommelser med fastighetsägarna. Man har här att välja mellan en lagstiftning eller frivilliga överenskommelser. Utskottet har för sin del gett sin anslutning till tanken på frivilliga överenskommelser. Men nog kan man vara tveksam om huruvida man vågar tro på att fastighetsägarnas organisationer i detta fall har sina medlemmar bakom sig, när det gäller att på detta område skapa en bättre ordning. Naturligtvis kan invändningar resas även mot systemet med frivilliga överenskommelser. Själv är jag inte så övertygad om att de kommer att leda till det resultat, som man avser, nämligen att bevaka barnfamiljernas intressen. Å andra sidan har det efter den utredning som gjorts visat sig att man på en rad platser lyckats ganska bra med frivilliga överenskommelser. Det är då respektive kommuner som träffat dessa överenskommelser. Jag föreställer mig att även om man kan anse, att en lagstiftning på detta område skulle innebära så många nackdelar, att man fördenskull inte utan vidare vågar sig på det, så måste man nog ordna en ordentlig propaganda och upplysningsverksamhet bland fastighetsägarna om innebörden av detta system för att få dem att förstå den rätta avsikten med behovsprövningen. Utskottet förordar ju också både muntlig och skriftlig propaganda.

Om jag till sist skulle säga ett par ord om principerna för behovsprövningen, har ju utskottet gett sin anslutning till vad som förordats av hyresregleringskommittén och som godkänts av fastighetsägarnas organisationer. Jag är över-

tygad om att därest riksdagen skulle följa reservanternas på denna punkt, skulle resultatet bli att grunden för dessa frivilliga överenskommelser helt enkelt rycktes undan.

Jag tycker för övrigt att det är litet verklighetsfrämmande, när reservanterna vill fastslå att för två makar skall en lägenhet om två rum och kök enbart vara den lämpligaste bostaden. Jag har en viss erfarenhet på detta område genom de byggnationer, som min kommun bedriver. Jag har kommit underfund med att en mycket stor del gifta makar utan barn nöjer sig med ett rum och kök. Men oftast brukar det vara mycket ont om dylika lägenheter. Det sammanhänger närmast med att bostadsstyrelsen, när den ger tillstånd till byggnade av hus, för vilka statliga lån skall utgå, är mycket restriktiv när det gäller antalet av dessa små lägenheter. Det är alltså bakgrunden till det faktum, att på vissa orter finns det bättre om lägenheter med två rum och kök än om lägenheter på ett rum och kök. Jag tror därför för min del inte att det är så farligt att anvisningarna går ut på att familjer om man och hustru bara har rätt till ett rum och kök, då de på många håll dock kan erhålla den större lägenheten.

Här har också både departementschefen och utskottet ganska klart sagt, att man inte kan behöva låsa sig fast. Finns två rum och kök att tillgå, skall gifta utan barn kunna få en sådan lägenhet utan att det behöver anses vara något direkt brott mot gällande bestämmelser. Utskottet har samtidigt sagt ifrån att personer med skiftarbete eller förvärvsverksamhet i hemmet — det kan röra sig exempelvis om en författare eller någon som utför ett enklare hantverk — bör kunna få hyra två rum och kök; på det sättet tillgodoses dessa kategoriers behov av utrymme, respektive lugn och ro.

Jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h): Herr talman! Vi har nu under en följd av år hört, att hyresregleringen skall avskaffas så snart det någonsin är möjligt. Herr

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

departementschefen lovade för en del år sedan att hyresregleringens avskaffande skulle tagas under omprövning inom, som det då hette, den närmast framtiden. Den framtiden fjärnas allt mer och mer.

Den föregående talaren säger nu också, att hyresregleringen skall avskaffas så snart som möjligt. Det är bara den lilla haken, att ju längre man dröjer med avskaffandet, desto omöjligare blir det att avskaffa regleringen.

Att det råder ett klart sammanhang mellan bostadsbrist och hyresreglering är väl ganska otvetydigt. I det hänseendet kan jag stödja mig på uttalanden av 1951 års bostadsutredning, som klart sade ifrån att hyresregleringen försämrar betingelserna på bostadsmarknaden. Det är just detta vi ser i dagens Sverige. Ätta år efter krigets slut är läget fortfarande det, att vi inte bara förlänger regleringen år efter år utan även utvidgar, jag höll på att säga eländet — ja, jag behöver inte ta tillbaka det ordet — till att också omfatta ransonering. Det heter så vackert behovsprövning, men det är inte ett smack annat än ransonering — saker och ting bör ju kunna nämnas vid rätt namn.

Nu står det i propositionen, att man kan skönja någon ljusning på marknaden men att det tar lång tid innan bristen är helt avhjälp. Ja, det tror jag också. Med den politik som föres undrar jag om bristen kommer att avhjälpas inom överskådlig tid. Man bygger och har byggt mera än någonsin tidigare, och ändå försämras läget mer och mer, såsom 1951 års bostadsutredning har visat. Jag har en gång tidigare i denna kammare citerat vad professor Eli Heckscher för en del år sedan skrev: Ingen byggnadsverksamhet kan avskaffa bostadsbristen, den är som danaidernas kar, där vattnet alltid rann bort fortare än det kunde hållas i.

Det förefaller mig rätt egendomligt att man inriktar sig på behovsprövning, eller med andra ord ransonering, utan att tänka på att inte en enda ny lägenhet därigenom kommer fram på marknaden.

Jag skall inte gå in på detaljer — det är ledsamt att en så stor fråga som denna skall behandlas sent på kvällen, men det är ju ingenting att göra åt den saken.

Det är med ganska stor förvåning jag konstaterar att man både från det ena och det andra hållet tycks acceptera ransoneringen. Det talar om att den är frivillig. Ja, den är frivillig under lagstiftningshot, och den frivilligheten tycker jag inte att man ger så mycket för.

Remissinstanserna har pekat på flera nackdelar av en sådan ransonering och sagt, att den skulle ytterligare försämrat läget åtminstone på en hel del orter. Nu erkänner alla, till och med de som till synes försvarar ingripanden av olika slag, att regleringar är ett ont och bör slopas så snart som möjligt. Men är regleringen ett ont, så gör ransoneringen ont värre, i detta fall alltså ökar bostadsbristen.

Nu ställer man sig tveksam till verkningarna av den frivilliga ransoneringen. Den skall ske på försök, men om den som sagt inte går att tillämpa kommer lagen att sättas i funktion. Man konstaterar samtidigt att detta område är av mycket ömtålig natur och föranleder vanskliga avvägningsspörsmål. Jag citerar här propositionen och utskottsutlåtandet. Det gäller alltså här ett ömtåligt område, men trots detta hotar man med lagstiftning. Det sägs att det skulle medföra en vidlyftig administrativ apparat och ett betungande kontrollsystem, om det skulle bli en lagstiftning på detta område, men ändå ifrågasätter man att införa en sådan. Jag kan tillägga att det inte bara skulle bli en vidlyftig administrativ apparat och ett betungande kontrollsystem, utan det skulle också bli en utomordentligt osmaklig kontroll på detta — jag citerar alltså propositionen och utskottet — ömtåliga område.

Över huvud taget är de fördelningsgrunder, som man här bygger på, mycket diskutabla. Jag skall ett ögonblick uppehålla mig vid de ensamståendes problem — de tycks i detta sammanhang bli något av varg i veum. Jag vill för undvikande av varje som helst miss-

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

förstånd upprepa vad jag sade under remissdebatten, nämligen att det är alldeles självfallet att familjerna, och särskilt om det finns barn, i första hand skall ha lämpliga lägenheter. Denna förtursrätt har de emellertid redan, och 1951 års bostadsutredning konstaterade klart och tydligt, att det är de ensamstående kö som har ökat. Nu skulle de ensamstående alltså få rätt att breda ut sig i ett rum med kokvrå. Nå, det må var hänt, men vad vinner man med detta? Förbättrar man läget på bostadsmarknaden? Jag tror tvärtom att man försämrar det.

Om detta förslag skulle gå igenom, fordras en definition av begreppet hushåll, och då jag ser att justitieministern är inne i kammaren vore det rätt intressant att få en definition på detta begrepp. Det förefaller nämligen en vanlig människa ganska egendomligt att de ensamstående skall ha ett rum med kokvrå, medan man inte ett ögonblick har tänkt på alla som delar lägenhet, exempelvis syskon eller kamrater. De är också utan all tvekan ensamstående i juridisk mening. Om de har en lägenhet gemensamt och måste röra på sig, kan de inte få annat än ett rum med kokvrå. Jag tycker alltså att begreppet hushåll behöver definieras. Dessa ensamstående — och nu ser jag det ur bostadslägets synpunkt — får inte hyra två rum och kök. De får inte ens hyra två rum med kokvrå, men de får hyra var sitt rum med var sin kokvrå, med badrum, wc och kylskåp. Är det någon som tror att detta är ett vettigt sätt att gå fram på när det gäller detta ömtåliga område? Nu sägs det, att det skall kunna ske vissa modifikationer. Det är mycket snällt, men tänk vilken grannliga uppgift och vilket rotande i personliga förhållanden det blir.

Herr Osvald accepterade nyss ransoneringsen och talade vackert om att familjer med barn skall ha bostäder. Det är alldeles riktigt, och det är ingen som har någonting att invända på den punkten. Men genom ransoneringsen kommer läget på marknaden att försämrats. Den skall inte gälla dem som redan har bo-

städer, men det är alldeles uppenbart att de ensamstående, syskon eller kamrater, som har en lägenhet tillsammans — kanske en större lägenhet än de egentligen behöver — och som skulle vilja flytta på sig, självfallet inte vågar göra detta.

Justitieministern kan tycka att detta låter löjligt, men jag anser att det är en utomordentligt viktig fråga. Såsom jag nämnde nyss har familjerna redan förtursrätt.

Eftersom jag ett par gånger har vänt mig till justitieministern skall jag sluta med att stödja mina uttalanden på vad Göta hovrätt sade i sitt yttrande över den promemoria, som år 1950 utarbetades inom socialdepartementet. Denna promemoria kritiserades ned. Det lades aldrig fram något förslag. Nu kommer det emellertid i dag ett förslag, som är lika tokigt som det förslaget var, och man skall ta ställning till detta förslag. Hela tiden försöker man locka svaga själar med att det här rör sig om frivillighet, medan man, såsom jag sagt flera gånger, hotar med lagstiftning. Göta hovrätt sade sålunda i sitt yttrande över promemorian: »Kategoriklyvningen mellan privilegierade och oprivilegierade hyresgäster skulle ofta te sig stötande och orimlig.» Det vill jag till alla delar understryka. Det är inte mindre sant i dag än den dag det sades. Den otrygghet, som det skulle innebära för människor, när det gäller för dem att ordna sitt privata liv, skulle bli ohygglig. Man talar så ofta och mycket om tryggheten i det s. k. folkhemmet. Jag undrar om det inte vore på tiden att människorna finge känna litet trygghet också i det egna hemmet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen nr 3.

Häri instämde herr *Lundqvist* (h).

Herr **LINDBLOM** (fp): Herr talman! Då jag har deltagit i de förhandlingar, varpå den här frivilligöverenskommelsen har grundats, anser jag det lämpligt att här säga några ord. Jag skall försöka fatta mig kort. Man behöver väl inte vid

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

denna tid på natten säga all sanning man vet; man kanske kan bära några sanningar med sig hem, och därför skall jag bara ta upp ett par saker.

Vid de förhandlingar som förts i denna fråga framförde vi från fastighetsägarhåll det önskemålet, att man skulle undantaga lägenheter om ett rum och kök. Detta ville emellertid hyresregleringskommittén inte gå med på utan krävde att även dessa lägenheter skulle medtagas. I det läge som då rådde ansåg vi, att vi inte kunde motsätta oss detta, utan vi gick med på överenskommelsen i den form som angivits i propositionen.

Nu kan det kanske te sig litet underligt, att jag i denna sak inte kan ansluta mig vare sig till högerns negativa linje eller till reservanternas från folkpartiet uppmjukningslinje, men det beror på att jag anser att när vi från fastighetsägarorganisationernas sida har gått med på denna överenskommelse, så bör vi också stå för det och göra det bästa möjliga av den. Vi har därvidlag naturligtvis räknat med att det inte är någon speciellt önskvärd situation, som fastighetsägarorganisationerna ställts inför genom denna frivilligöverenskommelse, men vi har inte kunnat blunda för det faktum, att läget i dag är så pass allvarligt, att alla försök måste göras och göras med kraft för att i någon mån lätta det hårda tryck, som tusentals bostadslösa är utsatta för. Nu är det alldeles riktigt, såsom här har framhållits, att frivilligöverenskommelsen i sig själv inte åstadkommer några nya lägenheter. Nej, det gör den inte. Vi måste räkna med att det vid sidan av denna överenskommelse kräves ökat bostadsbyggande, men tar man båda dessa faktorer med i beräkningen, är det sannolikt att vi på den vägen skall komma fram till en bättre fördelning av bostadsbeståndet än vad som nu är fallet. Det är särskilt denna sida av överenskommelsen som vi vill framhålla. Jag vill understryka att man inte borde motarbeta de ändamål som man genom frivilligöverenskommelsen avser att gagna, utan det vore önskvärt att från både fastighetsägarhåll och hy-

resgästhåll den allra största förståelse visades för dessa strävanden.

Det är emellertid en sak, som fattas i överenskommelsen och som jag här vill ta upp, nämligen frågan om de möblerade rummen. Det är alldeles riktigt, som det här har framhållits, att de ensamstående genom denna överenskommelse ställs i en mycket obehaglig situation. Skall överenskommelsen genomföras, är det alldeles nödvändigt att de ensamstående på något sätt beredes en något så när nöjaktig bostad, även om de inte kan få ett rum och kök. För att lösa denna fråga är det enligt min mening absolut nödvändigt att snarast möjligt ta frågan om uppsägningsskyddet för möblerade rum under övervägande. I Stockholm finns 45 000 möblerade rum uthyrda. Det är ingen låg siffra. Den är relativt hög även i jämförelse med tidigare förhållanden, men vi vet att en mycket stor del av dem, som brukar hyra ut möblerade rum i Stockholm, numera icke gör det. Skälen härför kan vara många. Jag skall inte tala om alla, men ett mycket vägande skäl är säkert, att man icke vill ta risken att i sitt hem få en obehaglig hyresgäst som man inte kan bli av med. Nu heter det visserligen i departementschefens uttalande, att man icke skall behandla dessa personer på samma sätt som dem som hyr vanliga lägenheter, men jag måste erkänna, att det inte är så lätt alla gånger att handla på ett vis i ett fall och på ett annat vis i andra fall. Det gör nog, att man fortfarande är relativt sträng när det är fråga om personer som bor i möblerade rum. Men vi kan väl inte säga att de ensamstående skall bo på gatan eller i tält. Vi måste försöka finna en lösning på detta problem, då vi vet, att det finns människor som kan hyra ut men som vill ha garantier för att de som hyr inte vållar sådana olägenheter i hemmet, att förhållandena blir olidliga. Prisbestämmelserna kan gärna stå kvar, men uppsägningstiden måste vi ta bort för att inte överenskommelsen skall komma att te sig alldeles orimlig.

Herr talman! Jag kan inte uppta tiden med att beröra flera punkter. Det var

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

någon, som här yttrade sig angående resultatet; det är svårt att säga någonting härom, men jag vill tillägga — vilket vi inte bör glömma — att när vi för några år sedan diskuterade frågan om bytesrätten, som också grundades på en frivillig överenskommelse, stannade vi i kamrarna till sist för detta förslag, och ingen skall kunna säga, att bytesrätten inte har betytt oerhört mycket när det gäller att lösa lägenhetsfrågan för personer, som behövt byta en lägenhet till en annan eller behövt byta lägenhet från en ort till en annan. Och denna bytesrätt skall ju också finnas kvar i fortsättningen. Jag vill inte överskatta betydelsen av denna rätt, men om alla visar litet god vilja, tror jag att någonting skall kunna göras.

Slutligen, herr talman, skall jag bara be att få säga ett ord till herr Norling. Om han litet bättre läser den ordalydelse, som hemställan har i den med 2) betecknade reservationen, ser han vad det är fråga om för upphävande av hyresregleringen som i den reservationen omnämnes. Det är där fråga om avvecklande av hyresregleringen helt eller delvis på orter, där det inte längre kan anses vara av behovet påkallat att den finns kvar.

Herr OHLON (fp): Herr talman! Jag skall inte vid denna sena timme delta i generalrepetitionen för 1 maj. Jag vill bara göra den reflexionen, att vi under och efter det senaste kriget hade en rad regleringar, som tillämpades ganska friktionsfritt, ty vi hade lärt oss av det första världskrigets erfarenheter. Men inte så på hyreslagstiftningens område. Där har vi upprepat alla de dumheter, som gjordes under det första världskriget, och lagt till en del andra därutöver. Och därför står vi, där vi i dag står. Det är väl ingen, eller i varje fall är det mycket få i denna församling, som skulle vilja ta på sitt ansvar att upphäva hyresregleringen. Det har redan förut av herr Lindblom mycket starkt poängterats, att ett sådant upphävande är förbjudet av sociala skäl. Men däremot

borde det inte vara uteslutet att på de orter, där bostadsförsörjningen är tillfredsställande, göra försök med att — efter initiativ från orterna i fråga — upphäva regleringen så att man finge erfarenhet av hur den skall avskaffas.

I övrigt kan jag instämma i vad herr Lindblom nämnde angående den frivilliga överenskommelse, som träffats mellan fastighetsägarorganisationerna och berörda myndigheter. Jag skulle bara utöver vad herr Lindblom anförde vilja tillägga, att det synes mig, som om den överenskommelse, som har träffats, är alltför snäv och att man inte borde tvinga ett nygift par att åtnöja sig med ett rum och kök. På det svarar herr Lindahl, att tvårummarna i annat fall inte skulle räcka till. Men det är inte avsikten att tvinga de nygifta att flytta in i två rum och kök, utan de skall ha möjlighet därtill, liksom en ensamstående borde ha möjlighet att hyra ett rum och kök. I själva verket är väl inte skillnaden så stor mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och den reservation, som är avgiven av herrar Nyberg och Carlsson i Stockholm. Om man går för hårt fram, är reservanterna rädda för att hela denna överenskommelse kan slå slint, och då kan vi riskera att få komma i en mycket besvärligare situation än vad vi annars skulle behöva göra.

Jag kan, herr talman, inskränka mig till dessa ord och med detta yrka bifall till den med 2) betecknade under förvarande utlåtande avgivna reservationen.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Med anledning av vad herr Lindblom nyss anförde beträffande uppsägningsskyddet för hyresgäst i möblerat rum, vill jag gärna fästa kammarens uppmärksamhet på vad utskottet har framhållit på s. 16 och 17 i utlåtandet. Utskottet åberopar där ett uttalande, som gjordes av statens hyresråd, vilket åberopats av departementschefen i propositionen nr 91 till 1943 års riksdag. I detta uttalande sägs bland annat i fråga om de möblerade rummen: »Beträffande dessa måste

Ang. förlängning av hyresregleringen m. m.

hänsyn tagas till det förhållandet, att hyresvärd och hyresgäst ofta är på ett helt annat sätt än vid vanlig lägenhetsuthyrning beroende av varandra, att hyresförhållandet på ett helt annat sätt ingriper i vederbörandes privatliv. Detta gör, att hyresvärdens önskan att hyresgästen skall flytta i och för sig måste tillmätas större betydelse än annars.» Vidare omtalas att det naturligtvis kan finnas anledningar att anta, att hyresvärden vill säga upp en hyresgäst endast för att få tillfälle att höja hyran eller därför att det kan vara fråga om andra rent affärsmässiga förhållanden. Det anföres emellertid att i de fall, där inte sådana särskilda omständigheter föreligger och parterna är mera personligen beroende av varandra, bör särskild hänsyn till hyresvärdens intressen och önskemål tagas vid avgörandet av en uppsägnings obillighet. Sedan tillägger utskottet: »Utskottet finner det angeläget, att de nu återgivna anvisningarna iakttages. Blir så fallet, undanröjes de otillfredsställande konsekvenserna av uppsägnings-skyddet beträffande möblerade rum.»

Jag har, herr talman, endast velat fästa uppmärksamheten på detta. Här torde man ha tillgodosett de önskemål, som framförts motionsledes, och därmed förbättrat situationen i fråga om möblerade rum.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten A hemställt.

Sedermera gjordes i enlighet med de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om punkten C, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) av herr *Osvald*, att kammaren skulle antaga första delen av det förslag, som innefattades i den av herrar Nyberg och Carlsson i Stockholm vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Ohlön*, att det förslag skulle godkännas, som innehölles i nämnda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Osvald* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Osvalds* yrkande om antagande av första delen av det förslag, som innefattas i den av herrar Nyberg och Carlsson i Stockholm vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Osvald* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 11.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. zigenarnas inpassande i samhällslivet.

Beträffande punkten D, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herrar Ebbe Ohlsson och Munktell vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten D, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Ebbe Ohlsson och Munktell vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten E förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till motionen II: 383; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten F hemställt.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj

1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; samt

nr 20, i anledning av väckta motioner dels om en utredning angående vissa frågor rörande brandväsendet, dels ock om viss ändring i brandlagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, med anledning av väckta motioner om ersättning åt arrendatorn C. Elm för vattenskador å 1951 års skörd;

nr 19, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 21, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 22, i anledning av kamrarnas skilljaktiga beslut i fråga om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Ang. zigenarnas inpassande i samhällslivet.

Föredrogs ånyo första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 10, över motion angående åtgärder för zigenarnas inpassande i samhällslivet.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

Ang. zigenarnas inpassande i samhällslivet.

att första kammaren i anledning av en av herrar *Lindblom* och *Sundelin* väckt motion, I: 196, för sin del måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan vilka åtgärder som borde vidtagas för att zigenarna i vårt land skulle kunna inpassas i ett normalt samhällsliv.

Reservation hade anförts av herr *Birger Andersson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att motionen I: 196 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr ANDERSSON, BIRGER (s): Herr talman! Jag skall vid denna sena timme som den rent av klassiskt vordna formuleringen lyder inte ta kammarens tid i anspråk alltför länge, men det är inte mitt fel att det ärende, vari jag har reserverat mig, råkat komma nästan allra sist på denna långa föredragningslista. Att jag har reserverat mig, beror på att jag har en helt annan uppfattning i denna fråga än utskottsmajoriteten.

Jag har inte kunnat gå med på att tillstyrka, att en stor och sannolikt dyrbar utredning skall tillsättas för att undersöka så pass vanskliga ting som möjligheten att kunna inordna zigenarna i ett normalt samhälleligt liv. Jag miss-tänker att motionärerna mer än en gång instämt i en hel del av de kåserier och tidningsartiklar, vari från Rom, Paris och andra orter hemvändande svenskar har uttalat sin glädje över att det finns länder, där lazzaroner och andra får leva ett fritt och otvunget liv, och som upptäckt att här också finnes en liten folkspillra, som lever detta fria och otvungna liv, men som man nu omedelbart mot deras vilja skall söka inpassa i ett ordnat samhällsliv.

Det verkar kanske litet kåserande att stå här och säga detta, men jag har det intrycket, att det är ingenting som hindrar zigenarna, om de så vill, att leva ett normalt liv så som vi övriga svenskar gör. Men vill de inte göra det, kan man inte tvinga dem medelst åtgärder, som en utredning skulle kunna komma att

föreslå. För den skull anser jag att det enda rimliga i detta fall är att vi låter saken bero och låter det anstå med denna utredning.

Vi vet inte ens, hur många zigenare som finnes i detta land. Jag har av vederbörande remissinstanser hört olika siffror anföras — man har ibland inte skilt på zigenare och tattare. Innan vi vet vad som är vad, kan vi vänta och låta socialstyrelsen eller något annat av de statliga verken tala om för oss, hur många zigenare det finns, hur detta problem ter sig nu och om det är värt att göra en utredning om det.

Detta är i största korthet de synpunkter jag lagt på frågan, herr talman, och jag ber att få yrka bifall till min reservation. Om kammaren ansluter sig till den, gör den en sak som har historisk betydelse, ty det är sista gången en reservation från första kammarens allmänna beredningsutskott förekommer.

I detta yttrande instämde herrar *Einar Eriksson* (s), *Osvald* (fp), *Erik Gustaf Andersson* (s), *Pettersson* (s) och *Svärd* (h), fru *Sjöström-Bengtsson* (s) samt herrar *Magnusson* (h), *Damström* (s), *Eliasson* (bf), *Pålsson* (bf) och *Hjalmar Nilsson* (s).

Herr SANDBERG (s): Herr talman! Jag förstår av detta massinstämmande att herr Birger Andersson kanske kan komma att göra succé i denna fråga. Man skulle naturligtvis också kunna säga att det är sista gången första kammaren behandlar ett ärende från detta lilla enkla utskott, det allmänna berednings-skottet, och då kunde man möjligen också ge uttryck åt den förhoppningen att kammaren skulle tillstyrka utskottets förslag för att ytterligare grundmura och befästa för den framtida historien det stora anseende som detta utskott har lyckats förvärva sig i detta gamla ärevärdiga hus.

Herr Birger Andersson sade i början av sitt anförande att han inte skulle bli långrandig. Jag vill inte heller vara det, men jag tyckte att herr Birger Andersson utvecklade en ganska strålande vi-

Ang. zigenarnas inpassande i samhällslivet.

talitet. Det var inte så litet av romantik i anförandet. Att han sedan kunde få instämmanden från så många nyktra människor i denna kammare, är ju ytterligare ett bevis på att det i alla fall även inom oss vardagliga människor finns en liten smula av bohem eller poet eller någonting i den stilen. Jag trodde faktiskt ett ögonblick att herr Birger Andersson möjligen aspirerade på ett hövdingaskap inom något av de zigenarband som finns i detta land.

Nu har emellertid detta enkla och ringa utskott byggt sitt utlåtande på tre officiella — kanske jag vågar säga ganska tungt vägande — auktoriteter, nämligen arbetsmarknadsstyrelsen, som man måhända en gång trodde hade mera efemer betydelse, men som även den har grundfäst sin position i samhället, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, vilka ju från sina olika intressesynpunkter ändå har kommit fram till att det kunde vara förnuftigt att någon gång göra en liten utredning om saken. Herr Birger Andersson berörde skillnaden mellan zigenare och tattare. Det är en distinktion som man kanske borde göra. Men det gäller ju i detta sammanhang inte tattarna utan zigenarna.

Herr talman! I denna debatt, som har fått en något skämtsam form — både från herr Birger Anderssons och i ännu högre grad från min sida — finns naturligtvis ändock ett och annat av allvar att hämta fram. Syftet med utskottets förslag, att på grund av denna motion en utredning skall verkställas, är ju ändå att en gång göra ett allvarligt försök att komma till rätta med de problem som dessa zigenare utgör, inte bara för samhället utan kanske också för dem själva, och det torde finnas åtminstone en grupp bland dessa medborgare, som inte har någonting emot att en dylik utredning kommer till stånd.

Herr talman! Avsikten med detta lilla anförande har således varit att, eftersom ordföranden i utskottet är borta, försöka försvara utskottets positioner i detta stora och betydelsefulla ärende. Nu har det emellertid på något sätt brustit litet i den kontakt, som bör existera mel-

lan första kammarens och andra kammarens beredningsutskott. Den hemställan, som beredningsutskotten har gjort, har inte fått exakt samma formulering. Tankegången är densamma och yrkandet detsamma, men formuleringen är litet olika. Jag tillåter mig nu, herr talman, att hemställa, »att första kammaren i anledning av motion I: 196 för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning beträffande vilka åtgärder som bör vidtagas för att inpassa zigenarna i normalt samhällsliv». Det är en liten formell justering för att få en överensstämmelse med det utlåtande, som föreligger i andra kammaren och som andrakammarutskottet enhälligt biträtt.

Häri instämde herr *Nerman* (s).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats 1:o), av herr *Sandberg*, att första kammaren i anledning av motionen I: 196 för sin del skulle besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande vilka åtgärder som borde vidtagas för att inpassa zigenarna i normalt samhällsliv; samt 2:o), att kammaren skulle godkänna den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig anse propositionen på bifall till herr Sandbergs yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson*, *Birger*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller herr Sandbergs yrkande i anledning av första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 10, röstar

Ang. zigenarnas inpassande i samhällslivet.
genom utdrag av protokollet delgivas
andra kammaren.

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlå-
tandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit si-
na platser samt voteringspropositionen
ånyo upplästs, verkställdes till en början
omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kun-
na råda angående omröstningens resul-
tat, verkställdes här efter votering me-
delst omröstningapparat; och befunnos
vid omröstningens slut rösterna hava ut-
fallit sålunda:

Ja — 43;
Nej — 35.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkänna-
givit, att de avstode från att rösta.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle
kammarens beslut i förevarande ärende

Vid förnyad föredragning av första
kammarens allmänna beredningsutskotts
utlåtande nr 11, över motion om utred-
ning av kostnadsbesparingar för kom-
muner och församlingar vid ökat använ-
dande av eldbegängelse, bifölls vad ut-
skottet i detta utlåtande hemställt.

Ledighet från riksdagsgöromålen be-
viljades herr *Elmgren* för tiden från den
5 till och med den 16 nästkommande
maj för deltagande i sammanträde med
Europarådets rådgivande församling.

Justerades ytterligare protokollsutdrag
för denna dag, varefter kammarens sam-
manträde avslutades kl. 12.52 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.